

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KANUNA AYKIRI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ
DÜZENLEME VE DİRENME SUÇLARI

Soner KIDIMAN

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Pınar BACAKSIZ

İZMİR – 2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kanuna Aykırı Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Ve Direnme Suçları” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Kanuna Aykırı Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Ve Direnme Suçları

Soner KIDIMAN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Kamu Hukuku Programı

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı; hem bireysel hem kolektif yönü bulunan, hem örgütlenme hem bir örgüte katılma, hem kamuoyu oluşturma hem düşünceyi ifade yönü bulunan, yine bir araya gelip düşünceleri paylaşıp ortak bir akıl oluşmasına hizmet eden bir temel hak ve özgürlüktür. Devletin; hem bireylerin toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarını tanıma hem de bu hakların amaçlarına uygun kullanılabilmesi için gereken tedbirleri alıp bu hakkın kullanılabilmesini temin etme görevi vardır. Fakat toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı tarihsel süreçte hükümetlerin otoritelerine en büyük tehditlerden biri olarak görülmüş ve bu hak hem yasal düzenlemelerle hem idari uygulamalarla en fazla müdahale edilen hak ve özgürlüklerden biri olmuştur.

Tezimizde öncelikle toplantı ve gösteri yürüyüşü kavramları, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının tarihi gelişimi, sınırları ve benzer özgürlük ve kavramlarla ilişkileri incelenmiştir. 2911 sayılı kanunda düzenlenen kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme ve direnme suçları incelenmiş ve diğer suçlara ana hatlarıyla değinilmiştir. Yürürlükten kalkan 171 sayılı kanunla 2911 sayılı kanunun ilgili hükümleri yeri geldikçe mukayese edilmiştir. Çalışmamızda sadece Yargıtay içtihatlarından değil, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarından ve yeri geldikçe Anayasa Mahkemesi kararlarından da yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplantı, Gösteri Yürüyüşü, AİHM, 2911 Sayılı Kanun.

ABSTRACT

Master's Thesis

Crimes of Organizing Unlawful Meetings and Demonstrations and Resistance

Soner KIDIMAN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Law

Public Law Program

Right of meetings and demonstrations is a fundamental right and freedom which has both an individual and a collective side, both organizing and joining an organization, both creating public opinion and having expression direction to come together in order to share ideas and serve to create a common mind. The State has the mission of both recognizing the rights of meetings and demonstrations of individuals and taking the necessary measures to ensure the exercise of this right in accordance with their objectives. However, the right to meetings and demonstrations has been regarded as one of the biggest threats to the authorities of the government in the historical process, and this right has been one of the rights and freedoms that are the most interfered by both legal regulations and administrative practices.

This thesis studies firstly the concepts of meetings and demonstrations, historical development and limits of the right of meetings and demonstrations and its relations with similar freedom and concepts. Crimes of Organizing Unlawful Meetings and Demonstrations and Resistance made in Law no. 2911 are studied, the other crimes in Law no. 2911 are studied about only main lines. The repealed Law no. 171 and the corresponding provisions of Law no. 2911 have been compared when appropriate. This study does not only benefit from Supreme Court Practices but also from European Court of Human Rights decisions and when appropriate, from the Constitutional Court decisions.

Keywords: Meeting, Demonstration, ECHR, Law No. 2911.

KANUNA AYKIRI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME VE DİRENME SUÇLARI

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKI

I. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ KAVRAMI	5
A. Toplantı	5
1. Genel Olarak	5
2. Toplantı Türleri	9
a. Genel Toplantı- Özel Toplantı	9
b. Ani- Planlı Toplantı	10
c. Açık Yer- Kapalı Yer Toplantıları.	12
B. Gösteri Yürüyüşü	13
II. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKININ TARİHİ GELİŞİMİ	15
A. Uluslararası Belge ve Sözleşmelerde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri	
Özgürlüğünün Tarihsel Gelişimi	15
2. Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Başlıca Uluslararası Belge Ve	
Sözleşmelerdeki Yeri	16
a. 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi	16

b. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	16
c. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	17
B. Türkiye’de Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Tarihi Gelişimi	20
1. 1924 Anayasası Öncesi Dönem	20
2. 1924 Anayasası Dönemi	22
3. 1961 Anayasası Dönemi	25
4. 1982 Anayasası Dönemi	28
a. Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Sınırları	28
b. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Sınırlandırılması	32
III. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKININ BENZER HAK VE KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI	37
A. Düşünce Özgürlüğü İle Karşılaştırma	37
B. Dernek Özgürlüğü ile Karşılaştırma	39
C. Sivil İtaatsizlik İle Karşılaştırma	41
IV. 2911 SAYILI YASAYA GÖRE KANUNA AYKIRI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ	43
A. Kanuna Uygun Bildirim Yapılmadan Veya Bildirimde Belirtilen Gün ve Saatten Önce veya Sonra Yapılan Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşleri	44
B. 2911 s.k. m. 23/1-b’ye Aykırı Biçimde Yapılan Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşleri	53
C. Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşünün Zamanına Dair Kurallara Uymamak	56
Ç. 6 Ve 10. Maddede Belirtilen Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşünün Mekanına Dair Kurallara Aykırılık	58
D. 20 nci Maddedeki Yöntem ve Şartlara ve 22 nci Maddedeki Mekana İlişkin Yasak ve Önlemlere Uyulmaksızın Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşü İcrası	63
E. 2911 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Bırakılan Konularda Kendi Amaç, Kural ve Sınırları Dışına Çıkılarak Faaliyette Bulunmak	68
F. Kanunların Suç Saydığı Maksatlar İçin Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşü İcrası	69

G. Bildirimde Belirtilen Amaç Dışına Çıkılarak Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşü İcrası	70
Ğ. Erteleme Ve Yasaklamaya İlişkin Hususlara Aykırı Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşleri	71
H. 12 nci Madde Gereğince Toplantının Dağılmasına Karar Verilmesine Rağmen Dağılmama Hali	73
I. Yabancılarla İlgili Sınırlayıcı Hükümlere Uyulmayan Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri	74

İKİNCİ BÖLÜM

KANUNA AYKIRI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME VE DİRENME SUÇLARI İLE 2911 SAYILI KANUNDA DÜZENLENEN DİĞER SUÇLAR

I. KANUNA AYKIRI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME, YÖNETME VE BUNLARIN HAREKETLERİNE KATILMA SUÇU	76
A. Suçla Korunan Hukuki Yarar	76
B. Suçun Maddi Unsurları	77
1. Fail ve Mağdur	77
2. Eylem	77
C. Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru	81
Ç. Suçun Manevi Unsuru	85
D. Suçun Özel Görünüş Şekilleri	86
II. DİRENME SUÇLARI	87
A. Direnme Suçu(m. 32/1)	88
1. Suçla Korunan Hukuki Yarar	88
2. Suçun Maddi Unsurları	88
a. Fail ve Mağdur	89
b. Eylem	89
3. Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru	96

B. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda Kamu Görevlisine Görevi Yaptırmamak İçin Direnme (m. 32/2)	98
1. Suçla Korunan Hukuki Yarar	99
2.Suçun Maddi Unsurları	100
a.Fail ve Mağdur	100
b. Eylem	101
3. Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru	102
4. Suçun Manevi Unsur	102
C. Direnme Suçlarında Suçun Özel Görünüş Şekilleri	103
D. Daha Az Cezayı Gerektiren Hal Olarak m. 32/3	106
1. Hükmün Hukuki Niteliği	108
2. Hükmün Uygulanma Şartları	113
III. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNUNDA DÜZENLENEN DİĞER SUÇLAR	119
A. Düzenleme Kurulu Üyelerinin Gerekli Nitelikleri Taşımaması Suçu	119
B. Düzenleme Kurulu Üyelerinin Görevlerini Yerine Getirmemesi Suçu	121
C. Devlet Görevlilerine Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşü İle İlgili Görevlerini Yaptıkları Sırada Mani Olmak Suçu	123
D. Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu (m.29)	124
E. Toplantı veya Gösteri Yürüyüşünde Huzur ve Sükunu Bozma(m.30)	126
F. Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları (m.31)	129
1. Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtalarını Kullanmak Suçu(m.31/1)	129
2. Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ile Suç İşlemeye Teşvik ve Tahrik Etmek Suçu (m.31/2)	130
G. Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu m. 33'te Düzenlenen Suçlar	132
1. Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Silahla Katılma Suçu	132
2. Kimliğini Gizlemek Amacıyla Yüzünü Kapatarak Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Katılma Suçu	139
3. 2911 Sayılı Kanun m.33/1- b'de Düzenlenen Suç	141

H. Kanuna Aykırı Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşüne Özendirmek Veya Kışkırtmak	143
IV. MUHAKEME VE 6352 SAYILI KANUN GEÇİCİ MADDE 1	146
SONUÇ	151
KAYNAKÇA	155

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜSBFM	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Mecmuası
AYM	Anayasa Mahkemesi
Bkz	Bakınız
Baş. No	Başvuru no
C	Cilt
CD	Ceza Dairesi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
çev	Çeviren
dn	Dipnot
E	Esas
HSK	Hakimler ve Savcılar Kurulu
İHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K	Karar
m	Madde
md	Madde
MÜHFD	Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Örn	Örneğin
P	Paragraf
S	Sayı
s	Sayfa
s.k.	Sayıli Kanun
T	Tarih
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TVGYK	Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

vb	Ve benzeri
vd	Ve devamı
vs	Ve saire
Y	Yıl
YCGK	Yargıtay Ceza Genel Kurulu
Yrg.	Yargıtay
yy	Yüz yıl

GİRİŞ

Çalışmamızın konusunu 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda düzenlenen kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma ve direnme suçlarının maddi ceza hukuku açısından incelenmesi oluşturmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı; temelini Anayasamızda da bulduğu gibi temel hak ve özgürlüklerle ilgili başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere birçok uluslararası metinde düzenlenmiş; toplumsal alanda ve hem ulusal hem uluslararası yargıda yoğun uygulanma alanına sahip en temel insan haklarından biridir.

Anayasa, kanun ve uluslararası metinlerde ayrı ayrı düzenleme bulmuş ve hem toplumsal hem yargısal boyutta yoğun uygulama alanına sahip toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ile ilgili ceza hukuku literatürü incelendiğinde, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununda düzenlenen suçlarla ilgili pek fazla esere rastlanamamaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı daha çok anayasa hukuku ve insan hakları literatüründe, kendisine yer bulmuştur. Biz toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını çalışmamızda ceza hukuku ekseninde fakat anayasa hukuku ve insan hakları ışığında incelemeye çalıştık. Esasen toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ceza hukuku alanında fazla çalışılmayan bir alan olması ve bu haliyle de görece özgün bir alan olması, bunula birlikte de güncelliğinin ve uygulamasının da yoğun oluşu bizi tez konusu olarak bu konuyu seçmeye iten önemli sebeplerdir

Kanuna Aykırı Toplatı Ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Ve Direnme Suçları konulu tez çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. 1. bölümde 2911 sayılı kanunda yer alan suçlarla ilgili temel kavramlar olan ve kanuna da adını veren toplantı ve gösteri yürüyüşleri kavramları incelenmiştir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ülkemiz ve genel olarak uluslararası alanda tarihi gelişim süreci ele alınmıştır. Birtakım temel uluslararası metinde toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının düzenlenişine değinilmiştir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının benzer bazı hak ve kavramla mukayeseleri yapılmış ve toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının anayasal sınırları ile hakkın sınırlandırılma rejimi incelenmiştir. Yine aynı bölümde 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda düzenlenen suçlar açısından pozitif veya negatif olarak en temel

şart olan “kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri” kavramı üzerinde, kanunda sayılan aykırılık halleri başlıklar halinde incelenmek biçiminde, durulmuştır.

Çalışmamızın 2. bölümünde ise 2911 sayılı kanunda düzenlenen kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçı ile direnme suçı madde numaralarına göre ana başlıklar halinde incelenmeye çalışılmıştır. Suç tipleri tek tek; korunan hukuki yarar, suçun maddi unsurları, suçun hukuka aykırılık unsuru, suçun manevi unsuru, suçun özel görünüş şekilleri alt başlıkları ile incelenmiştir. Tezimizin ana konusuna bu bölümde değinildiğinden adeta ilk bölüm ikincisine hazırlık niteliğinde olmuştur. 2. bölümün devamı da 2911 sayılı kanunda düzenlenen diğeri suçlara da detaylarına girmeden ana hatlarıyla değinilmeye çalışılmıştır. 2. bölümün son kısmında 2911 sayılı kanunda düzenlenen suçlarla ilgili muhakeme usulüne kısaca değinilmiş ve 6352 sayılı kanunun geçici 1. maddesi 2911 sayılı kanundaki suçlarla ilgili olarak incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKI

Egemenliğin millete ait olması demek, milletin kendi kendisini yönetmek anlamına geldiğine göre, milli egemenlik esasının bulunduğu bir ülkede vatandaşların kendi işlerini görüşmek, devlet hayatını ilgilendiren meseleleri müzakere etmek, tartışmak, en azından fikir beyan etmek için bir araya gelmeleri şüphesiz onların en tabii hakkı olmalıdır ve toplanma hürriyeti fertleri devlet karşısında tek başlarına kalmak hissiyatından da kurtarıcı mahiyettedir¹. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının amacı vatandaşların kamu işlerinin görülmesine katılma hakkını sağlamaktır. Bu sebeple bu hürriyet vatandaşın menfi statüsünü teşkil eden bir negatif statü hakkı olarak kalmamakta, aynı zamanda ferdin devlet idaresine katılım imkanını da temin eden bir aktif statü hakkı olarak da kendisini göstermektedir². Yöneticileri seçimle iş başına gelen bir devlette toplanma özgürlüğünün önemi izah edildiği üzere açıktır³.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde devletin görevi, bunlara salt müdahale etmemek, tabir caizse seyirci kalmak değil, özgürlüğün sağlıklı şekilde kullanılabilmesi için gerekli önlemleri de almaktır⁴. Anayasamızın “Devletin Temel Amaç ve Görevleri”

¹ İlhan Arsel, **Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları**, Ankara, 1962, s. 478.

² Cevat Geray, “Türkiye’de Toplanma Hürriyetinin Düzenlenmesi”, **AÜSBFM**, Cilt: XIV, Sayı: 20, 1959, s.100.

³ İlhan F. Akın, “Toplanma Özgürlüğü”, **İHFM**, C.ilt: XXX, Sayı: 3- 4, 1964, (Toplanma Özgürlüğü), s.545.

⁴ Ömer Anayurt, **Toplanma Hürriyeti Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1998, s. 77; A. Şeref Gözübüyük ve Feyyaz Gölcüklü, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ve Uygulaması**, Genişletilmiş 9. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011, s. 368; Durmuş Tezcan ve diğerleri, **İnsan Hakları El Kitabı**, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, (İnsan Hakları), s. 567; Gökçen Alpkaya, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Ve Uygulamasında Toplanma Özgürlüğüne Hak”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 56, Sayı: 3, 2001, s.10; Necmi Yüzbaşıoğlu, “Dernek, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hak ve Özgürlüklerine İlişkin Anayasa ve Yasalarda Yapılan Son Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme”, **MÜHFD**, Sayı: 1, 2003, (dergi), s. 122; Osman Doğru, “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Uygulamasında Toplanma Ve Örgütlenme Özgürlüğü”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 64, 2006, s. 40; Ali İşgören, **Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 192; Ziya Çağa Tanyar, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 60, Sayı: 3, 2011, s. 612; Çağlayan Kara, **Düşünceyi Açıklama Ve Yayma Aracı Olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2005, s. 36; Sibel Inceoğlu (Ed.), **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Ve Anayasa- Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme**, Şen Matbaa, Ankara, 2013, s. 384; Osman Doğru ve Atilla

başlıklı 5. maddesi de “... kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.” diyerek buna işaret etmektedir.

Bir toplumda toplanma özgürlüğünün gerçek anlamda var olabilmesi için hem yöneticiler düşüncenin yayılması ile otoritelerinin sarsılacağı inancında ve özgüvensizliğinde olmamalı hem de toplumda yaşayanlar toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle kamu düzenini bozmayacak siyasi bilinç ve tutumda olmalıdırlar⁵. Aslında toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü ve bu özgürlüğün sınırlandırılması rejimi ile hak- sınırlama dengesi hususlarında bu cümle güzel bir özet olabilir.

Nalbant, **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama Ve Önemli Kararlar 2. Cilt**, 2. Baskı, Legal Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 429; Ümit Kılınç, “Barışçıl Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Yapma Hakkı Ve Devletin Yükümlülükleri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 110, 2014, s. 286; “Bir gösteri, geliştirmek istediği düşüncelere veya taleplere muhalif olanların canını sıkabilir veya kızdırabilir. Ancak gösteriye katılanlar muhaliflerin fiziksel saldırılarına uğrayabilecekleri korkusu duymadan gösterilerini yapabilmelidirler; bu tür bir korku ortak düşünceleri veya menfaatleri destekleyen diğer dernekleri veya grupları toplumu ilgilendiren hayli tartışmalı meselelerde görüşlerini aleni olarak ifade etmekten caydırabilecektir. Bir demokraside karşı gösteride bulunma hakkı gösteri hakkının kullanılmasını engelleyecek kadar geniş olamaz. O halde gerçek ve etkili bir barışçıl toplanma özgürlüğü, devletin sadece müdahalede bulunmama görevine indirgenemez. Çünkü sırf negatif yükümlülük anlayışı sözleşmenin 11. maddesinin amacıyla bağdaşmaz. Sözleşmenin 8. maddesi gibi 11. maddesi de bireyler arasındaki ilişkilerde bile ihtiyaç duyulduğunda pozitif tedbirler almayı gerektirebilir.”; AİHM, Platform “Arzte Für Das Leben”/ Avusturya, B. No: 10126/ 82, 21.06.1988, Doğru ve Nalbant, ss. 429- 430.

⁵ Akın, Toplanma Özgürlüğü, s. 545.

I. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ KAVRAMI

A. Toplantı⁶

1. Genel Olarak

Toplantı günlük kullanımda birden çok kişinin belirli amaçlarla bir araya gelmesi anlamında kullanılmaktadır⁷. Hukuki olarak toplantı kavramı ise 2911 s. kanun m. 2/1-a'da tanımlanmaktadır. Madde metni “Toplantı; belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu kanun çerçevesinde düzenlenen açık ve kapalı yer toplanmalarını” biçimindedir.

Ani ve spontane gelişen toplanmalar; örneğin bir kaza sebebiyle birden oluşan kalabalık hukuki anlamda toplantı olarak mütalaa edilmemektedir⁸. Bu haliyle hukuki anlamda toplantıdan bahsedebilmek için örgütlenme de gerekir. Toplantıyı rastlantıya dayalı bir insan topluluğundan ayıran örgütlü olunmasıdır⁹. Toplantı, önceden düzenleme yapılmasını gerekli kılar¹⁰.

Hukuki olarak bir toplantıdan bahsedebilmek için iki kişinin varlığı yeterlidir. Anayasamızda toplantılar için belirli bir sayı öngörülmemiştir fakat toplantı kavramının doğası gereği birden fazla kişi gerekir. Her ne kadar 2911 sayılı yasa m. 11 en az yedi kişiden bahsetmekte ise de anayasada böyle bir asgari sayı belirtilmediğinden ve

⁶ “Toplanma” teriminin amaç, işlev ve kapsam açısından daha uygun olduğu görüşü için bkz. Necmi Yüzbaşıoğlu, “Dernek, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hak ve Özgürlüklerine İlişkin Anayasada Yapılan Son Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme”, **TBMM Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu Bildiri Metni**, TBMM Başkanlığı Yayınları, No: 1, Ankara, 2003, (sempozyum), s. 40. Yazara bu konuda katılıyoruz. Bu haliyle hem organizasyon zorunlu bir unsur gibi anlaşılmaktadır ki ileride değinileceği üzere bu her zaman zorunlu değildir. Nitekim AIHS de “toplanma” terimini m. 10’da kullanmaktadır.

⁷http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5d911265a707d1.71995257, (29.09.2019)

⁸ İşgören, s.62.

⁹ Geray, s. 104; Arsel, s. 479; İlhan F. Akın, **Temel Hak Ve Özgürlükler**, Fakülteler Matbaası, Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971, (Temel Hak Ve Özgürlükler), s.154; İbrahim Özden KABOĞLU, **Kolektif Özgürlükler**, Dicle Üniversitesi Basımevi, Diyarbakır, 1989, (Kolektif Özgürlükler), s. 62; Anayurt, s. 10.

¹⁰ İbrahim Özden Kaboğlu, **Anayasa Hukuku Dersleri**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 7. Bası, Legal Kitabevi, İstanbul, 2011, (Anayasa Hukuku Dersleri) s. 304.

kanundaki ibare de toplantı kavramı açısından kurucu bir anlam ifade etmediğinden sonuç olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı kapsamında iki kişinin varlığı sayı olarak toplantının varlığı için yeterlidir denilebilir¹¹. Demokraside genel kural özgürlük, özgürlüğün kısıtlanması ise istisnadır. İki kişi bir araya geldiğinde artık anayasal koruma altında bulunan bir toplanma hakları bulunmalıdır¹². Bir hukuk devletinde açıkça yasaklanmamış bir şey serbest kabul edilmelidir. Bazı yazarlar ise yedi kişiden az sayıda toplanmaların 2911 sayılı yasa kapsamında toplantı özgürlüğü çerçevesinde değil ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar¹³. Bu yazarlara göre bu yorum yediden az sayıda kişinin toplanması durumunda bunun 2911 sayılı yasadaki sınırlayıcı rejime ve prosedüre de tabi olmayacağı ve özgürlüğü genişletici mahiyettedir. Yargıtay da bir kararında basın açıklamalarının ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine ve 2911 sayılı yasaya aykırı düzenlenmiş olmaları hasebiyle ceza verilemeyeceğine hükmetmiştir¹⁴. Biz de 2911 sayılı yasadaki yedi kişi ibaresinin toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımı için zorunlu ve kurucu bir sayı olmadığı düşüncesindeyiz. Anayasa ve AİHS de böyle bir sayıdan bahsetmeden toplanma özgürlüğünü tanımış ve tarif etmiştir. Yediden az sayıda kişinin de toplanma özgürlüğü anayasal ve AİHS anlamında teminat altındadır. Bu halde de 2911 sayılı yasadaki toplanma özgürlüğünün kullanımına dair rejim uygulama alanı bulacaktır düşüncesindeyiz¹⁵.

Toplu olarak değil tek kişi tarafından yapılan eylemler toplantı özgürlüğü değil ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmelidir¹⁶. AİHM'in Arrowsmith adlı kabul edilebilirlik kararında¹⁷ başvurucunun bir askeri birlikte askerlerin Kuzey İrlanda'ya gönderilmemesi gerektiği fikrini işleyen bir bildiri dağıtmasıyla alakalı olay AİHS

¹¹ Esra Atalay, **Türkiye'de Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, İzmir, 1995, s.4; İşgören, s. 63.

¹² Ozan Gülhan, **Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Kapsamındaki Suçlar**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s.6.

¹³ İncoğlu (Ed.), s. 385.

¹⁴ Yrg. 8. CD, E.: 2001/ 9056- K.: 2002/ 2381, T.: 06/03/2002, İncoğlu (Ed.), s. 385.

¹⁵ 7'den az sayıda kişi ile toplantı veya gösteri yürüyüşü icrasının 2911 sayılı kanun m. 9 ve 11 uyarınca hukuken mümkün olmadığını savunan görüş için bkz. Alp Giray Yapar, **Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale, 2018, s. 6.

¹⁶ Tanyar, ss. 602- 603.

¹⁷ AİHM, Arrowsmith/İngiltere, B. No:7050/75, T.: 16.05.1977, Tanyar, s. 603.

toplanma hakkı ile ilgili m. 11 değil ifade özgürlüğü ile alakalı 10. madde altında değerlendirilmiştir. Yine başka bir davada bir hakimin görevi dışında siyasi bir bildiri dağıtmasıyla ilgili almış olduğu disiplin cezasının AİHS'ye uygun olup olmadığı değerlendirilirken başvuru toplantı veya gösteri yürüyüşü hakkı çerçevesinde değil ifade özgürlüğü hakkı altında değerlendirilmiştir¹⁸.

Yine hukuki anlamda bir toplantıdan bahsedebilmek için ortak bir amaçla toplanılmış olması aranmalıdır. Örneğin stadda maç izleyen kalabalık ya da sinemada film izleyen topluluk da bir amaç için bir aradadır fakat burada bir ortak amaç değil aynı şeye yönelmiş fakat birbirinden bağımsız ve habersiz birden fazla amaç söz konusudur. Yani burada birlikte olmak ortak amacı değil birden fazla kişinin ayrı ayrı aynı maçı veya filmi izleme amacı vardır¹⁹. Bu ortak amaç müşterek alınmış bir kararla birlikte olma iradesiyle durakta otobüs beklemek, sinemaya veya maça gitmek gibi alelade tesadüfi bir amaç değil düşünsel bir temeli olan, müşterek bir çıkara hizmet eden, fikir alışverişi veya beyanı doğrultusunda entelektüel bir amaç olmalıdır²⁰. Toplanma hürriyeti düşünce hürriyetinin bir biçimi olarak anlaşılmaktadır ve bunun nedeni de toplantıların ihtiva ettiği fikri ve entelektüel amaç unsurudur²¹. Düğün, balo, spor gibi amaçlarla toplanmalarda bir fikir mübadelesi, entelektüel bir gaye olmadığından bunlar hukuki anlamda toplantı sayılmazlar²².

Süre açısından toplantı belirsiz bir süre de olsa devamlılık arz etmeyen, kalıcı bir devamlılık amaçlamayan, taraflar arasında organik bir bağ ihtiva etmeyen bir araya gelmelerdir. Bu haliyle toplantı hakkı demek kurma hakkından ayrılır, greve yaklaşır²³.

Yer açısından toplantıya katılan kişiler fiziksel olarak bir arada aynı yerde olmalıdırlar. Muhtelif kitle iletişim araçları ile (televizyon, telsiz, telefon,

¹⁸ AİHM, E./ İsviçre, B. No: 10279/ 83, T.: 07.05.1984, Tanyar, s. 603.

¹⁹ Kara, s.9.

²⁰ Anayurt, s. 9; İşgören, s.63.

²¹ Anayurt, s. 14.

²² Arsel, s. 480; Anayurt, s.15.

²³ Duygun Yarsuvat, **Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti Ve İlgili Ceza Hükümleri**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1968, s.30; Anayurt, s. 13.

bilgisayar,...vs.) bağlantı biçiminde bir araya gelmeler toplantı olarak addedilemez²⁴. Bu durumda kişiler organize olsa da farklı yerlerde olduklarından ortada kül halinde bir toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü değil düşünceyi ifade özgürlüğünden ve haberleşme özgürlüğünden bahsetmek gerekir²⁵. Fakat farklı fiziksel ve coğrafi yerlerde ayrı ayrı yapılan eylemler birbirlerinden bağımsız birer toplantı veya gösteri yürüyüşü olarak addedilebilir. Burada ileride değinileceği üzere bildirim şartı da uygulamada sorun çıkartacak, bildirimin nereye yapılacağı ve kim/ kimlerce yapılacağı sorunu gündeme gelecektir.

2911 sayılı yasa m.22/1'deki "genel yollar" ibaresini Anayasa Mahkemesi iptal etmiştir, bu haliyle genel yollarda toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılamaması kuralı ortadan kalkmıştır.

2911 sayılı yasa m. 8'de toplantı mekanı aleni yer olarak düzenlenmiştir. Bu da aleniyete birtakım sonuçlar bağlayan kanuni düzenlemelerin(örn. 5237 s. TCK m. 125/4) her türlü toplantıda uygulama alanı bulacağı anlamına gelmektedir²⁶.

2911 sayılı kanunla (m.6, 7, 26,...) açık yer toplantıları ile kapalı yer toplantıları farklı kurallara bağlanmıştır. Fakat böyle bir ayrıma anayasa ile gidilmemiş bulunduğundan her iki tür toplantının da anayasal güvence altında olduğu söylenmelidir²⁷.

Sonuç olarak yukarıda bahsedilen hususlar beraberce toparlandığında toplantı birden fazla sayıda kişinin ortak çıkarlarını korumak veya birtakım fikirlerini yaymak için organize olarak geçici süreliğine bir araya gelmeleridir²⁸.

²⁴ Atalay, s.6; İşgören, s.64; Gülhan, s.4; Duygu Akar, **Türkiye'de Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Uygulanması**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova, 2016, s.22; aksi görüşte bkz. Kara, s.12.

²⁵ Akar, s. 22.

²⁶ Coşkun Dündar, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti ve 171 Sayılı Kanun", **Askeri Adalet Dergisi**, Sayı: 54- 55- 56, 1970- 14, s.24.

²⁷ Atalay, s.57; Nuray Şentürk, **2911 Sayılı Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Ve Cezai Hükümler**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s.23.

²⁸ Yarsuvat, ss. 34- 35; Akın, (Temel Hak Ve Özgürlükler), s.154; Kaboğlu, (Kolektif Özgürlükler), ss. 62- 63; Şener Güngör ve A. Mümin Kavalalı, **Uygulamada Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1990, s.120; Anayurt, s. 16. Organizasyon unsuru tartışmalıdır, tartışmalara aşağıda değinilecektir.

2. Toplantı Türleri

a. Genel Toplantı- Özel Toplantı

Genel toplantı- özel toplantı ayrımı bağlı bulundukları hukuki rejim ve devlet müdahalesi kapsamı açısından uygulamada son derece büyük önem taşımaktadır. Özel toplanmalar kamu düzenini ilgilendirmediklerinden konut dokunulmazlığı ve kişi güvenliği kapsamında değerlendirilirken genel toplanmalar doğrudan kamu düzeni ile ilgili bulunduğundan bildirim, erteleme, zaman ve yer sınırlamaları, duruma göre yasaklama gibi devlet müdahale ve düzenlemelerine tabidir. Esasen toplantı hakkından kasıt da genel toplantılardır²⁹. Genel toplantılar herkesin gelebileceği, serbestçe katılabileceği toplantılardır³⁰. Özel toplantılara sadece çağırılanların gelmesi, genel toplantıların ise herkese açık olması hasebiyle kamu düzeni ve genel güvenlik açısından daha az risk taşımaları nedeniyle özel toplantılar daha geniş serbestiyi haizdir³¹.

Genel toplantılar yer bakımından çoğunlukla kamuya açık yerlerde yapılmakta, özel toplantılar ise özel mülkte yapılmaktadır. Fakat bu sorunu çözmeye ve genel toplantı- özel toplantı ayrımını sağlıklı şekilde yapmaya tek başına yeterli bir kıstas değildir. Bir genel toplantı veya gösteri yürüyüşü özel bir mahalde; bir özel toplantı ve gösteri yürüyüşü ise genel bir mahalde olabilir³².

Genel toplantılar ekseriyetle kalabalık ve katılımcılar belirsiz sayıdadır, özel toplantılar ise belirli ve az sayıda kişi ile yapılır. Fakat asgari iki kişi ile genel toplantı mümkünken, düğün gibi oldukça kalabalık ve belirsiz sayıda kişi ile yapılan özel toplantılar da mümkündür. Yani bu kıstas da tek başına yeterli değildir.

Katılım için bir tabiyet, üyelik aranan toplantılar özel, böyle bir şart yoksa genel toplantıdan söz edilir. Örneğin bir siyasi partinin herkese açık yaptığı bir fikri etkinlik tabiyet aramadığı için genel toplantı olarak nitelendirilebilir³³. Fakat örneğin bir dernek veya siyasi partinin düzenlediği ve sadece üyelerini haberdar ettiği kamuya açık ve fikir

²⁹ Anayurt, s. 27; Alpkaya, s. 5; İşgören, s. 76.

³⁰ Arsel, s. 480.

³¹ Kara, s. 41.

³² Yarsuvat, s.36; Anayurt, s. 28; İşgören, s. 77;Şentürk, s.17.

³³ İşgören, s. 77.

açıklaması, paylaşımı amaçlı entelektüel bir toplantı da kanaatimizce genel toplantı olarak kabul edilmeli, 2911 sayılı yasada düzenlenen genel toplantılara dair rejime tabi olmalıdır. Bu noktada davetin şahsa veya aileye bizzat yapılması, davet sahibinin iradesi ile olması ve katılımın kontrollü olması, her isteyenin katılamaması hali birlikteyse toplantının özel bir toplantı olduğu savunulmaktadır³⁴. Davetiye veya toplantıya giriş kartları ayırım gözetmeksizin herkese dağıtılmışsa, örneğin genel bir yolda gelen geçen herkese toplantıya katılım teklif ediliyor ve davetiye veriliyorsa, artık genel bir toplantı var kabul edilmelidir³⁵. Yine bir toplantının özel toplantı olduğunu söyleyebilmek için toplantıda konuşulanlar dışarıdan duyulmamalı ve eylemler de dışarıdan görülemez, bu haliyle görsel veya işitsel bir aleniyet söz konusu ise toplantının artık genel bir toplantı olduğu söylenmelidir³⁶.

Sonuç olarak genel toplantı- özel toplantı ayrımı bağlı bulundukları hukuki rejim çok farklı olduğundan doğru şekilde yapılmalı, isabetli bir hukuki nitelendirme yapılmalı ve bahsedilen tüm kıstaslar birlikte gözetilmelidir³⁷. Özel toplantılar önceden bildirim veya yasaklama gibi idari gözetim veya denetime tabi olmayan toplantılardır. Zaten önleyici tedbir veya formaliteleri gerektirecek bir tehlike de kamu düzeni açısından özel toplantılarda söz konusu değildir. Özel toplantılar konut dokunulmazlığı veya kişi güvenliği çerçevesinde değerlendirilirler³⁸. Bildirim, erteleme, yasaklama, zaman ve mekan sınırlamaları gibi prosedür ve hükümlerden özel toplantılar muafır³⁹.

b. Ani- Planlı Toplantı

Planlı toplantılar önceden kararlaştırılarak, düzenlenerek yapılan toplantılardır, ani toplantılar ise plansız ve düzenlenmesiz, genelde bir dış tetikleyen ile spontane gelişen toplantılardır. 1982 Anayasası genel olarak planlı toplantı düşünülerek kaleme alınmıştır. Fakat bu ani toplantıların anayasal korumadan faydalanamayacağı anlamına

³⁴ Kaboğlu, Kolektif Özgürlükler, s.82; Atalay, s. 55; İşgören, ss.77- 78.

³⁵ Anayurt, s. 30.

³⁶ Anayurt, s. 29.

³⁷ İşgören, s. 79.

³⁸ Anayurt, ss. 26- 27.

³⁹ Anayurt, s. 32.

gelmez⁴⁰. Daha önceden hiçbir bildirimde bulunmadan kendiliğinden ve aniden oluşacak topluluklar da anayasal korumadan faydalanırlar⁴¹. Yeter ki toplantı veya gösteri yürüyüşü silahsız ve saldırısız olsun.

Anayasa m. 34 toplantı ve gösteri yürüyüşü “düzenleme” hakkından bahsetmektedir. Bu da düzenleme unsuru içermediğinden ani toplantıların anayasal teminat altında olması ile ilgili tereddütler yaratmaktadır. Fakat toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının düzenleme-yönetme-katılma unsurlarının bir bütünü oluşu göz önünde bulundurulduğunda anayasada sadece düzenleme ibaresinin kullanılmış olmasının toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetme ve bunlara katılma haklarını dışladığı savunulamaz. Aynı şekilde sırf düzenleme ibaresinin tercih edilmesi doğası gereği düzenleme unsurunu içermeyen ani toplantıların anayasal koruma altında olmaması şeklinde anlaşılmamalıdır. Yasaklanmayan şey serbest olduğuna göre- örneğin silahlı ve saldırılı toplantı veya gösteri yürüyüşü açıkça yasaklanmıştır- ve ani toplanmalar açıkça yasak edilmediğine göre serbest addedilmelidir. Hatta 2911 sayılı kanundaki bildirim şartı da sadece “düzenlenen” toplantı ve gösteri yürüyüşleri için şarttır⁴². Çoğunlukla toplantılar öncesinde düzenleme ile teşekkül etseler de düzenleme unsurunu zorunlu görmek ani toplanmaları dışlayan, özgürlükçü ve demokratik olmayan bir yaklaşımdır, düzenleme unsuru toplantı ve gösteri yürüyüşü için zorunlu görülmemelidir⁴³. Fakat kendiliğinden ve aniden ortaya çıkıp düzenleme unsuru taşımayan ve bildirim prosedürü yerine getirilmeksizin gerçekleştirilen ani toplantıların kanun dışı toplantılar olduğunu savunanlar da vardır⁴⁴. Buna göre ani toplantılar ortaya çıkan ani bir tetikleyen sebebiyle gösterilen süratli tepki(adeta refleks) olması hasebiyle doğaları gereği bildirim ve düzenleme unsurunu ihtiva etmemeleri normaldir ve bu tip toplantılar bildirim prosedüründen muaf olmalıdır. Fakat bunu savunmak olması gereken hukuk açısından mümkün ise de pozitif hukukumuzda bu görüşü destekleyecek argümanlar bulmak zordur⁴⁵. Kanaatimizce ani toplantılar da anayasal garanti altında değerlendirilmelidir.

⁴⁰ İşgören, s. 79.

⁴¹ Atalay, s. 53.

⁴² Atalay, ss. 54- 55.

⁴³ İşgören, ss. 64- 65; Akar, s. 23.

⁴⁴ Anayurt, s. 12; Kara, s. 10.

⁴⁵ Anayurt, s. 39.

Aslında çoğu durumda ani toplantılar da ama açıkça ama zımnen (bir kişinin ilk tepkiyi göstererek kıvılcım olması ve bu veya başka bir kişi tarafından yönetilen bir topluluk oluşması gibi) düzenlenmektedir. Sorun aşağıda değinileceği üzere bildirim yapılmamasında kendini göstermektedir ki barışçıl olması halinde ve zamanında bildirimin olayın şartları ve güncelliği gereği beklenemeyeceği hallerde sırf bildirim yapılmamasının toplantı veya gösteri yürüyüşünü tek başına hukuka aykırı hale getirmeyeceği yönünde AİHM ve Yargıtay içtihatları söz konusudur. İlgili içtihat ve değerlendirmelere çalışmamızın kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri başlığı altında ve 2. bölümünde daha ayrıntılı değinilecektir.

Ani toplantılar spontane nitelikleri ve doğaları gereği düzenleme unsurunu içermeyen, bir düzenleyicisi bulunmayan toplantılardır⁴⁶.

Ani toplantılar ile acele toplantılar birbirinden farklıdır. Acele toplantılar, toplantı konu ve amaçları gereği yasal bildirim süreleri beklenmeden süratle acilen planlanıp düzenlenen ve icra edilen toplantılardır. Ani toplantılar ise birden ortaya çıkan bir tetikleyen karşısında plansız gelişen toplantıdır. İki kavram arasındaki temel fark ani toplantıda düzenleme yokken acele toplantıda düzenleme olmasıdır⁴⁷.

c. Açık Yer- Kapalı Yer Toplantıları.

Toplantılar yapıldıkları yere göre de ayrıma tabi tutulmaktadır. Halkın belirli bir amaç için aleni olarak açıkta ve belirli bir arazide yaptıkları toplantılar açık yer toplantısıdır⁴⁸. Kapalı yer toplantıları ise üstü örtülü ve yüzeysel anlamda sınırları belli olup, dış aleme açık olmayan yerlerde gerçekleştirilen toplantılardır⁴⁹. Bu ayrımın pratik önemi 2911 sayılı yasada farklı birtakım kurallara bağlı kılınmış olmalarıdır. Bir kapalı yer toplantısının kamu düzeni açısından riski ve önemi, tabidir ki açık alan toplantısından

⁴⁶ Atalay, s. 53.

⁴⁷ Atalay, s. 53.

⁴⁸ Yarsuvat, s. 39.

⁴⁹ Atalay, s.57; İşgören, ss. 79- 80; Akar, s. 79.

daha azdır, muhtemel bir taşkınlığı kontrol etmek kapalı yerde daha kolaydır, bu denli pratik önem ve farklılığa rağmen 2911 sayılı yasada bu iki kurum tanımlanmamıştır⁵⁰.

Açık yer toplantılarının kapalı yer toplantılarına göre daha riskli ve kamu düzeni açısından önemi haiz olması, 2911 sayılı yasada birtakım farklı düzenlemelere tabi kılınmasına sebep olmuştur⁵¹. 2911 sayılı yasa m. 7/2'ye göre açık yer toplantıları gece vakti girdiğinde dağılacak şekilde, kapalı yer toplantıları ise 24.00'a kadar yapılabilir⁵². Yine m. 26/4'e göre kapalı yer toplantılarında ses yükselten cihazlarla dışarıya yayın yapılamaz. İdarenin toplantı yerlerini kararlaştırma yetkisi yalnız açık yerlerdeki toplantılar için söz konusudur, kapalı yer toplantıları için idarenin böyle bir yetkisi yoktur⁵³. Kapalı yer toplantıları için bildirim yükümlülüğü de bulunmamasının daha demokratik ve özgürlükçü olacağı ve kamu düzeni açısından da bu muafiyetin ciddi bir tehlike yaratmayacağı savunulmaktadır⁵⁴.

Kapalı yer- açık yer ayrımının yapılmasında uygulamada bazen zorlanılmaktadır. Tereddüt halinde bir yerin kapalı yer olarak kabul edilmesinin serbesti kural, sınırlama istisnadır anlayışından hareketle, yerinde olduğu savunulmaktadır⁵⁵.

B. Gösteri Yürüyüşü

Gösteri yürüyüşü günlük kullanımda "bir topluluğun duygularını dile getirmek için ana yollar ve alanlarda yürüyerek yapılan gösteri" olarak tanımlanabilir⁵⁶. Gösteri yürüyüşü 2911 sayılı yasa m. 2/1-b'de ise "gösteri yürüyüşü, belirli konular üzerinde halkı aydılatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu kanun çerçevesinde düzenlenen yürüyüşleri ifade eder." biçiminde tanımlanmaktadır. Tek kişilik toplantı mümkün değil iken tek kişilik bir

⁵⁰Anayurt, s. 34; İşgören, s. 80.

⁵¹ Kara, s. 42.

⁵² 25.07.2018 tarihli 7145 sayılı yasanın 9. maddesi ile 2911 sayılı yasa m. 7 değiştirilmiştir. Bu değişiklik öncesi kapalı yer toplantılarında saat sınırı 23.00 idi.

⁵³ Akın, Toplanma Özgürlüğü, s. 566; Anayurt, ss. 36- 37.

⁵⁴ Anayurt, s. 37.

⁵⁵ İşgören, s. 81.

⁵⁶ [http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5d9878d7e034b8.32812259,\(05.10.2019\).](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5d9878d7e034b8.32812259,(05.10.2019).)

gösteri yürüyüşü mümkündür⁵⁷. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise tek kişilik yürüyüşleri kolektif yapıda olmadığı için toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına ilişkin 11. madde kapsamında değil düşünce özgürlüğüne ilişkin 10. madde kapsamında değerlendirmektedir⁵⁸.

2911 sayılı yasa gösteri ve yürüyüş kavramlarını beraber “gösteri yürüyüşü” kavramı ile kullanmaktadır, fakat gösteri ve yürüyüş iki birbirinden farklı amaçlı olgudur⁵⁹. Gösteri, bir grup insanın fikrini bağırarak, fiili varlık göstermek suretiyle umurun görebileceği şekilde fikirlerini açığa vurmalarıdır. İnsanlar hareket halinde oldukları zaman bu bir yürüyüş, hareketten yoksun iseler toplantıdır. Yürüyüş bir düzen ve beraberlik içinde bir yerden bir yere muayyen maksatlarla giden insan topluluğudur⁶⁰. Yürüyüş; yaya olarak olabileceği gibi bir vasıta ile at, bisiklet, araba...vs gibi bir binek veya araç ile de olabilir⁶¹. Bu haliyle gösteri yürüyüşü bir grup insanın varlıkları, bağırımları ve hareketleri ile umumi yollar üzerinde fikirlerini açığa vurmak maksadıyla belli bir düzen ve beraberlik içinde bir yerden bir yere gitmesi olarak tanımlanabilir.

Gösteri ve yürüyüşler siyasal, sosyal, mesleki, ekonomik...vs. konularda bir karar veya düzenlemeye, uygulamaya karşı hoşnutsuzluğu ortaya koyma ve bu durumu protesto etme amaçlı veya bir hak talebini belirtmek amaçlı kitlesel kanaat açıklamasıdır. Bu haliyle aslında gösteri yürüyüşünün öznesi bu kolektif yönü karşısında yalnızca bireyler değil çoğu zaman gruplardır. Zira oluşturulan grup sayesinde bireysel çabayla başarılamayacak amaçlar gerçekleştirilebilir⁶². Bu haliyle gösteri ve yürüyüş özgürlüğü hem kanaat ve düşüncelerin toplu şekilde daha etkin ifade edilmesine imkan tanınması anlamında ve biçiminde bir kolektif özgürlük, hem de gerçek kişi birey açısından bir gösteri veya yürüyüşe serbestçe katılma hakkı biçiminde kendini gösteren bir bireysel özgürlüktür⁶³.

⁵⁷ MÜLLER'DEN aktaran Atalay, s.8; İşgören, ss. 65- 66; Akar, s. 23.

⁵⁸ Şentürk, s.15; Akar, s. 24.

⁵⁹ Anayurt, s. 17.

⁶⁰ Yarsuvat, s.41; Güngör ve Kavalalı, s. 120; Anayurt, s. 18.

⁶¹ Yarsuvat, s.41; Anayurt, s. 19; Alpkaya, s.4.

⁶² Kaboğlu, Kolektif Özgürlükler, s. 63.

⁶³ Kaboğlu, Kolektif Özgürlükler, s. 84.

Gösteri ve yürüyüş ayrı ayrı olabileceği gibi birlikte de olabilir. Kanaat, fikir, görüş, tepki ve taleplerin; söz, yazı, pankart, resim, müzik...vs. araçlarla kamuya açık yollarda ve meydanlarda aktarımı şeklinde kullanıldığından toplantıya göre daha ayrıntılı kurallara bağlanmıştır⁶⁴.

Gösteride amaç bir grubun salt varlıkları, sesleri veya jestleri ile; dövizler, işaretler, pankartlar, bayraklar, şarkılar yardımıyla bir istek veya memnuniyetsizliği gözler önüne sermektir⁶⁵. Yine toplantıda katılanların genel olarak kendi aralarında bir fikir mübadelesi söz konusu iken gösteride önceden toplulukta veya bireyde var olan duygu veya düşüncelerin dışa aktarılması söz konusudur⁶⁶.

2911 sayılı kanunun sadece gösteri yürüyüşünü tanımlamış olması, fakat gösteri kavramını tanımlamamış olması bizi gösteri kavramının ve kurumunun yasal olarak dışlandığı sonucuna götürmez. Gösteri esasen durağan şekilde veya seyir halinde icra edilebilecek bir etkinliktir. Gösterinin durağan hali toplantı kavramı içinde düşünülmüş ve kanunda sadece toplantı kavramı düzenlenmiş, durağan gösteriler toplantı kavramı içinde eritilmiştir. Gösterilerin seyir halinde olan biçimleri ise gösteri yürüyüşü olarak kanunda düzenleme alanı bulmaktadır⁶⁷.

II. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKININ TARİHİ GELİŞİMİ

A. Uluslararası Belge ve Sözleşmelerde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğünün Tarihsel Gelişimi

1. Genel Olarak

İnsan toplumsal bir varlık olması hasebiyle bir arada yaşamak, birlikte hareket etmek, düşüncelerini birbiriyle paylaşmak ve kolektif olarak düşüncelerini aktarmak, bir

⁶⁴ Kaboğlu, Anayasa Hukuku Dersleri, s. 304.

⁶⁵ Anayurt, s. 18.

⁶⁶ Anayurt, s. 20; Kara, s. 14.

⁶⁷ Anayurt, s. 19.

amaç etrafında toplanmak ister. Bu insanın aslında doğası gereğidir⁶⁸. İlk zamanlarda iktidarlar bunu bir hak ve özgürlük olarak tanımamışlar ve insanlar bu sebeple birtakım baskılara maruz kalmışlardır⁶⁹. Orta çağ ardından gelen aydınlanma hareketi doğrultusunda 17. ve 18. y.y.da ortaya çıkan tabii hukuk anlayışı ile bireylerin doğuştan gelen devletten bağımsız, devletin bahşetmediği hakları olduğu ortaya koyulmuş ve bu anlayışın bir uzantısı olarak uluslararası belge ve sözleşmeler ortaya çıkmıştır⁷⁰.

2. Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Başlıca Uluslararası Belge Ve Sözleşmelerdeki Yeri

a. 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi

Bildirinin 2. maddesi: “Her siyasal birliğin amacı, insanın doğal ve zamanaşımına uğramaz haklarını korumaktır. Bu haklar özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnmedir.”. Bildiri açıkça toplantı ve gösteri yürüyüşünü zikretmese de, Fransız devrimi toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının başlangıcıdır. 14.12.1789 tarihli kanun ile idareye dilekçe ile başvurma amaçlı barışçıl toplanma hakkı düzenlenmiştir. Barışçıldan kasıt silahsız ve saldırısız olmaktır. 1791 Fransız Anayasasında toplantı hakkı açıkça düzenlenmiş ve ilk kez bir anayasada toplantı özgürlüğü yer bulmuştur⁷¹.

b. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Birleşmiş Milletler’in kuruluşu ile amaçlananların belki de en önemlisi insan hak ve özgürlüklerini katılan bütün devletlerde gerçekleştirmektir. Bu doğrultudaki çalışmalar ürününü verdi ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’

⁶⁸ Şentürk, s. 29.

⁶⁹ Gülhan, s. 13; Şentürk, s. 29.

⁷⁰ Şentürk, s. 29.

⁷¹ Kara, s. 17; Şentürk, s. 30.

ni 10/12/1948’de kabul etti⁷². Bütün bildirinin temel felsefesini şu ilk cümle “haykırıyordu”: insanlar (doğuştan) eşittirler ve vazgeçilmez haklara sahiptirler⁷³.

10 Aralık 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile devredilemeyen ve devletten önce de var olan insan hakları anlayışı ilk defa uluslararası bir bildirge ile güvence altına alınmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi insan haklarını düzenleyen geniş kapsamlı bir belgedir fakat antlaşma veya sözleşme değildir; yani devletler bakımından uygulanmasını zorunlu kılacak bir hüküm getirmemektedir, bildirge sadece manevi ve ahlaki bir ağırlık taşımakta, bir iyi niyet gösterisinden ibaret kalmaktadır. Devletlerin ulusal mevzuatlarına işlenmedikçe hükümleri hukuki sonuç doğurmaz⁷⁴.

Bildirgenin 20. maddesiyle birlikte, toplanma özgürlüğü ilk kez uluslararası bir insan hakları belgesinde düzenleme alanı bulmuştur⁷⁵.

c. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi sonrası, insan hak ve özgürlüklerini düzenleyen ikinci belge Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesidir. Türkiye Cumhuriyeti’nin de aralarında bulunduğu Avrupa Konseyi üyesi devletlerce 04.11.1950 tarihinde Roma’da imzalanmış ve 03.11.1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye 10.03.1954’te sözleşmeyi onaylamış ve sözleşme iç hukukumuzun bir parçası haline gelmiştir⁷⁶.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin kaynağını büyük ölçüde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi oluştursa da bu iki belgeyi birbirinden ayıran en önemli şey ve Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinin asıl önemli yanı, hükümlerine uyulmaması durumunda devletler arası hukuk açısından yabana atılmayacak ciddiyette bir yaptırım mekanizması işletmesidir. Böylelikle AİHS, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin

⁷² Ahmet Mumcu ve Elif Küzeci, İnsan Hakları Kamu Özgürlükleri, 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s. 97.

⁷³ Mumcu ve Küzeci, s. 97

⁷⁴ Atalay, s. 43; Anayurt, s. 56.

⁷⁵ Anayurt, s. 55; Şentürk, s.31.

⁷⁶ Atalay, s. 43; Şentürk, s.32.

yaptırımsızlığını gidermiş olmuştur. AİHS taraf devletlerin sözleşme maddelerine uymalarını denetleyecek olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ni de düzenlemektedir⁷⁷. Sözleşme taraf devletleri, iç hukuklarını sözleşmeye göre düzenleme ve sözleşmede düzenlenen bir hakkın çiğnenmesi halinde doğan mağduriyeti giderme yükümlülükleri altına sokar⁷⁸.

Toplantı özgürlüğü sözleşmenin 11. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre: “Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkaları ile birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir”. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise hakkın sınırları düzenlenmiştir: “Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler niteliğinde olarak ulusal güvenlik, kamu güvenliği, barış ve düzenin sağlanması ve suç işlemenin önlenmesi, sağlığın ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı güçler ve güvenlik güçleriyle devletin idari mekanizmasında görevli olanlar hakkında yasal sınırlamalar konmasına engel değildir.”

Barışçıl toplantıdan kasıt sadece toplantının icrası sırasındaki eylemler değil toplantının amacının da barışçıl olmasını kapsar ve gerektirir. Amacı barışçıl olmayan bir toplantı daha eyleme geçmeden sözleşmeye aykırı bir hal alır (örneğin ırkçı bir amaçla yapılacağı bilinen bir toplanma)⁷⁹. AİHS, taraf devletlerce, hem vatandaşlarına hem yabancılara uygulanmak durumundadır. Ayrıca AİHS'nin uygulanması ve bağlayıcılığı noktasında karşılıklılık esası geçerli değildir. Yani taraf devletler, başka bir taraf devletin ihlalini kendi ihlaline savunma olarak gösteremez, hiçbir taraf devlet, sözleşmeye uymayı diğer devletlerin de uyması koşuluna bağlayamaz⁸⁰.

AİHS'de açıkça gösteri yürüyüşü özgürlüğünden söz edilmese de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince toplantı kavramı gösteri yürüyüşlerini de kapsar biçimde yorumlanmakta, kararlar gösteri yürüyüşlerini de kapsayacak biçimde verilmektedir⁸¹.

⁷⁷ Mumcu ve Küzeci, s. 107.

⁷⁸ Atalay, ss. 43- 44.

⁷⁹ Kara, ss. 34- 35; Akar, s. 134.

⁸⁰ Kara, s. 33.

⁸¹ Anayurt, s.7; İşgören, ss. 32- 33; Kara, s. 33.

ç. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Düzenlendiği Diğer Birtakım Uluslararası Belge ve Sözleşmeler

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, 18.07.1978 tarihli sözleşme büyük ölçüde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden etkilenmiştir. Sözleşmenin 15. maddesinde herkesin barışçıl toplanma hakkı olduğu belirtilmiş ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki benzer şekilde sınırları gösterilmiştir⁸².

Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı Afrika Birliği Örgütü tarafından 28.06.1981 tarihinde kabul edilmiş ve 21.10.1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şartın 11. maddesi toplanma özgürlüğünü düzenlemektedir. Afrika Şartı, düzenlediği hakların güvence altına alınması için hiçbir yargısal organ öngörmemiştir, zira bu o dönemde bu şartın kabulüne engel olabilirdi⁸³.

Kopenag Belgesi ve Paris Şartı 01.08.1975 tarihli Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (01.01.1995'ten beri resmi adıyla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)) Nihai Belgesi ile insan hakları alanında önemli düzenlemeler yapılmıştır. Toplanma özgürlüğü ise ilk kez 1990 tarihli Kopenag belgesinin 9/2 maddesinde yer bulmuştur⁸⁴. Barışçıl toplanma hakkına işaret edilmiştir.

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme 16.12.1966'da kabul edilip imzalanmış ve 03.03.1976'da yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 21. maddesiyle barışçıl toplantı hakkı düzenlenmiş ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindekilere benzer sebeplere ve kanunla sınırlanabileceği kaydedilmiştir⁸⁵.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20.11.1989 tarihinde kabul edilmiş ve 02/09/1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye sözleşmeyi 14.09.1990 tarihinde imzalamıştır. Toplanma özgürlüğü m. 15'te düzenlenmiş ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine benzer sebeplerle sınırlandırılabilirdi belirtilmiştir.

⁸² Şentürk, s. 33.

⁸³ Anayurt, s. 59.

⁸⁴ Anayurt, s. 34.

⁸⁵ Şentürk, s. 35.

B. Türkiye’de Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Tarihi Gelişimi

1. 1924 Anayasası Öncesi Dönem

Osmanlı İmparatorluğunda din etkilerinden sıyrılmış, doğal hakların varlığını benimsemiş; Locke, Rousseau ve Montesquieu gibi yazarların etkisi ile oluşmuş bir insan hakları, kamu özgürlükleri anlayışı var olmamıştır⁸⁶. Osmanlı İmparatorluğunun temel düzeni İslami esaslara göre oluşturulmuştur ve İslam hukukunda günümüz anlamında bir toplanma hürriyetinden söz edilemez⁸⁷. Bu sebeple meşrutiyet öncesi dönemde toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının bulunmadığı söylenmelidir, fakat toplantı ve gösteri yürüyüşü benzeri hareketler bu dönemde yok değildir. Buna yeniçerilerin memnun olmadıkları padişah veya vezirleri değiştirme maksatlı ayaklanmaları gösterilebilir. Fakat bu gibi bir araya gelmeler kamuoyunu etkileyen yasal toplanmalar olmayıp bir isyan ve ayaklanmanın başlangıcını teşkil eden kanunsuz kitle hareketleridir⁸⁸. Bu dönemde sadece kanun dışı toplantı ve gösteri yürüyüşü benzeri hareketler olmamıştır. Birinci meşrutiyetin ilanını etkileyen hareketlerden biri olan ve Talebe-i Ulum öğrencilerinin devletin kötü gidişi ve karışıklıkların önlenmesi amaçlı, padişaha toplu olarak dilekçe vermeleri barışçıl bir toplanma ve gösteri yürüyüşü örneği olarak gösterilebilir⁸⁹.

Osmanlı İmparatorluğunda insan hakları anlayışı ancak 19. yüz yılın ortalarına doğru kendini hissettirmeye başlamışsa da⁹⁰ çalışma konumuzu oluşturan toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının düzenlenmesi aşağıda değinileceği üzere 1909 yılına kadar beklemiştir. Osmanlı İmparatorluğunda insan hakları adına atılmış ilk belirgin adım Sened-i İttifak olarak gösterilebilir. Bununla ilk defa padişahın hak ve yetkilerinde ayanlar lehine kısıtlamaya gidilmiştir⁹¹. Her ne kadar bu belge hak ve özgürlüklerini garanti altına almak isteyen bir grup tarafından değil bizzat Sadrazam Alemdar Mustafa

⁸⁶ İlhan F. Akın, **Kamu Hukuku**, 7. Bası, Beta Basım, İstanbul, 1993, (Kamu Hukuku), s.298.

⁸⁷ Anayurt, s. 99.

⁸⁸ Yarsuvat, s.82.

⁸⁹ Yarsuvat, s.82.

⁹⁰ Akın, Kamu Hukuku, s.299.

⁹¹ Orhan Aldıkaçtı, **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi Ve 1961 Anayasası**, 4. Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s. 39; Akın, Kamu Hukuku, s.300.

Paşa'nın girişimiyle ve padişah onayıyla hazırlanmış ve hiçbir zaman da uygulanmamış bir belge olsa da, kamu hukukumuzda hukuk devleti kurma yönünde atılmış bir adımdır⁹². Senedi İttifak sonrası 1839 tarihli Gülhane Hatt-ı Humayunu ve 1856 Islahat Fermanı ile yine insan hakları konusunda düzenlemeler getirilmiştir. Bu belgeler de bir tepki, direnme sonucu "yayınlatılmış" belgeler değildir, halk bu hakların verilmesi için savaşmamıştır, doğuştan hakların imparatorlukça tespiti değil bu hakların padişahça ihsanı, lütfu söz konusudur⁹³.

1876 Kanun-i Esasi döneminde, Senedi İttifak ve Gülhane Hattı Humayun'unda da olduğu gibi, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının düzenlenmemiş olduğu görölmektedir⁹⁴. Hatta Kanun-i Esasi'de kolektif hak ve özgürlüklere, Fransız İnsan Hakları ve Yurttaş Hakları Belgesinden esinlenilmesi sebebiyle, rastlanmamaktadır⁹⁵. Zaten düzenlenmiş olan hak ve özgürlükler alanı da padişahın aşırı yetkileri sebebiyle mayınlarla kaplıdır. Kanun-i Esasi m. 113'e göre padişah şüph e ettiği kişiyi yargılamasız, formalite bir soruştırma ile yurt dışına sürgün edebiliyordu, yine kanunların yürürlüğünde son sözün padişahta oluşu ve kanunların anayasaya uygunluğu ile ilgili bir denetim mekanizmasının da bulunmuyor oluşu temel hak ve özgürlükleri padişahın sınırsız inisiyatifinde ve kağıt üzerinde bırakıyordu⁹⁶. 1909 değişiklikleri ile de, ki bu değişikliklerin yapılmasına az çok geniş bir kitlenin gösterdiği reaksiyon ve kazandıkları başarı ile toplum tarafından seçilen temsilcilerin faaliyetleri neden olmuřtur⁹⁷, toplanma ve dernek kurma hakkı Kanun-i Esasi'ye eklenmiştir. m.120/ 1'e göre " kanunu mahsus tebaiyet şartiyle Osmanlılar hakkı içtimaa maliktir"⁹⁸. Böylelikle 1909 değişiklikleri öncesi düşünce özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü kanun-i esaside düzenlenmemiřken⁹⁹, düşünce özgürlüğünün bir uzantısı olan toplanma hakkı 1909

⁹² Akın, Kamu Hukuku, ss.300- 301.

⁹³ Akın, Kamu Hukuku, ss.304- 305.

⁹⁴ Sadık Artukmaç, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanunu", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 298, 1964- 34, s. 5; Atalay, s. 34; Kara, s. 19.

⁹⁵ Akın, Toplanma Özgürlüğü, s.556; İşğören, s.39; Kara, s. 19; Akar, s. 34.

⁹⁶ Anayurt, ss. 102- 103; Kara, s. 19.

⁹⁷ İşğören, s.41.

⁹⁸ Yarsuvat, s.84.

⁹⁹ Aldıkaçtı, s. 63.

değişiklikleriyle kanun-i esasideki yerini “ hakk-ı içtima” adı altında almıştır¹⁰⁰. Fakat bu haklar da kağıt üzerinde kalmıştır¹⁰¹. “Fert hak ve özgürlükleri sadece Anayasanın metninde, Anayasa da fiilen askıda kalmıştır”¹⁰².

1921 Anayasasında da fert hak ve özgürlüklerinden bahsedilmemektedir. Zaten toplam 24 maddeden müteşekkil bir Anayasadır ve 1909 değişikliklerini de hala yürürlükte tutmaktadır. Fert hak ve özgürlüklerinin düzenlenmemiş olmasının nedeni 1921 Anayasasının olağanüstü hallere özgü bir yönetimin esaslarını çizmesidir. Türk kurtuluş hareketi için ihtiyaç duyulan hukuki durumlar ve devletin kuruluşuna dair birtakım esaslar kaleme alınmakla yetinilmiştir¹⁰³.

09.06.1909 tarihli İçtimaat-ı Umumiye kanunu ile toplanma özgürlüğü izin sistemine değil bildirim sistemine bağlanmış ve bir imparatorluk yasası olduğu halde oldukça liberal bir tablo çizilmiştir¹⁰⁴. Fakat daha sonra 03.03.1328 tarihli başka bir düzenleme ile kanunsuz toplantıların zorla dağıtılması yetkisi hükümet kuvvetlerine verilmiştir. Kanunsuz toplantılarla ilgili hüküm eksikliği bu şekilde giderilmiştir¹⁰⁵. Aynı tarihli İçtimaat-ı Umumiye Kanunu Müzeyyel kanun-u muvakkat ile idareye beğenmediği toplantıları asayiş bahanesiyle keyfi biçimde yasaklama yetkisi tanınmış ve özgürlük yara almıştır¹⁰⁶. Bu şekilde toplanma hürriyeti fiilen ortadan kaldırılmıştır.

2. 1924 Anayasası Dönemi

1924 Anayasası m. 70’te toplanma hürriyeti düzenlenmiştir. 1946’ya kadar ise İçtimaat-ı Umumiye Kanununa Müzeyyel Kanun-u Muvakkat yürürlükte kalmıştır. 10.06.1946 tarihli kanunla bu kanun-u muvakkat yürürlükten kaldırılmış ve yasaklama rejiminden vazgeçilerek "bildirim sistemi"ne geri dönmüştür¹⁰⁷. 6187 sayılı ve

¹⁰⁰ Aldıkaçtı, s. 73; Anayurt, s. 101; Akar, s.7.

¹⁰¹ İşgören, s.42.

¹⁰² Aldıkaçtı, s. 75.

¹⁰³ Aldıkaçtı, s. 83; Anayurt, s.106; Kara, s. 21; Akar, s. 8.

¹⁰⁴ Yarsuvat, s.86; Akın, Toplanma Özgürlüğü, s.556; Akın, Temel Hak Ve Özgürlükler, s.164; Atalay, ss.35- 36; İşgören, s.43.

¹⁰⁵ Atalay, s. 36; Anayurt, s.105; İşgören, s.43.

¹⁰⁶ İşgören, s.44.

¹⁰⁷ İşgören, s.47.

24.07.1953 tarihli Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun ile ise bu özgürlük atmosferi tekrar zedelenmiştir. 6187 sayılı kanun m. 4'te cezai kovuşturma gerektirir şekilde düzenlenme yapılmıştır. Bu şekilde son derece genel ifadeler kullanılarak idareye tehlikeli ve keyfiyete açık düzeyde takdir yetkisi verilmiştir¹⁰⁸. Bu haliyle toplantının amacına uygun ve huzur içinde icrası için getirilmiş bir düzenleme gibi görünen bu madde terimlerin kaypaklığı ve muğlaklığı sebebiyle idarenin keyfi tutumunun ve özgürlük sahasını daraltmasının önünü açmaya uygun bir düzenleme olmuştur¹⁰⁹. Hakaretin takdirinde bilirkişiler ve mahkemeler dahi tereddüde ve ihtilafa düşmekteyken böyle genel ve müphem düzenlemelerle bunun takdirini kolluğa bırakmak sakıncalıdır¹¹⁰. Haksız ve keyfi uygulamalara çanak tutmak demektir¹¹¹.

6761 sayılı ve 27.06.1956 tarihli Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ile İhtimaat-ı Umumiye Kanunu ve Tecemmuat Hakkında Kanunu-u Muvakkat yürürlükten kaldırılmıştır. 6761 sayılı kanun ile "izin sistemi" benimsenerek antiliberal bir yol izlenmiş, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına birçok sınırlama getirilmiş ve hatta uygulamada bu hak fiilen ortadan kalkmış, ülkede toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının varlığından dahi bahsetmek imkansız hale gelmiştir¹¹². 6761 sayılı yasanın 4. maddesinde açık ve kapalı yer toplantılarından en az 48 saat önce o yerin en büyük mülki amirine medeni ve siyasi haklarını kullanma salahiyetini haiz ve o yerde sabit ikametgah sahibi en az 3 kişilik düzenleme heyetince beyanname verilmesi gerektiği belirtilmiş ve mülki amire de toplantı saatinden önce toplantıya izin verilip verilmediğinin bildirilmesi görevi yüklenmiştir ki bu da toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının izin sistemine bağlandığını göstermektedir. Bu izin verme veya vermeme yönündeki takdir yetkisi o denli mutlak ki mülki amire takdirine gerekçe sunma yükümlülüğü dahi yüklenmemiştir¹¹³. Hatta hangi durumlarda toplantı veya gösteri

¹⁰⁸ Yarsuvat, s.89; Atalay, s.37; İşgören, s.48.

¹⁰⁹ Anayurt, ss. 108- 109.

¹¹⁰ Sahir Ergan, "Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanuna Dair Bazı Mütalaalar", **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: XXVI, Sayı: 7- 8, 1953, ss. 343- 344.

¹¹¹ Geray, s. 113.

¹¹² Geray, s. 116; Yarsuvat, s.90; Akın, Toplanma Özgürlüğü, s. 557; Akın, Temel Hak Ve Özgürlükler, ss. 164- 165; Atalay, s.37; İşgören, s.48.

¹¹³ Geray, s.110; Yarsuvat, s.92- 93; Güngör ve Kavalalı, s.111; Atalay, s.38; Anayurt, s. 110; Kara, s. 24; Akar, s. 36.

yürüyüşlerine izin verilmeyeceğine dair bir yasal düzenleme dahi 6761 sayılı kanunda yoktu¹¹⁴. Keza toplantıya kadar belirli bir sürede idarenin, toplantı veya gösteri yürüyüşü talebi ile ilgili cevap verme yükümlülüğü de yoktu¹¹⁵.

6761 sayılı yasanın 2. maddesi ile siyasi amaçlı toplantılar çok kısıtlı bir zamana sıkıştırılmıştır. Seçim dönemi dışında da fiilen yasaklanmış ve bu hak ortadan kaldırılmıştır¹¹⁶. Bu düzenlemenin gerekçesi “seçimleri müteakip siyasi mücadeleye son verip memlekette istikrarın temini” olarak gösterilmektedir fakat; memleketi devamlı bir seçim psikolojisi içinde tutmak ve bu atmosferin devamının birtakım mahzurları olabilirse de esasen siyasi faaliyetlerin zeminini hazırlayan toplanma özgürlüğünü de sadece seçim dönemi ile kısıtlamak ölçüsüz kaçmaktır¹¹⁷. Oysa seçimler ancak bireylerin görüşlerini serbestçe açıklayabildikleri zeminlerde sağlıklı olur ve bu da toplanma özgürlüğünün sağlıklı şekilde kullanılabilirliğinden geçer¹¹⁸.

Maddenin 2. fıkrasında tüzel kişilerin kendi üyeleri arasında yılda en fazla 3 kere olmak üzere kendi özel kanun ve tüzüklerine göre kapalı yer toplantıları yapabilecekleri belirtilmiştir ve bunun izne bağlı olmadığı belirtilmiştir.

6761 sayılı kanun m. 13'te de hükümet komiserine kanun dışı olduğunu değerlendirdiği toplantıyı önce ihtarla, yetmezse fiziki gücüyle, yetmezse silahla havaya ateş ederek, yetmezse hedef gözetmeksizin ateş ederek dağıtma yetkisi tanınmıştır¹¹⁹. Bu son derece ölçüsüz ve antidemokratik bir düzenlemedir. Esasen bu denli ağır bir sınırlayıcı düzenleme 1924 Anayasasına da aykırıdır fakat Anayasaya aykırılıklar için bir yaptırım ve güvence sistemi 1924 Anayasasında söz konusu olmadığından (Anayasa Yargısı gibi) bu düzenlemeler 1924 Anayasası döneminde yürürlüğünü korumuştur¹²⁰. 1924 Anayasası fert hak ve özgürlüklerine geniş bir yer ayırmış olmasına rağmen bu hak

¹¹⁴ Geray, s. 110.

¹¹⁵ Kara, s. 24.

¹¹⁶ Salih Tanyeri, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Rejimi”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 259, 1959- 30, s. 75; İşgören, s.49.

¹¹⁷ Geray, s.107.

¹¹⁸ Alpkaya, ss. 5- 6.

¹¹⁹ Tanyeri, s. 85- 86; Atalay, s.39; İşgören, s.49.

¹²⁰ Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku**, 16. Bası, Beta Basım, İstanbul, 2013, ss. 210, 215; Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, 18. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, ss. 30, 37; Atalay, s. 36; Anayurt, s. 107; Kara, s. 22; Gülhan, s.26; Akar, s. 8.

ve özgürlüklerin uygulanmasının anayasal teminatının söz konusu olmadığı görülmekte¹²¹ ve uygulamada da bu yukarıda değinildiği üzere hissedilmekteydi.

6761 sayılı yasa bahsedilen son derece antidemokratik ve antiliberal hükümlerle adeta toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kullanılamaz hale getirmiştir¹²².

3. 1961 Anayasası Dönemi

İnsan hakları adına 1961 Anayasası ile gelen en önemli yenilik Anayasa Mahkemesi'nin kurulmasıdır. Zira ne kadar mükemmel ve demokratik şekilde temel hak ve özgürlükler anayasal olarak düzenlense de bu özgürlüklerin yasal zeminde karşılığını bulmasını temin edecek bir yargısal denetim mekanizması kurulmadığı müddetçe 1924 Anayasası döneminde görüldüğü üzere temel hak ve özgürlüklerin gerçek anlamda varlığından söz edilemez¹²³. Anayasa Mahkemesi temel hak ve özgürlüklerin en önemli teminatlarından biri ve kendisini hukuk devleti olarak tanımlayan bir devletin, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi hasebiyle, olmazsa olmaz bir kurumdur.

1961 Anayasasında toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı 28. maddede müstakil olarak düzenlenmiştir. Buna göre: "Herkes, önceden izin almaksızın, silahsız ve saldırısız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir. Bu hak, kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabilir."

1961 Anayasasının 28. maddesi ile toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının içeriği anayasal bir zemin kazanmış hem de daha özgürlükçü ve demokratik olan "bildirim sistemi" de anayasal hale gelmiştir. Bu düzenleme karşısında 6761 sayılı yasanın toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını izne bağlayan hükümleri anayasaya aykırı hale gelmiş ve Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmiştir. 6761 sayılı kanun 10.02.1963 tarihli 171 sayılı kanun m. 26 ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkı 1961 Anayasası m. 11'deki genel sınırlama sebeplerine istinaden de sınırlanabilmekteydi. Maddeye göre "Temel hak ve hürriyetler,

¹²¹ Aldıkaçtı, s. 93.

¹²² Anayurt, s.110; İşören, s.50.

¹²³ Akar, s. 9.

devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile veya Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlanabilir.”

171 sayılı kanunun ilk maddesi ile "Herkes önceden izin almaksızın bu kanun hükümleri dairesinde silahsız ve saldırısız olarak belli maksatlarla toplantılar veya gösteri yürüyüşleri yapma hakkına sahiptir." düzenlemesi getirilmiş ve izin sistemi kaldırılmıştır. Aynı kanun 7. madde ile de toplantıdan en az 48 saat önce toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu en büyük mülkiye amirliğine beyanname verileceği ve ilgili mülki amirin de ilmuhaber vereceği düzenlenmiş ve bildirim sistemi benimsenmiştir¹²⁴.

171 sayılı yasa m. 4 ile şehir ve kasabalarda toplantı veya yürüyüş yapılabilecek yerleri vali ve kaymakamların kararlaştıracağı, m. 12 ile toplantı yapılmasının yasaklandığı yerler belirtilmektedir. Madde 12'ye göre" genel yollar ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 1 km. mesafesi dahilinde toplantı yapılamaz". 4. maddenin 2. fıkrası, 12. madde ile konulmuş olan genel yasakların yanı sıra, mülki amirlere kendi görev bölgeleri için özel yasaklar koyma yetkisi vermektedir. Buna göre idare amirleri "gidiş gelişi, güvenliği bozmayacak ve pazarların kurulmasına engel olmayacak surette toplantıların genel olarak yapıldığı, varsa elektrik tesisatı olan yerleri" seçeceklerdir¹²⁵.

171 sayılı yasa idareye belirli bir yeri özel olarak bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne kapatıp başka bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne açık tutma yetkisini tanımamaktadır. Fakat belirli bir yeri genel olarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne kapama yetkisi idarede mevcuttur. Bu konuda m.4/ 2'deki kıstaslar tavsiye niteliğindedir ve idareyi bağlayıcı olmadığından yetersiz kalabilmekteydi. Nitekim m. 11/ 2 “Mahallin en büyük mülki amiri lüzum ve zaruret gördüğü takdirde, yürüyüşlerin yapılacağı yollar

¹²⁴ İşgören, s. 59.

¹²⁵ Atalay, s. 40; İşgören, s. 59.

ile istikameti tespit ve keyfiyeti gerekçeli ve yazılı olarak ilgililere tebliğ eder.” biçimindedir¹²⁶.

Kanunun 9. maddesinde kamu düzeninin bozulması durumunda hükümet komiserinin toplantıyı, 14. maddesinde ise kolluk amirinin yürüyüşü dağıtma yetkileri düzenlenmiştir¹²⁷. Kanunun 20. maddesine göre ise “yapılmakta olan bir toplantı ve yürüyüşte huzur ve sükunu bozmak maksadıyla tehdit veya hakaret veya taarruz veya mukavemette bulunanlar, veya başka bir suretle huzur veya sükunun bozulmasına sebebiyet verenler... cezalandırılır.” Maddedeki "veya başka bir suretle" ibaresi keyfiliğe son derece açık ve özgürlüğün kullanılmasını sınırlayıcı mahiyette görülmektedir¹²⁸. Fakat bizce “veya başka bir suretle” ibaresinde de muhakkak toplantı veya gösteri yürüyüşünün huzur ve sükununu bozma kastı bulunması gerekeceğinden ifade bu perspektifle yorumlanmalıdır.

171 sayılı kanunda yapılan değişikliklerle idareye toplantı ve gösteri yürüyüşünü on güne kadar erteleme yetkisi tanınmış, yine toplantının devamını imkansız kılacak ve genel sükun ve düzeni bozacak düzeyde sözlü veya fiili saldırılar nedeniyle toplantıların dağıtılabileceği düzenlenmiştir. Fakat Anayasa Mahkemesince idarenin on günlük erteleme yetkisi ve "sözlü veya" ibareleri hakkın özüne dokunucu ve keyfiliğe açık olmaları sebebiyle iptal edildi¹²⁹. Gerçekten "sözle veya" tabiri idarenin toplantıyı dağıtma yetkisini oldukça genişletiyordu¹³⁰.

Yukarıda değinilen eleştiriler bir yana, 6761 sayılı yasa karşısında 171 sayılı yasa; Anayasa ve diğer mevzuatla uyumlu, dönemin ihtiyaçlarına cevap veren ve birçok başka kanuni düzenlemelerin aksine mecliste hemen hemen hiçbir tartışma olmaksızın geçen bir kanun olmuştur¹³¹.

¹²⁶ Atalay, s. 40; İşgören, s. 59.

¹²⁷ Atalay, s. 41.

¹²⁸ Atalay, ss. 41- 42; İşgören, s.60.

¹²⁹ Atalay, s.41; İşgören, s.60.

¹³⁰ İşgören, s.60.

¹³¹ Dündar, s. 30.

4. 1982 Anayasası Dönemi

1982 Anayasası özgürlük- otorite ilişkisinde otoriteye öncelik ve ağırlık vermiş, bu haliyle 1961 Anayasasının bireye ve özgürlüklere verdiği önemden uzak bir yaklaşım ortaya koymuştur. Bu sebeple de birçok eleştiri almıştır¹³².

Geçmişten günümüze yönetenlerin gözünde hürriyetler arasında kendileri açısından en tehlikeli ve iktidarlarını tehdit edici nitelikte olan toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyetidir. Zira gruplaşmak, bir araya gelmek insanların doğasında vardır ve fertler grup halinde çok daha etkili ve güçlü olduklarının bilincindedirler¹³³. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de devlet kendisi dışındaki örgütlere ve kolektif haklara, haliyle de bu haklardan biri olan toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına sempatiyle bakmaz, bunları hep sınırlandırma eğilimindedir¹³⁴. Bu sebeplerle de ülkemizde siyasi iktidarlar çıkmaza girdiklerini gördüklerinde önce toplanma özgürlüğüne el atmışlar, onun sınırlandırılması yoluna gitmişlerdir¹³⁵.

Anayasamız özgürlüklerin sınırlarına ve sınırlandırılmalarına özgürlüklerin kendilerinden daha fazla önem vermiş ve adeta özgürlüklerin nasıl kullanılacaklarını değil nasıl kullanılmayacaklarını saptamıştır¹³⁶.

a. Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Sınırları

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı 1982 Anayasasının 34. maddesinde düzenlenmiştir. 1982 Anayasasının 03.10.2001 T. ve 4709 sayılı yasanın 13. maddesi ile değişik 34. maddesine göre:

"Herkes önceden izin almadan silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

¹³² Atalay, s.74; İşören, s.83.

¹³³ Anayurt, ss. 77- 78; Akar, s. 48

¹³⁴ Halit Çelenk, **Toplantılar ve Yürüyüşler**, Çağdaş Hukukçular Derneği Yayınları, Ankara, 1977, s.8; Ülkü Azrak, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu", **Anayasa Ve Uyum Yasaları**, 2002, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, s. 238; Yapar, s. 9.

¹³⁵ Akın, Toplanma Özgürlüğü, s. 556.

¹³⁶ Mumcu ve Küzeci, ss. 240- 241.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir."

Hürriyetlere hiçbir sınır çizmeyerek anarşi içinde bırakan veya hiçbir şarta dayanmadan keyfi bir tarzda ferdi hürriyetleri kısıtlayan veya tamamıyla ortadan kaldıran bir sistem kabul edilemez. Birinci halde devlet müessesesi ortadan kalkar, ikinci halde ise devlet otoritesi sınırsız bir görünüme bürünür¹³⁷. Sınırsız özgürlük anarşiden başka bir sonuç vermez ve hiçbir demokratik düzende de bu mümkün değildir¹³⁸.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının anayasal en belirgin sınırı silahsız ve saldırısız olması zorunluluğudur. Bu sınır AİHS m. 11'de de "barışçıl amaçla" biçiminde kendisini göstermektedir¹³⁹. Toplantının barışçıl amaçlarla düzenlenmesi bu özgürlüğün nesnel sınırıdır. Yani bu sınır hakkın doğası gereği vardır. Silahsız ve saldırısız olması şartı Anayasa veya kanun ile düzenlenmiş olmasa dahi bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün silahlı veya saldırılı olabileceği asla savunulamaz, bu eksiklik asla bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün silahlı veya saldırgan olmasının mümkün olduğu şekilde yorumlanamaz, zaten silahlı veya saldırgan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün de amacının entelektüel fikir teatisi veya kamuoyu oluşturmak, Anayasal bir temel hakkı kullanmak olmadığı ortadadır. Keza basın özgürlüğü için kişilerin manevi değerlerinin ihlal edilmemesi, düşünceyi ifade özgürlüğünün hakareti kapsamaması bu özgürlüklerin nesnel sınırlarıdır¹⁴⁰. Hiçkimse sahip olduğu bir hakkı, bu hakkın özüne ters düşecek bir amaçla kullanamaz¹⁴¹.

Silahsız ve saldırısız olma koşulu AİHS m. 11'de "barışçıl" terimiyle karşılık bulmaktadır. Barışçıldan maksat her zaman ülkenin yerel mevzuatına uygunluk olarak da anlaşılmamalıdır. Yani salt kanuna aykırılık bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü

¹³⁷ Yarsuvat, s.113.

¹³⁸ Atalay, s. 69; Kara, s. 55.

¹³⁹ Alpkaya, s.7.

¹⁴⁰ Kaboğlu, Kolektif Özgürlükler, s.82; Atalay, s. 94; Anayurt, ss. 114- 115; Halil Kalabalık, **İnsan Hakları Hukuku**, Güncellenmiş 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 488; Kara, s. 58.

¹⁴¹ Akar, s. 12.

barışçıl olmaktan çıkarmaz ve AİHS anlamında müdahaleyi haklı kılmaz¹⁴². Hatta Anayasa m. 90/ 5 gereği burada temel hak ve özgürlüklere dair bir uluslararası anlaşma olması hasebiyle AİHS'nin uygulanma önceliği söz konusudur.

Bir toplantı ve gösteri yürüyüşündeki münferit bir veya birkaç kişinin saldırgan tavırları toplantı veya gösteri yürüyüşünün genel barışçıl özelliğini ortadan kaldırmaz. AİHM'e göre de toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanların bir kısmının şiddete başvurmaları diğer katılımcılar açısından bu hakka müdahaleyi meşru kılmaz¹⁴³. Hatta devletin toplanma hakkının icrasını baltalayan provokatif kişileri engellemek ve toplantının huzur içinde cereyanını temin etmek pozitif yükümlülüğü vardır¹⁴⁴. Eğer toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanların sadece bir kısmı şiddet hareketlerine katılmış, diğer birtakım kimse veya kimseler katılmamış ise bu durumda toplantı veya gösteri yürüyüşünün bütününe şiddetin hakim olup olmadığına bakılmakta, bir kısım katılımcılarca yer yer şiddet hareketlerine başvurulmuş olmasına rağmen toplantı veya gösteri yürüyüşünün barışçıl niteliği genel anlamda devam ediyorsa şiddete başvuranların toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına müdahale edilebilecek, şiddete başvurmayanlar ise haklarını kullanmaya devam edeceklerdir¹⁴⁵. Yani hakkın kullanılması engellenmişse hükümet ya şiddetin toplantı veya gösterinin bütününe hakim olduğunu ya da hakkı engellenen kişi ya da kişilerin şiddete bizzat katıldığını ispat edecektir¹⁴⁶. Şiddet toplantı veya gösteri yürüyüşünün geneline hakim olmuş olabilir. Bu

¹⁴² Doğru, s. 44; İnceoğlu (Ed.), ss. 384, 391; Kılınç, s. 284.

¹⁴³ AİHM, Ezelin/ France, B. No: 11800/85, T.: 26.04.1991, Ulaş Karan, **Örgütlenme Ve Toplanma Özgürlüğü, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-3**, 2. Baskı, Epamat Basım, Ankara, 2019, (Toplanma), ss. 53- 54; bahsedilen karara konu olayda başvuru avukat bazı mahkeme kararlarını protesto etmek amacıyla düzenlenen bir gösteri yürüyüşüne katılmıştır. Gösteriler sırasında bazı kamu binaları zarar görmüş, kamu binalarının duvarlarına kararları veren hakimlere yönelik küfürler yazılmıştır. Başvuru avukat bu gösterilere katıldığı için uyarma cezası alır. Fransa Hükümeti AİHM'deki savunmasında başvuru avukatın şiddet eylemlerine katılmasa da gösterileri terk etmeyerek pasif de olsa şiddet hareketlerini desteklediğini ve başvurucuya verilen disiplin cezasının "demokratik toplumda gerekli" olduğunu savunmuştur. Mahkeme Fransa Hükümeti'nin bu savunmasını kabul etmemiştir. Mahkemeye göre bir bireyin katıldığı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde yer yer meydana gelen şiddet hareketleri, o bireyin toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kendiliğinden ortadan kaldırmaz. Birey şiddet eylemlerine bizzat katılmamışsa AİHS m. 11'de güvence altına alınan hakları korunmaya devam eder. Önemli olan şiddet eylemlerinin toplantı ve gösteri yürüyüşünün genel barışçıl karakterini ortadan kaldırıp kaldırmadığıdır. Kararla ilgili açıklamalar için bkz. Doğru ve Nalbant, s. 432.

¹⁴⁴ Alpaya, s. 8.

¹⁴⁵ İnceoğlu (Ed.), s. 391

¹⁴⁶ Tanyar, s. 610; İnceoğlu (Ed.), s. 391.

durumda toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılması kabul edilebilir ve bu şekilde bir müdahale AİHS m. 11'in ihlali olarak düşünülmemelidir. Fakat şiddet eylemleri toplantı veya gösteri yürüyüşünün geneline hakim olmuş ise de şiddete başvurmayan tek bir kişi dahi olsa o kişiye bu şiddetten bahisle adli veya idari herhangi bir ceza verilememelidir. Yani toplantı veya gösteri yürüyüşünü dağıtmakla katılımcıları cezalandırmak farklı değerlendirilmelidir.

Silahsız ve saldırısızlık sınırı 1961 Anayasasında da bulunmaktaydı. Aslında tarihte toplumlar otoriteye karşı talep ve şikayetlerini silahlarla ve isyan, ayaklanma biçiminde göstermeye, dile getirmeye eğilimli oldukları için bu sınırlar 18. ve 19. yüzyıl anayasalarında da düzenlenmekteydi¹⁴⁷.

Esasen toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ortaya çıkmadan önce toplumlar meşru yollarla dilek ve şikayetlerini otoriteye iletmekte güçlük çekmekteydi ve silahlı, saldırılı, isyan niteliğinde hareketlerin sebebi biraz da bu hakkın olmayışı idi. Fakat yine de görüldüğü üzere toplanma özgürlüğünün tarihi sınırsız ve frensiz bir özgürlüğün kamu düzenini tehlikeye soktuğunu ortaya koyuyordu¹⁴⁸. Bu sebeplerle toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ortaya çıkmıştır. Silahsız ve saldırısızlık şartı da hem toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanların hem de katılmayan kimselerin can ve mal güvenliğini tesis etmek amacıyla sınırlama sebebi olarak öngörülmüştür¹⁴⁹.

Toplantı ve gösteri yürüyüşünün ne zaman saldırılı bir nitelik alacağı kanun veya anayasada net biçimde düzenlenmiş veya tarif edilmiş değildir¹⁵⁰. Genel olarak kamuya veya özel kişilere ait yerlerin veya toplantı veya gösteri yürüyüşüne dahil olan veya olmayan insanların can veya mal güvenliğine tehdit oluşturacak hareketler toplantı veya gösteri yürüyüşünü saldırılı hale getirir¹⁵¹. Bir görüşe göre de ceza kanunlarınca suç olarak gösterilen eylemlerin yapıldığı toplantı veya gösteri yürüyüşü saldırganıdır, bunun dışında kalan toplantı veya gösteri yürüyüşleri saldırgan değildir¹⁵². Fakat biz bu görüşü fazla genelleşici ve hakkı aşırı sınırlar mahiyette görüyor ve katılmıyoruz. Kanunlarda

¹⁴⁷ İşgören, s.111; Kara, s. 58; Akar, s. 49.

¹⁴⁸ Akın, Temel Hak Ve Özgürlükler, s. 153.

¹⁴⁹ Bodur ve Özkul, ss.301- 302.

¹⁵⁰ Atalay, s.95; İşgören, s.111.

¹⁵¹ İşgören, s.111.

¹⁵² Atalay, s.96.

suç olarak tanımlanmış her eylem sırf bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde yapıldı diye bu durum tek başına toplantı veya gösteri yürüyüşünü saldırgan hale getirmemelidir. Yukarıda değinildiği üzere can veya mal emniyetini tehlikeye düşürmeyen münferit birtakım eylemler sırf suç olarak tanımlanmış olmasından dolayı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü saldırgan hale getirmemelidir.

Toplantı veya gösteri yürüyüşü yukarıda değinildiği üzere silahsız olmak durumundadır. Bu konuya “Kanuna Aykırı Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri” başlığı altında ayrıntılı değinilecektir.

b. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Sınırlandırılması

1982 Anayasasının ilk halinde temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına dair 13. madde şu biçimde düzenlenmiştir:

" Temel hak ve hürriyetler devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün milli egemenliğin, cumhuriyetin, milli güvenliğin kamu düzeninin, genel asayişin kamu yararının genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir."

1982 Anayasasının ilk hali yukarıda belirtildiği üzere temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması yöntemi olarak "genel sınırlama sebepleri"ni benimsemiştir. Bu husus son fıkra ile tartışmaya kapalı bir hale getirilmiştir. Maddede sayılan sebepler ile tüm temel hak ve hürriyetler ayrı ayrı sınırlandırılabilceği gibi yine bir temel hak ve hürriyet kendi düzenleme maddesinde gösterilen sebeplerle de sınırlanabilir. Yani bir temel hak ve hürriyetin m. 13'te sayılan sebeplerden biriyle sınırlandırılabilmesi için bu sebebin ayrıca o hak veya hürriyetin Anayasadaki kendi maddesinde de sınırlama sebebi olarak geçmesine gerek yoktur. Yine bir temel hak veya hürriyet illa m. 13'te sayılan

sebeplerden biri veya birkaçına istinaden de sınırlandırılmak zorunda değildir, özel maddesinde sayılan sebeplerden biriyle de bir temel hak veya hürriyet sınırlandırılabilir¹⁵³.

1982 Anayasasının 13. maddesi 03.10.2001 T. ve 4709 sayılı kanunla yapılan Anayasa değişikliği ile daha özgürlükçü bir hal almıştır:

" Temel hak ve hürriyetler , özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

Düzenlemeden anlaşıldığı üzere artık bu değişiklikle bir temel hak ve hürriyetin yalnızca ilgili özel maddesindeki sebeplerle sınırlandırılabilceği hükme bağlanmıştır. Bu şekilde "genel sınırlama" sebepleri sistemi terk edilmiştir. Hatta denilebilir ki bu değişiklikle artık temel hak ve özgürlüklere değil, bunların sınırlandırılması sebeplerine "genel sınırlar" çizilmiştir. Yani her temel hak ve özgürlük özel maddesinde sayılan sebeplerle sınırlandırılabilir fakat bu sınırlandırmalar asla m. 13'te sayılı genel sınırları aşar mahiyette olamaz.

Başta ayrıntılı ve yasakçı anayasal düzenleme 4709 sayılı kanunla getirilen 2001 değişikliği ile daha amacına uygun bir hal almıştır¹⁵⁴. Böylelikle sınırları belirsiz “şehir düzeninin bozulmasını önlemek” amacıyla toplantı veya gösteri yürüyüşü hakkının sınırlandırılması imkanı demokratik toplum düzeninin bir gereği olarak yerinde bir şekilde ortadan kaldırılmış, yine sivil toplum kuruluşlarının kuruluş amaçlarıyla doğrudan veya dolaylı ilgili olmasa dahi birtakım konularda kamuoyu oluşturmak veya fikir açıklamak konusunda kendilerini görevli veya haklı görmeleri ve bu hak ve görevi kullanmaları yerine getirmeleri önündeki kanımızca da kamu düzeni veyahut başkaca üstün bir menfaat için gerekli bulunmayan engel demokratik toplum düzeninin bir gereği olarak yerinde bir biçimde ortadan kaldırılmıştır. Anayasa Mahkemesi de bir kararında sivil toplum örgütlerinin yasama meclisinde görüşülen herhangi bir konu ile ilgili olarak tepkilerini barışıl bir toplantı ve gösteri yürüyüşü ile gösterebilmelerinin demokratik bir

¹⁵³ Atalay, s. 77; İşgören, s. 89.

¹⁵⁴ Kaboğlu, Anayasa Hukuku Dersleri, s. 305.

toplumun karakteristik özelliği olduğunu ve böyle bir toplanmanın engellenmesinin demokratik bir toplumda gerekli olamayacağını ve kabul edilemeyeceğini vurgulamıştır¹⁵⁵.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı Anayasa m. 34'e göre ancak milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

AİHS m. 11/ 2'de toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının sınırlandırılması rejimi düzenlenmiştir. Buna göre:

“ Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak yasayla sınırlanabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, kolluk mensupları veya devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında meşru sınırlamalar konmasına engel değildir.”. Bu haliyle anayasamızın AİHS ile uyumlu olduğu genel olarak söylenebilir¹⁵⁶.

AİHS'e göre toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının sınırlandırılması, yani bu hakka müdahale, sadece m. 11/ 2'de düzenlenen hallerde mümkündür. Aksi halde sözleşmeye aykırılık ve hak ihlali söz konusu olur.

AİHM, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına müdahale söz konusu olduğunda bu müdahalenin haklı olup olmadığını, yani bu hakkın ihlal edilip edilmediğini araştırırken sırayla şu soruları sorar: müdahale yasayla öngörülmüş mü, müdahale AİHS m. 11/2'de sayılan sebeplerden birine dayanıyor mu (meşru bir amacı var mı?), müdahale demokratik bir toplumda gerekli mi¹⁵⁷?

AİHM'e göre toplantı ve gösteri yürüyüşüne müdahalenin öncelikle yasal dayanağı olmak zorundadır, sebep hukuken öngörülmüş olmalıdır. Bu da müdahale

¹⁵⁵ AYM, Ali Rıza Özer ve Diğerleri Kararı, B. No: 2013/ 3924, T.: 06.01.2015, P. 133, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Ara?BasvuruNoYil=2013&BasvuruNoSayi=3924>, (25.09.2019).

¹⁵⁶ Yüzbaşıoğlu, sempozyum, s. 43; Azrak, s.241; Yüzbaşıoğlu, dergi, s. 124.

¹⁵⁷ Doğru, s. 40.

sebebinin taraf devletlerin iç hukuklarında dayanağı olmasını (anayasa, yasa, tüzük, yönetmelik...) gerekli kılmaktadır. Aksi halde mahkeme başka bir şey araştırmaksızın ihlal kararı vermektedir. Fakat salt normatif olarak bir iç hukuk düzenlemesinin varlığı yeterli değildir. Düzenleme herkesçe ulaşılabilir ve yeterince açık olmalıdır¹⁵⁸. Yani vatandaşlar düzenleme karşısında davranışlarını rahatça kontrol edebilmelidir¹⁵⁹. Anayasamız ise idarenin düzenleyici işlemleri ile temel hak ve özgürlüklere müdahaleyi mümkün görmemekte, sınırlandırmanın muhakkak kanunla yapılması gerektiğini hem m. 13 hem madde 34’te vurgulamaktadır.

Müdahalenin meşru bir amacı olmasından kasıt sadece AİHS m. 11/ 2’de sınırlı olarak sayılan sebeplerden birine dayanılarak hakka müdahale edilebileceğidir¹⁶⁰. Maddede sayılmayan bir sebeple hakka müdahale ihlal kararını sonuçlar. Bu sebepler değinildiği üzere; ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasından ibarettir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının yasalarla ya da idari tasarruflarla sınırlandırılmasında en sık dayanan sebep kamu düzenidir. Kamu düzeni kavramı; esasen milli güvenlik, genel sağlık ve asayiş kavramlarını da içine alan, toplumun dirlik ve düzeninin korunmasını hedef alan her şey olarak tanımlanabilir. Bu haliyle de kavram son derece geniş, esnek ve muğlaktır¹⁶¹. Kamu düzeni kavramının toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının sınırlandırılmasında bu kadar yoğun şekilde referans alınan bir sebep olup da bu kadar da sınırları belirsiz olması karşısında anayasada ve AİHS’de sınırlamanın sınırı olarak öngörülen demokratik toplum düzeninde gereklilik ve ölçülülük ilkelerinin önem ve değeri daha da belirginleşmektedir.

¹⁵⁸ Harris ve diğerleri, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku**, Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi, çev. Mehveş Bingöllü Kılıcı ve Ulaş Karan, Şen Matbaa, Ankara, 2013, s. 53; Doğru, s. 41; Tezcan ve diğerleri, **İnsan Hakları**, s. 572; AİHM, Yılmaz Yıldız ve diğerleri/ Türkiye, B. No: 4524/06, P. 38, http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/yilmaz_yildiz.pdf, (05.10.2019). “Yasayla öngörülme” koşulu genel olarak yerine getirilmekte ve bu sebebe dayalı ihlal kararları nadiren verilmektedir. Bu sebebe dayalı bir ihlal kararı için bkz., Djavit An/ Türkiye, B. No: 20652/ 92, T.: 20.02.2003, İşgören, s. 235 vd..

¹⁵⁹ Kılınç, s. 284.

¹⁶⁰ Doğru, s. 42.

¹⁶¹ Anayurt, ss- 166- 167; İşgören, s. 97.

Müdahalenin haklı olabilmesi için “demokratik bir toplumda gerekli” olması şarttır. Demokratik toplum, çoğulculuğu benimsemiş, açık fikirli ve hoşgörülü toplumdur. “Gerekli”den kasıt da müdahaleye dayanak gösterilen meşru sebebin somut olayda müdahale için zorlayıcı bir toplumsal ihtiyaç yaratması gerektiğidir. Bunun için müdahalenin meşru sebeple ilgili ve yeterli gerekçesi bulunmalı, meşru amaçla oranlı bir müdahale söz konusu olmalıdır¹⁶². “Gerekli” ifadesi bir anlamda Anayasa m. 13’teki ölçülülük kavramını karşılamaktadır. Ölçülülük ilkesinin unsurlarından biri olan gereklilikten kasıt sınırlama ile ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye yeter en yumuşak en hafif müdahale aracıyla yetinilmesi zorunluluğudur¹⁶³.

Demokratik toplumda sadece belli bir kesimin veya çoğunluğun, iktidarın beğendiği veya savunduğu görüş ve davranışlar değil; bunların hoşuna gitmeyen, benimsemedikleri, hatta onları şaşırtan, yadırganan fikir ve davranışlar da saygı görmeli ve salt bu farklılık sebebiyle bu fikir ve davranışlara müdahale edilmemelidir.

Bazı yazarlar AİHS m. 11/ 2’de sayılan sınırlandırma sebeplerinin sadece barışçıl toplanmalar için geçerli olduğunu¹⁶⁴, barışçıl olmayan toplanmaların m. 11’in öngördüğü korumadan yararlanamayacağını¹⁶⁵ belirtmektedirler. Gerçekten de AİHS, bireylere sadece barışçıl toplanma hakkı tanımaktadır. Fakat bu durum barışçıl olmayan toplantı veya gösteri yürüyüşlerine her müdahalenin meşru ve hukuki olduğu biçiminde anlaşılmamalıdır. Barışçıl olmayan toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yapılan müdahaleler de amaçlanan meşru sebep için gerekli ve amaçla oranlı olmalıdır. Örneğin bir toplantı ve gösteri yürüyüşü barışçıl olmasa da düzenleyici veya katılımcılara çok yüksek cezalar verilemez veya barışçıl olmayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü gerekenden daha sert yöntemlerle dağıtılamaz.

¹⁶² Alpkaya, s. 12; Doğru, s. 43; Tezcan ve diğerleri, İnsan Hakları, s. 572; Kılınç, s. 284.

¹⁶³ Kemal Gözler, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, 17. Baskı, Ekin Basım, Bursa, 2014, s. 132; AYM, Metin Birdal, B. No: 2014/ 15440, T.: 22.05.2019, P. 59; AYM, Ferhat Üstündağ, B. No: 2014/ 15428, T.: 17.07.2018, P. 46, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>, (05.10.2019).

¹⁶⁴ Alpkaya, s. 12.

¹⁶⁵ Tezcan ve diğerleri, İnsan Hakları, s. 569; Hüseyin İnce, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Altında Barışçıl Gösterilerde Orantısız Güç Kullanılması”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Cilt: 0, Sayı: 5, 2015, s. 525.

III. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKININ BENZER HAK VE KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

A.Düşünce Özgürlüğü İle Karşılaştırma

Demokratik sistemin bütünleyici birer parçasını oluşturan toplantı ve gösteriler, çoğu zaman bir düşünce ve kanaatin açıklanması ve yayılmasına hizmet ederler. Bu haliyle bir kolektif özgürlük olan toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü, bireysel bir özgürlük olan düşünce özgürlüğünün bir uzantısı ve tamamlayıcısı olarak karşımıza çıkan bir araç özgürlük konumundadır¹⁶⁶. Toplantı ve gösteri yürüyüşü ifade özgürlüğünün görünüş biçimlerinden biridir. Bu söz konusu özgürlüğün fikri ve entelektüel amaç taşıması özelliğinde kendini gösterir¹⁶⁷. Bireysel ve tek başına düşünce özgürlüğü çerçevesinde ulaşılamayacak olan hedeflere yönelik olan toplanma özgürlüğü, düşünce özgürlüğünü daha etkin kullanma amacına ulaşmayı sağlayan bir araç özgürlük konumundadır¹⁶⁸. Benzer şekilde siyasi parti, dernek, sendika gibi diğer kolektif özgürlükler de ifade hürriyetinin gerçekleşmesine hizmet ederler. Toplantılar, fikir teatisi yoluyla topluluklarda veya topluluğu oluşturan bireylerde düşünce veya düşüncelerin olduğu etkinliklerdir¹⁶⁹.

İnsanların düşündüklerini ortaya koymasının, fikirlerini savunmasının en önemli aracı toplanma özgürlüğüdür, toplanma özgürlüğü düşünce özgürlüğünün bu anlamda bir tamamlayıcısı konumundadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü düşünce özgürlüğünün özel bir çeşidi ve kullanım aracıdır. Bu iki özgürlük arasında özel hüküm- genel hüküm ilişkisi vardır¹⁷⁰. Anayasa m. 26’da düşünce özgürlüğü düzenlenirken m. 34’te de düşünce özgürlüğünün

¹⁶⁶ Kaboğlu, Kolektif Özgürlükler, s. 83; İşören, s.66.

¹⁶⁷ Anayurt, s. 14; Nurullah Bodur ve Eshat Özkul; **Uygulamada Terör Örgütü Ve Terör Suçları**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 295.

¹⁶⁸ Kaboğlu, Kolektif Özgürlükler, ss. 83- 84; . Berke Özenç, “Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü Ve Mekan Yasakları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: LXXIII, Sayı: 2, 2015, s. 89.

¹⁶⁹ Alpaya, s. 6; Kara, ss. 51- 52.

¹⁷⁰ Ulaş Kara., **İfade Özgürlüğü**, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 2, 2. Baskı, Epamat Basım, Ankara, 2019, s.3.

bir kullanım aracı olan toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü düzenlenmektedir. Yine bir somut olayda toplantı ve gösteri yürüyüşü ile düşünce özgürlüğüne dair sınırlamalar ve garantiler, olayın her iki temel hakka dair görünümleri için birbirinden ayrılarak karşılık ve uygulama alanı bulmalıdır biçiminde de düşünülmektedir¹⁷¹. Biz de her somut vakıda bu iki temel hakka dair garanti ve sınırlamaların somut olayda bu temel hakların görünüm bulduğu açılar için ayrı ayrı uygulanması gerektiği düşüncesindeyiz.

Düşüncelerin gelişimi ve ifade edilebilmesi toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının amaçlarından biridir. Bu hak; geliştirmek ve ifade edilmek istenen düşüncelere muhalif kişilerin canını sıkabilecek veya onları kızdırabilecek toplanmaları da korumaktadır¹⁷². Yeter ki toplanma barışçıl olsun; ifade özgürlüğünü kullanmak kisvesi altında saldırı, şiddet veya şiddete çağrı söz konusu olmasın.

Düşünce özgürlüğü toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünden bağımsız olarak var olabilir. Fakat toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü düşünce özgürlüğünden bağımsız olarak var olamaz, kullanılamaz. Zira düşünce özgürlüğü toplantı ve gösteri yürüyüşünün tek kullanım aracıdır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü etkin bir düşünce özgürlüğü kullanımı için önemli ise de toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı olmaksızın da düşünce özgürlüğünün bir ölçüde kullanımı mümkündür. Fakat düşünce özgürlüğünün tam olarak bulunmadığı bir toplumda toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını insanlara tanımak dilsiz bir insana “dilediğin gibi konuşabilirsin” demek gibidir¹⁷³.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün düşünce özgürlüğü ile ilişkisi ve toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün düşünce özgürlüğünün kullanılma araçlarından biri olduğu 6352 s. k. geçici m. 1'de kendisini göstermekte ve bu hususa YCGK 11.07.2014 T., 2013/386 E.- 2014/353 K. sayılı kararında işaret edilmektedir.

6352 s.k. geçici m. 1'de "31.12.2011 tarihine kadar basın ve yayın yoluyla ya da sair düşünce ve kanaat açıklama yöntemleriyle işlenmiş olup temel şekli itibarıyla adli para cezasına ya da üst sınırı beş yıldan fazla olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı

¹⁷¹ Atalay, ss. 16- 17.

¹⁷² Harris ve diğerleri, s. 532.

¹⁷³ Anayurt, ss. 83- 84.

- a. Soruşturma evresinde, 04.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 171. maddesindeki şartlar aranmaksızın kamu davasının açılmasının ertelenmesine,
 - b.Kovuşturma evresinde kovuşturmanın ertelenmesine,
 - c.Kesinleşmiş olan mahkumiyet hükmünün infazının ertelenmesine,
- karar verilir." düzenlemesi getirilmiştir.

Değinilen CGK kararında barışçıl olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ifade özgürlüğünün bir başka görünümü olduğuna değinilmiş ve toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin 6352 s. k. geçici m. 1 anlamında sair düşünce ve kanaat açıklama yöntemlerinden biri olduğuna karar verilmiştir. Böylelikle 2911 s.k.da düzenlenen ve bir düşünce ve kanaat açıklama yöntemi biçiminde işlenen suçlar (2911 s.k. m. 32/1, 33/1-a(sadece silahla),b) da 6352 sayılı yasa geçici m. 1 kapsamında değerlendirilmiştir. Bu suçlar dışında düşünce ve kanaat açıklama yöntemi olarak görülemeyecek kolluğa aktif direnme (m. 32/2), tanınmamak için yüzünü kapatarak, 6136 kapsamında silah bulundurma gibi suçlar ise 6352 sayılı yasa geçici m. 1 kapsamı dışında değerlendirilmiştir. Kararda değinildiği üzere toplantı ve gösteri yürüyüşleri, çoğulcu bir demokrasinin kurulması; farklı siyasi, kültürel, dini, sanatsal ve benzeri fikirlerin oluşabilmesi ve bir arada yaşayabilmeleri bakımından önemlidir. Bir bireysel özgürlük olan düşünce özgürlüğü çoğu kez kolektif bir özgürlük olan toplantı ve gösteri özgürlüğü ile eşzamanlı kullanılır. Demokratik sistemin bütünleyici birer parçasını oluşturan toplantı ve gösteriler, çoğu zaman bir düşünce ve kanaatin açıklanmasına hizmet eder¹⁷⁴.

B. Dernek Özgürlüğü ile Karşılaştırma

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü ile dernek özgürlüğü Türk hukukunda ilk olarak 1876 anayasası 1909 değişikliklikleri ile birlikte yer almış, 1924 anayasasında bu

¹⁷⁴ İşgören, s.66 vd.

iki özgürlük aynı maddede düzenlenmiş, 1961 Anayasasında ise 28 ve 29. maddeler olarak ayrı ayrı düzenlenmişlerdir¹⁷⁵.

Dernek kurma özgürlüğü de toplantı özgürlüğü gibi düşünce özgürlüğünün bir tamamlayıcısı, bir devamı niteliğindedir¹⁷⁶. Toplanma özgürlüğü bireylerin doğrudan girişimiyle kullanılabileceği gibi dernek gibi tüzel kişilerce de düzenlenebilir. Yani hem gerçek kişiler hem tüzel kişiler toplantı düzenleme hakkına sahiptirler¹⁷⁷. Bu haliyle toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü derneklerin düşünce özgürlüğünü kullanmaları için bir araç özgürlük konumundadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü ile dernek özgürlüğü kolektif haklardandır. Ortak bir amaca yönelmiş olma ve birden fazla kişi olma unsurları bakımından benzerlik arz ederler¹⁷⁸. Yine toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü dernek özgürlüğü ve benzeri örgütlü özgürlüklerin de (siyasi partiler, sendikalar,...) aracı olması söz konusudur. Toplantı ve/ veya gösteri yürüyüşü olmadan bahsedilen kolektif hakların etkin şekilde kullanılması mümkün değildir¹⁷⁹. Tabi aynı şekilde bir dernek, siyasi parti veya sendika gibi kolektif bir oluşumun düzenlediği bir toplantı veya gösteri yürüyüşü de çok daha etkin olacaktır. Bu anlamda her iki özgürlüğün de iç içe geçmiş ve birbirini destekler mahiyette olduğu söylenebilir.

Toplantıları derneklerden ayıran bir unsur da geçiciliktir. Derneklerde geçicilik vasfı yoktur¹⁸⁰. Dernekler Kanunu m. 1'e göre dernek "bilgi ve çalışmaların sürekli olarak birleştirilmesi"dir fakat toplantı ve gösteri yürüyüşü geçici ve kısa süreli bir bir araya gelmeyi ifade eder. Dernekler özel hukuk tüzel kişileridir fakat toplantı ve gösteri yürüyüşleri geçici ve kısa süreli olduğundan tüzel kişilik sahibi değildirler. Derneklerde üyelik söz konusudur. Mensuplarla dernek arasında devamlılık ve bağlılık arz eden bir organik ilişki vardır. Fakat toplantı ve gösteri yürüyüşünde yine bahsedilen geçiciliğin bir göstergesi olarak üyelik değil "toplantıya katılan" kurumu söz konusudur. Toplantı veya gösteri yürüyüşü yapılır ve geçici bir süre sonra biter, katılanlar da muhtemelen

¹⁷⁵ İşgören, ss.73- 74.

¹⁷⁶ Akın, Temel Hak Ve Özgürlükler, s. 175.

¹⁷⁷ Kaboğlu, Anayasa Hukuku Dersleri, s. 304.

¹⁷⁸ Atalay, s.19; İşgören, s.74.

¹⁷⁹ Anayurt, s. 86; İşgören, s.74.

¹⁸⁰ Arsel, s. 479.

tekrar bir araya gelmezler¹⁸¹. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde demeklerin aksine kurumsal bir yapı söz konusu değildir¹⁸². Esasen her iki özgürlük de bireylerin bir araya gelme ihtiyaçlarını karşılamak içindir. Fakat demek özgürlüğü bu ihtiyacı sürekli ve kurumsal bir birliktelik olarak, toplantı özgürlüğü ise anlık ve geçici bir birliktelik olarak karşılar¹⁸³.

C. Sivil İtaatsizlik İle Karşılaştırma

Sivil itaatsiz, bir haksızlığa karşı protesto amaçlı pozitif hukuka aykırı eylemde bulunan ve eyleminin sonuçlarına da katlanmaya hazır kişidir¹⁸⁴.

Sivil itaatsizlik bir düşünce açıklama yoludur. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri de öyledir. Fakat temel fark toplantı ve gösteri yürüyüşü anayasal teminat altında bir temel hak iken sivil itaatsizlik eylemlerinin pozitif hukukça kanun dışı olmasıdır¹⁸⁵. Sivil itaatsizlik eylemleri kanuna aykırı fakat kesinlikle barışçıl ve şiddeti dışlayan eylemlerdir. Bu haliyle de esasen meşruiyetlerinin temelini pozitif hukukta değil, toplantı ve gösterilerden farklı olarak felsefe, ahlak veya siyasette bulurlar¹⁸⁶.

Sivil itaatsizlik eylemleri ile kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerini birbirinden ayıran, sivil itaatsizlik eylemlerindeki pozitif hukuka aykırılık bilincidir. Yani bir toplantı veya gösteri yürüyüşü baştan beri kanunsuzsa veya sonradan kanunsuz hale gelmişse de katılımcıları bu kanuna aykırılık kastı, bilinci ve amacı ile hareket etmezler, amaç toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kullanmaktır ve bunun hukuka uygun olduğu inancı hakimdir, sivil itaatsizlikte ise protesto amaçlı, hukuka aykırı davranma ve sonucuna katlanma bilinci ile hareket etmek söz konusudur¹⁸⁷.

Sivil itaatsizlik eylemleri ile toplantı ve gösteri yürüyüşleri, kamuoyunun bir konuya dikkatini çekme amacı özelinde benzerlik gösterirler. Fakat toplantılarda amaç

¹⁸¹ Kaboğlu, Kolektif Özgürlükler, s. 62; Atalay, ss.19- 20; Anayurt, s. 13; İşgören, s.74.

¹⁸² Geray, s. 103.

¹⁸³ Kara, s. 47.

¹⁸⁴ Hayrettin Ökçesiz, **Sivil İtaatsizlik**, Afa Yayınları, İstanbul, 1993, ss 106- 107; Kara, s. 49.

¹⁸⁵ Anayurt, s. 24; İşgören, s. 75.

¹⁸⁶ İşgören, s. 76.

¹⁸⁷ Kara, s. 49.

her zaman kamuoyunun dikkatini bir konuya çekmek amaçlanmaz, bazı toplantılar katılımcılar arasında fikir teatisinde bulunmayı amaçlar. Bu haliyle de toplantılar ve sivil itaatsizlik eylemleri ayrılır¹⁸⁸. Yine toplantı ve gösteri yürüyüşleri (çok istisnai olarak gösteri yürüyüşlerinin tek kişi tarafından icrası mümkünse de) kolektif yapıda eylemler iken sivil itaatsizlik eylemleri bireysel veya toplu olarak icra edilebilir¹⁸⁹.

”Sivil itaatsizlik eylemcisi yasa dışına çıktığı için belki iyi (!) vatandaş değildir ama ahlak ve vicdan sahibi iyi bir insandır. Bu bağlamda sivil itaatsizlik; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin çerçevesini çizen çizginin biraz dışında, yasallık ile meşruluk arasındaki sınırdadır ama devrimci şiddetin de epey uzağında bir yerdedir.”¹⁹⁰.

Toplantı ve kural olarak gösteri yürüyüşleri kolektif yapıda faaliyetler iken sivil itaatsizlik eylemleri kolektif olabileceği gibi tek kişi tarafından yapılan bireysel eylemler olarak da karşımıza çıkabilir¹⁹¹.

İş bırakma, topluca viziteye çıkma, faturaları kısmen ödememe gibi tepki ve protesto amaçlı davranışlar birkaç sivil itaatsizlik örneği olarak gösterilebilir¹⁹². Her ne kadar gezi olaylarındaki “duran adam” eylemleri de bir sivil itaatsizlik örneği olarak İŞGÖREN tarafından gösterilmekte ise de¹⁹³ bizce kamuya açık bir alanda herhangi bir hak ihlali, kural dışılık, trafiği aksatma gibi bir pozitif hukuka aykırılık söz konusu olmaksızın salt hareketsiz biçimde “durmak”ta herhangi bir hukuka aykırılık bulunmadığından bu eylem bir sivil itaatsizlik örneği olarak nitelendirilemez. Duran adam eylemlerinin düşünceyi açıklama özgürlüğü kapsamında yaratıcı bir protesto eylemi olduğunu düşünüyoruz. Belirli bir biçimde “davranmanın” da ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır¹⁹⁴ ki duran adam eylemleri de kanımızca hukuka uygun bir “davranış” biçimidir.

¹⁸⁸ Kara, s. 49.

¹⁸⁹ Kara, s. 50.

¹⁹⁰ İşgören, s. 76.

¹⁹¹ Anayurt, s. 24.

¹⁹² İşgören, s. 75.

¹⁹³ İşgören, s. 75.

¹⁹⁴ Türker Ertaş, “İfade Özgürlüğü Ve Müstehcenlik: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına ve Türk Ceza Kanununda Düzenlenen Müstehcenlik Suçuna İlişkin Bazı Gözlem Ve Değerlendirmeler”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl 7, Sayı: 18, Nisan 2012, s. 198.

Bir eylemin sivil itaatsizlik olarak nitelendirilebilmesi için hukuki veya idari yolların denenmiş ve sonuç vermemiş olması ya da sonuç vermeyeceğinin aşikar olması gerekmektedir. Yoksa hiçbir yasal başvuruda bulunulmaksızın icra edilmiş hukuka aykırı bir eylem amacı ahlaki olsa da meşru görülmez¹⁹⁵.

IV. 2911 SAYILI YASAYA GÖRE KANUNA AYKIRI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ

Aşağıda ayrıntılı olarak değinileceği üzere toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununda düzenlenen suçların birçoğunun en temel unsurlarından biri "kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü"dür. Toplanma hakkı anayasal ve kanuni temeli olan, uluslararası sözleşmelerle de teminat altına alınmış bulunan bir temel hak ve özgürlük ise de kamu düzeni ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin de korunması amacıyla, kullanılması yasa ile birtakım şartlara ve kurallara bağlanmıştır ve bu şartları sağlamadan ve kurallara uyulmadan yapılan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü kanuna aykırı olarak nitelendirilmiştir¹⁹⁶. Kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün varlığı halinde de belli şartlar altında adli cezai müeyyideler öngörülmüştür. Peki bir toplantı veya gösteri yürüyüşü ne zaman kanuna aykırı olacaktır? Bu sorunun cevabını 2911 sayılı kanun m. 23 vermektedir. 2911 sayılı kanun m. 23'e göre:

“a) 9 ve 10 uncu madde hükümlerine uygun biçimde bildirim verilmeden veya toplantı veya yürüyüş için belirtilen gün ve saatten önce veya sonra;

b) (Değişik: 30/7/1998 - 4378/1 md.) Ateşli silahlar veya havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı olanlar dâhil patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar,boğma teli veya zincir, demir bilye ve sapan gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler ile yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini gizlemek amacıyla

¹⁹⁵ Ökçesiz, ss. 112- 113; Anayurt, s. 25.

¹⁹⁶ Şentürk, s.64.

yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılma ve kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanarak,

c) 7 nci madde hükümleri gözetilmeksizin,

d) 6 ve 10 uncu maddeler gereğince belirtilen yerler dışında,

e) 20 nci maddedeki yöntem ve şartlara ve 22 nci maddedeki yasak ve önlemlere uyulmaksızın,

f) 4 üncü madde ile Kanun kapsamı dışında bırakılan konularda kendi amaç, kural ve sınırları dışına çıkılarak,

g) Kanunların suç saydığı maksatlar için,

h) Bildirimde belirtilen amaç dışına çıkılarak,

i) Toplantı ve yürüyüşün 14, 15, 16, 17 ve 19 uncu maddelere dayanılarak yasaklanması veya ertelenmesi halinde tespit edilen erteleme veya yasaklama süresi sona ermeden,

j) (Değişik: 2/3/2014- 6529/9 md.) 12 nci madde gereğince toplantının dağılmasına karar verilmesi hâlinde,

k) 21 inci madde hükmüne aykırı olarak,

l) 3 üncü maddenin 2 nci fıkrası hükmüne uyulmadan,

Yapılan toplantılar veya gösteri yürüyüşleri Kanuna aykırı sayılır.”

2911 sayılı kanunda toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılması ile ilgili, AİHS m. 11 ile uyumsuz, yer yer anayasayı dahi aşan aşırı sınırlayıcı düzenlemeler mevcuttur¹⁹⁷. Bu da Anayasa m. 90/ 5 karşısında, bu düzenlemelerin AİHM içtihatları ile uyumlu yorumlanması ve uygulanması zorunluluğunu doğurmaktadır.

A. Kanuna Uygun Bildirim Yapılmadan Veya Bildirimde Belirtilen Gün ve Saatten Önce veya Sonra Yapılan Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşleri

2911 s. TVGYK m. 10'a göre: "Toplantı yapılabilmesi için düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az 48

¹⁹⁷ Yüzbaşıoğlu, dergi, s. 122.

saat önce ve çalışma saatleri içinde toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir.". Aynı madde 3. fıkraya göre ise "Bu bildirim karşılığında gün ve saati gösteren alındı belgesi verilmesi zorunludur.". 4. fıkraya göre de "Bu bildirim valilik veya kaymakamlıkça kabul edilmez veya karşılığında alındı belgesi verilmez ise keyfiyet bir tutanakla tespit edilir. Bu halde noter vasıtasıyla ihbar yapılır. İhbar saati bildirimin verilme saati sayılır.". Bildirim yapılmakla birlikte ilmuhaber verilmemekle birlikte toplantı veya gösteri yürüyüşünün icrası halinde emniyet güçleri fiilen toplantıda hazır bulunmuşlarsa kanuna aykırılıktan bahsedilemeyeceği savunulmaktadır¹⁹⁸. Böylece hem toplantı, gösteri yürüyüşü idare için bir sürpriz niteliği arz etmeyecektir, hem de ilmuhaber verme idareye, bildirim yapan lehine, ileride idareye karşı başvuru gerekebilecek hallerde delil teşkil etmesi adına, verilmesi yükümlülüğü yüklenmiş bir evraktır. Böyle bir evrakın verilmemiş olması toplantı veya gösteri yürüyüşünü tek başına yasa dışı yapmaz¹⁹⁹. Kanaatimizce emniyet güçlerinin bizzat hazır bulunması şartı dahi aranmaksızın ilmuhaber verilmemesi durumu toplantı veya gösteri yürüyüşünü kanunsuz hale getirmez, zira YARSUVAT'ın görüşünü gerekçelendirirken belirttiği hususlar emniyet güçlerinin fiilen hazır olmaması durumunda da geçerlidir.

İzin sistemi toplantıyı tertip edecek kişilerin resmi mercilerden önceden izin almalarını şart kılan sistemdir. Bu sistem idari mercilere kamu düzen ve güvenliğini koruma gayreti ile ve belki de bahanesi ile keyfi şekilde hareket etme olanağı tanıyabilir. İdari merciler; halkın huzurunun kaçacağı, kamunun güvenlik ve düzeninin bozulacağı gerekçeleri ile umumi asayişin bozulacağı, halkın ayaklanmaya teşvik olacağı kaygıları ile yapılmak istenen bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne müsaade etmeyebilirler. Bu şekilde idare kişilerin memleket meselelerini tartışma ve eleştirme için bir araya gelme olanaklarını ellerinden alabilir. Hatta izin sistemi kötünietli hükümetlerce kötüye kullanılmaya da müsaittir²⁰⁰. Geçmiş tecrübeler de izin sistemi mevcutken kötü niyetli hükümetlerin adeta toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyetinin varlığını anlamsız kılacak

¹⁹⁸ Yarsuvat, s.141.

¹⁹⁹ Yarsuvat, s.141.

²⁰⁰ Arsel, s. 478.

uygulamalara gittiğini göstermiştir²⁰¹. Oysa bireyler barışçıl toplanma hakkı aracılığı ile ülkeyi yönetenlerin politikalarını bir ölçüde etkileme imkanı da bulur. Yani toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı bireylerin devlet yönetimine katılma araçlarından biridir. Bir ülkenin demokratik kurallara uygun yönetildiğinden bahsedebilmek için barışçıl toplanma hakkına saygı gösteriliyor olmalıdır²⁰².

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü yukarıda değinildiği üzere izin koşuluna değil bildirim koşuluna bağlanmıştır. İdarenin bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne izin vermeme gibi bir yetkisi anayasal ve kanuni olarak yoktur. Bildirimin amacı toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kötüye kullanılmasını önlemek, kanuna aykırı hareket edenlerin tespitini sağlamak ve hakkın huzur içinde ve kanuna uygun olarak kullanılabilmesi için gerekli tedbirleri alabilmek²⁰³ ve toplanmanın barışçılığını teminat altına almaktır²⁰⁴. Yoksa toplantı veya gösteri yürüyüşü hakkının kullanılmasını haksız ve gereksiz prosedürlerle engellemek değildir. Bildirim vermek yükümü, asla izin istemek anlamına gelmez, bu yükümlülük teknik hukuk tabiriyle “ihbar” anlamına gelmektedir²⁰⁵. Gaye sadece toplantı ve gösteri yürüyüşü faaliyetinin kontrolü ve faaliyete nezarettir²⁰⁶. Yine bildirim karşılığında ilmuhaber verilmesi zorunluluğu da “izin verme” değil sadece bildirimin şekil şartlarına uygun olduğunu tevsik eden bir belge verilmesi gerekliliğinden ibarettir. Bildirim gerekli şekil şartlarını ihtiva etmiyorsa idarenin ilmuhaber vermeme yetkisi de vardır²⁰⁷. Fakat bu da toplantı veya gösteri yürüyüşüne izin vermeme değil toplantı veya gösteri yürüyüşü için yapılan bildirimin yok hükmünde olduğu, yani bildirim yapılmamış sayıldığı anlamına gelir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü açısından izin sistemi veya bildirim sisteminin varlığı tek başına AİHS m. 11’i ihlal etmemektedir²⁰⁸. Zira izin sistemi de

²⁰¹ Arsel, s. 478; Yarsuvat, s.94.

²⁰² Yüzbaşıoğlu, sempozyum, s. 41; AYM, E. : 2014/101- K.: 2017/142, T.: 28.09.2017, P. 23, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/>, (26.09.2019).

²⁰³ Atalay, s. 110; Anayurt, ss. 92- 93; İşgören, s.114; Kılınç, s. 287; Kara, s. 62; Akar, s. 57; AİHM, Sergey Kuznetsov/ Russia, B. No: 10877/ 04, T.: 23.10.2008, P. 42, Karan, Toplanma, s. 56.

²⁰⁴ Kılınç, s. 287.

²⁰⁵ Akın, Toplanma Özgürlüğü, s.563; Akın, Temel Hak Ve Özgürlükler, s. 170.

²⁰⁶ Geray, s.109.

²⁰⁷ Anayurt, ss.93- 95.

²⁰⁸ Tezcan ve diğerleri, İnsan Hakları, s. 571; Doğru, s.44; Kılınç, s.286; Kalabalık, s. 487; Karan, Toplanma, s. 55.

bildirim sistemi de idare tarafından barışçıl bir toplanma veya gösteri yürüyüşünün huzur ve güvenlik içinde icrasını amaçlar biçimde uygulanırsa, hakkın kullanımını engellemek amacıyla idare tarafından bu sistemler haksız ve gereksiz bahanelerle kötüye kullanılmazsa, sistemlerin tek başına varlığı hak ihlali olmayacaktır. Nitekim Anayasa Mahkemesi de bildirim şartının kamu düzeninin tesisi ve devletin toplantı ve gösteri yürüyüşünün huzur ve güvenliğini sağlama pozitif yükümlülüğü karşısında gerekli bulunduğu ve varlığının anayasaya aykırı ölçüsüz bir müdahale olmadığına karar vermiştir²⁰⁹.

Bildirim için yasal 48 saatlik süre acaba çok katı uygulanmalı ve bu süreye uyulmaması toplantı veya gösteri yürüyüşünü tek başına kanunsuz hale mi getirmelidir. Örneğin derhal tepki gösterilmesi gereken, 48 saat beklenildiği durumda güncelliğini yitirecek ve faydasız olacak toplantı ve gösteri yürüyüşünün derhal yapılması kanunsuz mudur? Bu soruya verilen örnekte olumsuz cevap vermek çağdaş hukuk devletinin ve "özgürlük esas yasak istisna" anlayışının bir gereğidir²¹⁰. Bazen kişi, grup ve kitlelerin hemen harekete geçerek protesto etmeleri gereken anlık siyasi, toplumsal, ekonomik olaylar olmaktadır. Bu durumda bildirim ile toplantı veya gösteri yürüyüşünün icrası arasında geçen zamanda olay güncelliğini yitirebilmekte, adeta toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapmakla yapmamak farksızlaşabilmektedir. Bu hallerde bildirimsiz veya yasal süre beklenmeksizin toplantı veya gösteri yürüyüşünün icrası halinde süresinde bildirimde bulunulsaydı da zaten toplantı veya gösteri yürüyüşünün icrasına engel bir durum yoktuysa veya idare gerekli önlemleri alma imkanını yine de bulduysa artık sırf bu sebeple toplantı veya gösteri yürüyüşü kanuna aykırı addedilip dağıtılamamalıdır²¹¹. Nitekim AİHM 17.07.2007 T. ve 25691/04 nolu Bukta ve Diğerleri/ Macaristan davasında verdiği kararda; "Oteldeki resepsiyona bir gün önce bildirilen başbakanı protesto etmek için barışçıl biçimde toplanan ancak toplantılarını yasal zorunluluk olan üç gün önceden bildirmediikleri için dağıtılan başvuruçuların başvurusunu politik bir

²⁰⁹ AYM, E.: 2014/101- K.: 2017/142, T.: 28.09.2017, P. 82 ve devamı, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/>, (26.09.2019); benzer yönde bkz. AYM, Ali Rıza Özer ve diğerleri, B. No: 2013/3924, T.: 06.01.2015, P. 122, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Ara?BasvuruNoYil=2013&BasvuruNoSayi=3924>, (25.09.2019).

²¹⁰ Atalay, ss.110- 111; İşgören, s.119.

²¹¹ Anayurt, ss. 123- 124; Kara, ss.63- 64.

olaya gösteri şeklinde derhal tepki verilmesinin haklı görülebileceği özel koşullarda barışçıl toplantıya katılanların yasadışı hareketleri olmadığı halde sadece ön bildirim yapılmamış olması nedeniyle toplantıyı yasaklamak barışçıl toplanma hakkına orantısız bir kısıtlama oluşturur." diyerek bu hususa işaret etmiştir²¹².

AİHM, bildirim yapılmamış olsa dahi barışçıl bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne makul bir müsamaha gösterilmesi gerektiğini ve basın açıklaması yapmak için katılımcılara imkan sağlanması gerektiğini kabul etmektedir²¹³. Aşıcı/ Türkiye davasına konu olayda polis başvurusunun da aralarında bulunduğu bir grubun sabah 10.30'da Fransız Başkonsolosluğuna F Tipi cezaevlerini şikayet eden bir mektup verecekleri ve basın açıklaması yapacakları istihbaratını alır. Polis basın açıklamasına izin vermez ve grubu zorla dağıtır. Dağıtma sırasında biber gazı da kullanılır, bir kısım katılımcılara karşı güç kullanılır. 33 kişi gözaltına alınır ve haklarında ceza davası açılır. Asliye ceza mahkemesi haklarında beraat kararı verir, gerekçe olarak polisin hem basın açıklaması yapmak için hem dağılmaları için gruba makul bir süre tanımadığını, bu sebeple atılı suçun yasal unsurlarının oluşmadığını gösterir. Güç kullanan kolluk mensupları hakkında da suç duyurusunda bulunulur. Suç duyurusu takipsizlik kararı ile sonuçlandırılır, takipsizlik kararına da gerekçe olarak kullanılacak fiziki gücün düzeyinin kanunda net olarak belirtilmediği gösterilir. AİHM konsolosluk binası önünde yapılacak bir toplantıda özel güvenlik önlemleri alınması gerektiğini kabul etmekle birlikte toplanma sebebiyle kamu düzeninin bozulduğu veya tehlikeye düştüğünü gösterir bir delilin bulunmadığının altını çizmektedir. Dahası kolluk tutanağında da dağılını ihtarı öncesi katılımcıların herhangi bir taşkınlık veya tehditlerinin kaydedilmediği görülmektedir. Bu haliyle AİHM somut olayda kolluğun toplantıyı dağıtmakta gereksiz bir sabırsızlık gösterdiğini, katılımcıların toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarını kullandıklarını fakat toplantının zor kullanılarak dağıtıldığını tespit etmiştir. AİHM takipsizlik kararında ise sadece 2911 sayılı yasa m. 24'e değinildiğini, güç kullanımının demokratik toplumda kamu düzenini ve başkalarının haklarını

²¹² İşgören, s.119; benzer yönde AYM, Ali Rıza Özer ve diğerleri, B. No: 2013/3924, T.: 06.01.2015, P. 122, Tezcan ve diğerleri, İnsan Hakları, s. 573.

²¹³ AİHM, Aşıcı/ Türkiye, B. No: 26656/04, T.: 31.01.2012, Doğru ve Nalbant, ss.434- 435, kararın künyesi için bkz. Kılınç, s. 289, dn. 47.

korumak için gerekli olup olmadığının, güç kullanımının ölçülü olmadığının tartışılmadığını belirtmiştir. Tüm bu gerekçelerle AİHM müdahalenin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını ihlal ettiği kanaatine varmıştır.

AİHM; barışçıl olsa da önceden bildirim kuralına uyulmaksızın yapılan bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne kolluk müdahale etmemişse fakat sonrasında katılımcılara bildirimsiz toplantı veya gösteri yürüyüşü icrası sebebiyle idari yaptırım uygulanması söz konusu olmuşsa bunu sözleşmeye aykırı görmemektedir²¹⁴. Yani AİHM toplanma hakkının uygulamasında sözleşmecî devletlerin iç hukukunu büsbütün dışlamamakta; barışçıl toplanmanın icrasına gerekli düzeyde fiili imkan tanınmışsa sonradan iç hukukun gereğinin ifasında AİHM sözleşmeye aykırılık görmemektedir. Fakat herhangi bir kamu düzeni bozulması ya da bu yönde somut tehdit söz konusu değilse düşük miktarlarda para cezalarının dahi caydırıcı etki yaratacağı ve barışçıl toplanma hakkının ihlali söz konusu olacağını AİHM kabul etmektedir²¹⁵. Barışçıl bir toplantı veya gösteri yürüyüşü zaman ve mekan açısından da kamu güvenliği açısından tehlike oluşturmuyorsa sadece bildirim yapılmadı diye dağıtılmamalıdır²¹⁶.

Aynı yerde, aynı gün ve saatte birden fazla toplantı veya gösteri yürüyüşü yapılacağına dair bildirimlerde ilk bildirim geçerli olacak ve diğer bildirimler geçersiz sayılacaktır²¹⁷ bu kural muhtemel karışıklık ve sabotajların önüne geçmek adına yerindedir²¹⁸. Fakat toplantı veya gösteri yürüyüşünün fertler açısından güncelliği ve önemi açısından önce yapılan bildirimde her zaman üstünlük tanınmasının uygun bir çözüm olmadığı, önce yapılan bildirimde konu toplantı veya gösteri yürüyüşü daha sonra da icra edilse ciddi bir farklılık bulunmuyorken güncellik veya yarar bakımından daha sonraki bildirimde konu toplantı veya gösteri yürüyüşünün icrasına öncelik verilmesi gerekebileceği de savunulmaktadır²¹⁹. Bu görüş kanaatimizce dayandığı temel açısından

²¹⁴ AİHM, Slawomir Skiba/ Polonya, B. No: 10659/03, T.: 07.07.2009 , Tanyar, s. 622.

²¹⁵ AİHM, Yılmaz Yıldız ve diğerleri/ Türkiye, B. No.: 4524/06, T.: 14.10.2014, http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/yilmaz_yildiz.pdf, (05.10.2019).

²¹⁶ İnceoğlu (Ed.), s. 387.

²¹⁷ Güngör ve Kavalalı, s. 169.

²¹⁸ Yarsuvat, s. 146; Atalay, s. 110; Kara, s. 64.

²¹⁹ Anayurt, ss. 126- 127.

doğrudur fakat güncellik ve yarar gibi kriterlerin uygulamada idarenin takdirine bırakılması yeknesak olmayan, adaletsiz, keyfi uygulamalara meydan verebilecektir.

AİHM aynı gün aynı yerde iki karşı grubun toplanmasında toplantılara müdahaleyi ihlal olarak görmüş ve muhtemel kargaşa ve olayların önlenmesi için gerekirse iki toplantı grubu arasına bir güvenlik koridoru kurulup iki toplantının da yapılabilmesine imkan sağlanması gerektiğine hükmetmiştir²²⁰. Yani 2911 sayılı yasa aynı gün aynı yerde iki farklı toplantıya imkan tanımazken AİHM böyle bir sınırlayıcı yol izlememektedir. Her iki grup da barışçıl toplanma hakkını kullanmak istediğini iddia edebilir ve hatta görüşler karşıt olduğu için kargaşa çıkma ihtimali de olabilir, yapılması gereken elden geldiğince gerekli önlemleri alıp iki toplanmaya da fırsat tanımaktır²²¹. Kanaatimizce aynı gün aynı yerde aynı zamanda birden fazla toplantı veya gösteri yürüyüşüne dair bildirimde ilkinin geçerli sayılacağı örneğin kısıtlı bir alanda fiilen imkansızken aynı anda birçok toplantı veya gösteri yürüyüşü bildiriminde bulunulması hali gibi kaos ve kargaşa oluşması ihtimali açısından makuldür. Fakat her nasılsa bildirim yapılarak veya yapılmaksızın birden fazla toplantı icrası halinde fiilen bir kargaşa çıkmaması halinde bu kural tek başına toplantıya müdahale sebebi olmamalıdır. Yine AİHM kararına konu olayda olduğu gibi kargaşa ve karşılıklı saldırı ihtimali güçlü olsa dahi öncelikle idare mümkün olan önlemleri almalı ve bu ihtimali toplanma özgürlüğüne müdahale bahanesi olarak görmemelidir.

2911 s. k. m.9/ 2’de 26.03.2002 tarihli yapılan değişiklik öncesi düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin toplantının yapılacağı yerde sürekli ikametgahlarının bulunması zorunluluğu düzenlenmişti. Bu düzenlemeye gerekçe olarak da; geçmişte bazı kimselerin bu işi alışkanlık haline getirmiş olması, ülke sathında birçok farklı yerde toplantılar düzenledikleri, bunun da olayları arttırdığı ve failleri yakalamayı güçleştirdiği, bu sebeple bu yasal tedbirin gerekli olduğu, insanların ikametgahı bulunan yerlerde daha dengeli davrandıklarının da bir gerçek olduğu gösterilmişti²²². Bu hükmün

²²⁰ AİHM, Ollinger v. Austria, B. No: 76900/01, T.: 29.06.2006, İnceoğlu (Ed.), s. 394.

²²¹ Harris ve diğerleri, s. 533.

²²² Şener Güngör, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yasasının Eski ve Yeni Düzenlemelerinde Suç ve Ceza Kavramlarının Karşılaştırılması”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1- 2, Ocak-Nisan 1987, (sayı) 1 s. 67; Güngör ve Kavalalı, s. 240.

gereksiz ve ölçsüz bir sınırlama içediği, bu haliyle Anayasa m. 34'teki herkesin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı olduğuna dair hükme aykırılık teşkil ettiği savunulmaktaydı²²³. Zikredilen yasal değişiklik ile bu kısıtlama ortadan kaldırılmış ve kanaatimizce de daha özgürlükçü ve yerinde olmuştur.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü ile ilgili idareye yapılacak bildirimde toplantı veya gösteri yürüyüşünün amacı da bildirilmelidir (2911 s. TVGYK m. 10). Toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanunların suç saydığı amaçlar için olup olmadığı, kamu düzeni veya milli güvenlik için amaç açısından toplanmanın bir tehlike arz edip etmediği veya ne düzeyde tehlike arz ettiği yönünde idare bilgi sahibi olmalıdır. Böylelikle hem toplantı ve gösteri yürüyüşünün huzur içinde seyri hem de toplantı veya gösteri yürüyüşüne dışarıdan gelebilecek saldırıların önlenebilmesi açısından yeterli refleksin gösterilebilmesi için toplantı veya gösteri yürüyüşünün amacı bilinmelidir. Malumdur ki örneğin kürk havanlarının katlinin doğal dengeye verdiği zarara dikkat çekmek amacıyla düzenlenmiş bir gösteri yürüyüşü ile hayat pahalılığını protesto mitinginin kamu düzeni açısından oluşturduğu risk ve alınması gereken önlemler aynı düzeyde deđildir²²⁴.

Yasada yer alan düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin mesleklerinin ve yönetmelikte yer alan aynı kişilerin adli sicil beyanlarının neden bildirimde yer alması gerektiğinin makul hukuki bir cevabının olmadığı doktrinde belirtilmektedir. Özellikle adli sicil kaydının toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılabilmesi için hiçbir kısıtlayıcılığı yokken ve çok istisnai haller hariç (İç Hizmet Yasası m. 43) herhangi bir mesleki kısıtlama toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımı için yasalarımızda söz konusu değilken bunların bildirimde yer alması anlamlı bulunmamakta ve hatta Anayasa m. 34'teki "herkes" ibaresine aykırı bulunmaktadır²²⁵. Demokratik ülkelerde toplantı ve gösteri yürüyüşünün icrası için ibrazı gereken belgelerin amacı hakkın sağlıklı kullanımını teminat atına almak olsa gerektir. Bu haliyle bu amaca hizmet etmeyen, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımı ile ilgisi bulunmayan bu belgelerin mevzuatta yer alması hakkın kullanımını

²²³ Atalay, s. 114; İşören, s. 118.

²²⁴ Anayurt, s. 120.

²²⁵ Anayurt, s. 121; Akar, ss. 61, 78.

zorlaştırmaktadır²²⁶. Oysa bir temel hakkın kullanımı ile ilgili yasal prosedürler bir hukuk devletinde o hakkın en sağlıklı ve güvenli nasıl kullanılabileceği ile ilgili olmalıdır. Meşru ve mantıklı bir amaca hizmet etmeyen, anayasal ve uluslararası sözleşme metinlerinde öngörülen sınırlama sebepleriyle uyumsuz düzenlemeler hakkın kullanımını çok zorlaştırmakta ve bazen hakkı kullanılamaz kılmaktadır.

Her ne kadar anayasamıza göre toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kullanılması izin sistemine bağlanamaz ve 2911 sayılı kanun izin değil bildirim koşulundan bahseder ise de basın ve toplumun “bildirim” şartını “izin” olarak algılamakta ve bu şekilde zikretmekte olduğu bilinen bir gerçektir. Bu durumun sebebinin idarenin erteleme, yasaklama ve dağıtma yetkilerini adeta bildirim sistemi değil de izin sistemi varmış gibi kullanması olduğu ve dilimize de “izin” tabirinin yerleştiği savunulmaktadır²²⁷. Sadece basın ve toplum değil; ne yazık ki zaman zaman yürütme organı düzenleyici işlemlerinde²²⁸ ve hatta yasama organı kanunlarda (6136 s.k. ek madde 1/1-b) **izinli/ izinsiz** toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden bahsetmektedir. Bu da bize devletin toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin izne tabi olmadığı kuralını benimseyemediğini ve içselleştiremediğini göstermektedir ki bu zaten idarenin toplanan bireylere gösterdiği refleksten de anlaşılmaktadır. Yasama ve yürütmenin tutumu bu olsa da bildirim yerine “izin” kavramının yeni tarihli birtakım Yargıtay kararlarında dahi tercih ediliyor oluşu ise bizi düşündürmekte ve açıkçası üzmektedir²²⁹.

²²⁶ Akar, s. 61.

²²⁷ Anayurt, s. 118- 119; İşgören, s. 116; Akar, s. 58.

²²⁸ İçişleri Bakanlığının kaymakamlıklara gönderdiği bir yönergede açıkça toplantı ve gösteri yürüyüşlerine “izin verilmesinden” bahsettiği örnek için bkz. Azrak, s. 242.

²²⁹ “...suça sürüklenen çocuğun belirtilen tarihlerde yapılan ve terör örgütünün propagandasına dönüştürülen **izinsiz gösterilerde**, 11.10.2014 tarihli eyleminde elinde taş ile katıldığına ve 06.10.2014 tarihli eyleminde kolluk kuvvetlerine karşı görevi yaptırmamak için direndiğine dair mahkumiyetine yeterli her türlü şüpheden uzak kesin delil bulunmadığı halde...”, Yrg. 16. CD, 29.05.2018 T. , E. 2017/3886-K. 2018/1800, “... yapılan basın açıklamasını takiben grubun slogan atarak saat 21.56 sırasında mahalle içersine dağıldığı şeklinde gerçekleşen olayda; **izinsiz toplantı ve gösteri yürüyüşü** sırasında kolluk tarafından dağılmaları yönünde yapılan ihtar ve zor kullanmaya rağmen...”, Yrg. 16. CD, T. 26.03.2018. E. 2017/ 2965- K. 2018/ 1064, Uyap Yargıtay Karar Arama.

B. 2911 s.k. m. 23/1-b'ye Aykırı Biçimde Yapılan Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşleri

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu m. 23/1-b :

" Ateşli silahlar veya havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı olanlar dahil patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir demir bilye ve sapan gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler" toplantı veya gösteri yürüyüşünü kanunsuz hale getirir. Düzenlemede silahların tek tek ayrıntılı şekilde sayılmış olması belki idarenin keyfiyetini önlemek açısından savunulabilir. Fakat geçen zaman içinde her gün daha başka silahlar ortaya çıkması karşısında bu kadar ayrıntılı bir tasnif hem yersiz hem de yetersizdir²³⁰.

Silahlı olarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmış olmanın yasaklanmış olmasının sebebi kitle psikolojisinin topluluklara hakim olması dolayısıyla aynı topluluk içinde bulunanların topluluk ruhu içinde fertlerin kendi şahsiyetleri dışında bambaşka bir renk ve şuura sahip olarak hareket etmeleridir²³¹. Bu halde elinde silah olan bir kimsenin topluluk içinde tehlike arz edeceği açıktır. Keza kamu düzeni açısından da toplantı veya gösteri yürüyüşü amacıyla bir araya gelmiş bir kitlenin silahsız ve saldırsız olması zorunludur²³². Yığındaki kişiler, topluluk ruhunun etkisi ile kolay ve çabuk tahrik olurlar, sosyal ve kültürel nitelikleri ve statüleri ne olursa olsun yığının heyecanı ve öfkesi, paniği kahramanlık duygusu kişileri etkiler, sorumluluk duygusunu körükler, cezalandırılma korkusunu azaltır²³³. Bu psikoloji cesareti ve cüreti artırır. Her devir ve devlette toplanmalar bu sebeplerle en kuşkuyla bakılan toplumsal olgular olmuştur ve yukarıda izah edilen kitle psikolojisinin gerçekten de kontrol altında tutulamadığında hiç istenmeyen sonuçlara sebebiyet verdiği de geçmiş tecrübelerle sabittir²³⁴.

²³⁰ İşgören, s. 112.

²³¹ Arsel, s. 479; Yarsuvat, s. 104.

²³² Yarsuvat, s. 104.

²³³ Yarsuvat, s. 45; Güngör ve Kavalalı, s. 121.

²³⁴ Arsel, s. 479.

Silahın olmaması şartı toplantının yasallığı için mutlak şart değildir, silahın amacının saldırı olması gerekmektedir. Esasen asıl şart saldırısız olma iken silahsızlık bunun özel bir görünüş şeklidir. Silahın da saldırı veya huzur bozma amaçlı bulunması gereklidir²³⁵. Kanaatimizce burada yalnızca 5237 sayılı TCK m. 6/1-f’de 4 nolu alt bentte belirtilen “Saldırı ve savunma amacıyla yapılmış olmasa bile fiilen saldırı ve savunmada kullanılmaya elverişli diğer şeyler” hakkında bu görüş yerindedir. Bu bent kapsamına giren eşyanın toplantı veya gösteri yürüyüşünde sırf saldırı amacıyla bulundurulup bulundurulmadığına bakılır ve cevap olumsuz ise bu durum toplantı ve gösteri yürüyüşünü kanunsuz hale getirmez. Örneğin bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde silah olarak kullanma amacı veya fiili bulunmadıkça pankart veya dövizlerin taşınabilmesi için kullanılan sopalar veya çubuklar o toplantı veya gösteri yürüyüşünü silahlı ve dolayısıyla kanuna aykırı hale getirmez²³⁶. Fakat madde kapsamında gösterilen diğer silahlar hakkında toplantı veya gösteri yürüyüşünde bulundurulmaları halinde mutlak anlamda kanunsuz bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılım hali kabul edilmelidir. Özellikle YARSUVAT’ın²³⁷ açık halde çakı ile toplantıya veya gösteri yürüyüşüne katılmak ile kapalı halde çakıyla toplantıya veya gösteri yürüyüşüne katılmak arasında kanuna aykırılık açısından fark olduğu yönündeki görüşe iştirak etmiyoruz. Çakı saldırı amacıyla yapılmış, 5237 s. TCK m. 6/1-f, 3 anlamında kesici alettir ve her ne amaçla olursa olsun çakı ile toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak kanuna aykırı bir katılım olacaktır.

Silahın toplantı veya gösteri yürüyüşünde bulundurulması kanunsuz bir toplantı veya gösteri yürüyüşü için yeterlidir, aynı zamanda bu silahın kullanılması gerekli değildir²³⁸.

Bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde münferit bir kısım kişilerde silah bulunması tümden bu toplantı veya gösteri yürüyüşünü kanunsuz hale mi getirecektir? Bu soruya evet cevabını vermek hakkaniyetli bir çözüm olmayacağı gibi birkaç provokatif amaçlı kişinin tabir caizse ekmeğine yağ sürecektir. Bu sorunun cevabını

²³⁵ Yarsuvat, ss. 144- 145; Atalay, s. 97.

²³⁶ Şentürk, s. 71.

²³⁷ Yarsuvat, s. 145.

²³⁸ Güngör ve Kavalalı, s. 182; Alpkaya, s. 7.

TVGYK m. 24/ 4 vermektedir. Buna göre: "Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23. madde b bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddelerle katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik güçlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak bunların sayıları ve davranışları toplantı ve gösteri yürüyüşünü kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecekse yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.". Yani toplantı veya gösteri yürüyüşü zor kullanılarak dağıtılır. Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuni zeminde icrasını temin etmek güvenlik güçlerinin görevidir. Silahlı münferit kişiler tespit edilmesi halinde onların toplantıdan veya yürüyüşten çıkarılması ile hakkın kullanımının devamının sağlanması gerekli ve doğru olmalıdır. Fakat kanunda da belirtildiği üzere silahlı kişilerin sayı ve davranış itibariyle topluluktan koparılması, kontrol edilmeleri ve bu şekilde huzurlu bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün devamı imkansız hale gelmişse toplantı veya gösteri yürüyüşleri kanunsuz addedilmeli ve dağıtılabilirdir²³⁹. Fakat bu tip durumların anlık karar alma ve müdahale gerektiren haller de oluşu gözetildiğinde silahlı kişiler ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünün devamını imkansız mı kılar yoksa münferit ve ayıklanıp topluluktan kopartılıp toplantı veya gösteri yürüyüşünün devam etmesi sağlanabilir mi sorusunda cevabı güvenlik güçleri verecek ve gereğini onlar yapacaktır. Güvenlik güçleri bu soruya cevap ararken güvenlik- özgürlük dengesini iyi kurmalı, özgürlüğü mümkün olan en az şekilde sınırlayıcı tutum almalıdırlar²⁴⁰.

Toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahlı katılamayacağı kuralı ruhsatlı silahlar için de geçerlidir. Toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahlı katılmanın kanuna aykırılığını silahın ruhsatlı olması ortadan kaldırmaz²⁴¹.

Toplantı veya gösteri yürüyüşüne münferit biçimde silahlı olarak katılanlar yukarıda izah edilen şartlar ve usulde toplantıdan uzaklaştırılır ve haklarında gerekli adli cezai işlemler yapılır, toplantı veya gösteri yürüyüşünün devamı sağlanır²⁴².

²³⁹ Akın, Toplanma Özgürlüğü, s. 565; Akın, Temel Hak Ve Özgürlükler, s. 172; Güngör ve Kavalalı, s. 286; Akar, s. 52.

²⁴⁰ Atalay, ss. 97- 98; İşgören, ss. 112- 113.

²⁴¹ Güngör ve Kavalalı, s. 181; Anayurt, s. 159.

²⁴² Güngör ve Kavalalı, s. 181.

Yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılma ve kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanarak icra edilen toplantı veya gösteri yürüyüşleri de 2911 s.k. m. 23/1-b'ye göre kanuna aykırıdır.

C. Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşünün Zamanına Dair Kurallara

Uymamak

Toplantı ve yürüyüşlerin yapılabileceği zaman 2911 sayılı kanun m. 7'de düzenlenmiştir. Buna göre açık yerlerdeki toplantılar ve yürüyüşler gece vaktinin başlamasıyla dağılacak biçimde, kapalı yer toplantıları ise saat 24.00'a kadar yapılabilir. Güneşin doğuş ve batış saati her yerin coğrafi konumu ve takvime göre belirlenecektir²⁴³. Açık yer toplantıları ve gösteri yürüyüşleri ile kapalı yer toplantıları arasındaki bu rejim farkı açık yer toplantıları ve gösteri yürüyüşlerinin kamu düzeni ve güvenliği açısından kapalı yer toplantılarına nazaran daha kritik önemi haiz, daha riskli ve daha müdahalesi zor olmasından kaynaklanmaktadır. Gece vakti genel olarak uyku ve istirahat için ayrılmış bulunduğu ve meskun mahalde birkaç kişinin dahi gece gürültü çıkarması huzuru bozacağından açık alanda gece vakti toplantı veya gösteri yürüyüşüne haklı olarak kanun koyucu izin vermemiştir²⁴⁴. Fakat özellikle yapılan toplantı veya gösteri yürüyüşünün amacı ile zamanı arasında bağlantı varsa, sırf insanları rahatsız edip huzur kaçırmak amaçlanmamışsa ve somut olayda kamu düzeni zamanla bağlantılı olarak katlanılmaz düzeyde bozulmamışsa hukuka aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünden bahsedilmemelidir. Özellikle kitlesel bir rahatsızlık ve yakınma olmayan hallerde sırf toplanmanın saati sebebiyle müdahale söz konusu olamamalıdır. Bu yönde AİHS m. 11'de de zamana dair sınırlayıcı bir hüküm yoktur.

²⁴³ Gülhan, s. 51.

²⁴⁴ Anayurt, s. 149.

25.07.2018 tarih ve 7145 sayılı kanunun 9. maddesiyle 2911 sayılı kanunun 7/ 2 maddesine ekleme yapılmıştır. Bu değişiklikle 6529 sayılı yasa ile yapılan olumlu ve özgürlükçü yasa değişikliği daha da kapsamlı hale getirilmiş, belirtilen şartlar ve prosedür ile açık yer toplantıları ve gösteri yürüyüşlerinin de 24.00'e kadar devamına imkan sağlanmış bulunmakta ve demokratik toplum düzeni, özgürlükçü anlayış adına olumlu bir adım daha atılmış bulunmaktadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi 7145 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden önce açık yer toplantılarının ve gösteri yürüyüşlerinin güneş batmadan önce dağılacak şekilde icra edilebileceğine dair kanun hükmünü; kamu düzeni açısından ciddi bir tehlike oluşturup oluşturmadığına bakılmaksızın, başkalarını aşırı ve katlanılmaz derecede rahatsız edip etmediği araştırılmaksızın mutlak ve kategorik biçimde güneşin batışından sonraki her açık yer toplanmasının yasaklanmış olmasını toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına orantısız bir sınırlama getirdiğinden bahisle iptal etmişti²⁴⁵. İptal kararı akabinde 6529 sayılı kanunla gece vaktinin başlaması ile toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağılması gerektiği fakat geçerli neden bildirilmesi, huzurlu şekilde istirahatın aşırı ve katlanılmaz düzeyde zorlaştırılmaması, kamu düzeni ve genel asayişin bozulmaması şartlarıyla gece 12'ye kadar açık yer toplantı ve gösteri yürüyüşlerine devam edilebileceğinin en büyük mülki amir tarafından kararlaştırılabileceği öngörülmüştür. Bu şekilde Anayasa Mahkemesi iptal kararı ve AİHS ile uyumlu sayılabilecek bir düzenleme getirilmiş bulunmaktadır. Kanaatimizce her somut olayda yine de zamana binaen kamu düzeninin katlanılmaz düzeyde bozulup bozulmadığı araştırılmalı, bu hususta bildirim yapılmamış olsa ve karar alınmamış olsa da zamanla bağlantılı katlanılmaz bir kamu düzeni bozukluğu söz konusu değilse barışçıl toplanma hakkına müdahale edilmemelidir.

AİHM'e göre toplantının amacı ile zaman ve süresi arasında bağlantı varsa tarih ve zaman- süre sebep gösterilerek müdahale edilmemelidir²⁴⁶. Toplanma özgürlüğünü kullanan kişilere görüşlerini kamuoyuna duyurabilmeleri için yeterli süre verilmelidir²⁴⁷.

²⁴⁵ AYM, E.: 2014/101- K.: 2017/142, T.: 28.09.2017, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/>, (26.09.2019).

²⁴⁶ AİHM, Cisse/ France, B. No: 51346/ 99, T.: 09.04.2002, Karan, Toplanma, s. 68; söz konusu karara konu olayda Fransa'da yaşamak için yeterli belgeleri bulunmayan "belgesizler"ın sorunlarına dikkat çekmek amacıyla bir kilise geceli gündüzlü iki ay süreyle 200 kadar kişi tarafından işgal edilmiştir. Bu sürenin sonunda idarece göstericiler zorla boşaltılmıştır. AİHM bu olayda toplantının gece gündüz devam etmesinde ve toplanmanın gerçekleştiği yerde; bir taşkınlık olmaması ve kilisede ibadet edenlerin

Ç. 6 Ve 10. Maddede Belirtilen Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşünün Mekanına Dair Kurallara Aykırılık

2911 sayılı kanun m. 6 şu şekilde düzenlenmiştir:

“Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, tüm il ve ilçe sınırları içerisinde aşağıdaki hükümlere uyulmak şartıyla her yerde yapılabilir.

İl ve ilçelerde toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı, kamu düzenini ve genel asayişini bozmayacak, vatandaşların günlük yaşamını aşırı ve katlanılamaz derecede zorlaştırmayacak şekilde ve 22 nci maddenin birinci fıkrasında sayılan sınırlamalara uyulması kaydıyla Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasi partilerin il ve ilçe temsilcileri ile güzergâhın geçeceği ilçe ve il belediye başkanlarının, en çok üyeye sahip üç sendikanın ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının il ve ilçe temsilcilerinin görüşleri alınarak mahallin en büyük mülki amiri tarafından belirlenir. İl ve ilçenin büyüklüğü, gelişmişliği ve yerleşim özellikleri dikkate alınarak birden fazla toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı belirlenebilir.

Belirlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı yerel gazeteler ile valilik ve kaymakamlık internet sitelerinden ilan edilerek halka duyurulur.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri yer ve güzergâhı hakkında sonradan yapılacak değişiklikler de aynı yöntemle yapılır. Bu değişiklikler duyurudan on beş gün sonra geçerli olur.

Birden fazla toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhının belirlendiği il ve ilçelerde düzenleme kurulu, kamu düzenini ve genel asayişini bozmayacak belirlenen yer ve güzergâhlardan birisini tercih edebilir.”

şikayetlerinin bulunmayışı karşısında, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımı açısından sorun görmemiştir. Fakat göstericilerin açlık grevine girmesi ve iki aylık süre sebebiyle sağlık sorunlarının baş göstermesini toplanmanın sonlandırılması için haklı sebep olarak görmüş ve kilisenin zorla boşaltılmasını ihlal olarak değerlendirmemiştir. Karar ile ilgili açıklamalar için bkz. Doğru ve Nalbant, ss. 432- 433.

²⁴⁷ AIHM, Samüt Karabulut/ Turkey, B. No: 16999/ 04, 27.01.2009, Karan, Toplanma, s. 68. Karara konu olayda, İsrail’in Filistin’i işgali için toplanan gruba polis müdahale edip, grubu dağıtıp karakola dönmesi toplam 1 saat 15 dk. sürmüş ve mahkeme bu süreyi grubun kendisini ifade edebilmesi için yetersiz bulmuş ve müdahaleyi toplanma özgürlüğünün ihlali olarak görmüştür. Kararla ilgili açıklamalar için bkz. İncoğlu (Ed.), s. 390.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılabileceği yer ve güzergahların önceden belirlenip ilan edilmesi idarenin belli toplantılar lehinde veya aleyhinde tutum almasını engelleyeceği için yerinde bir düzenlemedir²⁴⁸. Fakat yer ve güzergah belirleme konusunda idareye tanınan geniş takdir yetkisi, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün temel işlevi olan “kamuoyu yaratma ve halkı aydınlatma”yı güçleştirmesi sebebiyle toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün yasal kullanım rejiminin en büyük handikaplarından²⁴⁹.

İdarenin toplantı yerlerini kararlaştırma yetkisi sadece açık yer toplantıları için söz konusudur, kapalı yer toplantılarında idarenin böyle bir belirleme yetkisi yoktur²⁵⁰.

Mülki idare amirinin siyasi partiler, belediye başkanları, sendikalar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının yer ve güzergah belirleme ile ilgili olarak görüşlerini alması zorunluluğu 6529 sayılı yasa ile 02.03.2014 tarihinde gelen bir yeniliktir ve önceki düzenlemeye göre daha olumlu olduğu açıktır. Fakat yine de nihai kararın mülki amirde olması alınan görüşün ne kadar etkili olacağı yönünde ve kamuoyu oluşturabilme önceliğinin değil güvenliği sağlama önceliğinin benimsenmeye devam edileceği yönünde kaygıların da sürmesini mevcut düzenleme engelleyememektedir. Nitekim idarenin uygulamada güvenliği sağlama gerekçesiyle kent merkezlerinden uzak yerleri tercih ettiği görülmektedir. Bu da merkezden uzak toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılımın güç ve ilginin az oluşu gerçeği karşısında bu özgürlükten beklenen kamuoyu oluşturma amacının gerçekleşmesini güçleştirmektedir²⁵¹. İdare toplantı ve gösteri yürüyüşü için yer, güzergah belirlerken güvenlik, trafik gibi kaygılarla toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün amacı olan kamuoyu yaratma imkanı arasında uygun ve demokratik, özgürlükçü bir denge kurmalıdır. Zira toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında trafiğin bir miktar aksayabileceği, bunun hakkın doğası gereği olduğu bilinen bir gerçektir²⁵². Fakat uygulamada ne yazık ki bu denge toplantı ve

²⁴⁸ Akın, Temel Hak Ve Özgürlükler, ss. 173- 174.

²⁴⁹ İşgören, s. 126.

²⁵⁰ Akın, Temel Hak Ve Özgürlükler, s. 173.

²⁵¹ Anayurt, s. 140; İşgören, ss. 126- 127; Akar, s. 82.

²⁵² İbrahim Özden Kaboğlu, “Dernek Ve Toplantı Özgürlükleri”, **İnsan Hakları Yıllığı Dergisi**, Sayı: 14/1, 1992, s. 128; Sencer Abdullah Akkoyunlu, “İdarenin Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşlerini Erteleme/

gösteri yürüyüşü özgürlüğü aleyhine bozulmaktadır. Kişilere bu hakkın kullanımı için şehir dışında yerler tayin edilmekte ve bu haliyle kitlelere ulaşım güçleşmekte, özgürlüğün işlevi zayıflamaktadır²⁵³. Nitekim Anayasa Mahkemesi toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yer ve güzergahı belirlenirken 2911 sayılı yasanın 6. maddesinin 2. ve 5. fıkralarında geçen “ vatandaşların günlük yaşamını zorlaştırmayacak” ifadelerini anayasaya aykırı bulmuş ve iptal etmiştir²⁵⁴. Anayasa Mahkemesine göre bu sınırlama sebebi başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli görülmekte ise de demokratik bir toplumda gerekli olmadığı gibi ölçülü de değildir. Bir kamusal alanda toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesinin başkalarının hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması o alanda toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılmasının yasaklanmasını gerektirmez, her iki tarafın da hak ve özgürlüklerini temin eden orta ve uygun bir yol bulunmalıdır. Toplantıların muhataplarını etkileyebilmesi açısından da düzenlendiği mekan önemlidir, toplantı veya gösteri yürüyüşü başkalarının yaşamlarını aşırı ve katlanılmaz düzeyde etkilemiyorsa hoşgörülle karşılanmalıdır²⁵⁵. AİHM’e göre de kamuya açık alanda yapılan bir toplantı kamu düzenini kaçınılmaz olarak etkileyecektir. Gürültü ve trafiğe neden olan her halde bu hakka müdahale edilmesi açısından kamu

Yasaklama Yetkisi Ve Bu Yetkinin Olağanüstü Hallerde Kullanımının Sınırları”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXI, Sayı: 3- 4, 2017, s.93.

²⁵³ Kara, ss. 65- 66.

²⁵⁴ AYM. E. 2014/101, K. 2017/ 142, T. 28.09.2017, Karan, Toplanma, s.66. Anayasa Mahkemesi aynı kararda toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergahının mahallin en büyük mülki amirince kararlaştırılacağına dair kuralın da anayasaya aykırılığı iddiasını değerlendirmiş ve kuralın anayasaya aykırı olmadığını oy çokluğuyla kararlaştırmıştır. Aykırılık iddiasında bulunanlar toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının yer ve güzergahı da belirleme hakkını kapsadığı ve bunları önceden mülki amirin belirlemesinin hakkın özüne dokunduğu ve demokratik bir toplumda gerekli olmadığını savunmuştur. AYM ise belli yerlerde gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasındaki güçlüklerden söz ederek toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yer ve güzergahının genel olarak önceden mülki amirce belirlenmesinde demokratik toplum düzeni açısından zorunluluk bulunduğunu belirtmiştir. Biz de belirli yerlerde toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenebilmesi ve esasen kamusal alanların sadece seyahat özgürlüğü ve trafik akışı için değil toplanma özgürlüğü için de var oluşları karşısında, diğer yerlerde bu hakkın kategorik olarak toptan yasaklanmış olduğu ve böyle bir kuralın da toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına ölçüsüz bir müdahale getirdiği yönündeki muhalefet gerekçelerine katılıyoruz (bkz. bahsedilen karar s. 52), benzer görüşte bkz. Sait Güran, “Düşünceleri Açıklama Ve Yayma Hürriyetinin Aracı Olarak Kamu Malları”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt: 8, 1991, s. 195; Azrak, s. 244; Özenç, ss. 94- 95, 126- 127; Yapar, s. 49. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri yer ve güzergahlarının önceden belirlenmesinde, bildirim kuralı ve günümüz teknoloji ve imkanları karşısında zorlayıcı bir toplumsal ihtiyaç olmadığı düşüncesindeyiz.

²⁵⁵ Karan, Toplanma, ss. 66- 67.

düzeninin korunması haklı gerekçe oluşturmaz, idare bu durumlarda toplanma özgürlüğünü kullananlara hoşgörü göstermelidir²⁵⁶.

Yargıtay sırf belirlenen yer ve güzergaha uyulmadan yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçlarını oluşturmayaacağı yönünde uygulama geliştirmiştir: Ceza Genel Kurulu 2014 tarihli, AİHM kararlarına da atıfla, iki farklı kararında: "... Kamuya açık alanda düzenlenen gösteriler, trafiği aksatmak gibi etkilerle günlük yaşam düzenini bir derece bozabilir. Göstericiler şiddet içeren hareketlerde bulunmadıkları sürece, resmi makamlar, sözleşmenin 11. maddesi kapsamında güvence altına alınan toplantı hakkının özüne hâlel gelmemesi için, barışçıl nitelikteki toplantılara belirli derecede hoşgörü göstermeleri gerekmektedir." diyerek hem AİHS m. 11'deki "barışçıl toplanma ve gösteri yürüyüşü" hakkını göz önünde bulunduran hem de demokratik ve özgürlükçü bir tutum sergilemiştir²⁵⁷. Yine Anayasa Mahkemesi de bir kararında " toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemenin amacı bir fikri açıklamak, ortak çıkarları savunmak, belli fikir ve kanaatler çerçevesinde kamuoyu oluşturmak ve siyasal karar organlarını etkilemek olup toplantı ve gösteri yürüyüşünün düzenlendiği mekan, açıklanan düşüncenin muhataplarına ulaşılabilmesi ve tesir oluşturabilmesi bakımından önem taşımaktadır."²⁵⁸ demekte ve mekan seçiminin kural olarak düzenleyicilere bırakılması gerektiği, mekanı belirleme serbestisini sınırlayan düzenlemelerin hakka müdahale olduğunu belirtmektedir. Anayasa Mahkemesi başka kararlarında da toplantı veya gösteri yürüyüşüne mekanına bağlı olarak müdahale edilmesinin kamu düzeninin sağlanması için mutlaka gerekli olduğunun idarece ispatlanması ve bu gerekliliğin tutanak altına alınmasını ve toplantı-gösteri yürüyüşünün aynı etkiyi sağlayacak alternatif bir yerde yapılabilmesi olanağını yine idarenin sağlaması gerektiğini belirtmektedir²⁵⁹. AİHM de özellikle toplanmanın amacı ile mekan arasında bir ilişkinin varlığı halinde söz konusu mekanın kullanılabilmesi gerektiğini

²⁵⁶ AİHM, Sergey Kuznetsov/ Russia, B. No: 10877/04, T.: 23.10.2008, P. 44, Karan, Toplanma, s. 67; benzer yönde nispeten eski tarihli bir görüş için bkz. Artukmaç, s. 18.

²⁵⁷ YCGK, 11.07.2014 T., E. 2013/386- K.2014/353; YCGK 16.09.2014 T., 2014/147 E.- 2014/376 K., İşgören, s. 129.

²⁵⁸ AYM, E. 2014/101- K. 2017/ 142, T.: 28.09.2017, Karan, Toplanma, s. 62; benzer görüşte bkz. Özenç, s. 89.

²⁵⁹ AYM, Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası ve Diğerleri Kararı, B. No: 2014/ 920, T.: 25.05.2017, AYM, Ali Rıza Özer ve Diğerleri Kararı, B. No: 2013/ 3924, T.: 06.01.2015, Karan, Toplanma, ss. 63- 64.

belirtmektedir. Örneğin çok sayıda kişinin hayatını kaybettiği 1 Mayıs 1977 tarihinde gerçekleşen olayların aynı yerde anılmak istenmesi halinde AİHM bu ilişkinin varlığını kabul etmektedir²⁶⁰. AİHS anlamında toplanma ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün kullanımıyla verilmek istenen mesaj için insanların en uygun mekanı seçip kullanma hakkı vardır. Bu, hakkın etkin biçimde kullanılabilmesi için de önemlidir. Mekanın kamusal bir alan, kilise veya adliye gibi kamu hizmetine tahsis edilmiş bir alan olması da AİHS anlamında toplanma hakkının kullanımına engel değildir. Yeter ki toplantı barışçıl olsun ve ciddi bir kamu güvenliği riski söz konusu olmasın²⁶¹. Biz de Anayasa 90/5'te düzenlenen temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin, kanunlarla çelişmesi halinde, uluslararası sözleşmelerin uygulanma önceliği kuralı karşısında AİHS'ne aykırı yasal düzenlemeler karşısında toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin mekanı konusunda AİHS'nin baz alınmasını daha hukuki ve yerinde buluyoruz.

2911 sayılı yasa m. 10'da toplantı yapılacak yerin en az toplantıdan 48 saat önce idareye bildirilmesi öngörülmektedir. Bu bildirilen yer dışında bir yerde toplantı yapılması kanuna aykırı olacaktır.

AİHS anlamında toplanma hakkına mekansal sınırlamalar getirme konusunda idarenin takdir yetkisi dar yorumlanmalı; kamu düzeni ile kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması meşru amaçları ile toplanma özgürlüğünün demokratik önem ve işlevi arasında uygun bir denge kurulmalıdır²⁶². Barışçıl bir toplanmanın sırf idarece belirlenen yerler dışında icrası sebebiyle dağıtma ve katılımcılara cezai kovuşturma uygulanmasını AİHS sözleşmeye uygun bulmamaktadır²⁶³. Sonuç olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün amacına uygun şekilde kullanımını temin etmek ile şehir düzenini, kamu düzeni ve güvenliğini korumak arasında temel hak ve özgürlüklere saygılı bir denge idare tarafından kurulmalıdır. Anayasamızın 2. maddesinde öngörülen “insan haklarına saygılı, demokratik bir hukuk devleti” olmamızın gereği budur.

²⁶⁰ AİHM, DİSK ve KESK/ Türkiye, B. No: 38676/ 08, T.: 27.11.2012, Karan, Toplanma, s. 62.

²⁶¹ İnceoğlu (Ed.), s. 388.

²⁶² Özenç, s. 112.

²⁶³ AİHS, Nurettin Aldemir ve diğerleri/ Türkiye, B. No: 32124/02, T.: 18.12.2007, Özenç, s. 117.

D. 20 nci Maddedeki Yöntem ve Şartlara ve 22 nci Maddedeki Mekana İlişkin Yasak ve Önlemlere Uyulmaksızın Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşü İcrası

2911 sayılı kanun m. 20'ye göre:

“Gösteri yürüyüşlerinin şekil ve şartları ile ertelenmesi veya yasaklanması hakkında da bu kanunun 3 üncü ve 4 üncü bölümlerindeki hükümler uygulanır.

Şehir ve kasaba içindeki genel yollar üzerinde yapılacak yürüyüşlere ait bildirimlerde, 6 ncı madde gereğince ilan olunan yol ve yönle uyulmak şartıyla, yürüyüşe geçmek için seçilecek toplanma yeri ile izlenecek yol ve dağılma yerinin belirtilmesi zorunludur.”

2911 sayılı kanun m. 22'ye göre ise:

“...ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisine bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamaz ve şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşleri düzenlenemez.

Genel meydanlardaki toplantılarda, halkın ve ulaşım araçlarının gelip geçmesini sağlamak üzere valilik ve kaymakamlıklarca yapılacak düzenlemelere uyulması zorunludur.”

Şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşü düzenlenemeyeceğine dair düzenlemenin amacı çok yoğun, alternatif güzergahsız ve uzun süreli yolculukları olan anayollar üzerindeki trafik düzeninin aksatılmamasını sağlamaktır²⁶⁴, ki kanımızca da, buna bağlı olarak trafik düzeni katlanılmaz düzeyde bozulursa, isabetli bir düzenlemedir.

2911 sayılı yasa m. 22'de “toplantı yapılamaz“ biçiminde belirtilen yerlerde acaba gösteri yürüyüşü yapılabilecek midir? Madde şu şekilde anlaşılmalıdır: mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina, tesis ve eklentilerinde, genel yollar ve parklarda toplantı; TBMM'ne 1 km mesafede veya şehirlerarası karayollarında toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılamaz²⁶⁵. “Genel yollar”dan kasıt kamusal mahiyetteki tüm cadde ve sokaklardır²⁶⁶.

²⁶⁴ Anayurt, s. 147; Gülhan, s.54.

²⁶⁵ Anayurt, ss. 144- 145.

²⁶⁶ Gülhan, s. 53.

Özellikle genel yollarda gösteri yürüyüşü düzenlenemeyeceğini savunmak gösteri yürüyüşü özgürlüğünün özüne dokunur mahiyettedir²⁶⁷. Fakat maddenin başında yer alan “genel yollar” ibaresi toplantılar açısından da Anayasa Mahkemesi’nce iptal edilmiş ve genel yollarda toplantı yapılması yasağı ortadan kalkmıştır. Anayasa Mahkemesine göre bu yasağın amacı başkalarının seyahat özgürlüğünü korumaktır fakat seyahat özgürlüğünün kısıtlanıyor olması genel yollarda toplantı yapılmasını yasaklamayı haklı kılmaz. Sadece trafiğin aksaması genel yolların toplantılara kapatılmasını haklı kılmaz. Toplantılarla başkalarının günlük yaşamı kaçınılmaz olarak bir miktar etkilenecektir. Burada çatışan haklar arasında denge kurulmalıdır. Toplantı sebebiyle trafiğin aksaması günlük yaşamı aşırı ve katlanılmaz derecede zorlaştırmıyorsa bu sebeple toplanma özgürlüğüne müdahale dengesiz ve ölçüsüz olacaktır²⁶⁸.

Kamu hizmeti görülen bina, tesis veya eklentileri halkın tartışma, görüşme ve fikir alışverişinde bulunmaları için forum yerleri niteliğini taşımazlar. Bu yerler kamu hizmeti görülmesi için tahsis edilmiş yerlerdir. Okul, hastane, adliye sarayı gibi kamu kurum ve tesislerinde toplantı ve gösteri yürüyüşü icrası kamu hizmetinin aksamasına hatta kesilmesine sebebiyet verebilecektir ki bunun kabulü mümkün değildir²⁶⁹. Fakat bu yasak bina ve tesisler için yerinde ise de eklenti mahiyetindeki bahçe için toplantı veya gösteri yürüyüşünün amacı karşısında her zaman yerinde olmayabilir. Örneğin bir yurt bahçesinde yurdun sorunlarını dile getirmek için toplantı veya kampüs içinde okulun bir uygulamasını protesto için gösteri yürüyüşü düzenlemek kamu hizmetini aksatacak mıdır ve bunları yasaklamak ölçülü ve gerekli midir? Bu sorulara evet cevabını vermek güçtür. Bahsedilen amaçlarla toplantı veya gösteri yürüyüşünün okul veya yurt bahçesi dışında icrasının işlevsel de olmayacağı açıktır. Bu sebeplerle “eklenti” ibaresinin uygulamada bazen adil sonuçlar doğurmayacağı düşüncesindeyiz²⁷⁰. Eklentilerde de her zaman toplantı veya gösteri yürüyüşü yapılmasına dair yasakta demokratik bir toplumda gereklilik, zorlayıcı bir toplumsal ihtiyaç bulunmayabilir.

²⁶⁷ Kara, s. 66.

²⁶⁸ AYM, E. 2014/101, K. 2017/ 142, T. 28.09.2017, Karan, Toplanma, s. 65; İncoğlu (Ed.), s. 391.

²⁶⁹ Anayurt, s. 145; Akar, s. 83.

²⁷⁰ Benzer yönde bkz. Anayurt, s. 146, Yapar, ss.50- 51.

Yukarıda değinildiği üzere m. 20 ve 22’de öngörülen düzenlemelere aykırı biçimde toplantı veya gösteri yürüyüşleri icra edilemez. Aksi takdirde kanuna aykırı olur. Örneğin ertelenmiş veya yasaklanmış toplantının yapılması veya yasak olarak gösterilen yerlerde toplantı veya gösteri yürüyüşü yapılması kanuna aykırı olacaktır. 2911 sayılı yasa m. 4’te düzenlenen istisnai toplanmaların ise m.20 veya 22’deki sınırlamalara tabi olmaksızın yapılabileceği belirtilmelidir²⁷¹.

Maddede açıkça belirtilmiş olmasa da konut ve iş yeri dokunulmazlığı ve mülkiyet hakkı kapsamında, kamuya açık olsun olmasın özel mülkiyetteki yerlerde toplantı veya mahiyeti imkan veriyorsa gösteri yürüyüşü icrası mülkiyet sahibinin iznine bağlıdır²⁷². Bu hususta AİHM de Appleby/İngiltere kararında²⁷³ benzer yönde içtihatla bulunmuştur. Başvuru konusu olayda çevreci bir aktivist olan başvuru, ailesiyle beraber büyük bir alışveriş merkezinde yeşil alanların korunması ile alakalı bildiri dağıtmak ve yeşil bir alana yapılacak olan binayı protesto etmek amacıyla imza toplamak ister. Ancak alışveriş merkezi ve ek binaları özel mülkiyettedir. Alışveriş merkezi sahibi bu eylemin yapılmasına izin vermez. Başvuruculara göre olaydaki gibi büyük alışveriş merkezleri özel mülkiyette olsalar bile, yarı kamusal alan sayılmalı ve devlet ifade özgürlüğünün buralarda da garanti altına alınması için gerekli tedbirleri almalıdır. AİHM ise bu gerekçeyi kabul etmemiş ve başvuruyu reddetmiştir. AİHM’e göre toplantı veya gösteri yürüyüşü hakkı otomatikman kişilere özel mülkiyette mülkiyet sahibinin iradesine aykırı hareket etme hakkını vermez. AİHM toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ile mülkiyet hakkı arasında dengeyi sağlarken mülkiyet hakkına üstünlük tanımıştır²⁷⁴. Özel mülk sahipleri mülkiyetlerinde bulunan yerlerde toplantı veya gösteri yürüyüşü icrasına katlanmak zorunda değildirler.

Uygulamada birçok toplantı ve gösteri yürüyüşünün bu şartlara uyulmadan yapıldığı bilinmektedir. Yargıtay ve AİHM birçok kararında sırf yasak yerlerde toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenmesi halinde 2911 sayılı kanununda düzenlenen

²⁷¹ Yarsuvat, s. 108; Gülhan, s. 53; Şentürk, s.74.

²⁷² Akar, s. 87.

²⁷³ AİHM, Appleby/ İngiltere, B. No: 44306/98, 6.05.2003 tarihli kabul edilebilirlik kararı, Tanyar, s. 605.

²⁷⁴ Tanyar, s. 606.

suçlarının oluşmayacağını belirtmektedir²⁷⁵. Yargıtay ve AİHM bahsedilen yasak ve kurallara aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin barışçıl olmaları halinde AİHS m. 11 de gözetilerek suç kapsamında olmadıklarını belirtmektedir. Yargıtay ve AİHM hakkın özüne dokunmamak adına, saldırı içermeyen ve kamu düzenini katlanılmaz düzeyde bozmayan toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yasak yerlerde düzenlenmiş olsalar da müsamaha gösterilmesi gerektiği görüşündedir²⁷⁶. Zaman ve mekan olarak kamu güvenliği açısından tehlike oluşturmayan ve saldırsız bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün yasak olarak nitelendirilmesi AİHS'ye aykırı olacaktır²⁷⁷. 2911 sayılı kanun m. 22'de sayılan kategorik yasak yerlerin hiçbirisi AİHS anlamında toplanma özgürlüğünün kullanılamayacağı yerler değildir ve bu sınırlamalar AİHS m. 11'e aykırılık teşkil etmekte, Anayasa m. 90/5 karşısında da uygulanma kabiliyeti bulunmamaktadır²⁷⁸.

TBMM'ye 1 km mesafede toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlenemeyeceği kuralı çok katı mı anlaşılmalıdır? Bu soru Anayasa Mahkemesinin Osman Erbil Başvuru No: 2013/2394, 25.03.2015 sayı ve tarihli kararında etraflıca tartışılmıştır²⁷⁹. Anayasa Mahkemesi kararına göre başvuru ve içinde bulunduğu grup, Aydınlık Gazetesi ve İşçi Partisinin bazı yöneticilerinin gözaltına alınmasını protesto etmek amacıyla basın açıklaması yapmak için ABD Büyükelçiliğinin önünde toplanmışlardır. Protestonun temel amacı söz konusu gözaltı işlemine kamuoyunun dikkatini çekmektir. 24.8.2011 tarihli olay, yakalama ve muhafaza altına alma tutanağı ve gruba müdahale eden emniyet amirinin tanık sıfatıyla duruşmada verdiği beyanı kapsamında başvuru ve katılımcılar

²⁷⁵ Tolga Şirin, **30 Soruda Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı**, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 66; Özenç, s. 118; Şentürk, ss. 74- 75; Yrg 8. CD., T.: 11.12.2006, 2006/1660 E, 2006/9142 K., “.... Sağlık Emekçileri Sendikası başkan ve üyeleri olan sanıkların 8 Mart Dünya Kadınlar Gününü kutlamak amacı ile Valilikten izin verilmemesi üzerine sendika binasından İlhan Koman Parkına kadar trafiği aksatmadan yolun kenarından yürüyerek şiir okuduktan ve bildiri dağıttıktan sonra kendiliklerinden dağılmaları şeklinde gerçekleşen eylemlerinin 2911 sayılı Yasanın 28. maddesinde tanımlanan suçu oluşturmayacağı...”, Şentürk, s. 75; AİHM, Yılmaz Yıldız ve diğerleri/ Türkiye, B. No: 4524/06, T.: 14.10.2014, http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/yilmaz_yildiz.pdf, (05.10.2019).

²⁷⁶ AİHM, Cisse/ France, B. No: 51346/ 99, T.: 09/04/ 2002, Karan, Toplanma, s. 68; YCGK, T.: 11.07.2014, E.: 2013/386- K.: 2014/353; YCGK, T.: 16.09.2014, 2014/147 E.- 2014/376 K., Uyap Yargıtay Karar Arama.

²⁷⁷ Inceoğlu (Ed.), s. 387.

²⁷⁸ Inceoğlu (Ed.), s. 389, Karan, Toplanma, s. 64; Özenç, ss. 113- 114.

²⁷⁹ Karar için bkz. Akar, s. 113 vd.

şiddet içeren eylemlerde bulunmamışlardır. Bununla birlikte anılan tutanağa göre katılımcılar kaldırım üzerinde toplanmışlardır. Trafik aksattıklarına veya günlük hayatın akışını bozduklarına dair herhangi bir husustan da bahsedilmemiştir. Yasaya aykırı bir eylem yapılacağına dair bilgi alan polis saat 15.35'te olay yerine intikal etmiştir. Saat 15.38 sıralarında polis grubun dağılması için ikazda bulunmuştur. Başvurucunun iddiası kapsamında da basın açıklaması yapmalarına fırsat verilmeden saat 15.45 sıralarında başvurunun da içinde bulunduğu 23 kişi gözaltına alınmıştır. Kararda belirtildiği üzere barışçıl bir toplantı söz konusudur. Öncelikle barışçıl da olsa kanuna aykırı bir toplantının dağıtılmasının mümkün olduğu kararda belirtilmekte ve fakat kolluğun mümkün olduğunca itidalli ve ölçülü müdahale etmesi gerektiğinin altı çizilmektedir. TBMM'ye 1 km mesafede yapılan toplantılarda başka hiçbir hususu değerlendirmeden sırf şekli bir mesafe ölçütü ile toplantıyı dağıtmak toplantı hakkına ölçsüz bir müdahaledir. Eylemin yapıldığı yer, TBMM'nin güvenliğine ve çalışma düzenine yönelik bir tehdit oluşturmadığı gibi günlük olağan çalışmasına müdahale edecek etki ve mesafede de bulunmamaktadır. Bu durumda polisin, gerekli güvenlik önlemlerini alarak makul ve itidalli davranışıyla bu gösteriyi sonlandırması yerine basın açıklaması yapmalarına müsaade etmeden yaklaşık 15 dakika gibi çok kısa bir süre içinde başvuru ve diğer katılımcıları gözaltına almasının demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olduğu söylenemez. Bu nedenlerle Anayasa Mahkemesi, başvurunun toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ile kamu düzeni ve güvenliğinin korunması arasında dengenin sağlanamadığını tespit etmiştir. Mahkeme açıklanan nedenlerle, başvurunun Anayasanın 34. maddesinde güvence altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin bu kararını biz de kanunun şekli tanım ve sınırları içine sıkışmayan, özgürlükçü, hukuka uygun ve isabetli bir karar olarak değerlendiriyoruz. Halkın iradesini oluşturup ülke yönetimine katılmasının aracı olan meclis binalarının önünde yine insanların ortak irade oluşturma veya irade beyan etme yöntemi olan toplanma özgürlüklerini kullanamayacaklarını söylemek mantıklı ve hukuki olmayacaktır²⁸⁰. Yeter ki toplantı veya gösteri yürüyüşü barışçıl olsun ve ciddi bir kamu güvenliği riski baş göstermesin.

²⁸⁰ İnceoğlu (Ed.), s. 389.

Anayasa ve AİHS’de açıkça yer bulmayan toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili zamansal ve mekansal kısıtlamalar, yine uygulamada Anayasa ve AİHS’de öngörülen sınırlama sebepleriyle ilgisiz, uyumsuz ve gereksiz nedenlerle yapılan müdahaleler hakkın kullanımını ölçsüz derecede kısıtlamakta ve hak ihlali oluşturmaktadır.

E. 2911 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Bırakılan Konularda Kendi Amaç, Kural ve Sınırları Dışına Çıkılarak Faaliyette Bulunmak

2911 sayılı kanunun “İstisnalar” başlıklı 4. maddesi şöyledir:

“Aşağıda belirtilen toplantı ve faaliyetler bu kanun hükümlerine tabi değildir.

- a) Siyasi partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, vakıfların, demeklerin, ticari ortaklıkların ve diğer tüzelkişilerin özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları kapalı yer toplantıları,
- b) Kanunlara uymak, kendi kural ve sınırları içinde kalmak şartıyla kanun veya gelenek ve göreneklere göre yapılacak toplantı, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamalar,
- c) Spor faaliyetleri ile bilimsel, ticari ve ekonomik amaçlarla yapılan toplantılar,
- d) Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların devlet işleri hakkındaki toplantı ve konuşmaları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin halk ile yapacakları sohbet niteliğindeki görüşmeler.“

2911 sayılı kanun madde 4 düzenlemesi kanun kapsamı dışındaki toplanmaları düzenlemektedir. Fakat istisna kapsamındaki hallerde de bu toplanmaların kendi amaç, kural ve sınırları dışına çıkılmasının kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne vücut vereceği düzenlenmiştir. Özellikle maddenin b bendi ile cenaze törenlerinin amacı dışına çıkartılarak istismar aracı haline getirilmelerinin önlenmesi amaçlanmıştır²⁸¹.

²⁸¹ Güngör, sayı 1, s. 65; Gülhan, s. 56.

Dini toplantıların (mezhep ayinleri gibi) istisna kapsamında olmadığı, zira istisna hükümleri arasında açıkça sayılmadığı doktrinde genel olarak kabul görmektedir²⁸².

F. Kanunların Suç Saydığı Maksatlar İçin Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşü İcrası

2911 s. yasa m. 23/1-g'ye istinaden suç teşkil eden bir amaçla toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleneceğine dair bildirim alan idare durumdan kolluk ve cumhuriyet başsavcılıklarını haberdar edecek ve gerekli soruşturma başlatılacak, suç teşkil eden bir amaçla toplantı veya gösteri yürüyüşünün icrasına geçildiği halde ise toplantı veya gösteri yürüyüşü kanuna aykırı bulunduğundan dağıtılacak ve düzenleyiciler veya yöneticiler ihtarla gerek olmaksızın, bu toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanlar ise ihtarla uymamaları halinde yakalanıp gerekli adli cezai soruşturmaya tabi tutulacaklardır²⁸³.

Bazı yazarlar salt düzenleyenlerin veya yöneticilerin suç işlemek niyeti²⁸⁴ ve gerçekleşen veya gerçekleşecek suç oluşturan somut bir eylemin değil sadece amacın bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü kanuna aykırı hale getirmesine²⁸⁵ dair kanuni düzenlemeyi hakkın kullanımı açısından sakıncalı bulmaktadırlar ve söz konusu maksatların açıkça kanunda öngörülmüş olmasının daha yerinde olacağını savunmaktadırlar. Fakat biz bu görüşlere katılmıyoruz. Kanunu, hele ki ceza kanunlarını, bilmemenin mazeret sayılmayacağı kuralı karşısında ve suçta ve cezada kanunilik ilkesi karşısında, suç ve cezaların belirliliği kuralı karşısında hangi eylemlerin suç oluşturduğu yasalarla sabit, açık ve belirlidir. Bir temel hak ve özgürlüğün suç işlemek amacıyla dahi olsa kullanılabilmesini hukuka uygun ve yerinde bulmuyoruz.

²⁸² Yarsuvat, ss. 215- 216; Güngör ve Kavalalı, ss. 156- 157; Gülhan, s.57.

²⁸³ Güngör ve Kavalalı, ss. 183- 184.

²⁸⁴ Yarsuvat, s.153.

²⁸⁵ Gülhan, s. 57; Şentürk, s. 78.

Amacı kargaşa yaratmak olan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün barışçılığından da söz edilemez²⁸⁶.

G. Bildirimde Belirtilen Amaç Dışına Çıkılarak Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşü İcrası

Toplantının yapılmasından en az 48 saat önce yasal olarak yapılması zorunlu olan bildirimde toplantı veya gösteri yürüyüşünün amacı da belirtilmelidir. Bu amaca aykırı şekilde tezahür eden toplantı veya gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı olacaktır.

Toplantının amacının bildirimde belirtilmesi zorunluluğunun düşünce ve kanaatin açıklanmasına zorlama olduğu ileri sürülebilir. Fakat idarenin bildirilen bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne izin vermeme gibi bir imkanı yoktur. Haliyle de amaca bakılıp da bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün bu sebeple bildirim aşamasında önüne geçilmesi söz konusu değildir. Burada toplantı ve gösteri yürüyüşünün amacını bildirme zorunluluğundan maksat, idarenin toplantı ve gösteri yürüyüşünün amacına uygun, kamu düzeni ve toplantı, gösteri yürüyüşü huzurunun temin ve tesisidir. İdare toplantı veya gösteri yürüyüşünün amacını önceden bilirse huzur ve barış içinde bir toplantı ve gösteri yürüyüşü için gerekli tedbirleri alabilecektir²⁸⁷.

Kanımızca sırf bildirilenden farklı bir amaç doğrultusunda toplantı veya gösteri yürüyüşü yapılmış olması, buna bağlı olarak barışçıl nitelik kaybolmuyorsa, suç kapsamında görülmemelidir. Bu sebeple bildirilen amaçtan farklı bir amaçla seyreden toplantı veya gösteri yürüyüşü kamu düzeni açısından beklenmeyen bir risk oluşturmuş ancak barışçıl nitelik korunmuşsa belki idari yaptırım düşünülebilir fakat aksi durumda bu sebeple toplanma özgürlüğüne hele ki adli ceza ölçüsüz bir müdahaledir diye düşünüyoruz.

²⁸⁶ Harris ve diğerleri, s. 533; Kalabalık, s. 488.

²⁸⁷ Güngör ve Kavalalı, s. 168.

Ğ. Erteleme Ve Yasaklamaya İlişkin Hususlara Aykırı Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşleri

2911 sayılı kanunun “Düzenleme kurulunun toplantıyı geri bırakması” başlıklı 14. maddesi şu biçimdedir:

“Toplantı, toplantının yapılacağı saatten en az yirmi dört saat önce düzenleme kurulunun çoğunluğu tarafından, bildirimin verildiği valilik veya kaymakamlığa yazı ile bildirilmek şartıyla kırk sekiz saati geçmemek üzere yalnız bir kez geri bırakılabilir.”

2911 sayılı kanunun “Birden fazla toplantıları erteleme” başlıklı 15. maddesi şu biçimdedir:

“Bir il sınırı içinde aynı günde birden çok toplantı yapılmak istenmesi halinde vali, emrindeki güvenlik kuvvetlerinin ve gerektiğinde yararlanabileceği diğer güçlerin bu toplantıların güvenlik içinde yapılmasını sağlamaya yeterli olmadığı kanısına varırsa, toplantılardan bir kısmını on günü aşmamak üzere bir kez erteleyebilir. Bu ertelemelerde müracaat önceliği göz önünde bulundurulur.”

2911 sayılı kanunun “Toplantının bölge valiliği ve İçişleri Bakanlığınca ertelenmesi” başlıklı 16. maddesi şu biçimdedir:

“ a) Bir bölge valiliğine bağlı illerden; birden çok ilde aynı günde toplantı yapmak için bildirim verilmesi üzerine, toplantı güvenliğini sağlamak amacıyla ilgili valilerce bölge valiliğinden takviye istenmesi halinde, bölge valisi bu isteklerin karşılanamayacağı kanısına varırsa, takviye gönderilemeyen illerdeki toplantılar on günü aşmamak üzere bölge valiliğince bir kez ertelenebilir.

b) Aynı günde birden çok bölge valiliğine bağlı illerde toplantı yapmak için bildirim verilmesi üzerine, toplantı güvenliğini sağlamak amacıyla ilgili bölge valilerince İçişleri Bakanlığından takviye istenmesi halinde, İçişleri Bakanlığı bu isteklerin karşılanamayacağı kanısına, varırsa, takviye gönderilemeyen bölge valiliğine bağlı illerdeki toplantılar on günü aşmamak üzere İçişleri Bakanlığına bir kez ertelenebilir. Ertelemede müracaat önceliği göz önünde bulundurulur.”

2911 sayılı kanunun “Toplantının ertelenmesi veya bazı hâllerde yasaklanması” başlıklı 17. maddesi şu biçimdedir:

“ (Değişik: 26/3/2002-4748/6 md.) Bölge valisi, vali veya kaymakam, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla belirli bir toplantıyı bir ayı aşmamak üzere erteleyebilir veya suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması hâlinde yasaklayabilir.”

2911 sayılı kanunun “İl veya ilçelerde bütün toplantıların ertelenmesi veya yasaklanması” başlıklı 19. maddesi şu biçimdedir:

“ (Değişik birinci cümle:26/3/2002-4748/6 md.) Bölge valisi, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla bölgeye dahil illerin birinde veya birkaçında ya da bir ilin bir veya birkaç ilçesinde bütün toplantıları bir ayı geçmemek üzere erteleyebilir. (Değişik ikinci cümle: 30/7/2003-4963/22 md.) Valiler de aynı sebeplere dayalı olarak ve suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması halinde; ile bağlı ilçelerin birinde veya birkaçında bütün toplantıları bir ayı geçmemek üzere yasaklayabilir. Yasaklama kararı gerekçeli olarak verilir Kararın özeti yasaklamanın uygulanacağı yerlerde mutlak vasıtalarla ilan edilir. Ayrıca, İçişleri Bakanlığına bilgi verilir.”

2911 sayılı kanunun toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin ertelenmesi ve yasaklanması usulü değinilen maddelerde ayrıntılarıyla düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerdeki sürelerle ve yasaklara uyulmadan yapılan toplantı veya gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü olarak kabul edilmektedir.

Erteleme ve yasaklamaya dair düzenlemelerin zaman zaman gerçekten güvenliği sağlamanın çok güç olması halleri için yerinde ve zorunlu yetkiler olduğu kabul edilebilir²⁸⁸. Fakat kanunda sayılan soyut ve esnek sebepler bahane kabul edilerek istenilmeyen zamanda ve/ veya beğenilmeyen toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin yasaklanması veya ertelenmesi yoluna gitmek barışçıl toplanma hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Zaten ertelenen toplantı veya gösteri yürüyüşünün çoğu zaman icra edilmediği de bilinmektedir ki ne yazık ki kötü niyetli idarelerce de sıcak gündem

²⁸⁸ Yapar, s. 57.

karşısında amaçlanan da budur²⁸⁹. Erteleme ve yasaklama yetkilerinin dayanağı meşru sebepler uygulamada AİHM ve AYM'nin içtihatları göz önünde bulundurularak, gerçekten güvenliği sağlamak amacıyla ve zorunlu ise bu yetkiler kullanılmalıdır. Yoksa barışçıl toplanma hakkı kullanılmaz hale gelebilmektedir.

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin ertelenmesi veya yasaklanması hükümleri olağan dönemler için geçerlidir. Olağanüstü hal döneminde veya sıkıyönetim döneminde 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununa istinaden toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin ertelenmesi veya yasaklanması hususunda farklı bir rejim gündeme gelebilmektedir²⁹⁰. 30.11.2002 tarihinden bu yana ülkemizde bölge valiliği bulunmamaktadır.

H. 12 nci Madde Gereğince Toplantının Dağılmasına Karar Verilmesine Rağmen Dağılmama Hali

2911 sayılı kanun m. 12 şu şekilde düzenlenmiştir:

“Düzenleme kurulu, toplantının sükun ve düzenini, bildirimde yazılı amaç dışına çıkılmamasını sağlamakla yükümlü ve sorumludur. Kurul, bunun için gereken önlemleri alır ve gerektiğinde güvenlik kuvvetlerinin yardımını ister. (Değişik üçüncü cümle: 2/3/2014-6529/8 md.) Toplantının amacı dışına çıktığı veya düzen içinde gerçekleşmesini imkânsız gördüğü takdirde kurul veya toplanamadığı takdirde kurul başkanı dağılma kararı alır ve durumu derhâl yetkili kolluk amirine bildirir.

Düzenleme kurulunun sorumluluğu, topluluk toplantı yerinden tamamen dağılıncaya kadar sürer.”

Değinilen düzenlemeye istinaden alınmış bir dağıtma kararı karşısında bu dağıtma kararına rağmen fiilen devam ettirilen toplantı kanuna aykırı hale gelmiş olacaktır.

²⁸⁹ Azrak, s. 245; Akkoyunlu, s. 114.

²⁹⁰ Gülhan, s. 60.

I. Yabancılarla İlgili Sınırlayıcı Hükümlere Uyulmayan Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri

2911 sayılı yasa m.3/2 aşağıdaki şekildedir:

“Yabancıların bu kanun hükümlerine göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, İçişleri Bakanlığının iznine bağlıdır. Yabancıların bu kanuna göre düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap etmeleri, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları, toplantının yapılacağı mahallin en büyük mülki idare amirliğine toplantıdan en az kırk sekiz saat önce yapılacak bildirimle mümkündür.”. Bu düzenlemeye uyulmadan yapılan toplantı veya gösteri yürüyüşü kanuna aykırı olacaktır.

Yabancıların toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemesinin izne tabi oluşu siyasi toplantı ve gösteri yürüyüşü ihtimaline binaen gereklidir. Bu haliyle düzenleme uluslararası hukuka ve anayasaya aykırı değildir²⁹¹. AİHS m. 16 da yabancılara siyasi faaliyetlerde sınırlamalar konulmasına cevaz vermektedir ve bu sınırlamalar AİHS m. 10, 11 ve ayrımcılık yasağına dair 14. maddesine aykırı görülmemektedir²⁹².

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı düzenleme, yönetme ve katılma haklarından oluşmaktadır²⁹³. Burada sadece düzenlemekten bahsedilmiş olduğuna göre Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarınca düzenlenmiş bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne yabancıların katılmasıyla ilgili 2911 sayılı kanunda bir kısıtlama öngörülmediği anlaşılmaktadır²⁹⁴. Kanaatimizce yabancıların toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemesi İçişleri Bakanlığının iznine bağlı; toplantı veya gösteri yürüyüşünde topluluğa hitap etmesi, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları toplantı veya gösteri yürüyüşünün icra edileceği yerin en büyük mülki idari amirliğine toplantıdan en az 48 saat önce bu hususta bildirimde bulunulmasına bağlı; toplantı veya gösteri yürüyüşüne yabancıların sayılan eylemlerde bulunmaksızın ve düzenleyici değil sadece

²⁹¹ Atalay, s. 106; Kara, s. 60.

²⁹² Alpkaya, ss.9- 10, yazar m. 16’nın bizatihi kendisinin m. 14’teki ayrımcılık yasağının ihlali olduğu görüşündedir.

²⁹³ Akın, Toplanma Özgürlüğü, ss. 545- 547; Atalay, s. 45.

²⁹⁴ Aksi yönde bkz. Atalay, s. 106.

katılımcı sıfatıyla iştiraki ise izne veya bu hususta bildirimle bağılı olmaksızın serbesttir. 2911 s. k. m. 3/2 bu şekilde anlaşılmalıdır. Kanaatimizce yabancı uyrukluların katıldıkları toplantı veya gösteri yürüyüşünde topluluğa hitap etmeleri veya afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları için önceden bildirimde bulunulması şartı, muhtemel katılımcı sayısı ve “araç ve gereçler” ibaresi karşısında hem hakkın sağlıklı ve huzurlu kullanımı için demokratik bir toplumda gereksiz hem aşırı kırtasiyeye açık hem de sınırları belirsiz bir sınırlamadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KANUNA AYKIRI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME VE DİRENME SUÇLARI İLE 2911 SAYILI KANUNDA DÜZENLENEN DİĞER SUÇLAR

2911 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununda düzenlenen suçlar m. 28-34 arasında yer almaktadır. Aşağıda öncelikle kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu ve direnme suçu ayrıntılı incelenmeye çalışılacak, daha sonra da kanunda düzenlenen diğer suçlara değinilmeye çalışılacaktır.

I. KANUNA AYKIRI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME, YÖNETME VE BUNLARIN HAREKETLERİNE KATILMA SUÇU

2911 sayılı kanunun 28. maddesinde her bir fıkrada farklı bir suç tipi düzenlenmektedir ve madde başlığı “Yasaklara Aykırı Hareket”tir. Maddenin 1. fıkrasında kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerini düzenlemek, yönetmek ve bunların hareketlerine katılmak suçu düzenlenmiştir. 2911 sayılı kanun m. 28/ 1’e göre “Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleyen veya yönetenlerle bunların hareketlerine katılanlar, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

171 sayılı kanun m. 18’de “bilerek iştirak edenler” unsurunun 2911 sayılı yasada “katılanlar” olarak değiştirildiği görülmektedir.

A. Suçla Korunan Hukuki Yarar

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme veya bunların hareketlerine katılma suçunda korunan hukuki yarar kamu düzenidir²⁹⁵.

²⁹⁵ Gülhan, s. 38.

B. Suçun Maddi Unsurları

1. Fail ve Mağdur

Fail kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyen, yöneten veya bunların eylemlerine katılan herkes olabilir. Tüzel kişiler de toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyebilirler. Tüzel kişilerin düzenlediği ve kanuna aykırı bulunan toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde düzenleyen ilgili organ veya yetkili gerçek kişi, fail olacaktır²⁹⁶. Mağdur kamudur.

2. Eylem

Öncelikle belirtmek gerekir ki kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bunların eylemlerine katılmak suçlarının oluşabilmesi için 2911 sayılı kanun kapsamında fikri ve entelektüel amacı olan bir toplanma söz konusu olmalıdır. Yargıtay, karşıt görüşte iki grup öğrencinin kavga etmek amacıyla ayrı ayrı bir araya gelmelerinde 2911 sayılı kanun anlamında toplantı olmadığından atılı suçun oluşmayacağına kanaatimizce de isabetle hükmetmiştir²⁹⁷.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, hazırlayıcı hareketleri (beyanname vermek, davette bulunmak...vb.) inisiyatifi elinde bulundurarak yapmaktır²⁹⁸. Yönetmek ise toplantı veya gösteri yürüyüşünde bizzat hazır bulunarak toplantı veya gösteri yürüyüşünü yürütmek, amaçlanan biçimde seyri ve devamı için gerekli talimatlar ve davranışlarla toplantı veya gösteri yürüyüşünün mevcudiyetini temin etmektir²⁹⁹. Yönetenler illa toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenleyicileri olmak zorunda değildir. Dışarıdan kimseler, hatta toplantı veya gösteri yürüyüşü

²⁹⁶ Şener Güngör, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yasasının Eski ve Yeni Düzenlemelerinde Suç ve Ceza Kavramlarının Karşılaştırılması”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 3, Temmuz 1987, (sayı 3), s. 229; Mustafa Artuç, **Özel Ceza Yasaları**, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 1134.

²⁹⁷ Yrg. 16. CD, T.: 21.05.2019, E.: 2019/3193- K.: 2019/3664, Uyap Yargıtay Karar Arama.

²⁹⁸ Yarsuvat, s. 134- 135; Güngör ve Kavalalı, s.201.

²⁹⁹ Yarsuvat, s. 135- 136; Güngör ve Kavalalı, s.201; Artuç, s. 1135.

başladıktan sonra dahil olan kimseler dahi olabilir. Önemli olan kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün idaresini elde bulundurmaktır³⁰⁰.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek hazırlıklar da dahil olmak üzere toplantı veya yürüyüşün yapılabilmesi için gerekli her türlü işlemi yapmak; yasa dışı toplantı veya gösteri yürüyüşünü yönetmek topluluğun dağılmaması, amaçlanan doğrultuda devam etmesi için topluluğa ya da etkin bazı kişilere gerekli talimatları vermek, duruma göre inisiyatif geliştirmek, gerekli idare işlemlerini yapmak, topluluğu hareketlendirmek veya yönlendirmek anlamına gelir. "kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen ve yönetenlerin hareketlerine katılmak" ise bu toplantı veya yürüyüşü düzenleyen veya yönetenlerden olmamakla birlikte bizzat toplantı ve yürüyüşte hazır bulunarak bu kişilerin hareketlerini paylaşmak anlamına gelmektedir. Salt grup içinde yer almak bu suçu oluşturmaz.³⁰¹ Yani kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak demek düzenleyen veya yönetenlerin eylemlerine katılmak demek değildir. Her ne kadar doktrinde³⁰² düzenleyen veya yönetenlerin eylemlerine katılanların fiilen toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan kitleyi temsil ettiği savunulmuş ise de bu görüşe katılmamaktayız. Zira bu hem 171 sayılı yasa m. 18'in hem de 2911 sayılı yasa m. 28'in uygulama alanını amaca aykırı şekilde genişletmek olacak hem de 171 sayılı yasa m. 22 ve 23'ün de 2911 sayılı yasa m. 32'nin de neredeyse uygulama alanını tamamen yok edecek ve bu düzenlemeleri anlamsız kılacaktır. "bunların hareketlerine katılmak"³⁰³tan kasıt kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak değil kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde

³⁰⁰ Yarsuvat, s. 136.

³⁰¹ "... dava konusu olayda grup içerisinde yer almaktan başkaca eylemi bulunmayan suça sürüklenen çocuğa atılı 2911 sayılı kanunun 28/1 maddesinde belirtilen şekilde kanuna aykırı olarak yapılan gösteriyi düzenlediği, yönettiği veya düzenleyen ve yöneten kişilerin fiillerine iştirak etme suçlarının unsurları itibarıyla oluşmadığı gözetilerek, sanığın beraati yerine hatalı değerlendirme ile yazılı şekilde mahkumiyet hükmü kurulması...", Yrg. 16. CD, 2018/430 E.-2018/1658 K., 24.05.2018 T.; "...grup içerisinde yer almaktan başkaca eylemi bulunmayan sanığa atılı 2911 sayılı kanunun 28/1 maddesinde belirtilen şekilde kanuna aykırı olarak yapılan gösteriyi düzenleme, yönetme veya düzenleyen veya yöneten kişilerin fiillerine iştirak etme suçlarının unsurları itibarıyla oluşmadığı gözetilerek, sanığın beraati yerine hatalı değerlendirme ile yazılı şekilde mahkumiyet hükümleri kurulması...", Yrg. 16. CD, 2018/276 E.-2018/944 K., 23.03.2018 T., kararlar için bkz. Uyap Yargıtay Karar Arama; AYM, E.: 2011/39- K.: 2012/37, T.: 15.03.2012, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/fc28c729-0ed4-4ddc-af75-fbcd21d87e42?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, (28.09.2019).

³⁰² Yarsuvat, s.136.

bizzat hazır bulunup düzenleyici veya yöneticilerin hareketlerine katılmaktır. Yani salt “toplantı veya gösteri yürüyüşüne” katılmak değil bu toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen veya yönetenlerin “hareketlerine” katılmak söz konusudur. Kaldı ki 2911 sayılı yasa m. 32’de düzenlenen direnme suçunun oluşumu için toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılanların (aşağıda ayrıntılı değinilecek) cezalandırılmaları için dağılım ihtarına rağmen dağılmamakta ısrar etmeleri gerekirken m. 28’de düzenlenen suçun böyle bir dağılma ihtarı unsuru yoktur. Bu durum kanuna aykırı toplantıya sadece katılanların hangi maddeye göre cezalandırılacakları yönünde de belirsizlik oluşturacaktır³⁰³. Yukarıda izah edildiği üzere Yargıtay uygulaması da görüşümüz yönündedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi de bir kararında kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak ile kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyen veya yönetenlerin hareketlerine katılmanın farklı eylemler ve farklı suçlar olduğunu, 2911 s.k. m. 28/1’de geçen “ bunların hareketlerine katılmak” tabirinin toplantı veya yürüyüşü düzenleyen ve yönetenlerden olmamakla birlikte, bizzat toplantı ve yürüyüşte hazır bulunarak bu kişilerin hareketlerini paylaşmak anlamına geldiğini açıklamıştır³⁰⁴.

Kanuna aykırı olarak oluşmuş bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde düzenleyici ve yöneticileri başta tespit etmek çok güçtür, bu kimseler toplantı veya gösteri yürüyüşündeki hal ve tavırlarıyla anlaşılacaktır. Yönlendirici, idare edici tutum ve davranışlarda bulunanlar, bağırıp çağıranlar, duruma göre konuşma yapanlar düzenleyici ve yönetici addedilmelidir³⁰⁵.

Yargıtay kararlarında yasa dışı toplantıya katılanları yönlendirmeye çalışmak, slogan attırmak, söz ve davranışlarla topluluğu sevk ve idare etmek “bunların hareketlerine katılmak” olarak nitelendirilmiştir³⁰⁶. Bu kişiler de kanunen, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen veya yönetenler gibi cezalandırılırlar.

³⁰³ Benzer yönde bkz. Gülhan, ss. 42- 43.

³⁰⁴ AYM, E.:2011/39-K.:2012/37, T.:15.03.2012, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/fc28c729-0ed4-4ddc-af75-fbcd21d87e42?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, (28.09.2019). Benzer görüşte bkz. Artuç, s. 1135.

³⁰⁵ Güngör ve Kavalalı, ss. 202- 203.

³⁰⁶ İşgören, s. 175; Bodur ve Özkul, s.308; CGK, 14.10.1991, 8-240/270, İşgören, s.179; Yrg. 8. CD, E.: 2006/1587- K.: 2006/8608, Bodur ve Özkul, s. 309; " ...kanuna aykırı olan yürüyüşe katılanları, pankart taşıyanları çağırıp işaret edip yerlerine yerleştirerek yürüyüşü yönettiği, böylece eyleminin atılı 2911 sayılı

Kanuna aykırı bir toplantıda konuşma yapmaktan ibaret eylem tek başına kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü yönetmek anlamında yorumlanmamalıdır, konuşmayı yapanın kitle içindeki rolü, toplantının sevk ve idaresindeki etkinliği baz alınmalıdır³⁰⁷. Örneğin bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanlar için bir liderlik konumu olmayan, kitleyi yönlendirici bir davranışı veya üslubu olmadan bir konuşma yapan, konuşmasıyla kitleyi kanuna aykırılık ekseninde etkilemeyen, tabir caizse kalabalık içindeki herhangi birinden farkı olmayan fail sırf konuşma yaptı diye kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü yöneten olarak cezalandırılmamalıdır.

Düzenleyicileri veya yöneticileri belirlenemeyen bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde bunların eylemlerine katılmaktan cezalandırılmak da söz konusu olamaz³⁰⁸.

Failin resmi olarak düzenleme kurulu üyesi olması zorunlu olmadığı gibi toplantı ve gösteri yürüyüşünün baştan itibaren kanunsuz bulunmasına da gerek yoktur³⁰⁹. Yine düzenleyicilerin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde bizzat bulunmaları da gerekmez³¹⁰, düzenleyenle yöneteni ayıran unsurlardan biri budur. Hatta kendiliğinden ani biçimde gelişen toplanmalarda bir düzenleyici olmak zorunda dahi değildir³¹¹. Bu son halde yöneten ve/ veya yönetenin eylemlerine katılan veya katılanlar olabilir fakat düzenleyen yoktur. Yönetenler ise kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü alanında bizzat hazır bulunarak o anda gerekli talimatları veren, düzenleyenlerin amaçları doğrultusunda toplantı veya yürüyüşün seyrini sağlayan kimselerdir³¹².

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bunların eylemlerine katılmak suçu seçimlik hareketli bir suçtur. Toplantıyı düzenlemek veya yönetmek veya bunların eylemlerine katılmak hareketlerinden herhangi birinin yapılması suçun oluşumu için yeterlidir³¹³.

kanunun 28/1. maddede yazılı suçu oluşturduğu gözetilmeden...", Yrg. 16. CD, 03.04.2018 T., E.: 2017/4145, K.: 2018/1018, karar için bkz. Uyarı Yargıtay Karar Arama.

³⁰⁷ Benzer yönde bkz. Gülhan, s. 41; Şentürk, s. 60; aksi görüş için bkz. Güngör ve Kavalalı, s. 202.

³⁰⁸ Şentürk, s. 62.

³⁰⁹ İşgören, ss.175- 176; Artuç, s. 1135.

³¹⁰ Yarsuvat, s. 135; Güngör, sayı 3, s. 229; Güngör ve Kavalalı, s. 201; Artuç, s. 1135.

³¹¹ Yarsuvat, s. 135.

³¹² Güngör ve Kavalalı, s. 202.

³¹³ Yarsuvat, s.138; Güngör ve Kavalalı, s.202; seçimlik hareketli suç hakkında bkz. Nur Centel ve diğerleri, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 9. Bası, Beta Yayınları,

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bunların eylemlerine katılmak durumunda cezalandırma için ihtara gerek yoktur. Gerçekten salt kanuna aykırı toplantıya katılan kişi kanuna aykırılığı bilmiyor olabilir fakat bunu; düzenleyen, yöneten veya bunların eylemlerine bizzat iştirak edenler için söylemeye imkan yoktur. Bu sebeple kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü düzenleyen, yöneten veya bunların eylemlerine katılanların cezalandırılabilmesi için idarenin kanuna aykırılık ihtarına gerek yoktur³¹⁴.

C. Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru

Bu suçta “hakkın kullanılması” hukuka uygunluk sebebi olarak karşımıza çıkabilmektedir. Zira kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin birçok hali esasen barışçıl toplanma hakkı kapsamında değerlendirilmelidir.

Bildirimde bulunulmaksızın gündüz 17.45’te başlayıp gece 01.30’da kendiliğinden dağılan, bu süre zarfında defalarca ihtarla rağmen dağılmayan, yarım saat kadar bir süre karayolunu trafiğe kapatan bir grubu yönetenler hakkında Yargıtay kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünü yönetmek suçunun oluştuğuna hükmetmiştir³¹⁵. Burada kararda da değinildiği üzere bildirimde bulunulmaması ve gece

İstanbul, 2016, s. 257; Veli Özer Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 223.

³¹⁴ İşgören, s.175; Bodur ve Özkul, s.308.

³¹⁵ “...saat 17.45 sıralarında SEKA Müessese Müdürlüğü önünde, S...- İş Sendikasına üye bir grup işçinin, “bu işyerinde, işyerinden çıkmama eylemi yapılmaktadır” pankartını giriş kapısının önüne asıp slogan atarak gösteri yapmaya başladıklarının bildirilmesi üzerine güvenlik görevlilerince olay yerine gidildiği,..., görevlilerce gruba, eylemin kanunsuz olduğu, dağılmaları, aksi takdirde zor kullanılacağı ve sorumlular hakkında yasal işlem yapılacağıının megafonla bildirilmesine rağmen, topluluğun dağılmayıp, slogan atmaya devam ettiği,...,topluluğun sendika yöneticileri ile birlikte SEKA önünden geçmekte olan Devlet Karayolunu saat 21.45 sıralarında ulaşım kapatarak 25-30 dakika kadar trafiği engellediği, yolun boşaltılmasının istendiği, mevcut kuvvetlerle topluluğun dağılması için müdahale edildiği, daha sonra yardımcı polis ve jandarma kuvvetlerinin olay yerine intikallerinin sağlandığı, ilçe kaymakamı ve emniyet müdürünün de olay yerine gelerek dağılmaları yönünde uyarıda bulundukları, karayolunu saat 22.30 sıralarında terk eden topluluğun, SEKA giriş kapısı önünde saat 01.00 sıralarına kadar bekleyip daha sonra dağıldığı görevlilerce tutulan tutanak ile saptanmıştır.... 2911 sayılı yasanın 7, 10 ve 23. maddeleri hükümleri uyarınca da yasa dışı sayılan toplantı ve gösteri yürüyüşünü yönettikleri,... tüm uyarılara rağmen dağılmaması, emniyet güçlerince yardımcı kuvvetlerin olay yerine intikalleri sağlanarak çıkabilecek olayların önlenmesine çalışılması olguları nazara alındığında, 2911 sayılı yasanın 23. maddesi uyarınca yasaya aykırı bulunan bu gösteri yürüyüşünde... sanıklara isnat edilen suçun tüm unsurları ile oluştuğu anlaşılmaktadır.”, YCGK, 11.05.2004 T., 8-65/117, İşgören, ss.176- 178.

vaktinden sonra da toplantı ve gösteriye devam edilmiş olması sebepleriyle 2911 sayılı kanun m. 7 ve 10 uyarınca kanuna aykırı bir toplantı ve gösteri söz konusudur. Esasen AİHM uygulamasına göre salt bir toplanmanın zamanı ve süresi ile bildirimde bulunulmaması toplanma hakkına müdahaleyi meşru kılmaz. Cezalandırma da yargı eli ile toplanma hakkına müdahaledir. Fakat barışçıl bir toplanmaya gereken müsamaha gösterilip dağıtılmaması, topluluğa kendini ifade imkanı tanınması halinde, kanuna aykırılık sebebiyle sonradan uygulanan yaptırımlar da yine AİHM tarafından sözleşmeye aykırı bulunmamaktadır. Somut olayda topluluğun bir saldırıda veya taşkınlıkta bulunmadığı, toplantının barışçıl olduğu kabul edilmelidir. Fakat 7 saatten fazla süren ve yarım saate yakın süre trafiği de engelleyen bu toplanmaya kolluk zor kullanarak dağıtma yolunu izlememiş ve kanaatimizce gerekli müsamahayı göstermiştir. Topluluğa kendilerini ifade etme imkanı yeterince tanınmıştır. Burada bildirim yapılmamasını zorunlu kılan bir aciliyet de söz konusu değildir. Toplantı ve gösterinin yapıldığı yer ile amacı arasında bağlantı vardır, fakat zamanı ve süresi ile amacı arasında kanaatimizce gece 01.00'e kadar devamı anlamında zorunlu bir bağlantı yoktur. Trafiğin bir süre aksaması toplanma özgürlüğünün kullanımı için makul görülmelidir ve tek başına müdahaleyi meşru kılacak düzeyde kamu düzenini, demokratik bir toplumda gerekli düzeyde ihlal etmez. Fakat geceden sayılan zaman dilimi içinde karayolunun yarım saate yakın kapatılması ve sonrasında da toplanmaya 2 saatten fazla devam edilmesi durumunda artık en azından cezalandırılabilir bir kanunsuz toplantı veya gösteriden bahsetmek gerekir. Yargıtay kanaatimizce de isabetli olarak burada eylemin demokratik bir tepki boyutunu aştığı, hoşgörü çerçevesinde değerlendirilemeyeceği görüşüyle atılı suçun oluştuğunu kabul etmiştir.

AİHM uygulamasına göre bildirimde bulunulması beklenemeyecek, derhal tepki gösterilmemesi halinde toplanmanın amacına ulaşamayacağı durumlarda sırf bildirimde bulunulmaması sebebiyle barışçıl bir toplanmaya müdahale edilmemelidir. Yargıtay da böyle bir aciliyetle bildirimsiz yapılan bir gösteri yürüyüşünde kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek suçunun oluşmayacağına kanaatimizce de isabetli

biçimde hükmetmiştir³¹⁶. Hatta yine AİHM uygulamasına göre bir aciliyet söz konusu olmasa da barışçıl bir toplanmada bildirimde bulunulmamış olsa ve toplanmanın bildirimi imkansız kılan bir aciliyeti olmasa da barışçıl bir toplanmada gruba kendilerini ifade etmeleri için asgari imkanın sağlanması gerekmekte ve derhal müdahale edilmemesi gerekmektedir. Yargıtay da bildirim olmasa da barışçıl seyreden, demokratik bir tepki niteliğinde toplantı ve gösteri yürüyüşünde kanunsuz toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleme suçunun oluşmayacağına hükmetmektedir³¹⁷. Yargıtay’ın bu kararlarını Anayasa m. 90/ 5 uyarınca AİHS m. 11 ile uyumlu, AİHS ile uyumlu olmayan 2011 s. k. hükümleri içinde sıkışıp kalmayan, özgürlükçü ve hukuka uygun kararlar olarak nitelendiriyoruz. Bireylere düzenledikleri bir toplantı veya gösteri yürüyüşü sebebiyle ceza vermek de toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını sınırlayıcı mahiyette bir müdahaledir. 2011 s. k. m. 28/ 1 hükmü, barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşlerine “kanuna aykırılık” hallerinin genişliği karşısında, bu şekilde bir müdahale riskinin önünü açmaktadır³¹⁸. Barışçıl bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne sadece AİHS m. 11/ 2’de sayılan sebeplerle müdahale edilebilir ki buna göre müdahale demokratik bir toplumda gerekli olmalıdır. Anayasa m. 90/ 5’e göre kanunlarla usulüne uygun yürürlüğe girmiş temel hak ve özgürlüklere dair uluslararası sözleşmeler çelişiyorsa uluslararası sözleşmeler uygulanmalıdır. Bu da göstermektedir ki barışçıl ve AİHS m. 11/ 2 kapsamında müdahale edilemeyecek toplantı ve gösteri yürüyüşleri söz konusu ise

³¹⁶ “...Bergama ilçesi Ovacık Köyünde siyanürle altın arama faaliyetlerini sürdüren Eurogold şirketinin çalışma alanına, bir kamyonun siyanür maddesi getirdiğine ilişkin duyum alınması üzerine, idari yargı kararlarıyla bu şirketin faaliyetlerinin durdurulmasına karşın, siyanürle altın arama çalışmalarını sürdürdüğü düşüncesi ve siyanürün insan yaşamını ve çevreyi olumsuz yönde etkileyeceği inancının ortaya çıkardığı ani tepkiyle, yörenin değişik köylerinden gelenlerle birlikte sanıkların, İzmir Çanakkale karayolunda önceden kararlaştırmaksızın, duyarlılık kazanmış bir konuda toplumsal refleks sonucu trafiği aksatmadan tek sıra halinde yürümekten ibaret eylemlerinde 2011 sayılı yasanın 28/1 madde ve fıkrasında tanımlanan kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme ve yönetme suçunun unsurlarının oluşmadığı gözetilmeden,...”, Yrg. 8. CD, T: 27.06.2002, E.: 2002/949- K.: 2002/7518, İşgören, s. 184.

³¹⁷ “...sanıkların, cezaevlerinde görev yapan bazı görevlilerin başka illere sürgün edilmelerini protesto amacıyla Ankara Ulucanlar Cezaevi önünde iki sayfalık basın açıklamasını okumaları ve 40 kişilik bu topluluğun suç oluşturmaman sloganları söylemelerinden sonra çok kısa sürede anons üzerine kendiliklerinden dağılmalarından ibaret eylemlerinin 2011 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasının 28/ 1. madde ve fıkrasında tanımlanan suçu oluşturmadığı, demokratik tepki niteliğinde bulunduğu gözetilmeden...”, Yrg. 8. CD, T.: 03.02.2000, E.: 2000/19782- K. : 2000/1554, İşgören, s. 186.

³¹⁸ AYM, Dilan Ögüz Canan, B. No: 2014/ 20411, T.: 30.11.2017, P. 46, [https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/20411?BasvuruAdi=D%C4%B0LAN+%C3%96G%C3%9CZ+CANAN,\(05.10.2019\).](https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/20411?BasvuruAdi=D%C4%B0LAN+%C3%96G%C3%9CZ+CANAN,(05.10.2019).)

sırf 2911 s. k. aykırı diye bireylere ceza vermek anayasaya ve hukuka uygun olmayacaktır. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru konusu olmuş bir olayda³¹⁹ başvuruçular gösteri yürüyüşü bildiriminde bulunmuşlar fakat bildirimde geçen güzergahı aşmışlardır. Defalarca güzergahı aşmamaları konusunda kolluk tarafından uyarılmışlar fakat durmamışlardır. Bunun üzerine de haklarında kanuna aykırı gösteri yürüyüşü düzenlemek ile ilgili tutanak tutulmuştur. Ne başvuruçular ne de kolluk görevlileri şiddete başvurmuştur. Tutanağa istinaden açılan ceza davasında da 5 ay hapis cezası verilip hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiştir. Anayasa Mahkemesi burada gösteri yürüyüşünün barışçıl olduğunda şüphe bulunmadığını, bildirimdeki güzergahın aşılmasıyla herhangi bir kamu düzeni bozulmasının ya da tehdidinin baş göstermediğini belirtmiş³²⁰, bu haliyle de verilen cezada zorlayıcı bir toplumsal ihtiyaçtan da bahsedilemeyeceği, karar hükmün açıklanmasının geri bırakılması da olsa 5 yıllık denetim süresi sebebiyle başvuruçular üzerinde barışçıl toplanma haklarını kullanmaları yönünde caydırıcı bir etkiye sahip olması gerekçeleriyle toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir³²¹. İlke olarak idarenin barışçıl bir toplanmada taraflara asgari ifade imkanını tanıyıp fiziki müdahalede bulunmaması halinde iç hukuktaki yaptırımların bireylere uygulanmasında toplanma hakkının ihlal edilmediği kabul edilmektedir. Fakat somut olayda ortada hiçbir kamu düzeni bozulması veya bu yönde tehdit, toplumsal bir etki veya karışıklık yokken bu şekilde bir karar bizce de barışçıl toplanma hakkına ölçsüz ve demokratik toplumda gereksiz bir müdahaledir. AİHM de toplantı veya gösteri yürüyüşü sırasında yapılan konuşmaya bağlı olarak sonrasında çıkan kargaşa ve şiddet olayları göz önünde bulundurularak konuşmacıya verilmiş olan 1 yıl 3 ay hapis cezasını ihlal olarak görmemiştir³²². Anayasa Mahkemesine göre de şiddetin desteklendiği ve/ veya

³¹⁹AYM, Ali Demirci ve diğerleri, B. No: 2015/16311, T.: 20.09.2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/16311?KelimeAra%5B%5D=toplant%C4%B1+g%C3%B6steri>, (28.09.2019).

³²⁰Benzer yönde AİHM, Yılmaz Yıldız ve diğerleri/ Türkiye, B. No: 4524/06, T.: 14.10.2014, P. 43, http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/yilmaz_yildiz.pdf, (05.10.2019) .

³²¹ Benzer yönde AYM, Dilan Ögüz Canan, B. No: 2014/ 20411, T.: 30.11.2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/20411?BasvuruAdi=D%C4%B0LAN+%C3%96G%C3%9CZ+CANAN>, (05.10.2019).

³²² AİHM, Osmani/ Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya, B. No: 50841/ 99, Harris ve diğerleri, ss. 541- 542.

uygulandığı bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün barışçılığında bahsedilemez. Böyle bir toplantı veya gösteri yürüyüşünden dolayı cezalandırılma da toplanma hakkının ihlali olarak addedilemez³²³. Bu durumlar hem kamu düzenini hem de demokratik toplum düzenini bozan veya en azından ciddi şekilde tehdit eden hallerdir ki bu davranışların cezalandırılması toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ihlali olarak görülemez.

Ç. Suçun Manevi Unsuru

Suçun manevi unsuru genel kasttır.

171 sayılı kanun m. 18’de kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bunların eylemlerine iştirak etmek suçundaki “bilerek” unsuru 2911 sayılı yasa m.28’de yer almamaktadır. Bu durum Yargıtay’ca düzenleyici veya yönetici olmayıp da bunların eylemlerine katılanların toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olduğunu bilmeseler de yönetici veya düzenleyici gibi cezalandırılmaları gerektiği şeklinde yorumlanmıştır³²⁴. Yargıtay’ın bu içtihadına katılmıyoruz. Zira bu sorun her suçta olduğu gibi yine genel manevi unsur kuralları ile çözülmelidir. Fail toplantı veya gösteri yürüyüşünde düzenleyenlerin veya yönetenlerin eylemlerine kanuna aykırılığı bilerek katılmalıdır. Bilmiyorsa suçun taksirli hali kanunda düzenlenmemiş olduğundan cezalandırılmamalıdır³²⁵. Hele ki Yargıtay’ın bu görüşünü düzenleyici veya yöneticilerin eylemlerine faillerin bilerek katılıp katılmadıklarının tayininde yaşanan güçlükleri gerekçe göstererek temellendirmiş olması kabul edilemez³²⁶. Zira bu durum hem evrensel bir hukuk ilkesi olan masumiyet karinesine aykırılık teşkil eder, hem de bunun tayini her zaman çok güç olmasa gerektir. Örneğin idarenin kanuna aykırılık ihtarından sonra düzenleyici veya yönetici gibi davranmaya devam edilmiş ise (makul süre bekleme de aranmaksızın) artık m. 28’deki suç oluşur, eğer ihtardan sonra bu şekilde davranmaya son verilmişse ve başkaca bir

³²³ AYM, Metin Birdal, B. No: 2014/ 15440, T.: 22.05.2019, P. 77- 82; AYM, Ferhat Üstündağ, B. No: 2014/ 15428, T.: 17.07.2018, P. 68, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>, (05.10.2019).

³²⁴ YCGK, T.: 14.10.1991, E.: 1991/240 – K.: 1991/270, Gülhan, s. 63.

³²⁵ Benzer yönde bkz. Gülhan, s. 63; Şentürk, s. 70.

³²⁶ Aksi görüşte bkz. Güngör, sayı 3, s. 233.

şekilde failin kanuna aykırılığı bildiği ispatlanamıyorsa 2911 s. k. m. 28 gereğince failin cezalandırılması manevi unsur eksikliği sebebiyle mümkün değildir. Fakat hal ve hareketleri ile, tutum ve davranışları ile toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olduğunu bildiği ve buna rağmen düzenleyici ve idarecilerin eylemlerine katıldığı aşkar olan kimseler için bu suçun oluşması için ihtara lüzum yoktur³²⁷.

D. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek yönetmek veya bunların eylemlerine katılmak suçu neticesi harekete bitişik suçtur ve bu haliyle teşebbüs genel olarak mümkün değildir³²⁸. Acaba kanuna aykırı bir toplantı ya da gösteri yürüyüşü yapılacağı ile ilgili bildirimde bulunulması ve buna bağlı olarak toplantı veya gösteri yürüyüşünün idarece engellenmesi halinde bu anda teşebbüs hükümleri uygulanabilecek midir? Kanaatimizce bu soruya olumsuz yanıt verilmelidir. İdarenin bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne izin vermemek veya bildirimini kabul etmemek gibi bir yetkisi yoktur. Bu aşamada müdahale mümkün değildir. Haliyle de icra hareketlerine elverişli şekilde başlayıp elinde olmayan sebeplerle suçu tamamlayamamak söz konusu olamaz. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bunların hareketlerine katılmak suçu seçimlik hareketli ve bağlı hareketli bir suçtur³²⁹. Suçun oluşumu ve tamamlanması için toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılması gerekir³³⁰. İcra hareketlerinin başlaması için toplantı veya gösteri yürüyüşünün fiilen icrası için bir araya gelmek gerekir. Kanuna aykırılık da fiiliyatta kendisini bu aşamada gösterir ve bir araya gelme ile de suç tamamlanır. Özellikle bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün barışçıl olup olmadığı icrası ile anlaşılır. İdarenin sonraki müdahalesi suçun teşebbüs aşamasında kaldığını göstermez. Kaldı ki kanuna aykırılık fiilen ortaya çıkmadan idarenin müdahale yetkisi de yoktur. Her nasılsa idarece müdahale edilmiş ve toplantı veya gösteri yürüyüşü icra edilememişse de henüz izah ettiğimiz üzere icra

³²⁷ Benzer görüşte bkz. Güngör ve Kavalalı, s. 207.

³²⁸ Güngör, sayı 3, s. 231.

³²⁹ Bağlı hareketli suç kavramı için bkz. Centel ve diğerleri, s. 257.

³³⁰ Artuç, s. 1136.

hareketleri başlamamış, hazırlık hareketleri safhasında kalmış bulunulduğundan teşebbüs söz konusu olamaz kanaatindeyiz.

Aynı suç işleme kararının icrası kapsamında farklı zamanlarda birden fazla kere kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme veya bunların eylemlerine katılma durumunda zincirleme suç hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

II. DİRENME SUÇLARI

2911 sayılı kanun m. 32/1'e göre:

" Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanlar, ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçu, toplantı ve gösteri yürüyüşünü tertip edenlerin işlemesi halinde, bu fıkra hükmüne göre verilecek ceza yarı oranında artırılarak hükmolunur.

Kanun'un 22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı kanunla yapılan değişiklikten önceki 32. maddesinin başlığı "Hükümet Emrine Karşı Gelenler" idi ve maddenin 1. fıkrası, "Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşlere silahsız olarak katılanlar emir ve ihtardan sonra kendiliğinden dağılmazlar ve hükümet kuvvetleri tarafından zorla dağıtılsa, bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis ve beşbin liradan otuzbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır"; 2. fıkrası ise, "Güvenlik amirinin 24 üncü maddenin 1 inci fıkrası uyarınca yaptığı dağılma isteğini yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri hakkında da yukarıda belirtilen cezalar uygulanır" şeklindeydi.

2911 s. k. m. 32/1'in güncel hali ile 22.07.2010 tarih ve 6008 sayılı kanunla yapılan değişiklik öncesi hali arasında birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır:

Öncelikle değinildiği üzere madde başlığı "Direnme" olarak değiştirilmiştir. Maddenin değişiklik öncesi halinde 2. fıkra bulunan "düzenleme kurulu üyelerinin dağılmaması" halinde de aynı cezanın uygulanacağına dair hüküm 1. fıkra alınmış ve bu durum aynı cezanın verileceği değil daha ağır cezayı gerektiren bir hal olarak düzenlenmiştir. Değişiklik sonrası düzenlemede "düzenleme kurulu üyeleri" terimi değil "tertipleyenler" tabiri tercih edilmiştir.

6008 sayılı kanun ile “zorla dağıtılırlarsa” ibaresi “zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse” biçiminde değiştirilmiştir. Burada her ne kadar ŞENTÜRK esasa etkili bir değişiklik olmadığını ve değişiklik öncesi “zorla dağıtılma” ile değişiklik sonrası “zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etme” tabirlerinin aynı şekilde anlaşılabilceğini savunuyor ise de³³¹ aşağıda daha ayrıntılı inceleneceği üzere bu değişikliğin pratik sonuçları söz konusudur. Değişiklik ile maddenin uygulama alanı daralmış, zorla dağıtılma yetmeyip zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etme suçun oluşumu için aranır hale gelmiştir.

6008 sayılı kanun ile getirilen bir diğer değişiklik de suçun cezasının alt sınırının bir yıl altı aydan altı aya düşürülmesi ve birlikte adli para cezasının da yürürlükten kaldırılmasıdır.

Nihayet, 171 sayılı kanunda direnme suçunun oluşması için 2911 sayılı yasadakinin aksine ısrar koşulu aranmamıştır.

2911 s.k. m. 32/2’ye göre “İhtara ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi halinde, ayrıca 26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 265. maddesinde tanımlanan suçtan dolayı da cezaya hükmolunur.”

A. Direnme Suçu(m. 32/1)

1. Suçla Korunan Hukuki Yarar

Direnme suçuyla korunan hukuki yarar kamu düzenidir. Direnme suçu, kamu düzeninin korunması meşru amacıyla getirilmiş bir toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını sınırlama aracıdır.

2. Suçun Maddi Unsurları

³³¹ Şentürk, s. 131.

a. Fail ve Mağdur

Direnme suçunun faili herkes olabilir, özgü suç değildir. Kanunsuz toplantı veya gösteri yürüyüşünde kolluğun dağılın ihtarına rağmen dağılmamak ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etmek fiili kamu düzenini bozar mahiyettedir ve bu sebeple de suç olarak düzenlenmiştir³³².

Bu suçun faili olmak için, toplantı veya gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozma suçunun aksine, kanunsuz toplantı veya gösteri yürüyüşüne dahil olmak gerekir. Toplantı veya gösteri yürüyüşüyle ilgisi olmayan harici kişiler bu suçun faili olamazlar. Örneğin bir toplantıyı ya da gösteri yürüyüşünü sadece izleyen bir kalabalığın, toplantı veya gösteri yürüyüşünde çıkan bir taşkınlığa polisin müdahalesi sırasında, polisin bu izleyici kalabalığa da dağılmaları yönünde ihtarla bulunması ve akabinde zor kullanması durumunda dağılmamaları halinde kalabalık içindeki fertler direnme suçunu işlemiş olmazlar. Zira 2911 s. k. 32. maddesi “Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanlar...” diye başlamaktadır ki bahsedilen kalabalık katılımcı değil sadece izleyicidir.

Direnme suçunda mağdur kamu düzeni bozulmuş olduğundan ötürü kamudur. Yine bu suç sebebiyle doğrudan bir zarar görmüş kamu görevlileri veya üçüncü kişiler de mağdur konumunda olabilir³³³. Kanaatimizce toplantı veya gösteri yürüyüşünü barışçıl olmaktan çıkaran, kanunsuz hale getiren eylemler (örn. çevreye verilen maddi zarar) de suç oluşturuyorsa bu suçların mağdurları ayrıca direnme suçunun da mağduru sayılırlar.

b. Eylem

³³² Güngör ve Kavalalı, s. 220.

³³³ Şentürk, s. 133.

Direnme suçunun oluşabilmesi için öncelikle 2911 s.k. anlamında fikri ve entelektüel amacı olan bir toplanma söz konusu olmalıdır. Bu nitelikte olmayan alelade bir araya gelmelerde bu suç oluşmaz³³⁴.

2911 s. k. m. 32' ye göre direnme suçunun oluşabilmesi için toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olması şarttır. Şayet toplantı veya gösteri yürüyüşü kanuna aykırı değilse fakat buna rağmen idare hatalı tasarrufla kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü ihtarında bulunmuş ise m.32/sonda düzenlenen indirim veya takdiri cezasızlık sebebi gündeme gelecektir³³⁵. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri kavramına çalışmamızın bir önceki bölümünde ayrıntılı şekilde değinildiğinden burada tekrar üzerinde durmayacağız. İlk bölümde değindiğimiz şartları haiz bir toplantı veya gösteri yürüyüşü direnme suçunun oluşumu için zorunlu unsurdur.

Direnme suçunun oluşabilmesi için toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olması yeterli değildir. Bu kanuna aykırılık idarenin dağılma ihtarı ile bildirilmelidir. Zira toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanlar kanuna aykırılığı bilmiyor olabilirler ve idarenin ihtarı ile bunu öğrenmiş olacaklardır ve artık dağılma yükümlülükleri doğacaktır³³⁶. Özellikle toplantı veya gösteri yürüyüşüne başladıktan sonra o anda katılanlar kanuna aykırılığı (örneğin kanuna aykırı amacı) bilmiyor olabilirler ve kanuna aykırılık ihtarı yapılmadan direnme suçunun oluşmaması gerekir.

Kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde dağılın ihtarı yetkili kolluk görevlilerince yapılmalıdır. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde dağılma ihtarı ve dağıtma usulü 2911 s. k. m. 24'te ayrıntılarıyla düzenlenmiştir³³⁷.

³³⁴ “Tutuklu yakınları olan sanıkların cezaevi koşullarının iyileştirilmesi yönündeki isteklerini iletmek üzere gittikleri Doğru Yol Partisi genel merkezi önünde içerde parti yetkilisi ile görüşen arkadaşlarını bekledikleri sırada polisin dağılmaları yönündeki müdahalesinden sonra dağılmamaları gerekçesinin içerideki arkadaşlarının dönüşünü beklemek olduğu, hak arama amacına dönük bu davranışlarındaki olağanlık karşısında; kolluğun müdahalesinin ve müdahale sonucunda dağılma konusundaki isteksizliklerin 2911 sayılı yasanın 32. maddesindeki suçu oluşturmayacağı gözetilmeden,...”, Yrg. 8. CD, T.: 24.12.1997, E.: 1997/ 16042- K.: 1997/ 18410, İşgören, s. 207.

³³⁵ İşgören, s.196; Bodur ve Özkul, ss.309- 310.

³³⁶ Güngör ve Kavalalı, s. 278; İşgören, s. 196; Gülhan, s. 119; Şentürk, s. 134; Bodur ve Özkul, s.310; Artuç, s. 1146; Irmak Erdoğan, **2911 Sayılı Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Kapsamında Direnme Suçu**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017., s. 138.

³³⁷ Toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılması

Dağılın ihtarının ne şekilde yapılacağı konusunda 2911 sayılı kanunda düzenleme yoktur. Fakat bu hususta Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinde düzenleme bulunmaktadır. Buna göre ihtar katılımcıların tamamınca duyulabilecek vasıtalarla yapılmalıdır ve toplantı veya gösteri yürüyüşünün en uzak noktasından da duyulduğu tutanak altına alınmalı, ihtar en az iki veya üç kez tekrarlanmalıdır³³⁸. İki veya üç kez tekrarlanma gibi belirsiz bir ifadeye neden yönetmelikte yer verildiği tarafımızca anlaşılamamıştır.

Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinde gösterilen şartlara uyulmadan yapılan bir ihtar kanımızca duruma göre katılımcıların kusurluluğu konusunda tereddüt yaratacağından 5271 sayılı CMK m. 223/2-c gündeme gelebilir ve faillerin kusur yokluğu sebebiyle beraati gerekebilir³³⁹. Fakat yine de bu şartları taşımayan bir ihtar yok hükmünde kabul edilmemeli ve katılımcıların yetkili görevlinin dağılın ihtarından haberi

Madde 24 – (Değişik birinci fıkra: 2/3/2014-6529/10 md.) Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, daha sonra 23 üncü maddede belirtilen kanuna aykırı durumlardan bir veya birkaçının vuku bulması sebebiyle, Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü hâline dönüşürse:

a) Düzenleme kurulu veya kurul başkanı toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini topluluğa ilan eder ve durumu derhâl yetkili kolluk amirine bildirir.

b) Düzenleme kurulunun veya kurul başkanının bu görevi yerine getirmemesi hâlinde, durum yetkili kolluk amiri tarafından mahallin en büyük mülki amirine bildirilir. Mahallin en büyük mülki amiri tarafından toplantının sona erdirilip erdirilmeyeceğine dair karar alınır.

c) Mahallin en büyük mülki amiri, yazılı veya acele hâllerde sonradan yazı ile teyit edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirecek olay yerine gönderir.

Bu amir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. (Mülga üçüncü cümle: 2/3/2014- 6529/10 md.)

Birinci fıkra düzenlenen durumlarda güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtar gerek olmaksızın zor kullanılır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23 üncü madde (b) bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak, bunların sayıları ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünü Kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede ise yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür.

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin Kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde; güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük mülki amirine haber vermekle beraber, mevcut imkanlarla gerekli tedbirleri alır ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır.

³³⁸ 30/12/1982 tarihli Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği m. 25/b- 1.

³³⁹ Yargıtay bir kararında kolluğun ihtarının katılanlarca duyulmuş olduğunun sabit olmaması sebebiyle sanıklar hakkında beraat kararı verilmesi gerektiğine hükmetmiştir, Yrg. 8. CD, E. : 2000/ 5246- K.: 2000/ 10192, T. : 01/ 06/ 2000, Güven Şeker, **Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Çerçevesinde Polisin Müdahale Sorumluluğu**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2002, s. 108.

olduğu sabitse suç oluşmuştur denmelidir. Bu durumda 2911 sayılı kanun m.32/ sondaki düzenleme uygulama alanı bulabilecektir, bu konuya aşağıda daha ayrıntılı değinilecektir.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan herkesçe duyulabilecek şekilde ve usulünce ihtar yapılmış ise herkesin fiilen ihtar duymuş olması da suçun oluşumu için şart değildir³⁴⁰. Fakat yine de kanaatimizce kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü terk etmeyen failin ihtar duymadığı ve duymamada kusurunun olup olmadığı tespit edilmelidir. Yani suçun oluşumu için her katılanın ihtar duymuş olması şart değildir fakat duymamış olan katılımcıların kusurları olmadan duymadıkları anlaşılıyorsa bunlar için manevi unsure oluşmamıştır denilmelidir.

İhtardan sonra dağılma için makul bir süre beklenmelidir. Bu makul süre, hal ve şartlara göre toplanmanın tamamen dağılabilmesi için geçmesi gereken asgari süredir. İhtar katılımcılara duyurulmamışsa veya ihtar sonrası makul bir süre geçmeden yakalama gerçekleşmişse veya makul süre içinde katılımcılar kendiliğinden dağılmışsa artık bu suç oluşmayacaktır³⁴¹.

Direnme suçunun oluşumu için, yapılan ihtara rağmen makul sürede dağılmamak yeterli değildir. Dağılmayı sağlamak için idare zor kullanmalı ve buna rağmen dağılma gerçekleşmemelidir. Makul süre sonrası zor kullanma sebebiyle dağılma halinde bu suç oluşmayacaktır. Fakat zor kullanmaya rağmen kısa da olsa bir süre yine dağılma gerçekleşmemişse ancak bu suç oluşur. "Israr" koşulunun anlamı budur³⁴². Kolluk kuvvetlerince toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanlara kanuna

³⁴⁰ Artuç, s. 1146.

³⁴¹ “güvenlik güçlerinin grubu barikat içine alıp dağılmaları yönünde ihtarla bulunmasına rağmen makul süre tanıyıp dağılmalarına fırsat vermeden grubu gözaltına almaya başladığı anlaşılmakla; sanığa yüklenen 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 32. maddesinde tanımlanan suçun maddi ve manevi unsurlarının oluşmadığı”, Yrg. 8. CD, T.: 09.02.2010, E.: 2007/9352- K.: 2010/1550, İşgören, s. 203.

³⁴² İşgören, s.197; “... 2911 sayılı kanunun 32/1 maddesinde tanımlanan suçun oluşması için, toplanan gruba dağılmaları yönünde ihtar yapılmalı, ihtara rağmen dağılmamaları halinde zor kullanmaya başvurulmalı, zor kullanmaya rağmen de failin dağılmamakta ısrar etmesinin gerektiği, somut olayda ise sanığın 10/04/2013 tarihli kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katıldığı ve grup içerisinde bulunduğu ancak 2911 sayılı kanunun 32/1 maddesi kapsamında herhangi bir eyleminin dosya kapsamında tespit edilemediği gözetilmeden beraati yerine yazılı şekilde mahkumiyetine karar verilmesi...”, Yargıtay 16. CD, E. : 2018/1969- K. : 2018/2435, T. : 12.07.2018, Uyap Yargıtay Karar Arama.

aykırılık ihtar yapıldığı ve ardından zor kullanmaya başlandığı anda şahıslar eylemlerine son verip dağılırlarsa bu suç oluşmayacaktır, kolluk güçleri katılanlara dağılmaları için makul bir süre vermemişse de yine direnme suçu oluşmaz³⁴³. Kanuna aykırılık ihtar yapıldıktan sonra geç de olsa zor kullanma olmadan dağılma kendiliğinden veya kolluğun zor kullanmasına rağmen ısrar söz konusu olmaksızın herhangi başka bir sebeple gerçekleştiyse yine bu suç oluşmayacaktır³⁴⁴.

Bu düzenleme sayesinde şahıslara kanunsuz bir toplantı, gösteri yürüyüşüne katılmış olsalar bile ihtar veya zor kullanma üzerine dağılmamakta direnmemeleri halinde, yani zor kullanma üzerine de olsa kendiliklerinden dağılmaları halinde direnme suçunun oluşmayacağı öngörülmüş olmakta ve failer kolluk güçlerine direnmeye ve dağılmaya teşvik edilmektedirler³⁴⁵. Bir toplantı veya gösteri yürüyüşü kanuna aykırı olabilir. Kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olmak direnme suçunu oluşturmaz. Kanuna aykırılık ihtar edilmelidir. İhtara rağmen dağılmamış olabilir, suç yine oluşmaz. Toplantıya katılanların hepsinin duyabileceği ses ve tekrarda ihtar şarttır. Yeterli miktarda ihtar da suçun oluşumu için tek başına yetmez. İhtardan sonra makul bir süre dağılma için beklenilmelidir. Bu aşamaya kadar dağılma gerçekleşmese dahi suç oluşmaz. İhtara rağmen dağılmama sebebiyle zor kullanılmalıdır ve bu zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar edilmelidir. Yani zor kullanma ile katılımcılar hemen kaçışmaya başlamışlarsa bu suç yine oluşmaz. Çünkü zor kullanma akabinde hemen kaçan kişi dağılmamakta ısrar etmiş sayılmaz. Özetle izah edilen bu birçok safhanın herhangi birinde toplantıyı veya gösteri yürüyüşünü terk eden için bu

³⁴³ Yaşar ve diğerleri, s. 7762; Şentürk, s.140; “... , oluş ve dosya içeriğine göre; 08.10.2014 günü saat 15:45 sıralarında Kobani Bölgesinde yaşanan olayları protesto amaçlı Atatürk Bulvarı üzerinde gerçekleştirilen yasa dışı gösteri ve toplantıya katılan, ihtar ve zor kullanma üzerine olay yerinden kaçarken yakalandığı kabul edilen sanığın somut olayda ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ettiğine dair herhangi bir delil bulunmaması karşısında dayanak suçun unsurları itibarıyla oluşmadığı”, Yrg. 16. CD, E. : 2017/3555- K. : 2018/701, T. : 08.03.2018, Uyap Yargıtay Karar Arama.

³⁴⁴ Şentürk, s.143; “... Olay tarihinde protesto yürüyüşü yapmak amacıyla toplanan gösterici grubunun içinde bulunan yüzü kapalı kişiler nedeniyle grubun yürütmesine izin vermeyen polis ve gösterici grup arasında görüşme yapılırken atılan el yapımı bomba patladıktan hemen sonra dağılan grubun içinde yer alan sanığın, ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ettiğine ilişkin yeterli delil ve tespit bulunmadığı anlaşılmakla, 2911 sayılı kanun kapsamında cezalandırılmasına olanak bulunmayan sanık hakkında silahlı terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek suçundan da mahkumiyet hükmü kurulamayacağının gözetilmemesi...”, Yrg. 16. CD, E. : 2017/2883- K. : 2018/413, T. : 21.02.2018, Uyap Yargıtay Karar Arama.

³⁴⁵ Yarsuvat, s. 189; Şentürk, s. 141.

suç oluşmaz. Fakat kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde ihtar ve zor kullanmaya rağmen bir süre toplanmayı terk etmeyen için artık direnme suçu oluşacaktır.

İhtara ve zor kullanmaya istinaden dağılma gerçekleşse de kısa aralıklarla tekrar tekrar toplanma halinde de 2911 sayılı kanun m. 32/1’de düzenlenen direnme suçu oluşacaktır zira artık bu halde de kalıcı olarak dağılmamakta ısrarın söz konusu olduğunun kabulü gerekir³⁴⁶. Zira bu durumda artık tekrarlayan bir hukuka aykırılık vardır. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün icrasında ısrarcı olduğu görülmektedir. Örneğin barışçıl olmayan bir toplantıda polisin zor kullanmasıyla kaçıp birkaç sokak ötede polisten kurtulup tekrar toplanan ve saldırılarına devam eden grup için direnme suçu oluşacaktır.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde müdahale için olay yerinde bulunan kolluk güçlerine ihtar fırsat vermeden veya ihtar üzerine fiili saldırıda bulunan failer hakkında ihtar veya zor kullanma ve makul süre bekleme şartları aranmaksızın 2911 sayılı kanun madde 32/1’de düzenlenen direnme suçunun oluştuğunu kabul eden içtihat ve görüşler bulunmaktadır³⁴⁷. Kanaatimizce her ne kadar daha ihtar fırsat vermeden katılımcıların kolluk güçlerine saldırımları halinde ihtarın faydasız ve gereksiz olacağı savunulabilir ise de kanundaki “ihtara rağmen” ibaresi karşısında bu görüşleri suçta ve cezada kanunilik ilkesi ile bağdaştırmak güçtür. Fakat 33. madde altında tekrar değinileceği üzere kanunsuz toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılma durumunda direnme suçunun oluşumu için ihtar şart değil ise de yine de dağılmamakta direnme söz konusu olduğundan yine de ya ihtar ya da güç kullanımı akabinde derhal dağılmama suçunun oluşumu için aranmalıdır.

³⁴⁶ Yarsuvat, s. 191; Şentürk, s. 143; “... , direnişi kıracak ölçüde zor kullanmaya rağmen kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünü sürdürmekte ısrar etmek ya da kısa aralıklarla dağılıp yeniden bir araya toplanmak suretiyle eyleme devam edilmesi halinde, 2911 sayılı kanunun 32/1. maddesinde tanımlanan suç oluşacaktır.”, Yrg. 16. CD, E. : 2018/1318- K. : 2018/1118, T. : 03.04.2018, Uyap Yargıtay Karar Arama.

³⁴⁷ Güngör ve Kavalalı, s. 222; “... , 07.10.2014 tarihinde gerçekleştirilen yasa dışı gösteriye elinde taş ile katılarak uyarılara fırsat vermeden güvenlik güçlerine karşı taşlı saldırıda bulunan grup içinde yer alan ve kanuna aykırı gösteriye katılıp eyleme devam eden suça sürüklenen çocuğun atılı suçtan mahkumiyeti yerine yazılı şekilde beraatine karar verilmesi...”, Yrg. 16. CD, E. : 2017/3821- K. : 2018/1798, T. : 29.05.2018, Uyap Yargıtay Karar Arama.

Direnme suçunun oluşumu için katılmış bulunan toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanunsuz olduğunu bilerek failin bu toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış bulunması şart değildir. Zira cezalandırılan eylem tek başına kanunsuz bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak değildir. Toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanunsuz olduğu ve dağılması gerektiği yönünde ihtarda bulunulmuş ve zor da kullanılmış olmasına rağmen dağılmamakta ısrar etmek gerekir³⁴⁸. Zaten böyle bir ihtardan sonra kanunsuz toplantı veya gösteri yürüyüşünü terk etmeyen kimsenin artık hala toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanunsuz olduğunu bilmeden katılıyor olduğundan bahsetmek güçtür. Fail başta toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanunsuz olduğunu bilmiyordu ise dahi ihtar ile artık öğrenmiş ve buna rağmen toplantı veya gösteri yürüyüşünü terk etmemiş ve zor kullanmaya rağmen de dağılmamakta ısrar etmiş ve bir anlamda eklenen kast ile direnme suçunu işlemiştir. Eğer gerçekten ortada kanunsuz bir toplantı veya gösteri yürüyüşü yoksa ve buna rağmen idarenin müdahalesi varsa m.32/sona göre ceza indirimi veya takdiri cezasızlık sebebi vücut bulabilecektir.

Dağılma ihtarı üzerine kolluk güçlerinin makul bir süre vermesi zorunluluğuna kanunda açıkça yer verilmemiştir. Fakat bu ihtardan sonra makul bir süre beklenmesi “ısrar” koşulu açısından zorunludur. Failin dağılmamakta ısrar ettiği ancak bu durumda söylenebilir³⁴⁹. Yargıtay kararları da değinildiği üzere bu yöndedir³⁵⁰.

Makul bir süre esasen sadece dağılma ihtarı sonrası değil zor kullanma sonrasında da aranmalıdır ama bu dağılma ihtarındaki gibi belirli ve görece uzun olmak zorunda değildir. Zor kullanma akabinde dağılma derhal gerçekleşmişse bu suç oluşmaz. Örneğin ihtarlar akabinde biber gazı veya su sıkılması anında hemen kaçmaya başlayanlar için direnme suçu oluşmaz. Zira zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar etmemişlerdir.

Direnme suçu zarar değil soyut tehlike suçudur. İhtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ile suç tamamlanır, zarar oluşumu suçun oluşumu için şart değildir³⁵¹. Yine bu suç ihmali davranışlarla işlenebilen bir suçtur. Suç oluşturan eylem

³⁴⁸ Yarsuvat, s. 186; Güngör ve Kavalalı, s. 220.

³⁴⁹ Şentürk, s. 142.

³⁵⁰ Bkz. dn 341.

³⁵¹ Şentürk, s. 144; Erdoğan, s. 156.

“dağılmamak”tır. Failin bu suçu işlerken icrai hareketlerde de bulunmasına engel yoksa da bu hareketler duruma göre direnme suçunun yanında başkaca suçların da oluşmasına sebebiyet verebilir ise de (örneğin 2911 s. k. m. 32/2’deki 5237 sayılı kanun m. 265’e atıf) direnme suçunun ihmali hareketle işlenebilir bir suç olduğu gerçeğini değiştirmez.

2911 s. K. m. 28’de düzenlenen kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek, yönetmek veya bunların hareketlerine katılmak suçundan direnme suçunu ayıran unsur ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrardır. m. 28’deki suçun oluşumu için kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü yeterliyken yukarıda izah edildiği üzere m. 32’de düzenlenen direnme suçunun oluşabilmesi için kanuna aykırılık şart olmakla birlikte ayrıca beraberinde ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar gerekir. Suç işleyen yığınlarda sürükleyicilerle sürüklenenlerin ceza sorumluluğu aynı çerçevede olamaz. Sürükleyenlerin cezai sorumluluğu ağırlaştırılmış olmalıdır³⁵². Nitekim de izah edildiği üzere 2911 s. k. m. 28 ve 32’nin suç tanımlarına ve yasal ceza miktarlarına bakılırsa da durum böyledir.

3. Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru

Bu suçta hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi olarak karşımıza çıkabilmektedir. AİHM uygulamasına göre AİHS’ye taraf devletlerin iç mevzuatlarına aykırılık her zaman toplanma özgürlüğüne müdahale için haklı neden teşkil etmez. Özellikle bildirim şartı ile zaman ve mekansal sınırlamalara dair birçok iç hukuk kuralını AİHM toplanma özgürlüğüne müdahale için haklı bir sebep olarak görmemekte ve ihlal kararları vermektedir. Yargı eliyle bireylerin cezalandırılması da bir çeşit toplanma hakkına müdahaledir³⁵³. AİHM’e göre ilkesel olarak barışçıl bir toplantı veya gösteri yürüyüşü sebebiyle, iç hukuka istinaden verilen hapis cezası toplantı ve gösteri yürüyüşü

³⁵² Dündar, s. 21.

³⁵³ Kılınç, s. 299; AİHM bir kararında 15 yaşındayken başvurusunun katıldığı barışçıl olmayan bir toplantıda polisler taş atması sebebiyle verilen 2 yıl 9 ay 10 günlük cezayı güdülen amacı gerçekleştirmek bakımından orantısız bulmuş ve ihlal kararı vermiştir, Gülcü/ Türkiye, B. No: 17526/10, T.: 19.01.2016, Tezcan ve diğerleri, İnsan hakları, s. 578. Görülüyor ki AİHM bu kararında barışçıl olmayan bir toplantıda da sınırlama yönteminin demokratik bir toplumda gerekliliğini ve dolayısıyla orantılılığını denetlemektedir.

hakkının ihlalidir. Hatta ceza yargılamasının beraatle sonuçlanması dahi gözaltı ve toplantının dağıtılması, hatta barışçı bir toplantı veya gösteri yürüyüşü icra eden bireylerin kendilerini cezai yaptırım tehdidi altında hissetmeleri gibi sebepler karşısında hakkın ihlali sonucunu değiştirmeyecektir³⁵⁴.

AİHS m. 11'e göre toplanma özgürlüğü demokratik bir toplumda gerekli olan hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliği gibi maddenin 2. fıkrasında sayılan sebeplerle sınırlandırılabilir. Bu da kanunda sayılan sınırlama nedenlerinin her somut olayda hakka müdahalenin demokratik bir toplumda kamu düzeni veya güvenliği ya da m. 11'deki diğer sebepler açısından gerekli olması gerektiğini sonuçlar. Anayasa m. 90/5 uyarınca kanuni düzenlemeler ile temel hak ve özgürlüklere dair uluslararası sözleşmeler çelişmekte ise uluslararası sözleşmeler uygulanmalıdır. Bu da yargısal uygulamamızın sadece ve katı şekilde 2911 sayılı kanun baz alınarak değil AİHS'ye ve AİHM içtihatlarına uygun şekillenmesi gerektiğini sonuçlar. Yani AİHS'ye göre toplanma özgürlüğü kapsamında olan eylemler sırf 2911 sayılı kanun anlamında kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü diye katılanlar cezalandırılmamalıdır. Bu noktada özellikle bildirim şartının yerine getirilmediği haller ya da zamansal veya mekansal kanuni sınırlamalar birçok durumda AİHS anlamında toplanma özgürlüğü kapsamında görülmekte ve bu sebeplerle yapılan müdahaleler de toplanma özgürlüğünün ihlali olarak değerlendirilmektedir. Yargıtay da birçok kararında 2911 s. k.a göre kanuna aykırı görülen toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili olarak 2911 s. k. m. 32 anlamında kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşleri olmadıklarını, demokratik bir tepki ve eleştiri

³⁵⁴AİHM, Akgöl ve Göl/Türkiye, B. No: 28495/06 ve 28516/06, T.: 17.05.2011, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22languageisocode%22:%5B%22TUR%22%5D,%22appno%22:%5B%2228495/06%22,%2228516/06%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%222001-138961%22%5D%7D>, (25.09.2019). Başvuru konusu olayda üniversite kantininde yapılacağı bildirilen bir toplantının kampüs bahçesinde devam ettirilmesi sebebiyle toplantı 11 dk. içinde dağıtılmış ve başvurularda 2911 s.k. m. 32/3 uyarınca 1 yıl 3 ay hapis cezası verilmiştir. AİHM burada toplantının barışçı bir toplantı olduğunu, başvuruçuların kolluğa karşı zor kullanmadıklarını tespit etmiştir. AİHM bu şartlarda bildirim aykırı dahi olsa barışıl bir toplantı söz konusu iken bireylere ceza verilmesini toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ihlali olarak değerlendirmiş, cezanın demokratik bir toplumda gerekli bir sınırlama olduğunu belirtmiştir. Benzer yönde bkz. AYM, Dilan Ögüz Canan, B. No: 2014/ 20411, T.: 30.11.2017, [https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/20411?BasvuruAdi=D%C4%B0LAN+%C3%96G%C3%9CZ+CANAN,\(05.10.2019\)](https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/20411?BasvuruAdi=D%C4%B0LAN+%C3%96G%C3%9CZ+CANAN,(05.10.2019)).

mahiyetinde olduklarını, cezalandırılmamaları gerektiğini içtihat etmiştir³⁵⁵. Kararlarda toplanmaların polis gözetiminde olduğu belirtilmekte, bir taşkınlık bulunmadığının altı çizilmektedir. Bu haliyle de somut olaylarda kamu düzeni veya güvenliği veya AİHS m. 11 anlamında müdahaleyi demokratik bir toplumda gerekli kılan sebeplerin bulunmadığı görülmektedir. Belki toplantı veya yürüyüşler bildirim yapılmamış olması veya zaman veya mekansal sınırlamaları ihlal etmeleri sebebiyle kanuna aykırıdır fakat AİHS m. 11'e göre bu sebeplerle toplanmalara müdahale edilemeyecektir. Bu haliyle Yargıtay'ın bu kararlarını Anayasa m. 90/5 uyarınca salt kanunu göz önünde bulundurmayan, AİHS'ye de uygun, özgürlükçü ve hukuka uygun kararlar olarak nitelendiriyoruz. Kararlarda görüldüğü üzere kolluk tarafından yapılan ihtarın da bulunmadığı belirtilmektedir ki bu da önemlidir. Zira değinildiği üzere, sırf bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün AİHS anlamında dahi müdahale edilebilir, kanuna aykırı bir toplanma olması katılımcıların cezalandırılmaları için yetmez, aynı zamanda da kolluğun usulüne uygun bir şekilde kanuna aykırılığı ve dağılma gerekliliğini ihtar etmesi lazımdır.

B. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda Kamu Görevlisine Görevi Yaptırmamak İçin Direnme (m. 32/2)

³⁵⁵ “Değişik sendikaların yönetici ve üyeleri ile bazı siyasi parti temsilcileri olan sanıkların, TBMM’de görüşülecek olan memur sendikalarına ilişkin yasa tasarısının grev hakkını içermediği ve bu hususun demokratik olmadığı inancıyla Ankara Ziya Gökalp Caddesi’ndeki 1 nolu Eğitim- Sen şubesi önünde basın açıklaması yapmak üzere 07.06.2001 günü saat 12:00’den itibaren toplandıkları, değişik yönlerden gelenlerle kalabalığın yaklaşık 2500 kişiye ulaştığı, suç oluşturmaya içerikte bazı sloganlar atarak pankart taşıdıkları,...,KESK başkanının Kızılay Meydanına gidileceğini söylemesi üzerine, güvenlik güçlerinin uyarıyla birlikte göz yaşartıcı gaz bombası atmak suretiyle Ziya Gökalp Caddesinde bulunan topluluğu dağıttığının anlaşılmış olması karşısında; 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 32. maddesinde tanımlanan biçimde kanuna aykırı bir toplantı ve yürüyüşten söz edilemeyeceği, basın açıklaması amacıyla oluşan kalabalığın polisin hoşgörüsü altında uzun bir süre devam ettiği,... ihtarın kalabalığın salt yer değiştirmesini önlemeye dönük olması da nazara alındığında sanıklara yüklenen suçun maddi ve manevi unsurlarının bulunmadığı gözetilerek beraatlerine karar verilmesi gerektiği halde”, Yrg. 8. CD, T.: 28.04.2003, E. : 2003/2483-K.: 2003/937, İşgören, s. 206.

“Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu başkan, dönem sözcüsü ve şube başkanları olan sanıkların, yüzde on maaş zammı, zorunlu tasarrufların hak sahiplerine ödenmemesi, kamu çalışanlarının hak ve menfaatlerinin korunması ve benzeri konularda istem ve düşüncelerini basın açıklaması biçiminde kamuoyu ile paylaşmak ve kamuoyunun ilgisini çekmek üzere Konak Meydanında, polisin denetimi ve hoşgörüsü içerisinde basın açıklamalarını yaparak kendiliklerinden ve hiçbir uyarıya hacet kalmaksızın dağılmalarından ibaret eylemlerinin, demokratik tepki niteliğinde bulunup atılı suçu oluşturmadığı gözetilmeden yazılı biçimde mahkumiyetlerine karar verilmesi”, Yrg. 8. CD, T.: 17.06.2004, E. : 2003/3291- K.: 2004/5569, İşgören s. 210.

Direnme suçunun oluşumu için ihtar ve zor kullanmaya rağmen "dağılmamakta ısrar" biçiminde pasif direnme m.32/1 açısından yeterlidir. Yani bu suç ihmali bir hareketle de işlenebilir. Fakat ayrıca kolluk kuvvetlerine cebir veya tehdit kullanarak dağılmamakta "aktif direnme" söz konusu ise, m. 32/2 gereği, m. 32/1'den cezalandırma ile yetinilmeyecek ayrıca 5237 s. TCK m. 265'te düzenlenen kamu görevlisine karşı görevini yaptırmamak için direnme suçu da oluşacaktır. 2911 s. k. m. 32/1 ve 5237 s. TCK m. 265 fail hakkında ayrı ayrı uygulanacaktır³⁵⁶. Burada esasen 2911 sayılı kanun m. 32/1'de düzenlenen suç ile 5237 sayılı TCK m. 265'te düzenlenen kamu görevlisine görevini yaptırmamak için direnme suçları arasında, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde cebir veya tehdit kullanarak dağılmamakta direnme durumunda fikri içtima ilişkisi söz konusudur. Fakat kanun koyucu burada "ayrıca" ibaresini kullanmış ve gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir³⁵⁷. Fikri içtima hükümlerinin uygulanabilmesi için gerçek içtima uygulanacağının kanunda öngörülmemiş olması gereklidir³⁵⁸. Burada kanun koyucu özel ayrı bir ceza miktarı veya oranı öngörmemiştir. 5237 sayılı TCK m. 265 burada uygulama maddesi olacak ve hüküm ona göre kurulacaktır. 5237 sayılı TCK m. 265'te bulunan nitelikli haller de somut olayda gerçekleşmiş ise uygulama alanı bulacak ve ceza kanuni artırım oranları ile uygulanacaktır.

1. Suçla Korunan Hukuki Yarar

Suçla korunan hukuki yarar kanuni şartlarda ve huzur içinde bir toplantı ve gösteri yürüyüşü icra edilmemesi sebebiyle kamu düzeni, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde düzeni sağlamakla görevli kamu görevlilerine saldırılması nedeniyle kamu otoritesi ve ilgili kamu görevlilerinin vücut bütünlüğüdür.

³⁵⁶Yarsuvat, s. 197; İşgören, s. 197; Bodur ve Özkul, s. 310; CGK, E.: 2017/9-628- K.: 2018/77, T.: 22.05.2018, karar için bkz. Uyar Yargıtay Karar Arama.

³⁵⁷ Fikri içtima kavramı ve burada fikri içtima söz konusu olmadığı, zira ani suçlarla mütemadi suçlar arasında eylemsel ayniyet bulunmadığı görüşü için bkz. Kayhan İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Beta Basım, Ankara, 2016, s. 564- 569.

³⁵⁸ Ayhan Önder, **Ceza Hukuku Dersleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992, s.457.

2.Suçun Maddi Unsurları

a.Fail ve Mağdur

Suçun faili ihtar ve zor kullanmaya rağmen cebir veya tehditle kolluk görevlilerine direnen herkes olabilir. Burada 2911 s. k. m.32/2'nin toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış bulunmayan, harici kişiler hakkında da uygulanabileceği savunulmaktadır³⁵⁹. Esasen sonuç olarak bu durum doğrudur. 265. madde toplantı veya gösteri yürüyüşüne iştirak etmeyen kişilerin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde ihtar sonrası kolluk kuvvetlerine cebir veya tehdit uygulayanlara da uygulanabilecektir. Fakat m. 32/2 açıkça “ihtar veya zor kullanmaya rağmen cebir ve tehditle direnme” demiş ve ilk fıkradaki suçun bu şekilde işlenmesinden bahsetmiştir düşüncesindeyiz. 32/1 ihtar ve zor kullanmaya rağmen “dağılmamakta” direnmeyi düzenlemekte ve kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanları uygulama kapsamına almaktadır. Sonuç olarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılanların cebir veya tehditle direnmesi halinde 2911 s. k. m. 32/2 yollamasıyla 5237 sayılı TCK m. 265 uygulama alanı bulacak, toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılımcı olmayan harici kimselerin toplantı veya gösteri yürüyüşü sırasında kolluk güçlerine cebir veya tehditle direnmesi halinde doğrudan ve sadece 5237 sayılı TCK m. 265 uygulanacak, ayrıca 2911 s. k. m. 32/1 uygulanmayacaktır³⁶⁰. 2911 s. k. m. 32/2; m. 32/1 ile 5237 sayılı TCK m. 265 arasında fikri içtima ilişkisi kurulması ihtimalini ortadan kaldırmak, gerçek içtima hükümlerinin uygulanmasına yasal zemin oluşturmak için getirilmiş bir düzenlemedir düşüncesindeyiz.

Kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde kamu görevlisine görevini yaptırmamak için direnme suçunda mağdur kamudur. Yine ayrıca tehdit gören veya vücut dokunulmazlıklarına saldırılan kamu görevlileri de bu suçun mağdurdurlar.

³⁵⁹ Şentürk, ss. 146- 147.

³⁶⁰ Benzer görüşte bkz. Artuç, s. 1146; Erdoğan, s. 157.

b. Eylem

Suçun oluşumu için kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün varlığı, dağılın ihtarı ve kolluk görevlilerinin zor kullanması şarttır. Yani sadece dağıtma sırasında kamu görevlilerine karşı cebir veya tehdit uygulanması halinde 2911 s. k. m. 32/2 uygulanabilecektir. Örneğin sadece dağılın ihtarı akabinde kolluk kuvvetlerine fiili saldırıda bulunulması ya da tehditler savurulması halinde 2911 s. k. m. 32/2 uygulama alanı bulmaz, zira henüz zor kullanma söz konusu değildir. Cebir veya tehdit zor kullanmaya rağmen devam etmelidir. Cebir ve tehdit zor kullanma ile derhal son bulmuşsa m. 32/2 yollaması olmadan TCK m. 265 doğrudan uygulanır. Zira yine de kolluğun kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü dağıtma görevini engellemek için davranılmaktadır. Bu halde 2911 s. k. m. 32/1 uygulama alanı bulmaz. Fakat cebir veya tehdit ne zaman başlarsa başlasın dağılın ihtarı ve zor kullanmadan sonra da devam etmişse hem 2911 s. k. m. 32/1’de düzenlenen direnme suçu hem de 2911 sayılı kanun m. 32/2 yollamasıyla 5237 sayılı TCK m. 265’te düzenlenen görevi yaptırmamak için direnme suçu ayrı ayrı oluşur.

2911 s. k. m. 32/2’de düzenlenen kamu görevlisine görevi yaptırmamak için direnme suçunda eylem ihtar ve zor kullanmaya rağmen kolluk kuvvetlerine cebir veya tehdit kullanılarak direnmektir. Kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde ilgili kolluk görevlilerinin ihtarı ve zor kullanmasına cebir veya tehditle failin karşılık vermesi durumunda bu suç oluşur³⁶¹.

2911 s. k. m. 32/2’de geçen “cebir” ibaresinin kolluk güçlerinin eşya veya araçlarına da uygulanması halinde 5237 sayılı TCK m. 265’in uygulanacağı savunulmakta ise de³⁶² bu görüşe katılmıyoruz³⁶³. 5237 sayılı TCK m. 265/1’de cebir unsurunun gerçekleşmesi için kamu görevlisinin vücut bütünlüğüne bir saldırı söz konusu olmalıdır. Ne 2911 s. k. ne 5237 sayılı TCK cebir kavramını tanımlamaktadır. Fakat 5237 sayılı TCK m. 108’ de düzenlenen cebir suçunda doğrudan kasten yaralama

³⁶¹ Erdoğan, s. 194.

³⁶² Şentürk, s. 149.

³⁶³ 5237 sayılı TCK m. 265 anlamında cebirin uygulanma kapsamı hakkındaki tartışmalara ilişkin bkz. Yaşar ve diğerleri, s. 7720 vd.

suçuna atıf yapılmaktadır. Keza 5237 sayılı TCK m. 265'teki "kamu görevlisine karşı" ibaresinden de bu sonuca ulaşılmalıdır. Bu durumda vücut bütünlüğüne değil başka hukuki konulara saldırı halinde başka suçlar oluşabilir ise de (5237 sayılı TCK m. 152'de düzenlenen kamu malına zarar verme gibi) ayrıca 5237 sayılı TCK m. 265'te düzenlenen suç uygulama alanı bulmaz düşüncesindeyiz³⁶⁴. Fakat yine de uygulanan cebir kasten yaralama suçunu oluşturur düzeyde olmak zorunda değildir, cebirin doğrudan vücut bütünlüğünü hedef alması gerekli ve yeterlidir³⁶⁵.

Cebir ve tehdit kolluk görevlilerine kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü dağıtma görevlerini yerine getirmelerini engellemek için yapılmış olmalıdır. Yani cebir veya tehdit ile kamu görevi arasında illiyet bağı olmalıdır³⁶⁶. Cebir veya tehdidin kamu görevinin yerine getirilmesini önlemesi gerekli değilse de objektif olarak önlemeye yeterli olmalıdır³⁶⁷.

3. Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru

Bu suçta cebir veya tehdidin varlığı sebebiyle kanaatimizce toplantı veya gösteri yürüyüşünde failin barışçıl tavrı ortadan kalktığından hakkın kullanılması bir hukuka uygunluk sebebi olarak karşımıza çıkamaz. Fakat şartları varsa 2911 s.k. m. 32/ 3 gündeme gelebilecektir. Açıklanan durumlar dışında bu suç hukuka aykırılık anlamında bir özellik arz etmez.

4. Suçun Manevi Unsuru

2911 s. k. m. 32/2'de düzenlenen kamu görevlisine görevini yaptırmamak için direnme suçunda manevi unsur özel kasttır. Cebir veya tehdit eylemlerinde kolluk görevlilerinin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü dağıtma görevlerini yerine getirmelerini engelleme saiki bulunmalıdır.

³⁶⁴ Benzer yönde bkz. Yaşar ve diğerleri, s. 7722.

³⁶⁵ Benzer yönde bkz. Erdoğan, s. 162.

³⁶⁶ **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, Güncellenmiş 13. Baskı, (Seçkin Yayıncılık), Ankara, 2016, (Ceza Özel Hukuku), s. 1090; Özbek ve diğerleri, Özel Hükümler, s. 1017; Şentürk, s. 149.

³⁶⁷ Tezcan ve diğerleri, Ceza Özel Hukuku, s. 1091; Özbek ve diğerleri, Özel Hükümler, s. 1017; Erdoğan, s. 162.

Suçun oluşumu için fail cebir veya tehdit uyguladığı kişinin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtmakla görevli kolluk görevlisi olduğunu bilmelidir. Kolluk görevlisinin üniformalı olup olmaması sonucu değiştirmez, fail bunu biliyorsa suç oluşur³⁶⁸.

C. Direnme Suçlarında Suçun Özel Görünüş Şekilleri

Direnme suçu ihmali bir suçtur ve ihmali hareket “dağılmama”dır. Bu sebeple bu suça teşebbüs mümkün değildir³⁶⁹. Fakat 2911 s. k. m. 32/2’de düzenlenen kolluk görevlilerine direnme suçunda ikili bir ayırım yapılmalıdır: tehdit ile direnme halinde bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde tehdit eylemi sırf hareket suçu olduğundan bölünemeyeceğinden teşebbüs mümkün değildir. Fakat cebir suretiyle kolluk görevlisine direnme suçunda, vurmaya çalışırken engellenme veya taş atarken isabet ettirememeye örneklerinde olduğu gibi, teşebbüs mümkündür³⁷⁰.

Direnme suçunun faili olmak için ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar fiilinin bizzat gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yani kanuna aykırı toplantıda dağılmamakta ısrar eden başkaları varken sırf toplantıda fiilen bulunuyor olmak birlikte fail olarak cezalandırılmayı gerektirmez³⁷¹. Fakat kolluk kuvvetlerine direnme halinde bizzat cebirde bulunulmasa da, örneğin kaldırımdan taşları söküp söküp arkadaşına vermek ve arkadaşın da bu taşları kolluk kuvvetlerine atması eyleminde olduğu gibi, birlikte faillik mümkündür³⁷². Direnme suçu işlenip kaçma sonrası faile yardımda bulunulduğunda ise suç tamamlandığı için artık yardım eden sıfatıyla dahi iştirak söz konusu değildir³⁷³.

³⁶⁸ Yarsuvat, s. 200; Güngör, sayı 3, s. 235; Şentürk, s. 151.

³⁶⁹ Güngör, sayı 3, s. 233; Şentürk, s. 144; Erdoğan, ss. 186- 187.

³⁷⁰ Erdoğan, s. 186- 187.

³⁷¹ “...kanuna aykırı toplantı gösteri yürüyüşüne katılan ve grup içerisinde bulunduğu anlaşılan sanığın 2911 sayılı kanunun 32/1 maddesi kapsamında ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ettiğine dair mahkumiyetini gerektirir her türlü şüpheden uzak kesin ve inandırıcı delil bulunmadığı gözetilmeden, beraati yerine yazılı şekilde mahkumiyetine karar verilmesi...”, Yrg 16. CD, E. : 2018/ 1318- K. : 2018/ 1118, T. : 03.04.2018, Uyarı Yargıtay Karar Arama.

³⁷² Erdoğan, s. 188.

³⁷³ Erdoğan, s. 190.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü tertipleyenlerin cezalandırılması için ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar gerekmediğini belirtmiştik. Fakat ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar eylemleri kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünü tertipleyenlerce işlenirse m. 32/1- 2. cümle uyarınca m. 32/1 gereğince tertip edene verilecek ceza yarı oranında artırılarak hükmolunur. Bu halde kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek suçu ile direnme suçu arasında gerçek içtima vardır. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyenler aynı zamanda direnme suçunu da işlerlerse hem 2911 s. k. m. 32/1, 2. cümle yollamasıyla 1. cümle, hem de m.28 gereğince ayrı ayrı cezalandırılırlar. M. 32/1 uyarınca direnme suçundan verilen ceza da yarı oranında artırılır. 2911 s. k. m. 32/1, 2. cümle sadece tertip edenler için ceza artırımı öngörmektedir, “tertip eden” tabirinden toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenleme kurulu üyelerinin anlaşılması gerektiği savunulmaktadır³⁷⁴. Kanunsuz toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin birçoğunda zaten bildirim söz konusu olmadığından düzenleme kurulu üyelerinden bahsetmek güçtür. Bu durumda fiili düzenleyici veya düzenleyicilerin tespiti halinde bu kişiler hakkında 2911 s. k. m. 32/1, 2. cümle uygulama alanı bulmalıdır.

2911 s. k. m. 28’de düzenlemekten, m. 32’de ise tertip etmekten bahsediyor oluşu kanaatimizce kavram kargaşasına yol açmakta ve akıllara “ 2911 s. k. m. 32/1, 2. cümle kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyenler dışında bunları yöneten veya bunların eylemlerine katılanlar hakkında da uygulanmalı mıdır?” sorusunu getirmektedir. Biz bu soruya suç ve cezada kanunilik ilkesi gereği olumsuz yanıt verilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Esasen 6008 sayılı kanun ile yapılan değişiklik öncesi söz konusu düzenleme “tertip edenler” değil “düzenleme kurulu üyeleri” biçiminde idi. Bu da bize kanun koyucunun da iradesinin bu yönde olduğunu düşündürmektedir.

Aynı suç işleme kararının icrası kapsamında farklı tarihlerde 2911 s. k. m. 32/1’de düzenlenen direnme suçunun tekrar tekrar işlenmesi halinde zincirleme suç hükümleri uygulama alanı bulur³⁷⁵. Yine toplantı veya gösteri yürüyüşünde kolluk

³⁷⁴ Şentürk, s. 133; Erdoğan, ss. 96, 184.

³⁷⁵ “ Aynı örgütsel çağrı kapsamında aynı saikle birbirini takip eden günlerde gerçekleşen eylemlerde, bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda işlenmesi nedeniyle bir cezaya hükmedilerek zincirleme suç hükümlerini düzenleyen TCK’nın 43/1 maddesi uyarınca artırılarak bir kez

güçlerine direnme suçunda da birden fazla kolluk görevlisine karşı cebir veya tehdit uygulanmışsa 5237 sayılı TCK m. 43/2'ye göre tek eylemle birden fazla kişiye aynı suç işlenmiş olacağından zincirleme suç hükümleri uygulanmalıdır. Yargıtay uygulaması da bu yöndedir³⁷⁶. Fakat kamu görevlisine görevi yaptırmamak için direnme suçunda; mağdurun kamu olması, suçun kamu görevlisinin kişiliğinden ve kamu görevlisi sayısından bağımsız biçimde kamu görevinin ifasının engellenmesi olması gerekçeleriyle, 5237 sayılı TCK m. 43/2'ye istinaden zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı da savunulmaktadır³⁷⁷. Kanaatimizce bu hususta Yargıtay uygulaması isabetli ve hukuka uygundur. Her ne kadar 5237 sayılı TCK m. 265'te düzenlenen suçta mağdur bir yönüyle kamu ise de tek mağdur kamu değildir. Suçun tanımından da anlaşılacağı üzere “kamu görevlisine” cebir veya tehdit uygulanmaktadır. Dolayısıyla kamu görevlisi de mağdurdur. Suçta korunan hukuki yarar ve suçun konusu da kamu düzeninin yanında ayrıca kamu görevlilerinin vücut bütünlüğü ve iradesidir. Suç çokluğu konusunda sadece korunan hukuki menfaat baz alınamaz, zira birden fazla farklı hukuki menfaat aynı suçla korunuyor olabilir³⁷⁸. Kamu görevlisine görevini yaptırmamak için direnme suçunda da durum böyledir. Fiil her biri farklı kişilere ait hukuki konular üzerinde icra ediliyorsa birden fazla suç vardır³⁷⁹. Her ne kadar kamu görevlisine görevi yaptırmamak için direnme suçunda kamu görevlisinin kimliği ve sayısından bağımsız olarak kamu görevinin engellenmesinin söz konusu olduğu belirtilmiş ise de bu sadece amaçlanandır. Suç kamu görevinin engellenmesi değil kamu görevini engellemek amacıyla kamu görevlisine karşı cebir veya tehdit uygulanmasıdır. Bu haliyle de değinildiği üzere mağdur ve suçun hukuki konusu kamu görevlisi ve kamu görevlisinin vücut bütünlüğü ve iradesi olduğundan birden fazla kamu görevlisine karşı aynı eylemle cebir veya tehdit uygulanmışsa zincirleme suç hükümleri uygulanmalıdır.

cezalandırılması yerine yazılı şekilde hüküm kurulması suretiyle fazla ceza tayini...”, Yrg. 16. CD, E. : 2018/ 254, K. : 2018/ 448, T. : 20.02.2018, Uyap Yargıtay Karar Arama.

³⁷⁶ “... birden fazla kamu görevlisine hukuki anlamda tek fiil ile direnen sanık hakkında bu suçtan TCK'nın 265. maddesi gereğince verilen cezanın aynı kanunun 43. maddesi gereğince artırılmaması aleyhe temyiz olmadığından bozma nedeni yapılmamıştır.”, Yrg. 16. CD, E. : 2017/ 2370- K. : 2018/ 2456, T. : 10.07.2018, Uyap Yargıtay Karar Arama.

³⁷⁷ Erdoğan, s. 193.

³⁷⁸ Neslihan Göktürk, **Fikri İctima**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 57.

³⁷⁹ Göktürk, s.175.

5237 sayılı TCK m. 265/5'te kamu görevlisine görevini yaptırmamak için direnme suçunun işlenmesi sırasında neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama suçunun işlenmesi halinde ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanacağı belirtilmektedir. Bu düzenleme 2911 s. k. m. 32/2 için de uygulama alanı bulur³⁸⁰. Örneğin kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde kolluk görevlisine atılan taş görevlinin kolunun kırılmasına sebep olsa bu durumda neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama suçu ile 2911 s. k. m. 32/2 yollamasıyla kamu görevlisine görevi yaptırmamak için direnme suçu arasında ve yine 2911 s. k. m. 32/2 uyarınca ayrıca 32/1'e göre direnme suçu arasında gerçek içtima ilişkisi kurulacak ve her üç suçtan da cezalandırma yoluna gidilecektir. Burada kanun koyucu 2911 s. k. m. 32/2'de ve 5237 sayılı TCK m. 265/5'te "ayrıca" diyerek genel kural gereği fikri içtima ilişkisi içinde olan suçlarda gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğini belirtmektedir.

D. Daha Az Cezayı Gerektiren Hal Olarak m. 32/3

2911 s. k. m. 32/ 3'e göre:

" 23 üncü maddede yazılı hallerden biri gerçekleşmeden veya 24 üncü madde hükmü yerine getirilmeden yetki sınırı aşılarak toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin dağıtılması halinde, yukarıdaki fıkralarda yazılı fiilleri işleyenlere verilecek cezalar, dörttebire kadar indirilerek uygulanabileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir."

Aynı kapsam ve mahiyette hükme 171 sayılı yasa m. 22/3'te de yer verilmiştir.

2911 sayılı kanun m. 23'te kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri tarif edilmiş, 24. maddede ise kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin dağıtılma usulü düzenlenmiştir. M. 23 daha önce ayrıntılı şekilde incelenmiş olduğundan çalışmamızın bu kısmında tekrar edilmeyecektir. 2911 sayılı kanun m. 24'e göre ise:

"(Değişik birinci fıkra: 2/3/2014-6529/10 md.) Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, daha sonra 23 üncü maddede belirtilen kanuna aykırı durumlardan bir veya birkaçının vuku bulması sebebiyle, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü hâline dönüşürse:

³⁸⁰ Yaşar ve diğerleri, ss. 7763- 7764; Erdoğan, s. 196.

a) Düzenleme kurulu veya kurul başkanı toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini topluluğa ilan eder ve durumu derhal yetkili kolluk amirine bildirir.

b) Düzenleme kurulunun veya kurul başkanının bu görevi yerine getirmemesi hâlinde, durum yetkili kolluk amiri tarafından mahallin en büyük mülki amirine bildirilir. Mahallin en büyük mülki amiri tarafından toplantının sona erdirilip erdirilmeyeceğine dair karar alınır.

c) Mahallin en büyük mülki amiri, yazılı veya acele hâllerde sonradan yazı ile teyit edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine gönderir.

Bu amir, topluluğa kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. (Mülga üçüncü cümle: 2/3/2014-6529/10 md.)

Birinci fıkrada düzenlenen durumlarda güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtara gerek olmaksızın zor kullanılır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23 üncü madde (b) bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak, bunların sayıları ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünü Kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede ise yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür.

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin Kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde; güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük mülki amirine haber vermekle beraber, mevcut imkanlarla gerekli tedbirleri alır ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır.”.

Kanun koyucu, 2911 sayılı kanun m. 32/3 düzenlemesiyle bireyin kamu özgürlüklerini iktidara karşı korumuştur. Kanun koyucu bu düzenlemeyle devletin işlevlerini yerine getiren organların doğru işlemesini de amaçlamaktadır³⁸¹.

1. Hükümün Hukuki Niteliği

2911 s. k. 32/sonda düzenlenen hükümle idarenin toplantı ve gösteri yürüyüşlerine haksız veya ölçüsüz müdahalelerine karşı direnmenin belli şartlarda ve bir ölçüde meşru görüldüğü anlaşılmaktadır. Fakat burada büsbütün ve kayıtsız şartsız bir cezasızlık söz konusu olmayıp mahkemelere cezada indirim yapma veya ceza vermekten büsbütün vazgeçme yönünde takdir yetkisi tanınmıştır. Hatta bu durumda mahkeme herhangi bir ceza indirimine de gitmeyebilir. Bu durum düzenlemenin hukuki niteliği konusunda tereddütler ve tartışmalar yaratmıştır. Acaba bu hüküm özel bir haksız tahrik hali midir, bir hukuka uygunluk sebebi midir, yoksa kusurluluğu kaldıran veya azaltan bir hal midir?

Haksız tahrik hukuka aykırı bir eyleme duyulan şiddetli elem veya hiddet altında bir kasıtlı suç işlendiğinde ceza indirimi öngören ve ceza sorumluluğunda kusurluluğu azaltan bir hal olarak tanımlanan bir kurumdur³⁸². 2911 s. k. m. 32/sondaki düzenleme bir haksız tahrik hali olamaz. Zira burada fail, yani toplantı veya gösteri yürüyüşüne haksız veya ölçüsüz müdahaleye direnen kişi bir hiddet veya şiddetli elem altında olmak zorunda değildir. Kaldı ki m. 32/ son düzenlemesinin amacı da faillerin hiddet veya elemi sebebiyle yaptıkları direnmeyi mazur görmek değil hukuksuz veya ölçüsüz müdahaleye karşı direnme konusunda toplantı veya gösteri yürüyüşü katılımcılarına hak vermektir, bu bir çeşit meşru savunma olarak düşünülebilir³⁸³.

YARSUVAT'a göre 2911 s. k. m. 32/ sondaki düzenleme direnme suçuna mahsus özel bir hukuka uygunluk sebebidir. Kanun koyucu haksız ve ölçüsüz müdahaleye direnmeyi belli ölçüde meşru görmektedir. Belli hallerde cezada indirim

³⁸¹ Yarsuvat, s. 203; Şentürk, s. 154.

³⁸² Haksız tahrik hakkında bkz, Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Güncellenmiş 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, İzmir, 2012, s. 415 vd.; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 405 vd..

³⁸³ Yarsuvat, s. 204.

yapılmakla birlikte az da olsa ceza verilecek olması bu durumu değiştirmez. Direnmenin baştan beri hukuka uygun olduğunu söylemek mümkündür. Cezada indirimin sebebi direnmenin sınırı aşılırsa failin cezasız kalmamasını saęlamaktır³⁸⁴. Yine YARSUVAT’a göre kanun koyucu, bu hükümle mutlak bir direnme hakkını tanımamış, bu nitelikte bir hakkın tanınmış olmasının toplum düzenini bozacağını dşnmştir. Bu sebeple orta bir yol takip edilmiş; hkime cezayı indirmesi ya da tamamen ortadan kaldırması konusunda takdir yetkisi tanınmıřtır³⁸⁵.

Bahsedilen tereddütlü ve tartışmalı hususla ilgili fikrimizi izah etmeden önce kanun metnine bir eleştiri getirmek istiyoruz. 2911 s. k. m. 32’de düzenlenen direnme suçunun ilk ve en önemli şartı kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşü bulunduğudur. Yani toplantı veya gösteri yürüyüşü kanuna uygun ise bu suç olmayacaktır. 2911 s. k. m. 23’te kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşleri tarif edilmektedir. Bu hallerden biri yoksa zaten kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünden bahsetmek ve dolayısıyla da m. 32’deki direnme suçundan söz etmek imkansızdır. Fakat m. 32/sonda “ 23. maddede yazılı hallerden biri gerçekleşmeden... toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin dağıtılması halinde, yukarıdaki fıkralarda yazılı fiilleri işleyenlere verilecek cezalar...” denilmektedir. Yani ortada kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşü yokken direnme suçunun işlenmesi ihtimali düzenlenmektedir. Bu hükmün kendi içinde çelişkili olduğu düşüncesindeyiz. Zira zaten kanunsuz toplantı, gösteri yürüyüşü yoksa direnme suçundan bahsedilemez ki cezada indirim yapılsın veya ceza vermekten vazgeilsin³⁸⁶.

Kanuni tipe uygun ve kusurlu bir hareket normlar hiyerarşisi anlamında tüm hukuk sistemi için geçerli olan anayasal bir temel hak ve özgürlük kullanımı ise, yani bir temel hak ve özgürlüğün koruma alanı kapsamında düşünülüyorsa hareket hukuka aykırı sayılmayacağından teknik anlamda bir suça da vücut veremez. Hukuka uygunluk sebepleri fiilleri hukuka aykırı olmaktan çıkarır ve yine hukuka uygunluk sebepleri buna bağlı olarak fiilleri suç olmaktan da çıkarırlar, zira hukuka aykırılık suçun kurucu

³⁸⁴ Yarsuvat, ss. 204- 205.

³⁸⁵ Yarsuvat, s. 205; benzer görüşte bkz. şentürk, s. 155.

³⁸⁶ 2911 s. k. m. 32/3 ile ilgili benzer yönde eleştiriler için bkz. Erdoğan, s. 201- 202.

unsurlarından biridir³⁸⁷. Kanunun yasaklayarak ceza verdiği eyleme izin verilmesi hali hukuka uygunluk nedenidir. Hukuka uygunluk durumunda artık hareket suç teşkil etmeyeceğinden faile ceza verilmez. Hukuka uygunluk nedenleri, fiilin hukuka aykırılık unsurunu kaldırdığından artık bir suçun varlığı söz konusu olmaz. Ceza hukukunda tipik hareketin yaptırıma tabi tutulabilmesi için hukuka aykırı olması zorunludur³⁸⁸. Suç; fiil ile bütün hukuk düzeni arasında bir çelişkiyi zorunlu kılar ve bu çelişki de hukuka aykırılık olarak ifade edilir ki hukuka aykırılık bir eyleme suç niteliği verilebilmesinde başrol oynar, hukuka aykırılık bir fiilin suç olmasında en önemli belirleyicidir³⁸⁹. Hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı fiilin hukuka aykırılık niteliğini ortadan kaldırır ki bu da hukuka aykırı olarak bir fiil işlendikten sonra bu hukuka aykırılığın ortadan kalkmasını değil fiilin baştan itibaren hukuka uygun bir biçimde doğmasını ifade eder³⁹⁰. Bir fiile hukuk düzeni ya izin verir ya da vermez, yani bir eylem ya hukuka uygundur ya hukuka aykırıdır, üçüncü bir hal yoktur³⁹¹. Bir eylem suçtur ama ortada bir hukuka uygunluk sebebi vardır denilemez. Hukuka aykırılığı ve bunun sonucu olarak da tipe uyum fiilin cezalandırılması olanağını ortadan kaldıran nedenler hukuka uygunluk nedeni olarak ifade edilir³⁹². Ceza kanununun suç saydığı bir eyleme başka bir hüküm cevaz veriyorsa fiilin hukuk düzenince yasaklanmadığı ve suç olmadığı ortaya çıkar, ceza normunun yasakladığı eyleme izin veren normlar da hukuka uygunluk sebepleridir³⁹³. Bu haliyle ortada suç yokken yasal olarak bir adli ceza öngörülmüş olması mümkün değildir. Fakat 2911 s. k. m. 32/ son indirilmiş de olsa bir cezanın varlığını öngörmekte ve mahkemelere ceza verip vermeme konusunda “takdir yetkisi” tanımaktadır ki bu durum m. 32/ sondaki düzenlemenin bir hukuka uygunluk sebebi olmadığını bize göstermektedir. Kanun koyucu 2911 s. k. m.32/son kapsamında eylemleri de

³⁸⁷ Centel ve diğerleri, s. 285; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, ss. 263- 264.

³⁸⁸ Demirbaş, ss. 254- 255.

³⁸⁹ Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, **Nazari Ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım**, Cilt II, Yeniden Gözden Geçirilmiş 12. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 2.

³⁹⁰ Dönmezer ve Erman, s. 18.

³⁹¹ Önder, s.217.

³⁹² Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Yenilenmiş 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2015, s. 196.

³⁹³ Nurullah Kunter, **Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi**, İstanbul, 1949, s. 108 vd.; Mehmet Emin Artuk ve diğerleri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 404.

bahsettiğimiz nedenlerle suç olarak tanımlamaya devam etmiş ve hukuka uygun olmadıklarını kabul etmiş görünmektedir ki bu durumda hukuka uygunluk nedeninden bahsedilemez.

2911 s. k. m. 32/sondaki düzenlemenin özel bir haksız tahrik düzenlemesi olmadığı düşüncesindeyiz. Zira hem hiddet veya elem altında olmak gerekliliği m. 32/son uygulamasında bir şart olarak öngörülmemiştir hem de salt ceza indiriminden değil ceza verilmekten vazgeçilmesi ihtimali ve yetkisinden de bahsedilmektedir. Oysa haksız tahrik kusurluluğu kaldıran değil azaltan ve sadece ceza indirimi öngören bir kurumdur³⁹⁴. Yukarıda değindiğimiz eleştirilerden de yola çıkılarak kanuni düzenleme karşısında bir hukuka uygunluk sebebinden de bahsetmek güçtür. Zira suçun unsurlarından biri ki bizce en önemlisi hukuka aykırılıktır. Hukuka uygun bir eylem suç olamaz. Suç yoksa ceza da yoktur. Ortada bir hukuka uygunluk sebebi varsa suç ortadan kalkar. Fakat kanun ceza vermek veya ceza vermektan vazgeçmek konusunda takdir yetkisi tanımaktadır. Bu haliyle kanun koyucu eylemin m. 32/sondaki şartlar altında dahi suç olarak varlığını devam ettirdiğini kabul etmiştir.

2911 s. k. m. 32/sonu kusurluluğu kaldıran bir hal olarak da düşünmemek gerekir. Kusurluluğu kaldıran hallerde failden subjektif olarak neticeye neden olmayacak şekilde davranmasını beklememizin imkansız olması gerekir³⁹⁵. Failin başka türlü hareket etmesine imkan bulunmayan hallerde kusurluluğunun ortadan kalktığı kabul edilmelidir³⁹⁶. “Ceza hukuku hiçkimseden insanüstü davranışlarda bulunmasını bekleyemez”³⁹⁷. Cebir-şiddet-tehdit, kaçınılmaz hata kusurluluğu kaldıran haller olarak örneklendirilebilir. Kusurluluğu kaldıran hallerde eylem objektif olarak hukuka aykırılığını muhafaza eder ama hoş görülür³⁹⁸. 2911 s. k. m. 32/ sonun uygulamasında izah edildiği şekilde bir subjektif imkansızlık, başka türlü hareket edememe biçiminde bir irade sakatlığı söz konusu değildir. Fail pekala idarenin hukuksuz ya da ölçüsüz

³⁹⁴ Kusurluluğu kaldıran nedenler ve kusurluluğu azaltan nedenler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz, Demirbaş, s. 409 vd.; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 370 vd..

³⁹⁵ Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler,, s. 370.

³⁹⁶ Demirbaş, s. 409.

³⁹⁷ Demirbaş, s. 255.

³⁹⁸ Elvan Keçelioğlu, “Kusurluluğu Ortadan Kaldıran Sebeplerle Hukuka Uygunluk Sebepleri Arasındaki Ayırımı TCK’nın Uygulanması Bakımından Pratik Sonuçları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Mart-Nisan 2010, s. 300; Demirbaş, s. 255.

tutumuna karşı direnmeyip dağılmayı seçebilir, bu hususta iradesi özgürdür. Fakat fail idarenin bu tutumuna karşı tepki göstermeyi seçmektedir.

2911 s. k. m. 32/sonun hukuki niteliği konusunda ikili bir ayırım yapmak; kanuna uygun bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne yapılan müdahaleye direnme hali için hukuka uygunluk sebebi, kanuna aykırı da olsa toplantı veya gösteri yürüyüşüne ölçsüz müdahale (m. 24'teki şartlar olmaksızın) hali için ise kusurluluğu azaltan bir hal olarak ilgili düzenlemeyi anlamak kanaatimizce en makul çözüm olarak görünmektedir. Yine hem hukuka uygun toplantı veya gösteri yürüyüşüne müdahaleye karşı direnmede hem de hukuka aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne ölçsüz müdahaleye karşı direnmede failin ölçsüz ve aşırı hareket etmesi halinde de kusurluluğu azaltan bir hal olarak 2911 s. k. m. 32/ sonu nitelendirmek m. 32/ sonun hukuki niteliği sorusunun cevabına en yakın çözüm olarak tarafımızca düşünülmektedir. Kanuna uygun şartlarda fertler toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarını kullanmakta iken buna yapılan müdahaleye rağmen dağılmamakta ısrar etme ve hatta bu haklarını kullanabilmek ve müdahaleyi engelleyebilmek için şart olan oranda zor kullanma haklarına sahip olabilmelidir. Direnme ve zor kullanmada fertlerin ölçsüz davranmaları halinde ise eylem hukuka aykırı olmalı fakat bu ölçüyü kaçırma konusunda kusurluluğun kolluğun müdahalesi sebebiyle azaldığı ve cezada indirim yapılması gerektiği kabul edilmelidir. Fakat bu kabul dahi ayağı yere tam basan bir sonuç olarak karşımıza çıkmamaktadır. Zira mahkemelere kanuna uygun bir toplantı ve gösteri yürüyüşüne müdahale eden kolluğa karşı direnme halinde de ceza vermek veya vermemek konusunda takdir yetkisi tanınmakta, yani hukuka uygun olarak nitelendirilen bir eylemin de cezai yaptırımla karşılaşması ihtimali öngörülmüş ve kanun koyucu tarafından kabul edilmiş olmaktadır. Kanaatimizce en doğru olan yasal düzenlemede değişikliğe gidilmesi; 2911 s. k. m. 32/ sonun sadece kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine müdahaleyle sınırlandırılmasıdır. Kanuna uygun toplantı veya gösteri yürüyüşlerine kolluğun müdahalesi halinde ise zaten direnme suçu söz konusu olmayacağından yasal şartları varsa 5237 sayılı TCK m. 86 ve diğer genel hükümlerin uygulanmasıdır³⁹⁹.

³⁹⁹ Benzer görüşte bkz. Erdoğan, ss. 176- 177.

2. Hükümün Uygulanma Şartları

2911 s. k. m. 32/sonun uygulanabilmesi için seçimlik iki şart fıkrada öngörülmektedir. Birincisi kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü bulunmamasına rağmen buna idarece müdahale edilmesi, ikincisi de kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün 2911 s. k. m. 24'teki şartlar söz konusu değilken yetki aşılarak dağıtılmasıdır.

2911 s. k. m. 32/son hem m. 32/1’de düzenlenen direnme suçu için hem de m. 32/2 yollamasıyla 5237 sayılı TCK m. 265’te düzenlenen kamu görevlisine görevi yaptırmamak için direnme suçu için uygulanabilir. Bu husus m. 32/3’teki “Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiilleri işleyenlere verilecek cezalar” ifadesinden açıkça anlaşılmaktadır⁴⁰⁰.

Kural olarak topluluk içinde suç işleyenlerin yakalanması faaliyeti sırasında kolluk güçlerine mukavemet gösterenler 2911 s. k. m. 32/3'ten istifade edemezler. Zaten bu halde kanuna uygun devam eden bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne müdahale değil suçlulara müdahale söz konusu olduğu gibi aynı zamanda da suçluların yakalanması kolluğun genel yetkisi ve sorumluluğu olduğundan yetki sınırının aşılması da söz konusu değildir. Fakat bu halde de kolluk görevlileri toplantı veya gösteri yürüyüşü hakkının kullanımını engelleyecek mahiyette ölçüsüz davranmamalı, suçlulara müdahale adı altında toplanma özgürlüğünün kullanımını engellememelidir.

AİHM bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılması yetkisinin kullanılmasında salt ilgili devlet mevzuatına aykırılığı yeterli görmeyip toplantı veya gösteri yürüyüşünün barışçıl olup olmadığını araştırmaktadır. Barışçıl bir toplantı veya gösteri yürüyüşü kanuni birtakım prosedürlere uygun olmasa da hemen dağıtılmasını AİHM sözleşmeye uygun bulmamaktadır⁴⁰¹.

⁴⁰⁰ Yaşar ve diğerleri, s. 7763.

⁴⁰¹AİHM, Süleyman Çelebi ve diğerleri/ Türkiye, B. .No:22729/08, T.:12.12.2017, P. 52, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22:%5B%22CASE%20OF%20S%C3%9CLEYMAN%20%C3%87ELEB%C4%B0%20AND%20OTHERS%20v.%20TURKEY%22%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-187704%22%5D%7D>, (11.10.2019).

AİHS uygulamasında toplanma özgürlüğüne devlet müdahalesi kanunla belirlenmiş olmalı, müdahalenin meşru bir amacı olmalı ve acil toplumsal ihtiyacın varlığı bakımından müdahale demokratik toplumda gerekli olmalıdır⁴⁰².

Kamil Kartal/ Türkiye (29768/03, 16.12.2008) kabul edilebilirlik kararına konu olayda ABD'nin Irak'a müdahale ihtimalini protesto etmek üzere Taksim'de toplanan gösterici topluluğu İstiklal Caddesinden Taksim'e doğru yürüyüşe geçer. Meydana varmadan grubu polis barikatı karşılar ve polis şefi gösterinin yasal olmadığını ihtar eder. Zira gösteriden 72 saat önce gerekli bildirim idareye yapılmamıştır. Bu ihtara göstericiler polisler elindeki pankart ve sopalarla saldırarak karşılık verir. Polis grubu zor kullanarak dağıtır. Bir grup gösterici ve yine bir grup kolluk görevlisi olayla ilgili darp raporu alırlar, vücutlarında darp izine rastlanır. AİHM'in tespitlerine göre göstericiler polisin dağılım emrine polisler, polis ve sivil araçlarına ve eşyalarına zarar vererek karşılık vermişlerdir. AİHM'e göre bu haliyle gösteri barışçıl değildir ve gösteriyi dağıtmak AİHS m. 11'e aykırı görülmemiştir⁴⁰³. Bu durumda hem 2911 sayılı yasaya uygun icra edilen bir toplantı veya gösteri yürüyüşü yoktur, hem ölçsüz bir müdahale söz konusu değildir, hem de ortada AİHS anlamında barışçıl bir gösteri de yoktur. Bu haliyle dava konusu olayda kolluk görevlilerine direnen failer hakkında 2911 s. k. 32/ son maddesi uygulama alanı bulamaz.

Sadece birtakım münferit kişilerin bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde saldırgan tavırları genele yayılmamış olabilir. Bu durumda toplanma barışçıl niteliğini kaybetmemiştir. Bu halde toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılması ölçsüzdür ve idarenin dağıtma yetkisi aşılmıştır. Fakat bahsedilen saldırgan tavır grubun geneline yayılmış ve toplantı veya gösteri yürüyüşünün barışçıl yapısı bozulmuşsa artık toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılması AİHS m. 11'e de uygundur⁴⁰⁴. İfade özgürlüğünün kullanılmasında olduğu gibi ifade özgürlüğünün bir yöntemi olan toplanma özgürlüğünde de devlet sadece dokunmama değil aynı zamanda bu hakkın

⁴⁰² Ana Salinas De Frias, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Terörle Mücadele ve İnsan Hakları**, 2. Baskı, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayını, Ankara, 2014, s. 140.

⁴⁰³ Tanyar, s. 607.

⁴⁰⁴ Tanyar,, s. 609.

kullanılabilmesi için gerekli tedbirleri alma pozitif yükümlülüğü altındadır⁴⁰⁵. 2911 s. k. m. 32/sonun uygulama alanı da bu ayrıma göre tayin edilmelidir. Yani birkaç kişinin saldırgan tutumu gösterinin tamamına sirayet etmemişse gösteri tamamen dağıtılmamalıdır. Aksi halde katılımcıların kolluk güçlerine karşı direnmesi durumunda 2911 s. k. m. 32/ son uygulama alanı bulacaktır⁴⁰⁶.

Bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün salt bildirim şartı yerine getirilmeksizin icra edilmiş olması her zaman AİHS m. 11 anlamında dağıtılması için yeterli sebep değildir. Örneğin toplantı veya gösteri yürüyüşünün amacına göre bildirim sürelerine uyularak yapılması güncelliğini yitirmesine sebep olacak, tabir yerinde ise toplantı veya gösteri yürüyüşü derhal yapılmazsa yapılıp yapılmaması arasında bir fark kalmayacak, bildirim yapılmış olması toplantı veya gösteri yürüyüşünün etkinliğini ve işlevselliğini büyük ölçüde ortadan kaldıracaksa ve en önemlisi toplantı veya gösteri yürüyüşü barışçıl ise, icrasına bir ölçüde idare müsamaha göstermelidir. Bu konuda AİHM'in Bukta ve diğerleri/ Macaristan kararı⁴⁰⁷ iyi bir örnektir. Karara konu olayda Romanya başbakanı Aralık 2002'de Budapeşte'ye resmi bir ziyarette bulunur ve Romanya'nın bir milli bayramı için resepsiyon düzenler. Bayramın sebebi de Transilvanya'nın Macaristan'dan ayrılıp Romanya'ya katılmış olması tarihidir. Macaristan başbakanı son anda bu resepsiyona katılmaya karar verir. Fakat başvuru grup Romanya'nın resepsiyona konu milli bayramının Macaristan tarihi için kötü bir anı olması sebebiyle bu katılımı derhal protesto etmek isterler. Göstericiler resepsiyonun verildiği bina önünde gösteri düzenlerler. Macar hukukunda geçerli olan üç gün önceden bildirim şartı haliyle yerine getirilememiştir. Gösteri bu eksiklik sebebiyle dağıtılır. AİHM burada AİHS m. 11'in ihlal edildiğine karar vermiştir. Zira Macar başbakanı resepsiyona katılmaya son anda karar vermiştir ve üç günlük bildirim süresi beklendikten sonra artık her şey olup bitmiş

⁴⁰⁵ De Frias, s. 131.

⁴⁰⁶ Doğrudan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılması ile ilgili olmamakla birlikte münferit saldırgan eylemlerin toplantı veya gösteri yürüyüşünün genel barışçıl yapısını bozup bozmadığı ile ilgili değerlendirmeler yapan Ezelin/ Fransa(11800/85. 26.04.1991) kararı için bkz Tanyar, ss. 609- 610.

⁴⁰⁷ Bukta ve diğerleri/ Macaristan, B. No: 25691/04, T.: 17.07.2007, Tanyar, s. 619; benzer yönde bkz. AİHM, Süleyman Çelebi ve diğerleri/ Türkiye, B. .No:22729/08, T.:12.12.2017, P. 49, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22:%5B%22%22CASE%20OF%20S%20C3%20CLEYMAN%20C3%2087ELEB%20C4%20AND%20OTHERS%20v.%20TURKEY%22%22%5D%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%5D%22itemid%22:%5B%22001-187704%22%5D%5D%7D>, (11.10.2019).

olacak ve resepsiyon sonrası gösterinin bir anlamı olmayacaktır. Bu haliyle gösteriyi dağıtmak toplanma hakkından bireyleri vazgeçirmek anlamına gelmektedir. AİHM bu olayda barışçıl da olan dava konusu gösterinin sırf bildirim şartı yerine getirilmedi diye dağıtılmasını ölçüsüz bulmuştur. Kanaatimizce bu nitelikte bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün dağıtılması sırasında direnme halinde de 2911 s. k. m. 32/ son uygulama alanı bulmalıdır. Zira kolluk toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtma yetkisinin sınırını aşmış kabul edilmelidir.

AİHM toplantı veya gösteri yürüyüşü belirli bir aciliyet taşımasa dahi bildirim prosedürü yerine getirilmeden gerçekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşü barışçıl ise ve kamu düzeni için ciddi tehdit oluşturmuyorsa belli düzeyde müsamaha gösterilmesi gerektiği görüşündedir⁴⁰⁸. Oya Ataman/ Türkiye davasında başvurusunun da aralarında bulunduğu grup F tipi cezaevlerini protesto etmek amacıyla Sultanahmet meydanında toplanır. Bildirim prosedürü yerine getirilmeksizin toplanılmıştır. Toplanmadan yarım saat sonra polis gösterinin bildirimsiz olması nedeniyle kanunsuz olduğunu ihtar eder ve bu ihtara uyulmaması sebebiyle lakrimojen gaz ile gösteri dağıtılır. Grup gösteri veya dağıtma sırasında herhangi bir saldırıda da bulunmamıştır. Bu olayda AİHM ihlal kararı vermiştir. Yine AİHM'in makul bir süre göstericilere tanınıp kendilerini ve fikirlerini ifade etme imkanı tanındıktan sonra bildirim eksikliği sebebiyle toplantı veya gösterinin dağıtılmasını sözleşmeye aykırı bulmadığı kararları da vardır⁴⁰⁹. Yani esasen AİHM öncelikle ihlalden söz ederken toplantı veya gösteri yürüyüşünün barışçıl olmasını aramakta, bununla birlikte sözleşmecî ülkelerin iç hukukunu da tamamıyla dışlamamaktadır. Barışçıl ve kamu düzenini ihlal etmeyen bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne bildirim eksikliği sebebiyle derhal müdahale edilmesini mahkeme ihlal olarak nitelendirmekte iken toplantı veya gösteri yürüyüşünde katılımcılara kendilerini ifade edebilecekleri makul bir miktar zaman tanınıp akabinde gerekli ihtarlarla iç mevzuat doğrultusunda dağıtma halinde sözleşmeye aykırılık görmemektedir⁴¹⁰. Bu ayırımdan hareketle sözleşmeye aykırı müdahalelerde direnme halinde 2911 s. k. m. 32/ sonun uygulama alanı bulunduğu, sözleşmeye uygun müdahalelerde ise 32/ sonun

⁴⁰⁸ Oya Ataman/ Türkiye, B. No: 74552, T.: 05.12.2006, Tanyar, s. 620.

⁴⁰⁹ Tanyar, s. 621.

⁴¹⁰ İnce, ss. 535- 536.

darpedilmiştir. Halbuki mahkemeye göre amaç tören ve konuşmanın baltalanmasını nlemektive öğrencileri salondan çıkarmak yeterli bir mdahaleydi. Öğrencilerin darpedilmesi yetki sınırı aşılarak dağıtmadır. Burada slogan atan grup direnme suçunu işlese yine 2911 s. k. m. 32/ son uygulama alanı bulabilecektir. Kanaatimizce dava konusu olayda slogan atan öğrenciler kolluk güçlerine salon içinde veya dışında herhangi bir saldırıda bulunmamışlarsa öğrencileri salondan çıkarmak için gerekli ölçüde müdahale edilmeli ve salon dışında da herhangi bir saldırganlık söz konusu değil ise bir müddet öğrencilere müsamaha gösterilmeli, kendilerini ifade etme imkanı öğrencilere tanınmalı, gerekirse makul bir süre sonra dağıtma için gerekli ihtar ve güç kullanımı yoluna gidilmeliydi.

Sadece trafiğin aksaması bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılmasını gerektirmez. Bu hemen toplantı veya gösteri yürüyüşünün kamu düzenini bozduğu ve dağıtılması gerektiği biçiminde yorumlanmamalıdır. Kamuya açık alanda yapılan her toplantı veya gösteri yürüyüşü günlük hayatı bir düzeyde etkiler. Örneğin trafik bir miktar aksar. Bu toplantı veya gösteri yürüyüşünün doğası gereği var olan bir etki ve sonutur⁴¹⁵. Hatta amaç biraz da kamuoyunda etki oluşturma, dikkat çekme adına budur. Bu halde toplumsal hayattaki aksaklık ile toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımı arasında adil bir oran kurulmalı, n alınamayacak ciddi şekilde kamu düzenini bozacak sorunlar yaratmayan hallerde hemen toplantı veya gösteri yürüyüşüne müdahale yoluna gidilmemelidir. Aksi halde “yetki sınırı aşılarak dağıtma” söz konusu olur.

Kanunsuz bir toplantı veya gösteri yürüyüşü dağıtılırken barışl mı değil mi bakılmalı, barışl ise makul bir süre müdahale edilmemeli edilse de gerekli ölçüde olmalı; barışl değilse bile dağıtma için beklenmek zorunda olmasa da gerekiyorsa g kullanılmalı ve gerekli ölçüde g kullanılmalı, orantısız g kullanılmamalıdır⁴¹⁶.

Kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde kolluk görevlilerinin zor kullanması sadece direnmeyi önleyici düzeyde ve caydırıcı amaçla (cezalandırıcı değil)

⁴¹⁵Kaboėlu, Kolektif zgrlkler, s. 86; Kaboğlu, Anayasa Hukuku Dersleri, s.304; Atalay, s. 58; Anayurt, s. 137; Iřėren, s. 107; Tanyar, s. 625.

⁴¹⁶Tanyar, s. 629.

son çare olarak başvurulabilir bir yetkidir⁴¹⁷. Bu zor kullanma ölçüsünün aşılması halinde toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanlarca direnme suçunun işlenmesi durumunda 2911 s. k. m. 32/3'e istinaden ceza indirimi veya cezasızlık durumu söz konusu olabilecektir. Hatta orantısız güç kullanımı durumunda kamu görevlilerinin artık kamusal bir yetkilerini kullanmış ve dolayısıyla kamu görevi icra ediyor olmamaları sebebiyle direnme suçunun oluşmayacağı dahi savunulmaktadır⁴¹⁸.

2911 s. k. m. 32/ sonun uygulama alanı bulması için toplantı veya gösteri yürüyüşüne müdahale eden memurun yetkisini aştığı konusunda bilincinin olması, yani yetkisini bilerek ve isteyerek aşmış olması şart değildir. Yetkisiz şekilde toplantı veya gösteri yürüyüşüne müdahale edilmiş olmasının objektif varlığı yeterlidir⁴¹⁹.

2911 s. k. m. 32/ son mahkemelere kanuna uygun bir gösteri yürüyüşüne müdahaleye karşı veya kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne yasal şartlara aykırı müdahaleye karşı direnenlere ceza vermekten büsbütün vazgeçme veya indirimli ceza verme konusunda takdir yetkisi tanımıştır. Bu takdir yetkisinin kullanımında ölçü direnme eyleminin ölçülü olup olmadığıdır. 2911 s. k. m. 32/ sondaki şartlar çerçevesinde faillerin ölçüsüz ve aşırı direnme eylemleri söz konusu ise makul düzeyde indirimli şekilde ceza verilmeli, eğer direnme eylemi müdahale ile orantılı ve aşırıya gitme söz konusu olmadan, örneğin cebir veya tehdit kullanmaksızın sadece dağılmama biçiminde ise veya hakkın kullanılabilmesi için zorunlu görülebilir düzeyde cebir söz konusu ise ceza vermekten vazgeçilebilir⁴²⁰.

III. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNUNDA DÜZENLENEN DİĞER SUÇLAR

A. Düzenleme Kurulu Üyelerinin Gerekli Nitelikleri Taşımaması Suçu

⁴¹⁷ Şeker, s. 125; Erdoğan, s. 143.

⁴¹⁸ Erdoğan, s. 182.

⁴¹⁹ Yarsuvat, s. 207; Şentürk, s. 154.

⁴²⁰ Yarsuvat, s. 206.

2911 s. k. m.28/2'ye göre “10 uncu madde gereğince verilecek bildirimde düzenleme kurulu üyesi olarak gösterilenlerden 9 uncu maddede belli edilen nitelikleri taşımayanlar, toplantı veya yürüyüşün yapılması hâlinde, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

2911 s. k. m. 9/1'e göre: “Bu kanuna göre yapılacak toplantılar, fiil ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını doldurmuş, en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulu tarafından düzenlenir. Bu kurul, kendi aralarından birini başkan seçer. Diplomatik dokunulmazlıkları bulunan kişiler, düzenleme kurulu başkan veya üyesi olamazlar. “

Yukarıda belirtilen yasa metninden anlaşıldığı üzere düzenleme kurulu üyesi olabilmek için 18 yaşını tamamlamış, fiil ehliyetine sahip ve diplomatik dokunulmazlığı bulunmuyor olmak gerekir.

2911 s. k. m. 28/ 2'de suç olarak düzenlenen eylem mülki idareye verilen toplantı veya gösteri yürüyüşünde kendisini düzenleme kurulu üyesi göstermek fakat 2911 s. k. m. 9'da sayılan şartları taşımamaktır. Yani sanki toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleme kurulu üyesi olma şartlarını taşıyormuşçasına düzenleme kurulu üyesi olarak idareye beyanda bulunan kişi faildir.

Diplomatik dokunulmazlık sahibi olanların Viyana Sözleşmesi'ne göre Türkiye'de yargılanamıyor oluşları ve fiil ehliyeti olmayanların da sadece kusur yeteneklerinin olması halinde cezalandırılacakları düşünüldüğünde suçun cezalandırılabilirliğinin son derece dar bir uygulaması olduğu görülmektedir⁴²¹.

Acaba salt m. 9'daki şartları taşımayan birisi düzenleme kurulu üyesi olarak bildirim yaptı diye bir toplantı veya gösteri yürüyüşü kanuna aykırı mı olacaktır? Maddenin lafzına baktığımızda bu soruya evet cevabı verilmelidir. Fakat kanımızca burada “barışçıl” toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı unutulmamalıdır. Huzur içinde başlamış, sürmüş ve sorunsuz şekilde bitmiş bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde artık sırf bu şekli eksiklik sebebiyle cezalandırma cihedine gidilmemelidir⁴²². Anayasa mahkemesi de barışçıl bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde bu gibi prosedürlerin yerine

⁴²¹ Gülhan, s. 68.

⁴²² Gülhan, ss. 70- 71; Şentürk, ss. 88- 89.

getirilmemiş olması sebebiyle bireylerin cezalandırılmasını toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına ölçüsüz bir müdahale olarak kabul etmektedir⁴²³.

B. Düzenleme Kurulu Üyelerinin Görevlerini Yerine Getirmemesi Suçu

2911 s. k. m.28/3'e göre: "11 ve 12 nci maddelerde yazılı görevleri yerine getirmeyen düzenleme kurulu üyeleri, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

2911 s. k. m. 11'e göre: "Toplantı, 6 ncı madde hükümlerine uymak suretiyle bildirimde belirtilen yerde yapılır. Düzenleme kurulu, kendi üyelerinden başkan dahil en az yedi kişiyi toplantının yapıldığı yerde bulundurmakla yükümlüdür. (Değişik üçüncü cümle: 2/3/2014-6529/7 md.) Bu yükümlülüğün yerine getirildiğine dair tutulan tutanak, düzenleme kurulu tarafından hazırlanarak yetkili kolluk amirine teslim edilir.

(Ek fıkra: 2/3/2014-6529/7 md.) Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde katılımcıların ve konuşmacıların ses ve görüntüleri kolluk tarafından yapıldığı belli olacak şekilde kaydedilebilir. Elde edilen kayıt ve görüntüler şüphelilerin ve suç delillerinin tespiti dışında başka bir amaçla kullanılamaz. "

2911 sayılı yasa madde 12'ye göre: " Düzenleme kurulu, toplantının sükun ve düzenini, bildirimde yazılı amaç dışına çıkılmamasını sağlamakla yükümlü ve sorumludur. Kurul, bunun için gereken önlemleri alır ve gerektiğinde güvenlik kuvvetlerinin yardımını ister. (Değişik üçüncü cümle: 2/3/2014-6529/8 md.) Toplantının amacı dışına çıktığı veya düzen içinde gerçekleşmesini imkânsız gördüğü takdirde kurul veya toplanamadığı takdirde kurul başkanı dağılma kararı alır ve durumu derhâl yetkili kolluk amirine bildirir."

Düzenleme kurulunun sorumluluğu, topluluk toplantı yerinden tamamen dağılıncaya kadar sürer."

⁴²³ AYM, Ali Demirci ve diğerleri, B. No: 2015/16311, T.: 20.09.2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/16311?KelimeAra%5B%5D=toplant%C4%B1+g%C3%B6steri>, (28.09.2019).

Düzenleme kurulu üyelerinin görevleri m. 11 ve 12’de yukarıda belirtildiği şekilde gösterilmiştir. Bu haliyle bu suç ihmali davranışla gerçekleştirilebilen bir suçtur⁴²⁴.

Düzenleme kurulu başkan dahil en az yedi kişiyi toplantının yapılacağı yerde bulundurmak; toplantının huzur ve sükununu ve amacına uygun icrasını sağlamakla yükümlüdür. Gerekirse güvenlik kuvvetlerinin yardımını ister. Toplantının amacı dışına çıktığı veya düzen içinde gerçekleşmesini imkânsız gördüğü takdirde kurul veya toplanamadığı takdirde kurul başkanı dağılma kararı alır ve durumu derhâl yetkili kolluk amirine bildirir. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmesini ihmal eden düzenleme kurulu başkan ve üyeleri 2911 s. k. m. 28/ 3’e göre cezalandırılırlar. Düzenleme kurulu başkan ve üyelerinden ne yapıp edip huzur ve sükunu sağlamaları, çıkan bir huzursuzluğu mutlaka sona erdirmeleri beklenemez, fakat bunun için gereken tedbirleri almaları gerekir⁴²⁵.

Toplantı veya gösteri yürüyüşü başından beri kanuna aykırı ise bu suç değil 2911 s. k. m.28/ 1’de düzenlenen kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme veya bunların hareketlerine katılma suçu oluşur⁴²⁶.

Sadece toplantı veya gösteri yürüyüşünde hazır bulunmayan düzenleme kurulu üyesi bu suçtan cezalandırılabilir. Toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan düzenleme kurulu üyesi yedi kişi toplanamadı diye cezalandırılmaz. Aksi durum cezaları şahsiliği ilkesiyle de bağdaşmaz⁴²⁷. Fakat yeniden belirtmek gerekir ki Anayasa mahkemesi barışçıl bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde bu gibi prosedürlerin yerine getirilmemiş olması sebebiyle bireylerin cezalandırılmasını toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına ölçüsüz bir müdahale olarak kabul etmektedir⁴²⁸.

⁴²⁴ Gülhan, s. 75; Şentürk, s.92.

⁴²⁵ “...Memur izlenim tutanağı ve tüm dosya kapsamından tertip komitesinin toplantı ve gösteri esnasında toplantıda yasa dışı slogan atılmaması konusunda uyarı yapmış olması karşısında atılı suçun unsurlarının oluşmadığı anlaşıldığından...”, Yrg 16. CD, E. 2018/2921-K. 2018/2930, T. 27.09.2018; “Uyap Yargıtay Karar Arama.

⁴²⁶ Güngör ve Kavalalı, s. 268; Gülhan, s. 76; Şentürk, s.94.

⁴²⁷ İnceoğlu (Ed.), s. 386.

⁴²⁸ AYM, Ali Demirci ve diğerleri, B. No: 2015/16311, T.: 20.09.2018, [https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/16311?KelimeAra%5B%5D=toplant%C4%B1+g%C3%B6steri,\(28.09.2019\).](https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/16311?KelimeAra%5B%5D=toplant%C4%B1+g%C3%B6steri,(28.09.2019).)

C. Devlet Görevlilerine Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşü İle İlgili Görevlerini Yaptıkları Sırada Mani Olmak Suçu

2911 s. k. m. 28/4 şu şekildedir: “Güvenlik kuvvetlerine veya toplantı veya yürüyüş safahatının teknik araç ve gereçlerle tespit için görevlendirilenlere bu görevlerini yaptıkları sırada cebir ve şiddet veya tehdit veya nüfuz ve müessir kuvvet sarf etmek suretiyle mani olanlar hakkında, fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası hükmolunur.”. Bu suç 5237 sayılı TCK m. 265’te düzenlenen kamu görevlisine görevini yaptırmamak için direnme suçunun özel bir halidir. 2911 s. k. m. 28/4’ün uygulama alanı bulduğu hallerde ayrıca görevi yaptırmamak için direnme suçundan hüküm kurulmaz.

Toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan veya katılmayan herkes bu suçun faili olabilir⁴²⁹. Suçun mağduru faaliyetleri engellenen, otoritesi sarsılan güvenlik güçleri veya yürüyüş safahatının teknik araç ve gereçlerle tespit için görevlendirilenlerdir⁴³⁰.

Toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna uygun olması bu suçun oluşumu için şarttır. Zira kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünde 2911 s. k. m. 32/2 oluşacaktır⁴³¹.

Cebir ve şiddetten kasıt maksada elverişli düzeyde kuvvet kullanımıdır⁴³². Burada cebrin sadece vücut bütünlüğüne değil görevlilerin eşyalarına karşı da

⁴²⁹ Gülhan, s. 78; Şentürk, s. 96.

⁴³⁰ Teknik araçlarla kaydın hukuka ve AİHS’ne aykırı olduğu konusunda bkz. Atalay, ss.93-94; Şentürk, s. 96 d.n. 337. ATALAY toplantı veya gösteri yürüyüşünün kayda alınmasını George ORWELL’in 1984 isimli romanında Big Brother’ın insanları her an ve her yerde gözetlemesine benzetmekte ve bu şartlarda insanların ne kadar rahat ve güvende bir psikoloji ile toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüklerini kullanabileceklerinin ortada olduğunu, 2911 s. k. m.13/2’nin bu sebeple yerinde olmadığını savunmaktadır. Diğer yandan AKAR ise bizce de haklı olarak toplantı veya gösteri yürüyüşünde şiddet gösteren, etrafa zarar veren kişilerin tespiti için bu düzenlemenin gerekli ve yerinde olduğunu savunmaktadır: bkz. Akar, s. 67. Nitekim Anayasa Mahkemesi de toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin teknik araçlarla kaydına dair düzenlemenin Anayasa’ya aykırı olmadığını, kamu düzeninin, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasının ve suç işlenmesinin önlenmesinin amaçlandığını ve düzenlemenin toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına ölçüsüz bir müdahale olmadığını, düzenlemenin demokratik bir toplumda gerekli olduğunu içtihat etmiştir, AYM, E.: 2014/101- K.: 2017/142, P. 103, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/>, (26.09.2019).

⁴³¹ Gülhan, s. 79.

⁴³² Yarsuvat, s. 197; İsmail Malkoç, **Açıklamalı Türk Ceza Kanunu 4. CİLT**, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2013, s. 4564; Şentürk, s.97.

yapılabileceği savunulmakta ise de⁴³³ biz 5237 sayılı TCK m. 108'in kasten yaralamaya atıf yapması ve 2911 s. k. cebrin ayrıca tanımlanmamış oluşu karşısında bu görüşe katılmıyoruz. Eşyalara uygulanan şiddet kamu malına zarar verme gibi başka bir suç oluşturabilir ise de kanaatimizce 2911 s. k. m.28/4'te düzenlenen suç oluşturmayacaktır. 2911 s. k. m. 28/4'te düzenlenen suçun kamu görevlisine görevini yaptırmamak için direnme suçunun özel bir biçimi olduğunu belirtmiştik. 5237 sayılı TCK m. 265'te düzenlenen kamu görevlisine görevini yaptırmamak için direnme suçunun cebir veya tehdit yoluyla işlenmesi gerekmektedir ve 5237 sayılı TCK m. 265 anlamında cebrin eşyalara değil bizzat kamu görevlisinin kendisine uygulanması gerektiği de doktrin ve uygulamada savunulmaktadır⁴³⁴. Bu haliyle kanaatimizce 2911 sayılı yasa m. 28/ 4 uygulamasında da cebir eşyalara değil sadece kamu görevlilerinin bedenlerine uygulanan güç kullanımı olarak anlaşılmalıdır. Bu husus 5237 sayılı TCK m. 265'teki “ kamu görevlisine karşı” ibaresinden de anlaşılmaktadır.

Suçun oluşumu için sayılan görevlilerin görevlerini yapmaya mani olmak aranmaktadır. Bir süreliğine de olsa bu görevlilerin görevlerini yapmalarına mani olmak gerekmektedir.

Ç. Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Engel Olma Suçu (m.29)

2911 s. k. m. 29 şu şekilde düzenlenmiştir: ”Toplantı veya yürüyüş yapılmasına engel olan veya devamına imkan vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşü ihlal eden kimse, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde dokuz aydan bir yıl altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Toplantıya katılacak olan hatibin toplantı yerine sokulmaması, sırf toplantıyı engellemek amaçlı gürültü çıkarmak gibi eylemler bu suça örnek olarak verilebilir⁴³⁵.

⁴³³ Gülhan, s. 79; Şentürk, s. 98.

⁴³⁴ Veli Özer Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Güncellenmiş 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, (Özel Hükümler) s. 1118; Tezcan ve diğerleri, **Ceza Özel Hukuku**, s. 1091; Osman Yaşar ve diğerleri, **Yorumlu- Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Cilt VI**, (Adalet Yayınevi), Ankara, 2010, ss. 7721- 7722; Malkoç, s. 4564.

⁴³⁵ Güngör ve Kavalalı, s.211.

Toplantı veya gösteri yürüyüşünün engellenmesi suçunun oluşabilmesi için kanuna uygun bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün varlığı şarttır⁴³⁶. Zira kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün icrası devletçe korunmaz ve yasal olarak da dağıtılmaları icap eder⁴³⁷. Fakat kanuna aykırı da olsa bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün engellenmesi sırasında bir suç oluşturan eylem gerçekleştirilirse de toplantı veya gösteri yürüyüşünün engellenmesi suçu oluşmasa da bahsedilen başkaca suçlar oluşacak ve bu suçlardan cezalandırma yoluna gidilmesi gerekecektir düşüncesindeyiz.

2911 s. k. m. 4'te istisnai olarak bu kanun kapsamı dışında tutulan toplantıların engellenmesi bu suçu oluşturacak mıdır? Acaba istisna düzenleme sadece ilgili toplantıların düzenlenmesi ve icrası açısından 2911 sayılı kanundaki prosedürlerin uygulanmayacağı, fakat bu toplantıların yasaklanmamış da olduğu ve devletçe koruma altında oldukları, bu korumanın kapsamına 2911 s. k. m. 29'daki cezai düzenlemenin de girdiği mi düşünülmelidir; yoksa istisna düzenlemeler kapsamındaki toplantıların, ceza öngören hükümleri de kapsar mahiyette anlaşılıp hem düzenleyici hem adli ceza öngörür maddelerle koruyucu hükümlerin kapsamı dışında oldukları biçiminde mi anlaşılmalıdır? Burada 2911 s. k. m. 4'teki "... bu kanun hükümlerine tabi değildir." şeklindeki ifade hem düzenleyici hem de ceza öngören koruyucu maddeleri kapsar bir istisna olarak anlaşılmalıdır düşüncesindeyiz. Zira burada "şu şu maddelerdeki hükümler saklıdır" gibi bu istisnai düzenlemenin de suç kapsamında olduğu anlamı çıkarabilecek bir ifadeye ne m. 4'te ne 29'da ne de kanunun başka bir hükmünde yer verilmiştir. Aksi düşünce kanunilik ve suç ve cezanın belirliliği ilkesi ile de bağdaşmaz. Yine bu istisnanın sadece düzenleyici hükümler açısından öngörülmüş olduğu, cezai hükümleri kapsamadığı da kanunda belirtilmemektedir. 2911 sayılı kanundaki m. 4 kapsamındaki toplantıların icrası tabi ki serbesttir fakat toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ve 2911 s. k. hükümlerine göre değil mahiyetlerinin tabi olduğu başkaca hak ve özgürlüklere dair hükümler ve unsurları oluşan başkaca suçlar ile devletçe korunurlar (5237 s. TCK m. 114 gibi)⁴³⁸.

⁴³⁶ Yarsuvat, s. 221; İşgören, s. 191; Şentürk, s. 101.

⁴³⁷ İşgören, s. 191; Gülhan, s. 83; Şentürk, ss. 101- 102.

⁴³⁸ Benzer görüşte bkz. Gülhan, s.84; Şentürk, ss.102,103.

Bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne engel olmak, amacına uygun şekilde icrasını, tamamlanmasını engellemek veya bir süre aksatmaktır⁴³⁹. Bu; başlamayı, devam etmeyi veya tamamlanmayı engelleme biçiminde tezahür edebilir⁴⁴⁰.

Toplantının veya gösteri yürüyüşünün devamına imkan vermeyecek tertiplerle onları ihlal etmek ise planlı ve hazırlıklı şekilde, başlamış bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün devamına engel olmaktır. Elektrik veya ses sistemini bozmak buna örnek olarak gösterilebilir⁴⁴¹.

Toplantı veya gösteri yürüyüşünün engellenmesi suçunun oluşumu için engelenenin tehdit, saldırı, hakaret veya mukavemette bulunarak yapılmaması gerekir, zira bu halde bu suç değil 2911 s. k. m. 30'da düzenlenen ve aşağıda inceleyeceğimiz toplantı veya gösteri yürüyüşünde huzur veya sükunu bozma suçu oluşacaktır⁴⁴².

Bu suç ancak özel kastla işlenebilen bir suçtur⁴⁴³. Örneğin sırf bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılmasını engellemek veya devamına mani olmak amacıyla gürültü çıkarmak bu suçu oluşturacakken tesadüfen oradan geçen bir düğün konvoyunun gürültüsü bu suçu oluşturmayacaktır⁴⁴⁴.

D. Toplantı veya Gösteri Yürüyüşünde Huzur ve Sükunu Bozma Suçu (m.30)

Toplantı veya gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozma suçu 2911 s. k. m. 30'da düzenlenmektedir. Buna göre: “Yapılmakta olan toplantı veya yürüyüşte huzur ve sükunu bozmak maksadıyla tehdit veya hakaret veya saldırı veya mukavemette bulunanlar veya başka bir suretle huzur ve sükunun bozulmasına sebebiyet verenler, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde, bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”.

⁴³⁹ Yarsuvat, s. 223; Güngör ve Kavalalı, s. 211; İşgören, s. 191.

⁴⁴⁰ Gülhan, s.84; Şentürk, s.104.

⁴⁴¹ Yarsuvat, s.223-224; İşgören, s. 191; Gülhan, s. 85.

⁴⁴² Güngör ve Kavalalı, s. 211; İşgören, s. 191; Şentürk s.104.

⁴⁴³ Özel kast ile ilgili bkz. Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 262.

⁴⁴⁴ Güngör ve Kavalalı, s. 211; İşgören, s. 191.

Suçun oluşumu için kanuna uygun toplantı veya gösteri yürüyüşü bulunmalı ve başlamış olmalı, henüz hazırlık safhasında bulunmamalıdır⁴⁴⁵. Henüz bir toplantı veya gösteri yürüyüşü başlamamışken bunları hedef alan eylemler bu suç değil, şartları varsa toplantı veya gösteri yürüyüşünün engellenmesi suçunu oluşturabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozma suçu seçimlik hareketli icrai bir suçtur⁴⁴⁶. Tehdit, hakaret, saldırı ya da mukavemet hareketlerinden herhangi birinin gerçekleştirilmesiyle bu suç oluşacaktır. Yine tehdit, hakaret, saldırı ya da mukavemet olmaksızın huzur ve sükunun bozulması halinde de bu suç oluşur. Tehdit, hakaret, saldırı veya mukavemetin huzur ve sükunu bozma amaçlı gerçekleştirilmiş olması yeterlidir. Önemli olan huzur ve sükunu bozma amacının varlığıdır, huzur veya sükunun bozulmuş olması şart değildir⁴⁴⁷. Fakat bu suç “başka bir suretle” de işlenebilir ki burada ise huzur ve sükunun bozulması aranır, amaç yeterli değildir. Kanunda açıkça belirtilmemiş olsa da bu halde de huzur ve sükun bozma amacı var olmalıdır düşüncesindeyiz⁴⁴⁸. Örneğin Cumhuriyet Halk Partisi genel başkanı önderliğinde yapılan adalet yürüyüşünün Düzce güzergahında yola hayvan pisliği dökülmesi⁴⁴⁹ “veya başka bir suretle huzur ve sükunun bozulması” kapsamında 2911 s. k. m. 30’da düzenlenen bu suçu oluşturur düşüncesindeyiz. Fakat toplantı veya gösteri yürüyüşü içinde bir grubun şahsi meselelerle hakaretleşmesi veya tehditleşmesi, ya da dışardan birinin toplantı veya gösteri yürüyüşünde birine şahsi bir husumetle saldırması toplantı ve gösteri yürüyüşünün huzur ve sükununu bozar fakat oluşan suç toplantı ve gösteri yürüyüşünün huzur ve sükununu bozma amacı olmadığı için , toplantı veya gösteri yürüyüşünün huzur ve sükununu bozma değil hakaret, tehdit veya duruma göre kasten yaralama suçlarıdır.

Suçun kanuni tanımında “tehdit, hakaret, saldırı ve mukavemet” kavramlarından sonra “veya başka bir suretle” denilerek belirsiz bir ifade kullanıldığı, bunun toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanları ciddi ceza tehdidi altına soktuğu, kişilerin bu kadar geniş ve müphem bir suç sınırlamasından kaçınmak için gösterdikleri çabanın toplantı ve

⁴⁴⁵ Yarsuvat, s. 226; Güngör ve Kavalalı s. 212; Gülhan, s. 89.

⁴⁴⁶ İcrai- ihmalî suç kavramları hakkında bkz. Centel ve diğerleri, s. 250; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 223.

⁴⁴⁷ Gülhan, s. 90.

⁴⁴⁸ Aksi yönde bkz. Yarsuvat, s. 231.

⁴⁴⁹ <https://www.cnnturk.com/turkiye/kilicdaroglunun-kamp-alaninin-onune-gubre-doktuler>, (29.09.2019).

gösteri yürüyüşü özgürlüklerini serbest bir psikoloji ile kullanmalarını engelleyeceği öğretide savunulmaktadır⁴⁵⁰. Biz bu noktada “başka suretle” tabirinin toplantı ve gösteri yürüyüşünde sırf huzur ve sükun bozmak amacıyla yapılan davranışlar olarak anlaşılması gerektiğini düşünüyoruz. Yani huzur ve sükun bozma özel kastının “başka suretle” yapılan davranışlarda da bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Örneğin herhangi bir sebeple, icra edilmekte olan toplantı veya gösteri yürüyüşünden bağımsız ve onunla alakasız şekilde gürültü yapmak, koku yaymak, huzur ve sükun bozulmuş olsa da bu suçu oluşturmaz. Fakat toplantı veya gösteri yürüyüşünün huzurunu kaçırmak amaçlı yapılan hareketler bu suçu oluşturur. Bu şekilde bir yorumlama öğretide bahsedilen kaygıları da giderir niteliktedir kanaatindeyiz. Yine huzur ve sükun bozucu nitelikte de olsa salt demokratik ifade özgürlüğü kapsamında protesto niteliğinde hareketlerin bu suçu oluşturmayaacağı kabul edilmelidir⁴⁵¹.

Huzur ve sükunun bozulması için genel olarak toplantı veya gösteri yürüyüşünün huzur ve sükunundan bahsediliyor olmalıdır, yoksa sadece bir veya birkaç kişilik bir azınlık grubun hoşuna gitmeyen hareketler toplantı veya gösteri yürüyüşünün huzur ve sükununu bozma suçunu oluşturmaz⁴⁵². Zira korunan münferit olarak katılımcıların bir veya birkaçının değil kitlenin huzur ve sükunudur. Cezalandırılan bu kitlenin huzur ve sükununun bozulmasıdır⁴⁵³.

Saldırı fiili bir tecavüz anlamına gelmektedir, genellikle vücut bütünlüğüne yönelik olmakla birlikte kişiler üzerine uygulanan bir saldırı olmak şart değildir, örneğin toplantı veya gösteri yürüyüşü alanında bulunan eşyalara da saldırıda bulunulmuş olması

⁴⁵⁰ Akın, Toplanama Özgürlüğü, s.567; Akın, Temel Hak Ve Özgürlükler, s. 174; Atalay, ss. 41- 42.

⁴⁵¹ “ 18/04/1999’da yapılan genel seçimler öncesinde propaganda döneminde ANAP genel başkanı Mesut Yılmaz’ın Elazığ ilinde yapacağı miting nedeniyle, meydana toplanan kalabalığın içinde yer alan insanlardan bir bölümünün, Mesut YILMAZ’ın miting alanına gelmesinden önce başlattıkları protestonun, Mesut YILMAZ’ın miting alanına gelip bir otobüs üzerinde konuşma yaptığı sırada da sürdüğü, bu olayın video kamera ile görüntülenmesi sonrası yapılan incelemede, sanıkların eylemlerinin otobüse domates fırlatmaktan ibaret olduğu anlaşılmakla; 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Yasanın 4 ve 5. maddelerine göre siyasi partilerin etkinlikleri bu yasa dışında bırakıldığından, sanıkların eyleminin anılan yasanın 30. maddesi kapsamında değerlendirilemeyeceği, **aşırılığa kaçan, ancak ceza yaptırımını gerektirmeyen demokratik bir tepki niteliğinde** kabul edilmesi gerektiği gözetilmeden, yazılı biçimde mahkumiyet hükmü kurulması”, Yrg. 8. CD, E. : 2000/ 1903, K. : 2001/ 10622, T. : 16.05.2001, İşgören, s. 193.

⁴⁵² Erman, s. 343; Yarsuvat, s. 230; Güngör ve Kavalalı, s.213; İşgören, s. 193; Gülhan, s. 90.

⁴⁵³ Gülhan, s. 90.

saldırı unsuruna vücut verir⁴⁵⁴. Burada toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanların çoğunluğuna bir saldırı olabileceği gibi, bir veya birkaç kişiye saldırı da, eğer toplantının veya gösteri yürüyüşünün huzur ve sükununun bozulması amaçlanmışsa, toplantı veya gösteri yürüyüşünde huzur veya sükun bozma suçunun saldırı unsuruna vücut verecektir⁴⁵⁵.

Karşı tarafa bir müdahalesi olmadan oturmak, hareket etmemeye çalışmak pasif mukavemetken, direnirken karşı tarafa güç uygulamak aktif mukavemettir. Bu suçun oluşumu için aktif mukavemet gerekir⁴⁵⁶.

Toplantı veya gösteri yürüyüşünde huzur ve sükunu bozma suçu 5237 sayılı TCK m. 123'te düzenlenen kişilerin huzur ve sükununun bozulması suçundan farklıdır. Öncelikle 2911 s. k. m. 30 özel düzenleme durumundadır fakat iki suçun unsurları arasında da farklılıklar bulunmaktadır. TCK m. 123'te düzenlenen suçta eylemlerin birden fazla kere tekrarı "ısrar" unsuru sebebiyle şarttır, bu şart 2911 s.k. m.30 için yoktur. Yine "hukuka aykırı" ibaresine de 2911 sayılı kanun m. 30'da yer verilmiş değildir. "tehdit, hakaret, saldırı, mukavemet" unsurları da 2911 s.k. m.30'da yer almamaktadır.

E. Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları (m.31)

2911 s. k. m. 31'de iki farklı suç düzenlenmiştir: şimdi bu suçları sırasıyla inceleyeceğiz.

1. Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtalarını Kullanmak Suçu(m.31/1)

2911 s. k. m. 31/1'de kanuna aykırı propaganda vasıtalarını kullanmak suç olarak düzenlenmiş ve 2911 s. k. m. 26'ya atıf yapılmıştır.

2911 s. k. m. 26 şu biçimde düzenlenmiştir:

⁴⁵⁴ Yarsuvat, s. 229; Güngör ve Kavalalı, s.213; Gülhan, s. 90; Artuç, s. 1142.

⁴⁵⁵ Gülhan, s.90.

⁴⁵⁶ Gülhan, s.92.

“Toplantı veya yürüyüşlere ilişkin çağrı veya propoganda amacıyla kullanılan basılı veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha ve ilanlarda düzenleme kurulu başkanı ile en az altı üyesinin adları, soyadları ve imzalarının bulunması; bunlardan asılması gerekenlerin, Kanunun 6 ncı maddesinde belirtilen yöntemle de uyulmak şartıyla valilik veya kaymakamlıklarca önceden tespit edilmiş yerlere asılması zorunludur.

Bu propaganda ve çağrı alet ve araçlarında, halkı suç işlemeye özendiren veya kışkırtan yazı veya resim bulunması yasaktır.

Toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılacağı tarihten bir önceki günden toplantı veya gösteri yürüyüşünün başlayacağı saate kadar, güneşin doğuşundan batışına kadarki zaman içinde olmak kaydıyla ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile çağrı yapılabilir. Bu süre dışında çağrı için sözü geçen alet veya araçlar kullanılamaz.

Kapalı yer toplantılarında, ses yükseltici alet veya araçlarla dışarıya yayın yapılamaz.”

Düzenleme kurulu başkanı ve en az altı üyenin ad soyad ve imzalarını içermeyen propaganda vasıtasının varlığı yazılı propaganda vasıtaları ile işlenen hali için bu suçun şartıdır. Bu nitelikte propaganda vasıtalarını hazırlamak, yazdırmak, bastırmak veya sair şekilde m. 26’daki düzenlemeleri ihlal etmek, bu propaganda vasıtalarını propaganda maksadıyla kullanmak bu suçu oluşturan eylemlerdir. Suça konu propaganda vasıtalarının propaganda amacıyla değil de maddi çıkar sağlama amacıyla taşınması halinde bu suç oluşmayacaktır⁴⁵⁷.

2911 s. k. m. 26’ya göre ses yükselten veya ileten araçlar da propaganda vasıtalarındandır. Bu suç m. 26/sonun ihlali ile de oluşur.

2. Kanuna Aykırı Propaganda Vasıtaları ile Suç İşlemeye Teşvik ve Tahrik Etmek Suçu (m.31/2)

2911 s. k. m.26/2’deki düzenlemenin ihlali 2911 s. k. m. 31/2 ve 3’te cezai yaptırıma bağlanmıştır.

⁴⁵⁷ Yarsuvat, s. 172; Güngör ve Kavalalı, s. 218; Gülhan, s. 100.

2911 s. k. m. 31/ 2 ve 3'e göre: "Bu propaganda vasıtalarında halkı suç işlemeye teşvik ve tahrik eder mahiyette yazı veya resim veya işaret bulunursa veya bu maksatla başka araçlar kullanılmış olursa, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde failleri bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Teşvik ve tahrik neticesi olarak suç işlenir veya suçun icrasına teşebbüs edilirse, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde teşvik veya tahrikte bulunanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

2911 s. k. m. 31/2 ve 3'te düzenlenen suç 5237 sayılı TCK m. 214'te düzenlenen suç işlemeye tahrik suçunun özel bir halini teşkil etmektedir⁴⁵⁸. 2911 s. k. bu özel düzenlemeye ihtiyaç duyulmasının sebebi bireyin değil bir kitlenin suça tahrik edilmesinin daha kolay oluşu karşısında faillere genel kanunla daha az ceza verilmesini engellemektir⁴⁵⁹. Bu durumda kanaatimizce eylemin haksızlık içeriği de bir bireyin suça tahrikine göre daha fazla olacağından, daha ağır ceza öngören bu düzenleme yerinde olmuştur. Burada kanaatimizce teşvik veya tahrike konu suçun işlenmiş veya teşebbüs aşamasında kalmış oluşu ve teşvik veya tahrike konu suçun ağırlığı gibi sebepler 5237 sayılı TCK m. 61 de göz önünde bulundurularak üç yıl ile beş yıl hapis arasında temel cezanın tayininde kıstas alınabilir.

Teşvik ve tahrikin suç oluşturması için toplantı veya gösteri yürüyüşü sırasında yapılması gerekmektedir. Yine yapılmaya teşvik ve tahrik edilen eylem kanunlarımızca suç olarak düzenlenmiş bir eylem olmak zorundadır⁴⁶⁰. Suç oluşturmayan mahiyette hukuki veya manevi zararlar vermeye teşvik veya tahrik bu suçu oluşturmaz.

Teşvik ve tahrike konu suçun işlenmiş olması şart değildir. Bu haliyle bu suç, somut tehlike suçudur⁴⁶¹. Teşvik veya tahrik edilen suçun işlenmesi şart değildir. Fakat teşvik ve tahrik oluşturan eylemler bu suç işlenmesi tehlikesini oluşturabilecek vasıfta ve düzeyde olmalıdır⁴⁶².

⁴⁵⁸ Yarsuvat, s. 175; İşgören, s. 195; Gülhan, s. 102.

⁴⁵⁹ Yarsuvat, s. 175, Gülhan, s. 102.

⁴⁶⁰ Yarsuvat, s. 177; Güngör ve Kavalalı, s. 217; Gülhan, s. 105.

⁴⁶¹ Zarar suçu- tehlike suçu kavramları hakkında bkz. Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, ss. 227- 228; Doğan, s. 181 ve devamı.

⁴⁶² Yarsuvat, s. 179.

F. Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu m. 33'te Düzenlenen Suçlar

2911 s. k. m. 33'ün madde başlığı toplantı ve yürüyüşe silahlı katılanlar olmasına rağmen, toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahlı katılmak dışında iki farklı suç tipi daha düzenlenmektedir: toplantı veya gösteri yürüyüşünde kimliğini gizlemek amacıyla yüzünü örtmek suçu ve m. 33/1-b. . Bu haliyle madde başlığı “ toplantı ve yürüyüşe silahla katılanlar” ise de madde kapsamı madde değişiklikleri ile silah unsurunu aşar biçimde değişmiş ve genişlemiştir. Şimdi bu üç suçu sırayla inceleyeceğiz.

1. Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Silahla Katılma Suçu

2911 s. k. m. 33. maddesi şu şekilde düzenlemiştir:

“Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine;

a) Ateşli silahlar veya havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı olanlar dâhil patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir, demir bilye ve sapan gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler taşıyarak veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek katılanlar iki yıl altı aydan dört yıla kadar,... hapis cezası ile cezalandırılır.”

Yığın psikolojisi altında toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahlı katılım huzurlu ve güvenli bir toplantı ve gösteri yürüyüşü için potansiyel tehdittir⁴⁶³.

Asker veya polis olan kişilerden müteşekkil bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde bu kimselerin yine de silahsız olmaları gereklidir. Zira bu kişilerin katılımcı oldukları, bizzat icra ettikleri toplantı veya gösteri yürüyüşleri üstlendikleri güvenlik görevi kapsamına dahil değildir.

Toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılma durumunda suçun oluşumu için m. 32'nin aksine ihtar şart değildir⁴⁶⁴. Silahın açıktan ya da gizli taşınmış olması da

⁴⁶³ Şentürk, s. 159.

⁴⁶⁴ Güngör ve Kavalalı, s. 223.

önemli olmaksızın bu suç oluşacaktır⁴⁶⁵. Hatta toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanunsuz olması da şart değildir⁴⁶⁶. Bu hem ikinci fıkrada toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanunsuz olmasının ve dağılmamak için direnilmesi halinin ayrıca m. 32'den cezalandırılma sebebi olarak öngörülmesinden anlaşılmaktadır, hem de yukarıda da izah edildiği üzere münferit birtakım kişilerin bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde silahlı olması o toplantı veya gösteri yürüyüşünü tek başına kanunsuz hale dönüştürmez. Fakat bu silahlı kişiler hakkında silahlı olarak toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılma suçu oluşacaktır⁴⁶⁷.

2911 s. k. m. 33/2'ye göre, silahla katılmış bulunan toplantı veya gösteri yürüyüşünün aynı zamanda kanunsuz olması ve dağılmamak için direnme söz konusu olduğu durumda gerçek içtima hükümleri uygulanır, fail hakkında m. 33/1 ile birlikte ayrıca 32. madde hükümlerine göre cezaya hükmolunur⁴⁶⁸. Bu halde de m. 32/2 uyarınca 5237 s. TCK m. 265 de uygulama alanı bulabilecektir. Gerçekten kanuna aykırı bir toplantıda silahlı bulunan kişi cebir veya tehditle dağılmamakta direnirse 5237 sayılı TCK m. 265'e göre kamu görevlisine görevi yaptırmamak için direnme suçu oluşacaktır. Bu durumda silah, kamu görevlisine uygulanan cebir veya tehditte kullanılıyorsa 5237 s. TCK m. 265/4 uyarınca nitelikli hal söz konusu olacaktır. Bu durumda fail hakkında hem toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılma (m.33) hem direnme (m.32) hem kamu görevlisine görevi yaptırmamak için direnme suçunun nitelikli hali ayrı ayrı oluşacak ve tüm bu suçlardan fail gerçek içtima hükümlerine göre ayrı ayrı cezalandırılacaktır⁴⁶⁹. Aynı durum 5237 sayılı TCK m. 265/3'te düzenlenen "birden

⁴⁶⁵İşgören, s. 211; Bodur ve Özkul, s. 312.

⁴⁶⁶ Güngör ve Kavalalı, s. 224.

⁴⁶⁷ Şentürk, s. 162.

⁴⁶⁸ " 2911 sayılı kanunun 32/1 ve aynı kanun 33/1 maddelerinde düzenlenen suçların kanuni düzenleme ve Yargıtay içtihatları doğrultusunda birbirinden bağımsız suç tipleri olduğu ve ayrı ayrı hüküm kurulması gerektiği gözetilmeden eylemlerin bir bütün halinde 2911 sayılı kanunun 33/1 maddesinin ihlali kabul edilerek yazılı şekilde hüküm kurulması,...", Yrg. 16. CD, E. : 2018/ 912- K. : 2018/ 1226, T. : 05.04. 2018, Uyar Yargıtay Karar Arama.

⁴⁶⁹ " Suça sürüklenen çocuğun kanuna aykırı gösteriye katılıp, kolluk tarafından yapılan uyarı ve zor kullanmaya rağmen dağılmayarak güvenlik güçlerine karşı taşla saldırıda bulunan grup içinde yer alıp göz takibi sonucu yakalanması karşısında yerel mahkemenin 2911 sayılı kanunun 32/1, 33/1-a maddeleri ile 5237 sayılı TCK m. 265/1-3-4 maddelerine muhalefet suçlarının sübutuna ilişkin kabulde bir isabetsizlik bulunmamakta ise de,...", Yrg. 16. CD, E. : 2017/ 2948- K. : 2018/ 162, T. : 25.01. 2018, Uyar Yargıtay Karar Arama.

fazla kişi ile birlikte” nitelikli halinin bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde uygulama alanı bulması halinde de geçerlidir. Yani kamu görevlisine görevi yaptırmamak için direnme suçu toplantı veya gösteri yürüyüşünde işleniyor diye “birlikte” nitelikli halinin uygulanmaması yoluna gidilmeyecektir. Yargıtay uygulaması da bu yöndedir⁴⁷⁰.

Silahların ruhsatlı veya ruhsatsız olması da sonucu değiştirmez, toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahlı katılmak durumunda bu suç oluşacaktır⁴⁷¹.

Toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahlı katılma halinde 2911 sayılı kanun m. 33’te düzenlenen suçun oluşması için silahın kullanılması gerekli değildir, sırf bulundurma suçun oluşumu için yeterlidir. Silahın aynı zamanda kullanılması da söz konusu olursa duruma göre, 5237 sayılı TCK m. 265’te düzenlenen kamu görevlisine görevini yaptırmamak için direnme suçu da oluşacaktır⁴⁷².

Toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılma suçunun manevi unsuru konusunda ikili bir ayrıma gidilmelidir: silah eğer 5237 sayılı TCK m. 6/1-f,1-2-3’te sayılan ateşli silah, patlayıcı madde veya saldırı ve savunmada kullanılmak üzere yapılmış her türlü kesici, delici veya bereleyici alet ise manevi unsur genel kasttır. Yani bu silahların toplantı veya gösteri yürüyüşünde bulundurulması yeterlidir. Fakat silah 5237 sayılı TCK m. 6/1-f,4 kapsamında sırf saldırı ve savunma amaçlı olmasa da saldırı ve savunmada kullanmaya elverişli maddelerden ve benzer mahiyette olup da 2911 sayılı kanun m. 33/1-a’da düzenlenen maddelerden ise failin silahı saldırı özel kastıyla bulundurmuş olması gereklidir. Yani sırf saldırı veya savunmada kullanılmak için yapılmış bulunmayan şeyler amaç barışçıl niteliği bozmak değilken, saldırı ve savunmada kullanılmaya elverişli diye 2911 sayılı kanun m. 33/1-a’da düzenlenen toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılmak suçunu oluşturmaz. Örneğin tabanca,

⁴⁷⁰ “... görevi yaptırmamak için direnme suçuna ilişkin olarak ise; güvenlik güçlerine TCK’nın 6/f maddesi kapsamında silahtan sayılan taş atarak direnen sanık hakkında, TCK’nın 265/1-3 maddesi uyarınca tayin olunan cezada anılan maddenin 4. fıkrası uyarınca artırım yapılması gerekirken...”, Yrg. 16. CD, E.: 2017/2894-K.: 2017/5818, T. 27.12.2017, Uyap Yargıtay Karar Arama.

⁴⁷¹Güngör ve Kavalalı, s. 181, 223; İlgören, s. 211; Bodur ve Özkul, s.311; Şentürk, s. 159.

⁴⁷² “ Suça sürüklenen çocuğun görüntü tespit ve inceleme tutanağı ile alınan bilirkişi raporuna göre, çağrı üzerine gerçekleşen olaya elinde bulunan bıçak ile katıldığı ancak görevli polisler için bir eyleminin tespit edilemediğinin anlaşılması karşısında; hakkında iddia, oluş ve kabule göre 2911 sayılı kanunun 33/1 maddesi uyarınca mahkumiyet kararı verilmesi gerekirken suç vasfında düşülen yanlış sonucu yazılı şekilde hüküm kurulması...”, Yrg. 16. CD, E. : 2017/ 2467- K. : 2018/583, T. : 20.02.2018, Uyap Yargıtay Karar Arama.

çakı, el bombası ne sebeple olursa olsun toplantı veya gösteri yürüyüşünde bulundurulursa bu suç oluşacaktır fakat pankart, döviz, şemsiye gibi saldırıya da elverişli ama saldırı için yapılmamış şeyler sadece saldırı amacıyla bulunduruluyorsa bu suç oluşacaktır. Bu özel kastın varlığı her somut olayda değerlendirilmelidir. Örneğin sırf saldırı veya savunmada kullanılmak için yapılmamış şeyler toplantı veya gösteri yürüyüşünde etrafa veya kolluk güçlerine zarar vermek amacıyla kullanılıyorsa bu suç oluşacaktır fakat sadece bulundurulmuş ise bu suç oluşmayacaktır.

Silahlı olarak toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılan fail, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenleyicisi, yöneticisi veya bunların hareketlerine iştirak eden kişi ise bu durumda artık ayrıca madde 28/1 uyarınca cezalandırma yoluna gidilmeyecektir. Zira m. 28/1 “daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmemesi” demek suretiyle bu hususa işaret etmektedir. 2911 sayılı kanun m. 33’te düzenlenen suçun cezası daha yüksektir⁴⁷³. Halbuki daha önce de değinildiği üzere 2911 sayılı kanun m. 32’de düzenlenen direnme suçu ile m. 28/1’de düzenlenen kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların eylemlerine katılma suçu arasında gerçek içtima söz konusudur.

6136 sayılı yasa kapsamında olmayan silahlarla da, eğer silah m. 33/1-a’da sayılan bir silahsa, toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak bu suçu oluşturacaktır. Fakat silah aynı zamanda 6136 sayılı yasa kapsamında taşınması veya bulundurulması yasak niteliği haiz silahlardansa 6136 sayılı yasadaki ilgili suç da oluşacaktır. Örneğin toplantı veya gösteri yürüyüşüne ruhsatsız tabanca ile katılma durumunda 6136 sayılı kanun m. 13/1, yasak niteliği haiz bir bıçakla katılma halinde 6136 sayılı yasa m. 15/1’de düzenlenen suç oluşacaktır. Peki bu durumda 6136 sayılı yasada düzenlenen suçlarla toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahlı katılma suçu arasında gerçek içtima mı fikri içtima mı uygulanacaktır?

2911 sayılı kanun m. 33/1-a’nın ilk hali : “Toplantı ve yürüyüşlere 23’üncü maddenin b bendinde sayılan silah veya araçları (bunlar ruhsatlı taşınsa bile) taşıyarak katılanlar iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” biçimindeydi. 25/ 07/ 2010 tarih ve 27652 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan kanun değişikliği ile ceza altı

⁴⁷³ Gülhan, s. 135.

aydan üç yıla kadar hapis olarak değiştirilmiş ve “ Silah veya aracın ateşli silah ya da patlayıcı veya yakıcı madde olması durumunda, cezanın alt sınırı 1 yıldan az olamaz. Silah veya aracın bulundurulmasının suç oluşturması halinde, ayrıca bu suçtan dolayı da ilgili kanun hükümlerine göre cezaya hükmolunur.” hükmü madde metnine eklenmiştir. 27/03/2015 tarih ve 6638 sayılı kanunla 2911 sayılı kanun m. 33/1-a hükmü yeniden değişmiş ve suçun cezası iki yıl altı aydan dört yıla kadar hapis olarak değiştirilmiş, “Silah veya aracın bulundurulmasının suç oluşturması halinde, ayrıca bu suçtan dolayı da ilgili kanun hükümlerine göre cezaya hükmolunur.” ibaresine de madde metninde yer verilmemiştir.

Toplantı veya gösteri yürüyüşüne 6136 sayılı yasa kapsamında silahla katılınması halinde bazı yazarlar gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğini savunmaktadırlar⁴⁷⁴. GÜLHAN’a göre madde metninde açıkça “ daha ağır cezayı gerektiren başka bir suçu oluşturmadığı takdirde” denilmediğine göre 6136 sayılı yasa ayrıca uygulama alanı bulmalıdır. GÖKTÜRK ise açıkça 6136 sayılı yasa ile toplantı ve gösteri yürüyüşüne silahlı katılma arasında fikri içtima mı gerçek içtima mı olduğunu tartışmaksızın iki mütemadi suç arasında fikri içtima ilişkisinin kurulamayacağını, zira sırf zamansal bir ayniyetin tek fiilin varlığına işaret etmeyeceğini, iki mütemadi suçta iki ayrı fiil olduğunu belirtmekte ve aynı anda hem alkollü araç kullanıp hem araçta ruhsatsız tabanca bulundurma örneğini vermektedir. Eski tarihli bir YCGK’da da 6136 sayılı kanunda düzenlenen suçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşüne silahla katılma suçu arasında gerçek içtima uygulanması gerektiğine işaret edilmektedir⁴⁷⁵.

Kanaatimizce 6136 sayılı kanunda düzenlenen yasak niteliği haiz silahları bulundurma suçları ile toplantı ve gösteri yürüyüşüne silahlı katılma suçu arasında fikri içtima ilişkisi vardır. Fikri içtimadan söz edebilmek için aynı fiille iki farklı suçun işlenmesi gereklidir. Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silahla katılmak tek fiildir ve hem 6136 sayılı yasa ilgili maddesi hem de 2911 sayılı yasa m. 33’te düzenlenen suç

⁴⁷⁴ Güngör ve Kavalalı, s. 182; Gülhan, s. 133; Göktürk, ss. 231- 232; Artuç, ss. 1148- 1149; aksi görüşte bkz. İçel, s. 569; İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014, s. 582.

⁴⁷⁵ “ Saniğa ayrıca 6136 sayılı kanunun 13. maddesi hükmünce tabanca taşımak suçundan da ceza verilmesi için bu tabancanın söz konusu kanunun belirttiği nitelikleri kapsayıp kapsamadığını belirtmesi gerekir.”, YCGK, E. 1964/ 237- K. 1964/ 240, T. 25/05/1964, Yarsuvat, s. 212 dn. 3.

meydana gelir. Burada iki farklı fiilden söz edilemez, fiil tektir ve toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılmaktır, silahın 6136 sayılı yasa uyarınca yasak niteliği haiz oluşu ortaya iki farklı fiil çıkarmaz. Müttemadi suçlar temadinin kesildiği anda işlenmiş sayılır ve 6136 sayılı kanuna aykırılık suçları müttemadi soyut tehlike suçlarıdır⁴⁷⁶. Burada fiiller arasında alkollü araç kullanma ve araçta 6136 sayılı yasa kapsamında yasak niteliği haiz silah bulundurma gibi salt zamansal bir örtüşme içinde iki farklı müttemadi suç söz konusu değildir. GÖKTÜRK'e verdiği örneklerin fikri içtima ilişkisi içinde bulunmadığı yönünden katılıyoruz fakat müttemadi suçlar arasında fikri içtima kurulamayacağı fikrine katılmamaktayız. İki müttemadi suç arasında fiili ayniyet ve dolayısıyla fikri içtima ilişkisi kurulabilir ki 6136 sayılı yasada düzenlenen suçlar ile toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılma suçarı buna örnek müttemadi suçlardır. GÜLHAN'ın “ daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde” ibaresinin 2911 sayılı yasa m. 33'te kullanılmamış oluşunu 6136 sayılı yasa ile 2911 sayılı yasa arasında gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğine gerekçe olarak göstermesine de katılmıyoruz. Zira “ daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde” ibaresi geçmemesine rağmen aralarında fikri içtima ilişkisi bulunan birçok suç vardır (5237 sayılı TCK m. 170/1-c ile 106/2-a; TCK m. 179 ile 89...). Kaldı ki bu ibarenin varlığı esasen fikri içtima ilişkisi varsa da bunu bertaraf eder ve sadece tek suç varlığını korur, daha az cezayı gerektiren suç uygulama alanı bulmaz. Yine kanun koyucunun toplantı ve gösteri yürüyüşünde ruhsatsız silah bulundurulması durumunda 6136 sayılı yasanın ayrıca uygulanacağını 2010 tarihli yasa değişikliğine kadar yasada belirtmemiş olması ve bu ibareyi yine 2015 tarihli yasa değişikliği ile de yasa metninden yeniden çıkarması da kanaatimizce anlamlıdır ve iki suç arasında fikri içtima ilişkisi olduğunu fakat 2010- 2015 yılları arasındaki dönemde kanun koyucunun bu fikri içtima ilişkisinin uygulanmasını istemediğini bize göstermektedir. İzah ettiğimiz gerekçelerle toplantı ve gösteri yürüyüşüne 6136 sayılı yasa kapsamında yasak niteliği

⁴⁷⁶ Koray Doğan, “Tehlike Suçu İle Zarar Suçu Arasındaki Suçların İçtima Sorunu”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Y.: 5, S.: 16, 2014, ss.197, 200; Halil Polat, **Özel Ceza Yasalarındaki Suçlar**, Genişletilmiş ve Güncelenmiş 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, ss. 43- 44; Artuç, s. 330; müttemadi suç hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. Önder, s. 184 ve devamı.

haiz silahla katılma halinde fikri içtima hükümleri uygulanması gerektiği düşüncesindeyiz. 6136 sayılı kanun ek madde 1; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde 6136 sayılı yasaya aykırı şekilde ateşli silah veya bıçakların bulundurulması durumunda verilecek cezanın iki katı olarak uygulanması gerektiğini amirdir. Bu hükme göre toplantı veya gösteri yürüyüşünde 6136 sayılı yasa kapsamında yasak niteliği haiz biçimde ateşli silah veya bıçak bulundurma halinde 6136 sayılı yasa ilgili maddesinde düzenlenen ceza iki katı uygulanacaktır. Kanaatimizce bu hüküm de 6136 sayılı kanunda düzenlenen suçlarla toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahla katılma suçu arasında fikri içtimanın varlığını kabule engel değildir. İlgili iki suçtan da ayrı ayrı uygulama yapıp daha fazla cezayı gerektiren suçtan hüküm kurulmalıdır düşüncesindeyiz. Yine 6136 s. K. Ek 1. madde son fıkradaki “daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde” ibaresi de kanaatimizce sadece ruhsatlı silahlar hakkında uygulanabilir bir hükümdür ve yine örneğimizde fikri içtima uygulanmasına engel değildir.

2911 s. k. m. 33/2’ye göre toplantı veya gösteri yürüyüşü kanuna aykırı ise ve dağılmamakta direnilmiş ise ayrıca m. 32’ye göre cezaya hükmolunur. Yani bu durumda hem 2911 s. k. m. 33 hem madde 32 ayrı ayrı fail hakkında gerçek içtima olarak uygulanır. Her iki suçtan da ceza verilir. Dikkat edilirse m. 33/2’de zor kullanma ve dağılmamakta ısrar unsurlarından söz edilmemektedir. Öyleyse acaba m. 32’nin uygulanabilmesi için bu unsurlar aranmayacak mıdır? Biz bu soruya olumsuz cevap verilmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Her ne kadar zor kullanma ve dağılmamakta ısrar unsurları açıkça belirtilmese de “dağılmamakta direnmek” tabiri ve “m. 32’ye göre” tabiri bu unsurların da aranması gerektiğini göstermektedir. Örneğin fail kanuna aykırı toplantıya elinde taşla katılsa ve ihtar akabinde orayı terk etse sadece 2911 sayılı kanun m. 33 uygulanır. Yine aynı fail zor kullanma akabinde kaçarsa yine sadece m. 33 uygulanır. Fakat aynı fail uyarı ve zor kullanmaya taş atarak karşılık verirse hem m. 33, hem 32, hem de 32/2 yollamasıyla TCK m. 265 ayrı ayrı uygulanacaktır.

Silahlı olarak toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılma suçu tehlike suçudur. Silahlı olarak toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmakla suç tamamlanır, silahın kullanılması gerekmez.

2. Kimliğini Gizlemek Amacıyla Yüzünü Kapatarak Toplantı veya Gösteri Yürüyüşüne Katılma Suçu

Bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne kimliğinin belirlenmesini engellemek amacıyla yüzünü bez veya sair bir unsurla örterek katılan kişiler m. 33/1-a uyarınca cezalandırılırlar.

Bu suçta toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanunsuz olması şart değildir. Bu yasa koyucunun yerinde ve anlamlı bir tercihidir. Toplantı ve gösteri yürüyüşüne yüzünü kapatarak katılma gereği duyanların ve bunu kimliğini gizlemek amacıyla yapanların amacı meşru değildir. Yasal bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü provoke etmek amaçlanmış olsa gerektir. Bu sebeple toplantı veya gösteri yürüyüşü yasal olsa dahi bu kişiler için izah edilen suç oluşmuştur. Kolluk güçleri eğer bu kişiler toplantı ve gösteri yürüyüşünün geneline yaygın değil iseler bunları toplantı veya gösteri yürüyüşünden uzaklaştırıp haklarında gerekli tahkikat işlemlerini yürütmekle yetinip toplantı ve gösteri yürüyüşünün huzurlu biçimde seyrini temin etmekle görevlidir. Tabi ki toplantı veya gösteri yürüyüşünün yasal olmaması halinde de burada kimliklerini gizlemek amacıyla yüzünü kapatarak katılanlar için izah edilen suç oluşacaktır.

Kimliğini gizlemek amacıyla yüzünü kapatarak toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılma suçunda korunan hukuki yarar kamu düzeni ve toplantı veya gösteri yürüyüşünün huzur ve sükunudur.

Kimliğin belirlenmesi için yüzün bez parçası, atkı, maske,...vs. bir maddeyle kapatılmış olması halinde bu suç oluşacaktır. Kanaatimizce illa ki yüzden ayrılabilen bir parça ile kapatmak değil örneğin sırf kimliğini gizlemek amacıyla yüzü boyamak halinde de bu suç oluşur.

Toplantı veya gösteri yürüyüşüne kimliğinin açığa çıkmasını engellemek amacıyla yüzünü örterek katılma suçunun oluşumu için de silahla katılma durumunda olduğu gibi ihtara gerek yoktur.

Yüzün örtülmesi kimliğin açığa çıkmasını engellemek amaçlı olması gerekmektedir. Yani bu suçun manevi unsuru özel kasttır. Örneğin kanuna uygun bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde gerçekten soğuk bir havada yüzü korumak için

örneğin atkı kullanma halinde bu suç oluşmaz. Yine yasal ve barışçıl bir toplantıda örneğin toplantının konusuyla uyumlu maskeler kullanmak halinde de bu suç oluşmayacaktır. Fakat hava çok da soğuk değilken hem de yasa dışı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne sadece gözler görünecek şekilde yüzü kapatarak katılma halinde kastın artık kimliğin açığa çıkmasını engellemek olduğunun kabulü gerekir. Yine yasal bir toplantıyı provoke etmek amaçlı katılanlar da yüzlerini örtmüşlerse artık amaçlarının kimliklerini gizlemek olduğu söylenmelidir.

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerine bazen gaz maskesi ile katıldığı ve kolluğun aşırı gaz kullanımından korunmak amaçlı bunun yapıldığı, amacın kimliği gizlemek olmadığı faillerce savunulmaktadır. Bu savunma her somut olayda titizlikle değerlendirilmeli ve amaç gerçekten sadece gazdan korunmak mı yoksa kimliğini gizleme hedefi de var mı ortaya çıkartılıp sonucuna göre hukuki durum değerlendirilmelidir. Kolluğun bazen toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin yasal veya barışçıl olup olmadığı noktasında tasarruflarında yeterince esnek ve toleranslı olmadığı, kanunsuz toplantı veya gösteri yürüyüşlerine müdahalede de bazen kolluğun aceleci ve tahammülsüz, dahası ölçüsüz müdahalelerde bulundukları bilinen bir gerçektir. Failin amacı gerçekten salt bu ölçüsüz gazlı müdahaleden korunmak ise yüzünü kapatması halinde manevi unsur oluşmayacaktır.

Kimliğini gizlemek amacıyla yüzünü kapatarak toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmanın suç olarak düzenlenmesinin özel hayatın gizliliğini ihlal ettiği ve düzenlemenin bu haliyle anayasaya aykırı olduğu savunulmakta, “ yüzünü kapatanın gizleyeceği bir şey vardır” anlayışı ve kabulüyle bu şekilde bir suç düzenlemesinin yerinde olmadığı ileri sürülmektedir⁴⁷⁷. Biz burada kanun koyucunun özel hayatın gizliliği hakkı ile kamu düzenini sağlama ve koruma yükümlülüğü arasında, hele ki toplantı veya gösteri yürüyüşü gibi özel hayat mefhumunun daha dar yorumlanması gereken bir pozisyonda, hassas bir denge kurduğu ve yerinde bir düzenleme yaptığı kanaatindeyiz. Kişilerden katıldıkları bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini kapatmamalarını beklemek özel hayatın gizliliği hakkına ölçüsüz bir müdahale değildir düşüncesindeyiz.

⁴⁷⁷ Erdoğan, s. 112.

3. 2911 Sayılı Kanun m.33/1- b’de Düzenlenen Suç

2911 s. k. m. 33/1- b’ye göre: “Yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşıyarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyerek katılanlar ile kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşıyarak veya bu nitelikte sloganlar söyleyerek veya ses cihazları ile yayınlamaya katılanlar altı aydan üç yıla kadar, hapis cezası ile cezalandırılırlar.”

Suçta korunan hukuki yarar kamu düzeni, toplantı, gösteri yürüyüşünün huzur, sükunuyla hakkın amacına uygun icrasını temindir.

2911 sayılı kanun m. 33/1-b’de öncelikle yasa dışı örgütlere ait amblem ve işaretleri taşıyarak veya bu amblem veya işaretlerin bulunduğu üniforma benzeri giysiler giyerek toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak suç olarak düzenlenmiştir.

Öncelikle yasa dışı örgüt veya topluluk tabirlerinin yasalarımızda bu haliyle tanımlarının bulunmaması sebebiyle 2911 sayılı kanun m. 33/1-b’nin suç ve cezada kanunilik ilkesi ve suç ve cezanın belirliliği ilkelerine, bu haliyle Anayasanın 38. maddesine aykırı olduğu savunulmaktadır⁴⁷⁸. Her ne kadar uygulamada bu madde terör örgütlerine şamil anlaşılmakta ise de bu haliyle biz de yasal düzenlemenin suç ve cezanın belirliliği ilkesine çok da uygun düşmediği görüşündeyiz.

Yasa dışı örgütlere ait amblem veya işaretleri taşıyan üniformaya benzer kıyafetler giyerek toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak zaten amblem veya işareti taşımak anlamına da geleceğinden “bu amblem veya işaretlerin bulunduğu üniforma benzeri kıyafetlerin giyilmesi” ifadesinin gereksiz ve zaten izah edildiği üzere suç ve cezanın belirliliği ilkesi açısından yeterince başarılı olmayan bu düzenlemeyi daha da karmaşıklaştıran bir ifade olduğu kanaatindeyiz.

Yasa dışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşımak tabirine örnek olarak toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde terör örgütlerine ait sözde bayrak veya bez parçaları

⁴⁷⁸ Erdoğan, ss. 108- 109.

taşımak gösterilebilir⁴⁷⁹. Örneğin terör örgütleri PKK veya YPG'nin bilinen amblem, sözde bayrak veya işaretlerini toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde görünür şekilde üzerinde bulundurmak bu suçu oluşturur.

Sadece yasa dışı örgüt veya topluluklara ait amblem veya işaretlerin toplu olarak taşındığı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmış olmak bu suçu oluşturmaz. Failin bizzat bu işaret veya amblemleri taşıyan kişi olması gerekmektedir⁴⁸⁰.

“Kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşıyarak” ifadesi de kanun yapma tekniği açısından yeterince başarılı olmamıştır. Anayasanın 38. maddesine göre zaten kanunsuz suç ve ceza olmaz, bu en temel ceza hukuku ilkelerinden de biridir. Buna rağmen “kanunların suç saydığı” ifadesi yerinde olmamıştır. Zira zaten kanun dışında bir norm ile suç veya ceza ihdas edilemez. İkinci olarak bir afiş, pankart, döviz, resim, araç ve gereç tek başına suç niteliğinde olmaz. Yani suç olan bir afiş, pankart, döviz, resim, araç veya gereç olmaz. Suç, bu eşyaların kendileri değil, onların taşınması veya bulundurulmasıdır. Yani suç olan eşya değil o eşyanın taşınması veya bulundurulmasıdır. Bu haliyle yasal düzenlemenin kaleme alınışının bu sebeplerle başarılı olmadığı kanaatindeyiz. “ Biçim veya içerik olarak taşınması suç olan nitelikte... araç ve gereçleri toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde taşımak” ifadesi kanun yapma tekniği açısından daha başarılı olabilirdi düşüncesindeyiz.

“Kanunların suç saydığı” ifadesinden kastın ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyecek biçim veya içerikte eşyaları bulundurmak, sloganları atmak ve sesleri yayınlamak olduğu savunulmaktadır⁴⁸¹. Kanaatimizce burada salt ifade özgürlüğü kapsamının dışında olmak bu suçun oluşumu için yetmez; taşınan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçlerin, atılan sloganların veya yayınlanan seslerin sadece hukuka aykırı değil suç oluşturur biçim veya içerikte olması şarttır. Yani eşyaları

⁴⁷⁹ “Mahkemenin sanığın 26/05/2016 tarihinde Gabar Dersim kod adlı terör örgütü mensubunun cenazesine katılarak elinde YPG terör örgütünün sözde bayrağı tabir edilen bez parçası ile yürümek şeklindeki eyleminin 3713 sayılı kanunun 7/2 maddesinde düzenlenen propaganda suçunu ve ayrıca 2911 sayılı kanunun 33/1-b maddesinde düzenlenen suçu da oluşturduğu...”, Yrg. 16. CD, E. : 2017/2802- K. : 2018/360, T. : 06.02. 2018, Uyp Yargıtay Karar Arama.

⁴⁸⁰ Erdoğan, ss. 110- 111.

⁴⁸¹ Erdoğan, s. 114.

taşımak, sloganları atmak, sesleri yayınlamak sadece ifade özgürlüğü açısından hukuka aykırı olmamalı aynı zamanda mutlaka suç olmalıdır.

Hangi amblem ve işaretlerin terör örgütlerine ait amblem ve işaretler olduğu sorusu da faillerin kastının tespiti açısından önem arz etmektedir. Bu konuda suçun işlendiği yer ve zaman, toplantı veya gösteri yürüyüşünün şartları, failin subjektif özellikleri birlikte değerlendirilerek failin bu suçu işleme kastının bulunup bulunmadığı titizlikle araştırılmalıdır.

G. Kanuna Aykırı Toplantı Veya Gösteri Yürüyüşüne Özendirmek Veya Kışkırtmak Suçu

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak suçu 2911 sayılı kanun m. 34'te düzenlenmiştir. 2911 s. k. m. 34'e göre, "27 nci maddedeki yasağa aykırı hareket edenler toplantı veya yürüyüş vuku bulmamış veya vuku bulmuş olup da ilk emir ve ihtar üzerine dağıtılmış ise, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan dört yıla, toplantı ve yürüyüş zorla dağıtılmış ise üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak suçunun düzenlendiği maddede atıf yapılmış bulunan 2911 s. k. m. 27'de sözü edilen yasak 1. fıkrada düzenlenmiştir. Buna göre:

"Halka karşı, doğrudan doğruya veya ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile söz söyleyerek veya seslenerek veya basılmış veya çoğaltılmış veya elle yazılmış veya çizilmiş kağıtları duvarlara veya diğer yerlere yapıştırarak veya dağıtarak veya benzeri araç ve yollarla halkı Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşe özendirmek veya kışkırtmak yasaktır."

Özendirmek, teşvik etmek; kışkırtmak da tahrik etmek anlamına gelmektedir. Her ikisi de seçimlik olarak eylem unsurunu oluşturmaktadır.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirme veya kışkırtma eylemleri doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yapılabilir. İki durum arasında suçun oluşumu açısından fark yoktur. Yani özendirilen veya kışkırtılan belirli, spesifik, zaman

ve mekanı belli bir toplantı veya gösteri yürüyüşü olmak zorunda değildir. Genel olarak insanları kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü yapmaya özendirmek veya kışkırtmak da yeter. Hareketin bir alet vasıtasıyla ya da bizzat alet yardımı olmadan yapılması arasında fark yoktur⁴⁸².

Kağıtları çeşitli yerlere yapıştırarak, dağıtarak kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirme veya kışkırtma suçunun işlenmesi mümkündür. Burada önemli olan bu eylemlerin halkın haberdar olması amacıyla yapılmasıdır. Yani bu kağıtlar doğrudan veya dolaylı olarak herkesin girebileceği görebileceği yerlerde veya yöntemlerle asılmalı veya dağıtılmalıdır⁴⁸³.

Doktrinde “halka karşı” tabirinden özendirme veya kışkırtma eylemlerinin aleni olması gerektiğinin anlaşılması gerektiği savunulmaktadır⁴⁸⁴. YARSUVAT’a göre bu suç, kamu düzeninin bozulması tehlikesine binaen düzenlenmiş bir suç olduğuna göre özendirme veya kışkırtmanın bu düzeni bozabilecek kadar kalabalığa yapılması gereklidir. Kanaatimizce kanuna aykırı toplantıya özendirme veya kışkırtma eylemleri bu tehlikeyi ortaya çıkaracak kadar kalabalık bir kitleyi hedef alarak yapılmalıdır. Zira bu suç bir tehlike suçudur ve kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü icrası tehlikesini yaratabilecek bir eyleme ihtiyaç vardır. Fakat bu eylemin illa aleni olarak gerçekleştirilmesi gerekmez. Aleni olmayan fakat yeterince kalabalık, hele ki halkın kanaatini yönlendirebilecek nitelikte kimselerin bulunduğu bir ortamda kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirici eylemler bu suçu oluşturur.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirmek veya kışkırtmak suçun oluşumu için ayrı ayrı tek başına yeterlidir. Bu anlamda izah edilen suç seçimlik hareketli bir suçtur.

2911 sayılı kanun m. 27’de “veya benzeri” tabiri kullanılmıştır. Bu ifadeden; kanuna aykırı toplantı, gösteri yürüyüşlerine halkı özendirici veya kışkırtıcı eylemlerin sınırlı sayıda anlaşılmasının kanun koyucu tarafından arzu edildiği anlaşılmaktadır. Teknolojinin geldiği ve geleceği aşama ve toplumsal alışkanlıkların çeşitliliği ve değişkenliği karşısında belli yöntemlerle suç tanımını sınırlandırmak uygulamada

⁴⁸² Şentürk, s. 169.

⁴⁸³ Yarsuvat, s. 164; Şentürk, s. 170.

⁴⁸⁴ Yarsuvat, s. 162.

kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine özendiren veya kışkırtan fakat yasal tanıma yöntem olarak uymayan birtakım eylemlerin cezasız kalmasını sonuçlayabilecektir. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirme veya kışkırtma amaçlı her türlü yöntem 2911 sayılı kanun m. 34' te düzenlenen kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirme veya kışkırtma suçunu oluşturur. Günümüzde sosyal medya aracılığıyla; örneğin twitter veya facebooktan çok geniş kitlelere ulaşmak ve bu suçları işlemek mümkündür. Bu şekilde de kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine özendirme veya kışkırtma suçu oluşur⁴⁸⁵. Hatta bu şekilde suçu işlemek hem daha rahat hem geniş kitlelere erişilebilirlik açısından daha etkili ve tehlikeli olabilecektir. Fail facebook veya twitter gibi sosyal medya enstrümanlarıyla kendi başına bir paylaşımıyla dahi çok sayıda kişiye ulaşabilir iken, bu paylaşımı başkalarının da görüp paylaşması etki ve tehlikeyi daha da artıracaktır.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine özendirmek veya kışkırtmak suçu kasten işlenebilen bir suçtur. Burada genel kast yeterli değildir. Failin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirme veya kışkırtma özel kastı (saiki) bulunmalıdır. Bu özel kastı ihtiva etmeyen eylemler şartları varsa 5237 sayılı TCK m. 214'te düzenlenen suç işlemeye tahrik suçunu oluşturabilecektir⁴⁸⁶.

“veya benzeri araç veya yollarla” ibaresinin suç ve cezada kanunilik ilkesinin zorunlu bir sonucu olan suç ve ceza öngören kanunların açıklığı ve belirliliği ilkesiyle bağdaştırılmasının güçlüğüne işaret edilmektedir⁴⁸⁷. Kanaatimizce burada failin kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendirme veya kışkırtma saiki bulunmalı, yani özel kastı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu kastla gerçekleştirilmiş her yöntem bu suçu oluşturur. Hatta kanaatimizce kanun koyucu birçok yol ve yöntemi kanunda tek tek sayıp bir de “veya benzeri araç ve yollarla” demek yerine genel bir “kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendiren veya kışkırtanlar” tabirini kullansa daha sade ve anlaşılır olurdu. Hem kanun koyucunun iradesine uygun olan budur; hem de zamandan ve mekandan bağımsız, ihtiyaçlara cevap verebilmesi açısından bu şekilde bir ifadenin tercih edilmesi daha uygundur düşüncesindeyiz.

⁴⁸⁵ Şentürk, s. 175.

⁴⁸⁶ Yarsuvat, s. 166; Şentürk, ss. 172- 173.

⁴⁸⁷ Şentürk, s. 172.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne özendiren veya kışkırtan hareketin yapılmasıyla suç tamamlanır zira burada zarar değil tehlike suçu söz konusudur. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün gerçekleştirilmesi suçun oluşumu için gerekli değildir⁴⁸⁸. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün gerçekleşip gerçekleşmemesi tayin olunacak ceza miktarı açısından önem arz etmektedir. Yine suçun genel olarak neticesi harekete bitişik bir suç olması hasebiyle teşebbüse elverişli olmadığı anlaşılmakta ise de istisnaen örneğin yazılı veya basılı, çizilmiş araçların veya eserlerin henüz halka arz edilemeden ele geçmesi durumunda suç teşebbüs aşamasında kalmıştır⁴⁸⁹.

IV. MUHAKEME VE 6352 SAYILI KANUN GEÇİCİ MADDE 1

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda düzenlenen suçlar ilgili yasa maddelerinde ayrı bir hüküm belirtilmediğinden takibi şikayete bağlı olmayan suçlardır.

Yetkili mahkeme de 5271 sayılı CMK m. 12/1'e istinaden suça konu toplantı veya gösteri yürüyüşünün icra edildiği yer mahkemeleridir.

2911 sayılı kanunda düzenlenen suçların cezalarının üst sınırı 10 yılı geçmediğinden kural olarak 5235 sayılı kanun m. 11 ve 12'ye istinaden asliye ceza mahkemeleri görevlidir. Fakat yine 5235 sayılı kanun m. 12'ye göre 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalarda ağır ceza mahkemeleri görevlidir. Bu durumda 2911 sayılı kanunda düzenlenen suçlar eğer 3713 sayılı kanun kapsamına girer mahiyette ise bu durumda görevli mahkemeler HSK tarafından 5235 sayılı kanun m. 9/5'e istinaden görevlendirilen terör ihtisas ağır ceza mahkemeleri olacaktır⁴⁹⁰. Terör örgütlerince başvuru yöntemlerinden biri de, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmaktır. Örgütün, genel çağrısı, örgüt adına

⁴⁸⁸ İşgören, s. 219.

⁴⁸⁹ Yrg. 8. CD, E. : 1981/ 1176, K. : 1981/ 2140, T. : 09.04.1981, Yılmaz Alasu, **Hükümet Memurları Tarafından Efrada Karşı Yapılacak Suimuameleler- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu**, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara, 1993, s. 152.

⁴⁹⁰ Selami Turabi, **Terör Örgütleri ve Terör Suçları**, Yazarın kendi yayını, Ankara, 2018, s. 358.

faaliyet gösteren yayın kuruluşlarının, derneklerin bilgisi ve istemi üzerine gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin örgüt adına yapıldığı kabul edilmelidir⁴⁹¹. 3713 sayılı kanun m. 2/2'ye göre örgüt mensubu olmasa da örgüt adına suç işleyen kişi de terör suçlusu sayılır ve bu suçlar da 3713 sayılı kanun kapsamında olan suçlardır. Bu suçların örgütün bilgisi veya istemi dahilinde işlenmiş olması gerekir⁴⁹². Bu kapsamda işlenen 2911 sayılı kanun kapsamındaki suçlarda görevli mahkeme terör ihtisas ağır ceza mahkemeleridir.

05.07.2012 arihli ve 6352 sayılı kanun geçici madde 1'e göre:

“31/12/2011 tarihine kadar, basın ve yayın yoluyla ya da sair düşünce ve kanaat açıklama yöntemleriyle işlenmiş olup; temel şekli itibarıyla adlî para cezasını ya da üst sınırı beş yıldan fazla olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı;

- a) Soruşturma evresinde, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 171 inci maddesindeki şartlar aranmaksızın kamu davasının açılmasının ertelenmesine,
 - b) Kovuşturma evresinde, kovuşturmanın ertelenmesine,
 - c) Kesinleşmiş olan mahkûmiyet hükmünün infazının ertelenmesine,
- karar verilir.

(2) Hakkında kamu davasının açılmasının veya kovuşturmanın ertelenmesi kararı verilen kişinin, erteleme kararının verildiği tarihten itibaren üç yıl içinde birinci fıkra kapsamına giren yeni bir suç işlememesi hâlinde, kovuşturmaya yer olmadığı veya düşme kararı verilir. Bu süre zarfında birinci fıkra kapsamına giren yeni bir suç işlenmesi hâlinde, bu suçtan dolayı kesinleşmiş hükümle cezaya mahkûm olduğu takdirde, ertelenen soruşturma veya kovuşturmaya devam olunur.

(3) Mahkûmiyet hükmünün infazı ertelenen kişi hakkında bu mahkûmiyete bağlı olarak herhangi bir hak yoksunluğu doğmaz. Ancak bu kişinin, erteleme kararının verildiği tarihten itibaren üç yıl içinde birinci fıkra kapsamına giren yeni bir suç işlemesi hâlinde, bu suçtan dolayı kesinleşmiş hükümle cezaya mahkûm olduğu takdirde, ertelenen mahkûmiyet hükmüne bağlı hukuki sonuçlar kişi üzerinde doğar ve ceza infaz olunur.

⁴⁹¹ Şentürk , s. 178.

⁴⁹² Turabi, s. 284.

- (4) Bu madde hükümlerine göre cezanın infazının ertelenmesi hâlinde erteleme süresince ceza zamanaşımı durur; kamu davasının açılmasının veya kovuşturmanın ertelenmesi hâlinde, erteleme süresince dava zamanaşımı ve dava süreleri durur.
- (5) Birinci fıkra kapsamına giren suçlardan dolayı hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmiş olması hâlinde dahi, bu madde hükümleri uygulanır.
- (6) Birinci fıkra kapsamına giren suçlardan dolayı verilmiş mahkûmiyet hükmünün infazının tamamlanmış olması hâlinde bu mahkûmiyet hükmüne bağlı yasaklanmış hakların 25/5/2005 tarihli ve 5352 sayılı Adli Sicil Kanununun 13/A maddesindeki şartlar aranmaksızın geri verilmesine karar verilir.”

Yukarıda belirtilen düzenlemeden anlaşıldığı üzere 31.12.2011 ve öncesi tarihli düşünce ve kanaat açıklama yöntemiyle işlenmiş suçlarda soruşturma aşamasında kamu davasının açılmasının ertelenmesine, kovuşturma aşamasında kovuşturmanın ertelenmesine, infaz aşamasında ise infazın ertelenmesine karar verilir. Hatta son fıkra uyarınca, infaz tamamlanmış olsa dahi yasal şartları aranmaksızın yasaklanmış hakların geri verilmesine karar verilecektir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düşünce ve kanaat açıklama yöntemlerinden biridir. Bu sebeple düşünce ve kanaat açıklama yöntemi olarak 2911 sayılı kanun kapsamında bir suçun işlenmesi halinde 6352 sayılı kanun geçici madde 1 uygulama alanı bulacaktır. Bu husus YCGK T.: 27.02.2018, E.: 2017/9-628, K.: 2018/77 ve T.: 22.05.2018, E.: 2018/16-195, K.: 2018/ 225 sayılı içtihatlarında ayrıntılarıyla ele alınmaktadır⁴⁹³. Her iki Yargıtay Kararında da 2911 s. k. m. 32/1 ve 33/1’de düzenlenen suçların 6352 sayılı kanun geçici madde 1 kapsamında düşünce ve kanaat açıklama yöntemi olarak işlenen suçlar oldukları kabul edilmiştir.

Her iki kararda da “ toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında işlenen kolluğa direnme, çekim yapan kolluk görevlilerini engelleme, yürüyüş sırasında silah taşıma, toplantı ve yürüyüşü yapanları engelleme gibi fiillerin “düşünce ve kanaat açıklama yöntemleri” ile işlenmediğinde şüphe yoktur. Ancak toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında bu eylemlerin gerçekleştirilmiş olması, toplantı ve gösteri yürüyüşünün sair düşünce ve kanaat açıklama yöntemi olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir.” ifadelerine

⁴⁹³ Künyeleri belirtilen kararlar için bkz. Uyap Yargıtay Karar Arama.

yer verilmiştir. Anlaşıldığı üzere salt kanunsuz toplantı düzenleme, yönetme ve bunların eylemlerine katılma, kanunsuz toplantı veya gösteri yürüyüşünde ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar (2911 s. k. m.32/1) veya 2911 s. k. 33/1 anlamında salt toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılma suretiyle oluşan suçlarda(Tanınmamak için yüzünü kapatarak hariç) 6352 sayılı kanun geçici madde 1 uygulama alanı bulacakken 2911 s. k. m. 32/ 2 uyarınca cebir veya tehdit suretiyle kolluk görevlilerine direnme, 2911 s. k. m. 33/1’e muhalefet suçu ile bağlantılı olarak 6136 sayılı yasaya muhalefet gibi düşünce ve kanaat açıklama yöntemi olarak işlenmeyen suçlarda bu hüküm uygulama alanı bulmayacaktır. Yani örneğin silahlı olarak kanunsuz bir toplantı veya gösteri yürüyüşünde ayrıca dağılın ihtarına ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar halinde suç tarihi 31.12.2011 veya öncesi ise 2911 s. k. m. 32/1 ve 33/1’de düzenlenen suçlarla ilgili 6352 sayılı kanun geçici m. 1 uygulama alanı bulacak fakat örneğin aynı olayda fail 2911 sayılı kanun m. 32/2’de düzenlenen kolluk görevlilerine cebir veya tehdit ile direnme suçunu da işlemişse 5237 sayılı TCK m. 265’ten kurulan hükümde 6352 sayılı yasa geçici madde 1 uygulanmayacak, sadece 32/1 ve 33/1’e münhasır olarak 6352 sayılı kanun geçici m. 1 uygulanacaktır⁴⁹⁴.

6352 sayılı kanun geçici madde 1’e göre verilen kovuşturmanın ertelenmesi kararına karşı itiraz yolu açıktır ve bu karar beraat kararı niteliğinde olmadığından sanık lehine vekalet ücretine hükmedilmez⁴⁹⁵. Kanaatimizce bu durumda karar mahkumiyet de olmadığından katılan lehine de vekalet ücretine hükmedilmemelidir.

⁴⁹⁴ Konumuzla doğrudan alakalı olmamakla birlikte terör örgütü propagandası suçunun tanınmamak için yüzü kapatarak işlenmesi halinde 6352 sayılı yasa geçici madde 1’in uygulanmayacağı yönünde yeni tarihli bir Yargıtay kararı vardır: “ Kimliğin gizlenmesi amacıyla yüzün kapatılması şeklinde işlenen silahlı terör örgütünün propagandasını yapma suçu için gereken saik de nazara alındığında 6352 sayılı kanunun geçici 1. maddesi kapsamında düşünce ve kanaat açıklama yöntemi olarak kabul edilemeyeceği”, Yrg. 16. CD, E. : 2018/ 3450- K. : 2019/ 996, T. : 19.02.2019, Uyap Yargıtay Karar Arama.

⁴⁹⁵ “Sanık hakkında kovuşturmanın ertelenmesine karar verilmiş olması karşısında, sanık lehine vekalet ücretine hükmedilmemesinde bir isabetsizlik görülmemiş olduğundan sanık müdafinin temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun olan hükmün onanmasına”, Yrg. 16. CD, E. : 2018/ 2761- K. : 2018/ 4042, T. : 07/ 11/ 2018(kanaatimizce karar usul yönünden isabetsizdir zira 6352 sayılı kanun geçici madde 1’e göre verilen kovuşturmanın ertelenmesi kararına karşı itiraz kanun yolu açık olduğundan Yargıtay dosyanın itiraz incelemesi için mahal mahkemesine iadesine karar vermeliydi.); “ 6352 sayılı kanunun geçici 1. maddesinin 1. fıkrasına göre verilen kovuşturmanın ertelenmesine ilişkin karar anılan maddenin 4. fıkrası ile CMK’nın 223. maddesinin 8. fıkrası 2. cümlesi karşısında durma kararı niteliğinde ve itiraza tabi olup CMK’nın 223/1 maddesinde sayılan hüküm niteliğindeki kararlardan olmadığından temyiz

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi veya kovuşturmanın ertelenmesi kararı verildikten itibaren 3 yıl içinde yine bu madde kapsamına giren bir suç işlenirse soruşturma veya kovuşturmaya devam edilir. Yani madde kapsamında olmayan, örneğin hırsızlık, kasten yaralama gibi başka bir suç işlenirse 3 yıllık süre işlemeye devam eder, soruşturma veya kovuşturma devam etmez.

Bu madde kapsamındaki suçlarda hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildiğinde, açıklanmış ve kesinleşmiş bir hüküm olmaması sebebiyle kovuşturma halen devam ettiğinden, 31.12.2011 tarihine kadar işlenen bu kanun kapsamında olan suçlarda, denetim süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmesi veya yükümlülüklerin yerine getirilmemesinden bahisle dosya esasa kaydedildiğinde hüküm açıklanmamalı, kovuşturmanın ertelenmesine karar verilmelidir.

24.10.2019 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 7188 sayılı kanun m. 29 ile 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu m. 286’ya 3. fıkra eklenmiş ve 2911 s.k. m. 28/1, 31 ve 32’de düzenlenen suçlardan verilen ve CMK m. 286/2 uyarınca temyiz yolu kapalı Bölge Adliye Mahkemesi kararlarına da temyiz yolu öngörölmüştür.

SONUÇ

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü bir araya gelip fikir teatisi yapma ve ortak akılı oluşturma imkanı bulma anlamında örgütlenme hakkı ve düşünce özgürlüğüyle bağlantılı, kamuoyu oluşturmaya yarayan bir özgürlük, hem de bir araya gelerek daha etkin şekilde düşüncelerini dış alemle paylaşma imkanı yaratması anlamında ifade özgürlüğüyle bağlantılı bir hak ve bu anlamda bir çeşit düşünceyi ifade etme aracıdır. Bireylerin tek başlarına düşünce üretme veya düşüncelerini ifade etme ve kamuoyu oluşturma noktasında yetersiz kalabileceği açıktır. İşte toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı bu anlamda bireylere düşünce ve ifade özgürlüklerini çok daha etkin kullanma imkanı sunar. Böylece de demokratik toplum düzeninin bir gereği olan bireylerin yönetimde söz sahibi olmasının da önünü açan, tabir yerindeyse insanların seslerini duyurdukları bir özgürlüktür.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü ortak akıl ve kamuoyu oluşturma işlevleri ve etkin biçimde düşünceyi ifade işlevleri sebebiyle aslında toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının doğduğu zamandan bu yana iktidarların ve hükümetlerin kendilerine en fazla tehdit gördükleri temel hak ve özgürlük olmuştur. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri çoğu kez toplumsal, ekonomik, siyasi bir konuda duyulan rahatsızlık sebebiyle alternatif çare arama veya yakınma amaçlı yapılmaktadır. Bu haliyle de bu hakkın kullanımı esasen bir protesto, bir karşı duruş, bir aykırılık ve bir “arayış”ın tezahürü, haykırılmasıdır çoğu zaman. Bireyler adeta sorunsuz şekilde susup oturmamakta, birleşip ses çıkarmaktadırlar. Bu da iktidarı tarihten bu yana rahatsız etmiştir. Bu sebeple günümüzde dahi toplantı ve gösteri yürüyüşlerine şehir merkezinin uzağında yerler tahsis edilerek işlevselliği baltalanmakta, idare barışçıl olup olmamasına bakılmaksızın toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale etmekte aceleci, müsamahasız, ölçüsüz ve hatta saldırgan olmaktadır. Çalışmamızda da değinildiği üzere devlet toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını tanımakla kalmamalı onun işlevsel ve huzur içinde kullanımı için gereken tedbirleri de almalıdır. Fakat uygulamada görülmektedir ki idare ve kolluk toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü nasıl kullandırırım sorusuna değil nasıl kullandırmam sorusuna cevap aramaktadır.

Bireyler ister bildirimde bulunmuş olsun, ister idare haricen toplantı veya gösteri yürüyüşünü haber almış olsun; birçok kez, kamu düzeninin tesisi veya suç işlenmesinin önlenmesi gerekçeleri ile, ya toplantı ve gösteri yürüyüşleri toptan yasaklanmakta, ya icrasını çok güçleştirir önlemler alınmakta ya da çok kısa sürede toplanma iyimser ihtimalle güzellekle, kötümser ihtimalle orantısız güçle dağıtılmaktadır. Barışçıl toplanma hakkını kullanmaya çalışan bireyler ceza davalarıyla muhatap olabilmekte ve cezalar alabilmektedir. Tüm bu sebepler de bireylerde barışçıl şekilde toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarını kullanma konusunda caydırıcı etki doğurmaktadır. 2911 sayılı kanun da çok detaylı ve kısıtlayıcı düzenlemelerle- ki Anayasa m. 90/5 ve AİHS m. 11 karşısında bu düzenlemelerin çoğu uygulanabilir değildir ve bir kısmı da Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir- toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ülkemizde çok güç kullanılabilir. Öyle ki her ne kadar anayasamız ve yasalarımız karşısında toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının icrası için izin almak gerekmezken; idarenin keyfi yasaklamaları, ertelemeleri, ayrıntılı yasal sınırlayıcı kurallar ve orantısız müdahaleler karşısında uygulamada idarenin izin verdiği toplantı veya gösteri yürüyüşleri yapılabilmekte, izin vermedikleri yapılamamaktadır. Ülkemizin AİHM’de toplanma hakkı ihlali gerekçesiyle en fazla mahkum olan ülkelerden biri olması da bunu göstermektedir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün ülkemizde henüz yeterince gelişmediği ve olgunlaşmadığı, aslında toplumsal olarak da tam olarak benimsenip sahiplenmediği tarafımızca gözlemlenmiştir. Bunun sebebi büyük ölçüde yukarıda izah edildiği üzere tarihi gelişim içinde siyasi iktidarlar ise de esasen özellikle 1980 darbesinden sonra toplumda gelişen apolitizasyon ve toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüklerinin kullanılmasının tabir yerindeyse “olaylara karışma” olarak nitelendirilmesinde de yatmaktadır. Tarihten bu güne Türk toplumsal yapısında devlete bağlılık esas olmuş, toplanma ve protestolara çok da hoş bakılmamış, birçok hak da “alınmamış” “verilmiş”tir. Bu da toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün handikaplarından biri olmuştur. Halk arasında günümüzde halen “izinsiz toplantı ve gösteri yürüyüşü” tabiri yerleşik şekilde kullanılmakta, basında da bu tabir tercih edilmektedir. Bu tabir ne yazık ki zaman zaman resmi idari yazışmalarda ve hatta

kanunlarda dahi (6136 s. k. ek madde 1) karşımıza çıkabilmektedir ki bu tabir yerindeyse “devletin bilinçaltını” açığa çıkarmaktadır⁴⁹⁶. Fakat bu ifadenin yer yer yargı kararlarında dahi kendine yer bulması düşündürücü ve üzücüdür.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü Anayasamıza göre “silahsız ve saldırısız”, AİHS’ne göre de barışçıl olarak kullanılabilir. Fakat 2911 sayılı kanunda toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünü sınırlayıcı hükümlere oldukça ayrıntılı ve şekli biçimde yer verilirken barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşlerini tanımlayan, bunlara imkan tanıyan, ayrıntılı ve şekli sınırlayıcı hükümlere sınır getiren yasal düzenlemelere yeterince yer verilmediği sonucuna tarafımızca ulaşılmıştır. Değindiği üzere kanun adeta hakkı nasıl kullandırırım sorusuna değil nasıl kullandırmam sorusuna cevap vermektedir. Neyse ki AİHM içtihatları toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün barışçıl şekilde kullanımını ayrıntılı olarak izah etmekte; Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay da kararlarında toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununda düzenlenen suçları son derece özgürlükçü ve barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğüne saygılı biçimde, şekli ve ayrıntılı yasal sınırlayıcı düzenlemelerin içinde sıkışıp kalmadan yorumlamaktadır. Her ne kadar Yargıtay’ın ceza dairesi düzeyindeki içtihatlarında “barışçıl” toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını açıkça tanımlayan ve tartışan kararlarına pek rastlanmasa da yargısal uygulamanın sonuç olarak özgürlükçü ve hukuka uygun, insan haklarına saygılı oluşu çalışmamız süresince tarafımızca memnuniyetle gözlemlenmiştir.

İdarenin toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müsamahasız, ölçsüz ve saldırgan müdahaleleri karşısında son derece yaygın biçimde uygulama alanı bulabilecek 2911 sayılı kanun 32/ son (ki benzer düzenlemeye mülga 171 sayılı kanunda da yer verilmiştir) düzenlemesini tartışan pek bir Yargıtay kararına tarafımızca rastlanmamış olması bu denli özgürlükçü yargısal uygulamamız karşısında şaşırtıcıdır.

Yasal olarak düzenleme kurulu üyesi olamayacakların düzenleme kurulu üyesi olarak bildirilmesi (m. 28/2), kanuna aykırı propaganda vasıtalarının kullanılması (m. 31/1), düzenleme kurulu üyelerinin görevlerini yerine getirmemesi (m. 28/3) gibi uygulaması neredeyse hiç olmayan, esasen çoğu durumda da cezalandırma sebebi olması

⁴⁹⁶ “devletin bilinçaltı” tabiri için bkz. Azrak, s. 238.

AIHS'e aykırı şekilde hakka ölçüsüz müdahale ve hak ihlali teşkil eden ve suç olarak düzenlenmeleri tarafımızca da ölçülü ve gerekli bulunmayan yasal düzenlemeler ile çalışmamızda da değinildiği üzere kendi içinde çelişkiler ve anlam bozuklukları ihtiva eden m. 32/ son ve 33/1-b kanun koyucu tarafından yeniden gözden geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

Akar, Duygu. **Türkiye’de Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Uygulaması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova 2016.

Akın, İlhan F.. **Kamu Hukuku**, 7. Bası ,Beta Basım, İstanbul 1993.

Akın, İlhan F..**Temel Hak Ve Özgürlükler**, Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Fakülteler Matbaası, , İstanbul 1971.

Akın, İlhan F.. “Toplanma Özgürlüğü”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 1964, Cilt: XXX, Sayı: 3-4, 1964, s. 545- 567.

Akkoyunlu, Sencer Abdullah. “İdarenin Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşlerini Erteleme/ Yasaklama Yetkisi Ve Bu Yetkinin Olağanüstü Hallerde Kullanımının Sınırları”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXI, Sayı: 3- 4, 2017, ss. 83- 119.

Alasu, Yılmaz. **Hükümet Memurları Tarafından Efrada Karşı Yapılacak Suimuameleler- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu**, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara 1993.

Aldıkaçtı, Orhan. **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi Ve 1961 Anayasası**, 4. Bası, Fakülteler Matbaası, , İstanbul 1982.

Alpkaya, Gökçen. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Ve Uygulamasında Toplanma Özgürlüğüne Hak”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 56, Sayı: 3, 2001, ss.1- 18.

Anayurt, Ömer, **Toplanma Hürriyeti Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti**. Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1998.

Artuç, Mustafa. **Özel Ceza Yasaları**, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.

Artuk, Mehmet Emin; Ahmet Gökçen; M. Emin Alşahin; Kerim Çakır. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.

Artukmaç, Sadık. “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanunu”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 298, Y. 1964- 34 ss. 3- 21.

Arsel, İlhan. **Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları**, Ankara 1962.

Atalay, Esra. **Türkiye’de Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, İzmir, 1995.

Azrak, Ülkü. “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”, **Anayasa Ve Uyum Yasaları**, 2002, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, ss.237- 246.

Bodur, Nurullah ve Eshat Özkul; **Uygulamada Terör Örgütü Ve Terör Suçları**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Centel, Nur, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut., **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 9. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2016.

Çelenk, Halit, **Toplantılar ve Yürüyüşler**, Çağdaş Hukukçular Derneği Yayınları, Ankara, 1977.

De FRIAS, Ana Salinas. **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Terörle Mücadele ve İnsan Hakları**, çev. Ahmet Hamdi Topal, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayını, 2. Baskı, Ankara, 2014.

Demirbaş, Timur. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Güncellenmiş 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, İzmir, 2012.

Doğan, Koray. “Tehlike Suçu İle Zarar Suçu Arasındaki Suçların İçtimai Sorunu”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Y.: 5, Sayı: 16, 2014, ss. 179- 208.

Doğru, Osman. “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Uygulamasında Toplanma Ve Örgütlenme Özgürlüğü”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 64, 2006, ss. 39- 69.

Doğru, Osman ve Atilla Nalbant. **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar 2. Cilt**, 2. Baskı, Legal Yayıncılık, Ankara, 2016.

Dönmezer, Sulhi ve Sahir Erman. **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım**, Cilt II, Yeniden Gözden Geçirilmiş 12. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 1999.

Dündar, Coşkun. “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti ve 171 Sayılı Kanun”, **Askeri Adalet Dergisi**, Y. 1970-14, Sayı.: 54-55-56, ss. 15- 30.

Erdoğan, İrmak. **2911 Sayılı Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Kapsamında Direnme Suçu**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017.

Erman, Sahir. “Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanuna Dair Bazı Mütalaalar”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: XXVI, Sayı: 7- 8, 1953 s. 337- 348.

Ertaş, Türker. “İfade Özgürlüğü Ve Müstehcenlik: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına ve Türk Ceza Kanununda Düzenlenen Müstehcenlik Suçuna İlişkin Bazı Gözlem Ve Değerlendirmeler”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 18, 2012, ss.193-224.

Geray, Cevat. “Türkiye’de Toplanma Hürriyetinin Düzenlenmesi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Mecmuası**, Cilt: XIV, Sayı: 20, 1959, ss. 100-118.

Göktürk, Neslihan. **Fikri İctima**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.

Gözler, Kemal. **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, 17. Baskı, Ekin Basım, Bursa, 2014.

Gözübüyük, A. Şeref ve Feyyaz Gölcüklü. **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ve Uygulaması**, Genişletilmiş 9. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011.

Gülhan, Ozan. **Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Kapsamındaki Suçlar**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.

Güngör, Şener, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yasasının Eski ve Yeni Düzenlemelerinde Suç ve Ceza Kavramlarının Karşılaştırılması”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1- 2, Ocak-Nisan 1987, s. 60- 71.

Güngör, Şener, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yasasının Eski ve Yeni Düzenlemelerinde Suç ve Ceza Kavramlarının Karşılaştırılması”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 3, Temmuz 1987, s. 224- 238.

Güngör, Şener ve A. Mümin Kavalalı. **Uygulamada Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1990.

Güran, Sait. “Düşünceleri Açıklama Ve Yayma Hürriyetinin Aracı Olarak Kamu Malları”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt: 8, 1991, ss. 189- 199.

Harris, David, Michael O’Boyle, E.P. Bates ve Carla Buckley. **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku**, Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi, çev. Mehveş Bingöllü Kılıcı ve Ulaş Karan, Şen Matbaa, Ankara, 2013.

İçel, Kayıhan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Beta Basım, Ankara, 2016.

İnce, Hüseyin. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Altında Barışçıl Gösterilerde Orantısız Güç Kullanılması”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Cilt: 0, Sayı: 5, 2015, ss. 517- 553.

İnceoğlu, Sibel, Oya Boyar, Ulaş Karan, Olgun Akbulut, Gülay Arslan Öncü ve Lami Bertan Tokuzlu. **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Ve Anayasa- Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme**, Şen Matbaa, Ankara, 2013.

İşgören, Ali. **Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

Kaboğlu, İbrahim Özden. **Anayasa Hukuku Dersleri**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 7. Bası, Legal Kitabevi, İstanbul, 2011.

Kaboğlu, İbrahim Özden. **Kolektif Özgürlükler**, Dicle Üniversitesi Basımevi, Diyarbakır, 1989.

Kaboğlu, İbrahim Özden. “Dernek Ve Toplantı Özgürlükleri”, **İnsan Hakları Yıllığı Dergisi**, Sayı: 14/1, 1992, ss.109- 129.

Kalabalık, Halil. **İnsan Hakları Hukuku**, Güncellenmiş 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

Kara, Çağlayan. **Düşünceyi Açıklama Ve Yayma Aracı Olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2005.

Karan, Ulaş. **İfade Özgürlüğü**, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 2, 2. Baskı, Epamat Basım, Ankara, 2019.

Karan, Ulaş. **Örgütlenme Ve Toplanma Özgürlüğü**, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 3, 2. Baskı, Epamat Basım, Ankara, 2019.

Keçelioğlu, Elvan. “Kusurluluğu Ortadan Kaldıran Sebeplerle Hukuka Uygunluk Sebepleri Arasındaki Ayrımın TCK’nın Uygulanması Bakımından Pratik Sonuçları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 87, Mart- Nisan 2010, ss. 299- 321.

Kılınç, Ümit “Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yapma Hakkı ve Devletin Yükümlülükleri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 110, 2014, ss. 281- 304.

Kunter, Nurullah. **Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi**, İstanbul, 1949.

Malkoç, İsmail, **Açıklamalı Türk Ceza Kanunu 4. CİLT**, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2013.

Mumcu, Ahmet ve Elif Küzeci, **İnsan Hakları Kamu Özgürlükleri**, 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003.

Ökçesiz, Hayrettin, **Sivil İtaatsizlik**, Afa Yayınları, İstanbul, 1993.

Önder, Ayhan, **Ceza Hukuku Dersleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992.

Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, Pınar Bacaksız ve İlker Tepe. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, Pınar Bacaksız ve İlker Tepe. **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Güncellenmiş 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

Özbudun, Ergun. **Türk Anayasa Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 18. Basım, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.

Özenç, Berke. “Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü Ve Mekan Yasakları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: LXXIII, Sayı: 2, 2015, ss. 87-134.

Özgenç, İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014.

Öztürk, Bahri ve Mustafa Ruhan Erdem. **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Yenilenmiş 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2015.

Polat, Halil. **Özel Ceza Yasalarındaki Suçlar**, Genişletilmiş ve Güncelenmiş 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.

Şeker, Güven. **Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Çerçevesinde Polisin Müdahale Sorumluluğu**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2002.

Şentürk, Nuray. **2911 Sayılı Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Ve Cezai Hükümler**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.

Şirin, Tolga. **30 Soruda Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı**, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Tanyar, Ziya Çağa. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:60, Sayı:3, 2011, ss.593- 633.

Tanyeri, Salih. “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Rejimi”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 259, 1959- 30, s. 73- 95.

Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem ve Rifat Murat Önok. **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, Güncellenmiş 13. Baskı, Seçkin Yayıncılık , Ankara, 2016.

Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem, Oğuz Sancakdar, Rifat Murat Önok, **İnsan Hakları El Kitabı**, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Teziç, Erdoğan. **Anayasa Hukuku**, 16. Bası, Beta Basım, İstanbul, 2013.

Turabi, Selami. **Terör Örgütleri ve Terör Suçları**, Yazarın kendi yayını, Ankara, 2018.

Yapar, Alp Giray. **Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale, 2018.

Yarsuvat, Duygun. **Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti Ve İlgili Ceza Hükümleri**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1968.

Yaşar, Osman, Hasan Tahsin Gökcan ve Mustafa Artuç. **Yorumlu- Uygulamalı Türk Ceza Kanunu**, Cilt VI, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010.

Yüzbaşıoğlu, Necmi. “Dernek, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hak ve Özgürlüklerine İlişkin Anayasada Yapılan Son Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme”, **TBMM Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu Bildiri Metni**, TBMM Başkanlığı Yayınları, No: 1, Ankara, 2003, s. 37- 44.

Yüzbaşıoğlu, Necmi, “Dernek, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hak ve Özgürlüklerine İlişkin Anayasa ve Yasalarda Yapılan Son Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı: 1, 2003, ss. 115- 125.